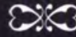

Aydaki Kadın

AHMET HAMDİ TANPINAR

Aydaki Kadın tam anlamıyla bir Tanpınar romanıdır. Eser, İstanbul'un; özellikle Boğaz'ın ve denizin romanı olduğu kadar, bir türlü dile getirilemediği için içte genişleyen, kıvranan ve zehirleyici bir güce dönüşen aşkın romanıdır. Yazar eserini ayrıca siyasî bir roman olarak tasarlamıştır. Türkiye'nin demokrasi tecrübelerinin iflası, insanların iflasıyla birleşir. Bir bakıma hem *Huzur* hem de *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ile birleşen noktaları çoktur. Her romanına kendisini koymuş olan Tanpınar bu romanda da vardır. *Aydaki Kadın*'ı günlükleriyle birlikte okuyunca, Tanpınar'ın hayalleri ve günlük gerçekler arasında parçalanışı, Selim'in yaşadıklarında da takip edilebilir.

ISBN: 978-9759955786
9 789759 955786

DERGÂH YAYINLARI 415
Türk Edebiyatı-Roman 9
Tanpınar Bütün Eserleri 11
Sertifika No 14420
ISBN 978-975-995-578-6
1. Baskı Ekim 1987
9. Baskı Aralık 2021

Dizi Editörü
İnci Enginün

Konsept ve Dizi Tasarımı
Işıl Döneray
Kapak Uygulama
Ercan Patlak
Fotoğraf
Kerem Sanlıman
Fotoğraf Asistanı
Erdoğan Demir
Sayfa Düzeni
E. Gökçe Aksoy

Baskı
Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad.
2622. Sok. No: 6/13
Bağcılar/İstanbul
Tel: (212) 446 05 99
Matbaa Sertifika No 20699

Dergâh Yayınları
Klodfarer Cad. No: 3/20 34122 Sultanahmet/İstanbul
Tel: (212) 518 95 79 80 Faks: (212) 518 95 81
www.dergah.com.tr/bilgi@dergahyayinlari.com

Teşekkürler Kaşif Gündoğdu, Ekber And, Kerim Bayer
Asiye Cengiz, Zeynep Kerman, Hüsrev Hatemi

AYDAKİ KADIN

Ahmet Hamdi Tanpınar

Hazırlayan
Güler Güven

AHMET HAMDİ TANPINAR

23 Haziran 1901'de İstanbul Şehzadebaşı'nda dünyaya gelir. Kadı bir babanın oğlu olması hasebiyle Ergani-Madeni, Sinop, Kerkük ve Musul gibi farklı kültürleri haiz coğrafyalarda çocukluğunu ve gençliğinin ilk yıllarını geçirir. Musul'dayken annesini kaybeden Tanpınar babasının tayini üzerine yerleştikleri Antalya'da 1918'de liseyi bitirir. Tüm bu farklı kültürler Tanpınar'a, yazılarında da izi sürülebileceği gibi, önemli bir gözlem ve tespit gücü kazandırmıştır. Yüksek tahsil için geldiği İstanbul'da 1919'da Darülfünun Edebiyat Fakültesi'ne kaydını yaptıran Tanpınar, burada Yahya Kemal başta olmak üzere Rıza Tevfik, Mustafa Şekip, Necib Asım gibi edebiyat dünyasının ileri gelen hocalarıyla tanışır; Necip Fazıl Kısakürek, Mükrimin Halil Yınanç, Hasan Âli Yücel, Ahmet Kutsi Tecer gibi isimlerle de dönem arkadaşlığı yapar. Tanpınar'ın ilk şiirleri, 1921'de Yahya Kemal'in öncülüğünü yaptığı *Dergâh* dergisinde yayımlanır. 1923'te Darülfünun'dan mezun olduktan sonra ilk öğretmenlik görevine Erzurum Lisesi'nde başlar. Bu yıllarda diğer çağdaşları gibi hem Batı edebiyatına yön veren Baudelaire, Dostoyevski, Shakespeare, Homeros, Goethe, Herdeia, Mallarme, Verlaine hem de Doğu'nun klasikleri arasında yer alan Nedim, Şeyh Galip, Şeyhî ve Nailî'yi okur. 1925 yılında Konya'ya, 1927'de Ankara'ya tayin edilir. 1928-1932 arasında Ankara Erkek Lisesi, Gazi Terbiye Enstitüsü, Musiki Muallim Mektebi ve Ankara Kız Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapar. Ankara yıllarında Ziyaettin F. Fındıkoğlu, F. Nafiz Çamlıbel, A. Kutsi Tecer, Orhan Veli Kanık, Oktay Rıfat, Melih Cevdet Anday, Samet Ağaoğlu, Ahmet Muhip Dıranas, Nurullah Ataç ile hemhâl olur. 1932'de İstanbul'a tayini çıkan Tanpınar İstanbul Kadıköy Lisesi'nde görev aldıktan sonra Ekim 1933'te Güzel Sanatlar Akademisi, Sanat Tarihi kürsüsünde estetik ve mitoloji hocalığı görevine getirilir. Ankara'daki çevresi Tanpınar'ın edebiyat anlayışını nasıl derinleştirdiyse Akademi'deki ortam da sanat alanındaki okumalarını ve yorumlarını derinleştirmiştir. 1939'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde açılan Yeni Türk Edebiyatı kürsüsüne profesör olarak atanır. 1943 seçimlerinde Maraş milletvekili olarak meclise giren Tanpınar'ın milletvekilliği 1946'da sona erince bir süre Milli Eğitim müfettişi olarak görevlendirilir, 1948'de de Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki kadrosuna geri döner. 1949'da Edebiyat Fakültesi'ndeki kürsüsüne yeniden atanır ve bu görevini ölümüne kadar sürdürür. 1953-1959 arasında farklı vesilelerle Avrupa'ya seyahatler yapmış; Hollanda, İngiltere, Fransa, İspanya, Portekiz, İtalya, İsviçre, Almanya ve Avusturya'yı görme imkânı bulmuştur. Kalp krizi sonucu 24 Ocak 1962'de hayata veda eden Tanpınar'ın kabri Aşiyan Mezarlığı'nda, hocası Yahya Kemal'in yanındadır.

Eserleri: *Tevfik Fikret: Hayatı, Şahsiyeti, Şiirleri ve Eserlerinden Seçmeler* (1937); *Namık Kemal Antolojisi* (1942); *Abdullah Efendi'nin Rüyaları* (1943); *Beş Şehir* (1946); *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (1949); *Huzur* (1949); *Yaz Yağmuru* (1955); *Şiirler* (1961); *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (1961); *Yahya Kemal* (1962); *Edebiyat Üzerine Makaleler* (1969); *Yaşadığım Gibi* (1970); *Sahnenin Dışındakiler* (1973); *Tanpınar'ın Mektupları* (1974); *Mahur Beste* (1975); *Aydaki Kadın* (1987); *İki Ateş Arasında* (1998); *Edebiyat Dersleri* (2002); *Tanpınar'dan Ders Notları* (2004); *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Baş Başa* (2007); *Tanpınar'dan Notlar* (2015); *Hep Aynı Boşluk* (2016); *Tanpınar'dan Çeviriler* (2017); *Hüsrev ü Şirin* (2017); *Suat'ın Mektubu* (2018); *Alketis-Medeia-Elektra* (Euripides'ten, 2018).

SUNUŞ

Tanpınar'ın uzun zaman üzerinde çalıştığı halde bir türlü tamamlayamadığı *Aydaki Kadın* adlı romanını merhum arkadaşımız Güler Güven büyük bir sabırla müsveddeler arasından inşa etmiştir. Tanpınar'ın öğrencilerinden olan ve maalesef çok genç yaşta ölen Güler Güven, dört bin sayfayı bulan evrak içinden romana ait sayfaları nasıl ayırdığını, Tanpınar'ın romanla ilgili ifadelerini de içine alan bir açıklamayla neşretmişti.

Roman ilk defa yine Tanpınar'ın öğrencileri olan Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin'in çıkardıkları *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları* (1979 ve 1984) dergisinde Güler Güven'in "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Son Romanı" adlı yazısıyla birlikte yayınlanmıştı. Bu önemli yazı sayın Prof. Dr. Gönül Alpay Tekin'in izniyle kitabın sonuna eklenmiştir. *Aydaki Kadın* daha sonra da Adam Yayınları tarafından basılmıştı (1987). Aradan geçen yirmi yıl içinde kitabın ikinci baskısı yapılmadı. *Aydaki Kadın* hakkındaki değerlendirmelerin de öteki eserleri kadar çok olmadığı malum. Bunda şüphesiz ki eserin yarım kalmış olmasının etkisi aranmalıdır.

Güler Güven romanın yaklaşık üçte ikisinin yazıldığını belirtmekte. Romanın bitmediği şüphesizdir. Fakat arada da bitmemiş yerler olduğunu Güler Güven'in titiz yayını gösterir.

Ayrıca Tanpınar'ın hayli geniş olarak anlatmaya başladığı Mehmet Narlı'nın kişiliği herhâlde tek başına kalacak değildir. Muhtemelen onun çevresindekilerin romana dahil edilmesiyle, romanın asıl amacı olan siyasî yönü de işlenmiş olacaktı. Tanpınar'ın ufak ayrıntıları nasıl geliştirdiğini bilen okuyucular için kitabın ne kadar genişletilmeye hazır olduğunu tahmin pek güç değildir.

Tanpınar'ın günlüklerinde, bu romanla kafasının nasıl dolu olduğunu gösteren pek çok ifade yer almaktadır. Romanı henüz yazarken Tanpınar, kendisine karşı kullandığı o müthiş eleştirileri de dile getirir. Zaman zaman, umuda kapılarak bir yıl sonra eserinin hazır olacağını ummakla birlikte, ecel ona bu fırsatı vermemiştir.

Tanpınar kendi eserine karşı yöneltti̇ği eleştirilere rağmen sık sık onu "eserim" diyeceği bir roman olarak niteler. Fert ve toplum ilişkileriyle bu romanı o *Huzur* ve *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün birleşimi gibi yazmak istemişe benziyor. *Aydaki Kadın* şüphesiz ki bir aşk hikâyesidir, tıpkı *Huzur* gibi. *Huzur*'da sosyal eleştiriler, tarihin değerlendirilmesi aydın zümrenin sohbetleri olarak geçtiği kadar, şehrin tarihî dokusu da âşıkların dolaştıkları mekândır. Bütün kahramanların ve sokaktaki halkın maruz kaldığı tehlike ise yaklaşan savaşın doğurduğu huzursuz bekleyiştir.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü sosyal değişmelerinin dalgalar gibi üzerinden aştığı "maruz" bir adamın gözüyle sosyal hayatın abesliklerini teşhir ve insan çıkarcılığının yorumudur ki bu eleştiriden herkes ve her kurum payını alır. Böylesine önemli iki romanda mükemmel bir şekilde işledikten sonra her ikisini bir araya toplamak amacını güden yeni romanında Tanpınar'ın zorlanmasını tahmin güç değildir. Bu güçlük onun şiirleri ile siyasî eleştirilerini yazdığı makaleleri arasındaki bölünmüşlüğün romana yansımasını gerektirmektedir ki, Tanpınar'ı asıl cezbeden şiirlerinin dünyasıdır. Belki de bu yüzden Tanpınar şiirlerinin dünyasını oluşturan manzara ve duyguları *Aydaki Kadın*'a bol bol koymuş, şiirini de açıklayan resim dünyasını

da yorumlayarak sanat hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir. İşin siyasî eleştiriye dönen noktalarının birkaç sayfalık sohbete sığdırılması, elbette onun amacı için yeterli değildir.

Bu roman onun günlükleriyle birlikte okunduğunda, günlük olayların, kişilerin nasıl romana sızmış olduğunu, özellikle ikinci bölümünün kendi hayatıyla yakın ilişkisini açıklamaktadır. Selim'in sevilen, vazgeçilemeyen, başarılı şahsiyeti, şüphesiz ki Tanpınar'ın bizzat kendisiyle ilgili özlemidir. Tıpkı *Mahur Beste* gibi bitmemiş olsa da *Aydaki Kadın* Tanpınar'ın önemli romanlarındandır.

Uzun zamandan beri piyasada bulunmayan *Aydaki Kadın* romanının bu yeni baskısıyla Tanpınar okuyucuları, onu yeniden okuma fırsatını bulacaklardır.

Merhum arkadaşım Güler Güven'in bu çok zahmetli çalışmasının yeniden basılınasına izin veren ablaları sayın Gülser Çevirel, Günay Bulak ve *Türklük Bilgisi Araştırmaları*'ndaki makalesinin alıntılanmasına izin veren Prof. Dr. Gönül Alpay Tekin'e teşekkür ederiz.

İNCİ ENGİNÜN

ÖNSÖZ

Şiir, roman ve öyküleriyle olduğu kadar düşünce yazılarıyla da yazınımızda önemli bir yeri olan Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962), ölümünden önce *Aydaki Kadın* adlı bir roman üzerinde çalışıyordu. 1954'te kendisiyle yapılan bir röportajda bu romandan şöyle söz eder: "*Aydaki Kadın* diye bundan *(Saatleri Ayarlama Enstitüsü)* çok ayrı, çok başka, daha derin ve ferdî meseleleri ele alan bir romanım var. Fakat ne zaman bitireceğimi bilmiyorum" (*Edebiyat Üzerine Makaleler*, 1969, s. 555). Yazarın ölümüyle yarım kalan bu romanın taslakları, 1974'te Tanpınar'ın İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'ne verilen diğer evrakı arasında karışık biçimde numaralanmış olarak bulunmaktaydı. *Aydaki Kadın*'ı kitap haline getirebilmek için önce, yaklaşık dört bin sayfayı bulan evraktan ayırmak gerekti. Daha sonra birden fazla taslağı bulunan ve sayfalarının çoğu numaralandırılmamış olan roman, yazarın plan ve notlarına dayanılarak, kendi içinde bir düzene sokuldu. Ayrıca Arap harfleriyle kaleme alınan metin, Latin harflerine çevrildi. Bu çalışma, kitap haline getirilmeden önce, Harvard Üniversitesi'nde Şinasi Tekin-Gönül Alpay Tekin yönetiminde çıkarılmakta olan *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları* adlı bilimsel derginin 3. (1979) ve 6. (1984) ciltlerinde yayımlandı.

Yaklaşık üçte ikisi yazılan *Aydaki Kadın*'ın bir planında, yazılmamış bölümlerle ilgili ve romanın tasarlanan sonunu belirleyen şu satırlar yer alıyor: "Dördüncü Movement: Kayıklar. Mehtapta alaturka musiki. Burada herkes kendi solosunu söyleyecektir. Son konuşma birbirlerine cevap verir gibi Leylâ ile Selim'in konuşmaları olacaktır. Selim romana dönecektir. Belki Marie ile yatacaktır. Demokrat Parti mahkûmdur. Ölüler dirilmez. Binaenaleyh Leylâ'yı rahat bırakacaktır. Gündüz'ün akıbeti meçhuldür. Adrienne intihar edecektir. Leylâ, Nevzat, Şifa, hepsi birbiriyle birleşiyor. Hatta Marie bile... Bu halita, bu acayip halita... Bütün bu değişmeler... Ve karışık bir hayalde uyuklayacak. (Bu hayale çocukluğu, Anadolu peyzajı, bütün tanıdıkları girecek. Sonra yavaş yavaş hepsinin yerini mehtaplı su, onun çiçek açmış meyve dalı manzarası, küçük bir ağaç alacaktır.)"

Romanın taslak sayısındaki farklılık yüzünden ve tek taslaklı bölümler iki ya da üç taslaklı bölümlere göre daha az işlenmiş olduğundan metnin bütününde olay örgüsü, kişi adları, dil vb. bakımlardan yer yer dengesizliklerin, tutarsızlıkların ve tekrarların görülmesi kaçınılmazdır. Tanpınar yaşasaydı, romanın bu biçimiyle yayımlanmasına katlanamazdı sanırım. Ama durum farklı. Bizler bu yapıttan ya bütünüyle yoksun kalmak ya da bize kalanla yetinmek zorundayız. Ve yine sanıyorum ki Tanpınar bizim yerimizde olsaydı o da ikincisini seçerdi. Yarım kalmışlığı içinde de olsa *Aydaki Kadın*'ın, Tanpınar'ı sevenleri sevindireceğini düşünüyorum.

GÜLER GÜVEN

BİRİNCİ BÖLÜM
İÇ İÇE

I

"Uyandım. Uyanıyorum. Zihnin oyunu bitti. Şimdi kendi kapımdayım. Biraz sonra içeriye, oradan dünyaya gireceğim." Gözleri hâlâ kapalıydı; sanki bir lahza evvel ayrıldığı hayallerle beraber, onlar tarafından yedilerek kendi içine ve günlük hayata girmek istiyordu. Fakat sahne bomboştu. Son ışıklar sönmüş, son efekt de kaybolmuştu. İçinde bütün o hareketlerden, kalabalıktan ve karışık hislerden –çünkü bunaltıya yakın ve tahlili güç, bir ucu müphem, derin özleyişler ve kederlerle çalkalanan bir his bu uyanış anını hep beraberce dokumuş gibiydiler– sadece bir ezinti, bir nevi deniz mağarasına benzeyen besleyici, sıcak ve çok rahat bir vasattan kopmuş olmanın duygusu vardı. Bununla beraber uyanan adamda bütün bu karışık duygular şimdi aşikâr bir özleyişti. "Muhakkak doğduğum zaman da bunu duymuş olmalıyım." Ve birdenbire yataktaki garip vaziyetine şaşırdı. Birkaç sabahtır hep böyle, ayakları vücuduna doğru çekik, iki kolu göğsüne yapışık ve iki yumruğu yüzünde uyanıyordu. "Her şeyden evvel bu torbadan çıkmalıyım! Şimdi ki uyandım artık!" Örtülerini attı, sonra gerçekten çok mühim bir ameliye yapıyormuş gibi gözlerini açtı, etrafına baktı. Oda bu Temmuz sonu sabahında dikkatle indirilmiş perde ve storlara rağmen denizden çarpan ışıkla yeşil bir havuza, güneş vurmuş sık ve gölgeli bir orman altına benziyordu. "Başka türlü nasıl olabilir? Bu odada başka türlüsü kabil olur mu hiç?" Ve uykuda aldığı o kendi üstüne toplanmış külçe şeklini ayaklarını iyice uzatarak kendi

zihninde bir daha bozdu. Sağ bacağındaki sızıları vücudunu gererek yokladı. Hepsi yerlerindeydi. Bütün baldırı, ayak bileğinin üstü, topuğunun dış tarafı ve dizkapağının altı, hepsi çok hassas bir klavye gibi hareketine ayrı ayrı cevap verdiler. Bununla beraber düşüncesi ne bu sızılarda ne de yavaş yavaş şuurunu elde ettiği başlayan gündeydi. Daha ziyade biraz evvelki rüyalarıyla meşguldü. Mesut, hatta hazlı uyanışına rağmen –çünkü bütün o karışık duygulara rağmen bu uyanışın kendine göre bir keyfi vardı– rüyalarının hiç de güzel şeyler olmadığını biliyordu. Bunlar kuvvetle hüküm süren bir zamandan başka bir zamana aktarılırken, belki de geçişin şiddetiyle, belki daha altta gizli bir kurtulma, sahile erişme fikriyle duyulan bir şeydi. Hakikatte çok karışık rüyalar görmüştü. Fakat bununla da kalmıyordu. İşin içinde bir başka şeyin daha bulunduğunu hissediyordu. "Sanki bir melek tarafından sabaha itildim. Çok güzel, mahzun ve hoyrat bir melek... Öyle ki hep arkama bakmak istiyordum." Sonra birdenbire üçüncü konsertonun piyanosu sisli bir sabahta birdenbire güneş vurmuş bir gemi gibi çarptı. O zaman her şeyi anlar gibi oldu.

Selim çoktan beri bu tecrübeyi istiyordu. Hizmetçisine on beş gün evvel birkaç plak göstermiş, kendisine haber vermeden ara sıra uyanma saatinde birini çalmasını istemişti. Heleni başlamak için bugünü ve bu konsertoyu seçmiş olmalıydı. Bu bilgi ile rüyasını hatırladı. Büyük bir kalabalık bir pencerenin önünde toplanmışlar, ne olduğunu, kimin olduğunu bilmediği çok güzel ve parıltılı bir şeyi elden ele geçirerek muayene ediyorlardı. Selim durmadan "Verin artık!" der gibi elini uzatıyor, fakat bir türlü tutamıyordu. Ev şimdi her tarafta yapılan o çıplak arsalı banka evlerine benziyordu. Fakat pencereyi çok iyi tanıyordu. Bu, köşkteki yemek odasının penceresiydi. Etrafında hiç de kahkaha, "konuşma ve fısıltı olmayan bir yığın kahkaha, konuşma ve fısıltı vardı. Fakat asıl garibi kalabalığın kendisi idi. Sanki bir yığın acayip kuş, tanımadığı iklim veya yıldız hayvanları insan kıyafetine girmiş hep beraber kılık değiştiriyorlardı. Sonra birdenbire her

şey kaybolmuş, Selim bir boşlukta kendisini tek başına bulmuştu. İşte o zaman o mesut ve parıltılı itilme duyusuyla, arkasına bir türlü bakmaya cesaret etmeden günün ortasına düşmüştü.

Yattığı yerde bir sigara yaktı ve musikiyi dikkatle dinlenmeğe başladı. İkinci movement'in başında olduğuna göre şöyle bir on dakika evvel başlamış olmalıydı. Piyano tek başına sözü almış gidiyordu.

Selim'de rüyalarına merak çocukluğunun yadigârıydı. "Yalnız büyükbabam rüyalarını söylemezdi. Çünkü büyükbabam geçmiş zamandı. Geçmiş zaman rüya görmez, sadece hatırlar. Büyük babam hatırlardı. O bir kere ve tam rüya görmüştü." İhtiyar adamı yaldızlı, sırmalı mabeyinci elbiseleri içinde çok az indiği kahvaltı saatlerinde, öğlen ve akşam yemeklerinde, sofra başında, dimdik, dalgın, etrafına acayip surette yabancı, yalnız torunlarına baktığı zaman gözleri yumuşar görüyordu.

Hayrettin Paşa 1908'den üç yıl evvel irade-i şahane ile sırtına geçirilmiş bu elbiseleri çıkartmamak için senelerce kapandığı evden dışarıya adım atmamış, birkaç tanıdıktan, berberinden, kendisiyle hâlâ "Paşa hazretleri" ve "efendimiz" diye konuşan, ancak izin verildikten sonra huzurunda oturmağa razı olan, ilaçlarını ve sıhhî tavsiyelerini "müsaade buyurulursa" diye teklif eden, hemen kendisi kadar yaşlı Rum doktorundan başka dışardan kimseyi görmeden, her lahza mazinin içine gömülü, en ufak sarsıntıda onun hesabını vermeğe hazır, uzun nefis müdafaaları yaparak, bir başkasının eline geçmesinden daima korktuğu hatıralarını yazarak tam yirmi beş sene yaşamıştı. Bu hatıralar ne olmuştu acaba? Selim'le Nevzat yıllarca evin her köşesini alt üst edercesine onları aramışlardı. "Belki de babam yakmıştır. Yahut da büyükbabam hiç kimsenin göremeyeceği bir yere sakladı. Bütün aile bu illete müptelâydık. Dedem, büyükannem, annem, hemen herkes her gün bir köşeye bir şeyi iyice saklar ve bir türlü bulamazdı. Bu yüzden bir müddet sonra bu saklanan şey ister istemez ilan edilir, evcek hepimiz peşine düşerdik."

"En muvaffakiyetlimiz Süleyman'dı. O köşkün her tarafını, bodrumdan tavan arasına kadar her deliğini deşiğini bilir, olmayacak yerlere girer çıkardı. Büyükannemin paralarını sakladığı yeri daha ilk anında, keşfeder, sonra kadıncağız hazinesini aramaya başladı mı, oldukça uzun bir pazarlıktan sonra ortadan bir zaman kaybolur ve elinde küçük bir çıkın, üstü başı örümcek ağları içinde 'İşte!' diyerek gelirdi. Belki büyükbabamın hatıralarının yerini de biliyordu. Belki okumuştu da, fakat nedense bizden gizledi ..."

Selim için bu büyükbaba bütün bir meseleydi. Kırk beş yaşında kendi iradesiyle hayatını kapatan bu acayip adam, bu hareketiyle bütün ailenin hayatını değiştirmiş, o kadar çocuk ve genç yaşta erkek ve kadının beraber yaşadıkları köşkü dışarıyla münasebetlerini kesen bir sise boğmuştu. "Bu yüzden şehrin ortasında ıssız bir adada yaşar gibi yaşadık. En korkuncu şüphesiz babamın talihi oldu. O kadar beklediği ve hazırlandığı siyasî hayata bir türlü kolaylıkla intibak edemedi. Sanki her şeyi dedemin zorla kendisini önüne getirdiği zaviyeden görmeğe mahkûm olmuştu. Sade o mu? Ben, Süleyman, Nevzat... Hepimiz bir çeşit istiğnada yaşadık."

Gerçekten çocukluğundaki kahvaltı sofrasındaymış gibi, büyükçe, kenarı yaldızlı, içi küçük Japon gülleriyle süslü bir zeytin tabağını gözlerinin önünden iterek olduğu yerde doğruldu. Bu tecrübeden tek kurtulan Süleyman olurdu. Efendi beni çağırıyor, der ve elinde birkaç dilim ekmek, bahçeye fırlardı. Efendi, Süleyman'ın çok sevdiği iri horozuydu. Sabahleyin yemek odasının penceresinin önüne gelir, tok seslerle büyük dostunu çağırırdı. Bazen Süleyman aldırmaz, o zaman iri cüssesiyle pencereye zıplar, dar pervazda içeriye girmeye hazır, asma yapraklarının ve hanımellerinin arasından camı ısrarla tıkırdatarak Süleyman'ın yerinden kalkmasını beklerdi. Kırçıl, altın sarısı ve koyu kırmızı karışık tüyleri, siyahı bol kuyruğu yüzünden Efendi, Selim için sabah denen şeyin sembolü olmuştu. Sesiyle, şekliyle ve renkleriyle Efendi sabahın kendisiydi.

Annem her defasında "Dur, böyle don gömlek nereye gidiyorsun?" diye çıkışır, sonra birdenbire "Hiç reçel yemeyecek misin?" diye üzülürdü. Çünkü annem için kendi yaptığı reçeller sofra dininin en esaslı unsurlarıydı. Fakat Süleyman hiçbir şey dinlemezdi. Zaten Nevzat'la o reçeli sevmezlerdi. Nevzat, "Bu kadar tatlı sabah sabah yenilir mi anne!" diye mızıklanır, Süleyman ise birkaç zeytinle bir baş sarmısağı her şeye tercih ederdi. Süleyman herkesin sabah erkenden bir resm-i kabul varmış gibi en ciddi şekilde giyindiği bu evde yazın don gömleğe benzer, kışın kimin nesini bulursa sırtına geçirerek, başında kocaman bir sargı, en acayip kıyafetle sofraya inerdi. Süleyman hemen daima baş ağrısından mustaripti. Haşarılığına dayanamayıp da dövmek için babam veya annem yakaladığı zaman iki eliyle başını örter, "Sakın başıma vurmayın, çok ağrıyor" derdi. O zaman Süleyman'ın kızıla yakın saçları vardı. Çilli yüzünde büyük mavi gözleri acayip bir ateşle, sanki isyanın bir adım ötesinde parlardı. Süleyman'a geçen gün Efendi'den bahsettim. Âdeta hatırlamadı.

İnsan hayatından memnun olmayınca mazisini âdeta inkâr ediyor. Cemiyetler de böyle değil mi? Hakiki çözülüş birtakım yıkılışlarla kabil. Bir taraf yıkılacak ki başka tarafa bağlanasın... Ya kendi hayatına veya birtakım fikirlere... Fakat biz fikirlere gidemiyoruz. Fikirler bize kapalı. İnsanla birleşerek gelmiyorlar. Sadece fikir olarak geliyorlar. Onlara boşlukta rastlıyoruz. Tıpkı riyaziye hocamız Cemil Bey'in dersleri gibi. Sapsarı, upuzun bir adam. Ahmet'in dediği gibi bıyıklı ve gözlüklü bir tavan süpürgesi. Riyaziye bilen bir tavan süpürgesi. Cemil Bey dört sene tahtaya hiçbir fikir çizmeden ders verdi. Daireler, üçgenler, sekizgenler, Öklides'in bütün muzaffer buluşları, sanki sınıfın üçüncü buudu ilk icat edenin kafasıymış gibi hep havadaydı. "A-B çizgisi" ve Cemil Bey'in kolu birden kalkar, hemen iki dakika evvelki yerde işaret ettiği bu hayal çizgiyi bulur, onu kesen C-E çizgisini ortasından geçirir, açılara işaret koyardı. Böylece başlarımızın üstü yavaş yavaş bütün bir âlemle dolardı. O kadar dolardı ki onun peşi sıra dersten çıkarken sınıfın o noktasından

geçenler bütün bu figürlerin, çizgilerin, dörtgen ve sekizgenlerin üstlerine yıkılacağından âdeta korkarlardı.

"İyi ve güzel bir daire, şöyle haysiyetli bir müselles..." Hendese figürleri Cemil Bey'in konuşmasına insan muaşeretinin hususiyetleriyle gelirdi. Bir gün bana "Üçü sevmez misin?" diye sormuştu. "Üç yahu üç... Üç sevilmez mi hiç? Ne garip adamsın sen Selim, üçü sevmiyorsun? Halbuki ne güzel rakam... Ah bir kere size dünyaya rakam ve hendesî şekille bakmayı öğretebilsem, ne rahat ederdiniz!.." Asıl garibi bir şekli böyle başımızın üstüne küçük bir top kandil gibi astıktan sonra ikincisi için, hakikaten o yer, o figür ve ameliye tarafından mutlak şekilde tutulmuş gibi, birkaç adım öteye geçip dikkatle kendisine boş bir yer aramasıydı. Bununla beraber hiç de dalgın değildi. Bir gün sınıfa girer girmez "Bu müdür muavini ahmak," demişti. "Hakikaten ahmak. Müdürün odasına gitti. Kapıyı kilitli bulunca açtı, içeriye baktı ve gelmemiş diye söylenerek uzaklaştı. Hiç böyle şey gördünüz mü? Deli bile yapmaz bunu..."

Hangimiz ahmak değiliz sanki... Rüyamda kendimi bir başkası gibi seyrediyordum ve bunu biliyordum. Sanki camdan bir oda içindeydim. Bir köşede oturmuş düşünüyordum. Fakat yüzüm kendi yüzüm değildi. Tanıdıklarımdan birinin yüzüydü.

Belki Süleyman, belki bir başkası, belki bütün tanıdıklarım... Bu perdeyi değiştirmek lâzım... Behemehâl değiştirmeli... Güneş eşyayı hem yaratıyor, hem yiyor. Güneş hayattır, ışıktır, cüzzamdır... Her şeydir. Her şey her şeydir ve kendisidir. Tıpkı Leylâ gibi. Leylâ bütün kadınlara benzer, ama yine Leylâ'dır. Fakat asıl benzediği Nevzat'tır. Nevzat da öyleydi. Bütün kadınlara benzerdi. Nevzat çocuğunun ölüsünü pencereden attı ve delirdi. Çocuk bu sarsıntıyla iyileşti, kurtuldu. Fakat annesi onu bir daha tanımadı. Bütün ömrü boyunca kendisini oğlunun katili bildi. En son günü hikâyeyi ona yine anlattı: "Ben oğlumu öldürdüm. Ya yavrum böyle işte. Ben katilim... Ben kötü kadınım ... Kendi oğlumu öldürdüm..." Zavallı Gündüz hiçbir şeyden anlayacak

yaşta değildi. Sadece "Öldürmedin anneciğim ... Öldürmedin. Yaşıyorum işte... Bak işte! Dokun, gör, karşındayım, seni öpüyorum..." Sonra ikisi birden ağlamaya başladılar. Bu acıklı hatıra ile yerinden fırladı. Gürültüyle perdeleri açtı. Denizden doğru vuran güneş ışığı eski bir tekneyi bir anda dolduran su gibi âdeta uğuldayarak odaya girdi. Selim bu ani hücumun karşısında bir an geriledi.

"Ben isyan denen şeyi hiç anlamadım. Kızdım, kendimi yedim, fakat, isyan etmedim... Nevzat, Süleyman hepsi isyan ettiler... Süleyman geleceğini kendi eliyle yaktı. Nevzat öldü sandığı çocuğunu kaderin yüzüne fırlattı. Çocuk iyi oldu, fakat..." Sonra birdenbire yine kendisine döndü. "Belki tek eksiğim bu oldu. Daima evin uslu çocuğu kaldım. Kendimi gizledim ve düşündüğümden başka türlü hareket ettim .. Daha doğrusu kaçtım. Daima zihnimin bir köşesinde yaşadım."

Bugün kaçamayacaktı. Bugün köşk satılıyordu. Saat üç buçukta tapu dairesinde takrir verilecek, senetler imzalanacak, o kadar sevdiği insanın yaşayıp öldüğü ev bir başkasının olacaktı. "Dördümüz de orada olacağız. Süleyman, Hatice, Gündüz ve ben.... Tam aile toplantısı..." Fakat onlardan başka behemehâl geleceklerini bildiği iki kişi daha vardı. Annesiyle Nevzat. "Ama onlar bizim gibi Şişli'den, Cihangir'den, Aksaray'dan, Beyoğlu'ndan gelmeyecekler. Doğrudan doğruya Erenköy'den, köşkten gelecekler." Ve deniz üzerinden doğru bu ikisinin gelişini görmek ister gibi baktı. "Bize başka bir yer bul bari Süleyman! Mademki evimizi satıyorsun, sığınacağımız başka bir yer." Annesinin hafif sabah melteminde şişmiş yirmi beş sene evvelinin modası geniş bej mantosunu, böyle bir şey bayağı mümkünmüş gibi, Üsküdar üzerlerinde aradı. Puslu bir mavilikten başka bir şey göremediğine âdeta şaşırdı.

Bir arı uzaktan doğru geldi, başının üstünde çok ince yaldızdan bir çember çizdikten sonra uzaklaştı. "İşte gayretimin mükâfatı... Aziz oldum. Ama kimin, hangi ressamın?" Hayvanın sesi öyle

kuvvetli, sabahın mavilikleri içinde öyle altın sarısıydı ki başka türlü düşünülemezdi. Bu düşünce ve bilhassa uzaklaşan arı sesinin altınından kendisinde kalmış hayal tekrar rüyasında gördüğünü sandığı meleği hatırlattı. "Hakikaten arkamda mıydı? Hakikaten gördüm mü?"

"Gitmesem n'olur sanki? Sadece köşke gitsem." Bütün aile ayrı ayrı ihtiyaçlar ve sebeplerle istedikleri, hatta gecikmesinden şikâyet ettikleri bu basit ve artık zarurileşmiş alım satım meselesi üzerinde her şey kararlaştıktan sonra o kadar yersiz şekilde sızlanmaya başlamışlardı ki Selim şimdi kendisini çok acıklı bir muahedenin, yahut kayıtsız şartsız bir teslim mukavelesinin imzasına gidiyor sanıyordu. Hakikatte köşkte hiçbirinin oturması kabil değildi. Nevzat, intiharından beri bu aile mülkünü tek başına zaptetmişti. Kaldı ki bugünün şartlarında ev olarak kullanılması da imkânsızdı. Alıcı da ne yapacağını henüz bilmiyordu. "Belki bir sanatoryum belki de bir otel yaparım..." demişti. Fakat Selim daha ziyade yıktırıp arsasını böleceğine emindi. Onu üzen şeylerden biri de buydu. "O küçük iki katlı, ekonomik evlerden birkaç tane..." Sonra bahçeye acıyordu. Bütün o çamlar, fıstık ağaçları, südreler ve kapının yanındaki iki servi, hepsi bu taksimde gidecekti. Servilerin biri Nevzat'ın biri kendinindi. Nevzat bir gün "Selim, haydi seninle şu kapının iki yanına birer ağaç dikelim..." demiş, yerini de göstermişti. Sonra aylarca düşünmüşler nihayet servide karar vermişlerdi. Ali Efendi bu işe çok şaşmıştı. "Niçin servi de başka şey değil... Ağaç mı kalmadı dünyada beyim?" Fakat Nevzat'ın düşüncesi üstün gelmişti. Evet, bahçe Selim'in ve kardeşlerinin bütün çocukluğuydu. Nevzat'ın ölümünden sonra kardeşinin hatıraları o ağaçların dibinde, o havuzun başında ahırın kapısında, arka duvarın kenarında kendi kendine bittiği söylenen büyük incir ağacında toplanmıştı. Çok defa onu çıplak ayakları bu ağacın dallarında sallanır hatırlardı. "Selim, Selim, gitme... Şu daldakini de sana vereceğim... Dur Allah aşkına... Hah aldım."

Selim Nevzat'ın gözdesiydi. Onun ölümünden sonra Selim'in

düşüncesi köşke nadir girerdi. Çünkü orada büsbütün başka bir Nevzat, şizofreninin çehresini değiştirdiği, başı iki elleri arasında durmadan dolaşan ve bir Ionesco piyesi gibi doludizgin konuşan bir Nevzat vardı. Halbuki köşkün bahçesinde... Eliyle bir şeyleri uzaklaştırır gibi bir işaret yaptı. "Onlar konuşuyorlar, azabını ben çekiyorum..."

Filhakika bütün aile her an yeni bir şey hatırlıyor, Selim'i içine girmekten korktukları bu evi satmaktan caydırmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyordu. Fakat bütün bunlar satış muamelesinin bir an evvel olması için sabırsızlanmalarını hiç de menetmiyordu. En ufak gecikmede, hep o itham ediliyordu.

Selim'i bu köşkün rahatsız eden taraflarından biri de vaktiyle düşündüğü gibi kendi hissesini Süleyman'la Gündüz'e bırakamamasıydı. Mebusluktan ayrıldığı günden beri vaziyeti her gün biraz daha kötüleşmişti. Şimdi yazılarının getirdikleri hariç bir ecnebi mektebinden aldığı birkaç yüz liradan başka güvenecek hiçbir şeyi yoktur. Eline geçecek paranın mühim bir kısmı borçlarına gidecekti. Geri kalanla da bir mecmua çıkarmayı düşünüyordu. "Tutar veya tutmaz..." Bu son kozuydu, oynaması lâzımdı. Edebiyatı ve fikirleri hepsi bunu zaruri kılıyordu.

"Bununla beraber Süleyman'a biraz ayırmam lâzım." Süleyman iki çocuğuyla, hastalıklı karısı ve daima bütün bir kabileyle başına yıkılan acayip sevgilileriyle her an sıkıntı içindeydi. "Süleyman kendi hayatını eliyle yıkanlardan... Evvelâ kumar, sonra alkol ve kadın." Hakikatte bilhassa alkol. Asıl acıdığı şey kardeşinin istidadıydı. İlk gençliğinde yazdığı birkaç hikâye Selim'i âdeta büyülemişti. O kadar ki sadece bu istidadın gelişebilmesi için Selim kendi ihtiraslarından vazgeçmek, bütün ömrü boyunca ona yardım etmek, bu istidadın başında beklemek kararını vermişti. Bunları okuduğu günün akşamını hiç unutamazdı. İki kardeş köşkün çatısındaki geniş odada her ufak yaprak kımıldanışında kendilerine kadar çıkan ıhlamur kokuları içinde sabaha kadar konuşmuşlar, bütün bir gelecek zaman programı kurmuşlardı.

Nevzat'ın Cemil'le evlendiği seneydi. Yaz gecesi denen o acayip ve harikulade rüyanın içinde bir başka harikulade rüya gibi bir konuşmaydı bu. Selim bütün ömrünce o akşam kardeşiyle olduğu gibi herhangi bir insanla anlaştığını bir daha hissetmedi. Ne Leylâ, ne başkaları, ne de evlenmesine kadar hep beraber oldukları Nevzat... Bu birbirini anlayan iki ruhun birbirinde kayboluşu gibi bir şeydi. Sonra birdenbire Süleyman her şeyden vazgeçmiş, olmayacak hayaller peşinde tahsilini yarıda bırakmış, ne çocukluğu ne ergenlik yıllarıyla hiçbir münasebeti olmayan bir hayata dalmıştı. Selim bu kadar tezatla dolu ve haşin, düştüğü yeri kül eden bir gençlik görmemişti. Şüphesiz iş bu kadar basit değildi. Evvelâ kardeşinin karşısına birkaç hocanın aşılmaz bir maniaya çıkan anlayışsızlığı, sonra da nereden türediği bilinmeyen bir iki arkadaş çıkmıştı. Süleyman'ı bir taşkınlıktan öbürüne sürükleyen bu arkadaşların hepsi bugün hayatta muvaffak insanlardı. Şurası var ki onlar çekilmesi icap eden yerde çekilmesini bilen, kendilerine erişme heveslerinin etrafında her an yeniden çekidüzen vermesini bilen insanlardı. Hepsinin etrafında kendilerini tutan, rastladıkları engelleri onların hesabına ortadan kaldıran, erişmekten başka hiçbir idealleri olmayan, toprağa, paraya, aileye bütün bir çetrefil ve realist hesabın kökleriyle bağlı bir yığın hısım akraba vardı. "Süleyman'ın etrafında ise benden başka kimse yoktu. Bense ancak müşahit olarak yaşayanlardanım..."

Hakikaten böyle miydi? Selim burada da kararsızdı. Belki de sorumluluk duygusu onu bu işte de kendisini ithama götürüyordu. Bir gün annesi ona "Kendini ne zannediyorsun? Allah baba mısın sen?" diye çıkışmıştı. Selim suç yüklenmekten hoşlanan adamdı. Bununla beraber Süleyman'da dindar aile terbiyesi ve bir tarafıyle çok yumuşak ve hissî bir mizacın, eşine az rastlanır bir yığın insiyakla on beş sene çarpıştığını görmüş ve hiçbir şey yapamamıştı. Asıl garibi bu aşırı yaratılış için mahfaza olarak tabiatın o kadar uslu ve muvazeneli babasının çehresini seçmiş olmasıydı. Süleyman'da yüz, vücut, boy, kımıldanışlar ve hare-

ketler, dışardan görülen her şey babasının bir tekrarıydı. Şefkati de hemen hemen babasının aynıydı. Bu yüzden Selim kardeşine bakar ve onu dinlerken, yahut hayatı üzerinde düşünürken babasının kendi benliğinden çok başka bir ikinci hayatı –kim bilir belki de içten içe özlediği hayatı– şüphesiz aynı acemilik ve aynı safiyetle yaşadığı vehmine kapılırdı. Bir insanın bu kadar doludizgin, bu kadar kendisinin dışında kalabilmesi için bir değil birkaç hayatı boyunca hemen hemen hiç yaşamamış, nesiller boyunca kendisini hapsetmiş, sadece en büyük felâketlere kadar lezzet, kendinden çıkış, bir yığın şeyi özlemiş olması icap ederdi.

"Babam da onun gibi yaşamadı. Yahut en budalaca, en acemice şeklinde hayatın dışında kaldı. Zaten hepimizin Süleyman'la aramızdaki fark bir mübalağadan başka nedir? Süleyman benim zaaflarımın coefficient'ından başka ne olabilir? Bütün mesele bir doz meselesi..."

"Bir nisbet ziyadesiyle şimdi Süleyman kendi kendisinin tam bir inkârı oldu." Filhakika nadir hiddet anlarının haricinde eski atak, uçarı, çapkın, yıkıp kırıcı Süleyman'ı da artık bulmak kabil değildi. Kardeşi acayip bir vehim ve korku içinde şimdi bir gölge gibi yaşıyordu. "On senedir bana verdiği nasihatler bile değişti." Çünkü Süleyman bu derbeder hayatın içinde Selim'e ait meselelerde daima çok vuzuhlu ve sarih olmuştu. Bir gün kendisine en ciddi tavrıyla "Ben hiçbir şey yapmadım. Bari sen muvaffak ol!" demişti.

Marie'nin bir elinde sabah kahvesi, öbüründe gazeteler odaya girişi düşüncelerinin akışını birdenbire kırdı. Kız, beyaz geceliğinin içinde yarı çıplak, olduğundan fazla çekici ve yaşının üstündeydi. Gazeteleri masanın üzerine koydu ve geniş siyah gözlerinin ısrarıyla Selim'e kahvesini uzattı. Yüzü bir çeşit uzaklıkta gergin ve dargındı. İlk iğva denemelerini yapan tecrübesiz dargınlığı, nedense hizmetçisinin iki aydır evde misafir yeğenine Selim'le her karşılaşmalarında, birkaç kelimelik bir konuşmada birdenbire dağılan bu maskeyi ilham etmişti. "Belki de ilk işarette

çok uzaklardan gelebilmek için..." Selim onun çıplak kollarını, dolgun boynunu ve başının üstüne çocuk-kadın uykusunun rüyalarıyla beraber alelacele topladığı koyu kumral saçlarını farkında olmadığı bir dikkatle süzdü. Kız bu sabah saatinde çiçek açmış bir erik ağacı gibi güzel ve tatlıydı. Cildinin altında tıpkı o bahar ağaçları gibi bütün bir hayatiyetin, nerdeyse küçük uzviyetini boğacak gibi çılgın atılışlarla dolaştığı o kadar belliydi ki... "Başka türlü dudaklarının bu meyve dolgunluğu kabil olabilir miydi?"

"Böyle üşümüyor musun sen?"

Kız bu sualin altında eve geldiği günden beri teyzesinin biraz daha yakışık alır şekilde giyinmesi için verdiği öğütlerin bulunduğunu hiç fark etmemiş gibi güldü.

"Bu havada üşünür mü hiç? Çok sıcak..." ikinci pencerenin camını açtı. Sonra yorganı ve örtüleri, şüphesiz arka balkona götürüp asmak için topladı. Odanın içinde başka Selim bütün hayata meydan okur gibi gidip geliyordu .

"Bu gece rüyanızda iki defa bağırdınız!" "Bağırdım mı?"

"Hem yüksek sesle... Ben içerden duydum, uyandım. Ama ne söylediğinizi tutamadım."

Selim "Bu da yeni çıktı..." der gibi başını salladı. Kız onu teselli eder gibi devam etti:

"Merak edilecek bir şey değil... Teyzem de uykusunda konuşuyor... Ben onu da işitiyorum. Hem Dimitri ile kavga ediyor. Hem bu ilk defa değil ki... Beş altı defa oldu..."

Selim uykusundan ziyade bu genç ve taze vücudun kendisiyle meşguldü. Marie bir lahzada bir sarmaşık gibi çengel çengel bütün etrafını sarmıştı. Küçük çıplak ayaklarının döşemenin üstüne basışında, bulunduğu yeri âdeta zapteden bir emniyet hissi vardı.

Selim işi kısa kesmek için başını pencereye çevirdi. Kız bu mua-

meleden müteessir, en hoyrat sesiyle "Banyonuz hazır!" diyerek geldiği gibi sessiz ve dargın, saçlarının perişan ve latif yığını ve uzun gömleğinin yarı çıplaklığıyla odadan çıktı.

Selim bu ani hiddetten şaşkın arkasından baktı, ayaklarının muşambaya basarken duyduğunu vehmettiği hazzı âdeta kıskandı: "Çiçek açmış erik ağacı. .. Fakat Beyoğlu'nun o küçük ve dar sokaklarında iki fakir evin arasında ezilmiş bahçelerinden birinde. Çünkü Leylâ nasıl Boğaziçi ve muhayyilemizdeki eski İstanbul ise Marie de öyle Beyoğlu... Onu görüp, o kadar acayip ve boğuk şekilde şakırdayan Türkçesini bir lahza dinleyip de içimizde nesilden nesile o kadar değişen yüzüyle Beyoğlu'nu hatırlamamak imkânsızdı. Ancak bize doğru genişledikçe, belki de haksız bir inhisarla bizden dediklerimizi de içine aldıkça trajedisinin şuuruna erdiğimiz Beyoğlu... Yedi sekiz ırkın, birkaç dilin, bir o kadar din, örf ve ahlâkın aynı teknede çalkana çalkana hazırladığı gevşek, her an ekşimeğe hazır, mayasının kokusu bizi her an başka şekilde işgal eden acayip ve karışık hamur."

Marie Beyoğlu'ydu. Çalışkan, başka türlü yapamadığı için eğlenmeğe hazır ve her türlü dostluğa hiç kaynaşmaksızın amade, kimim düşüncesinin üstünde ve ten hazlarının ötesinde her şeye kayıtsız yarı kanser, yarı sömürücü hayatıyla Beyoğlu. Küçük atölyeler, acayip randevu evleri, daha acayip aşk tellalları, sonu olmayan evlenmeler, bir ucu mahkemelerde öbür ucu sonsuz anlaşmamazlıklarda ve cinayetlerde, intihara çok benzeyen istifalarda biten muaşakalar, ezanla çan sesinin birbirini karşıladığı sabah ve akşamlar, iç içe hurafeler, birkaç dilde teşekkür ve küfür, bir dilden öbür dile aktarılmış şakalar, her cinsten kalabalığın doldurduğu falcı odaları, hülasa insiyaklarımızın olduğu kadar hayatımızdaki karışıklığın da bir ahtapot gibi sayısız kollu mezbelesi.

Selim bu ahtapotun nasıl bir şey olduğunu bir gün Kasımpaşa'da çamura gömülü bir yoldan geçerken hissetmişti. Piyalepaşa'nın o karışık bir muammaya benzeyen mimarisini seyretmiş yorgun

argın geliyordu. Birdenbire yolun kenarında âdeta bir tepenin üstünde daha ziyade bir kulübeye benzeyen bir ev görerek durmuştu. İlk rüzgârda yıkılacağa benzeyen bu ahşap ve biçare evin kapısında biri zincirle bağlı, öbürleri onunla ahbaplığa gelmiş üç köpek, pencerede dört çocukla iki kadın başı vardı. Sonra birdenbire kapı açılmış ne biraz evvel seyrettiği mimariyle, ne çıktığı evle, ne de etraftaki insanların meyus yüzleri ve sefaletleriyle alâkası olmayan bir kıyafette genç bir kız "Allaha ısmarladık!" diyerek dışarıya fırlamış, alabildiğine yüksek ökçeli ayakkabılarına rağmen Selim'in bir türlü kavrayamadığı bir çeviklik ve isabetle tepeyi koşa koşa inmiş ve biraz ötede kendisini bekleyen arabaya doğru yürümüştü. Selim bütün hayatında bu kadar biçare ve uydurma bir şıklık görmemişti. Bununla beraber üstündeki şeylerin hemen hepsi az çok seçilmiş pahalı eşyaydı. Koku ve makyajın, saç boyasının dışında mübalağa ve insicamsızlıktan başka göze batar bir şey yoktu. Arabanın tutulmuş olduğunu görünce hakiki bir yeise kapılmış, sonra Selim'e "Aman kardeşim... N'olur beni de alın... Hiç olmazsa Kasımpaşa'ya kadar." diye yalvarmıştı. Selim ister istemez razı olmuş ve genç kızın Beyoğlu'na çıktığını anlayınca Tarlabaşı'na kadar götürmüştü. Bütün yol boyunca kız saati sormuş, "Ah geç kaldım! Çok geç..." diye üzülmüş, olduğu yerde terlemiş, filmden, rejisörlerden, artistlerden, kendisi gibi figüranlık yapan Rum ve Ermeni arkadaşlarının iyiliğinden, akşama davetli olduğu çaydan bahsetmişti.

"Beyoğlu mu, yoksa muayyen bir hayat standardı mı? Şüphesiz her ikisi birden... Çünkü işin içinde muvazeneyi bozan modalar ve bir yaşama hevesi de var." Marie, Selim'in düşüncesini o kadar yoran bu acayip âlemi sanki beraberinde gezdiriyordu. Onu her görüşünde –evinde yaşadığına göre bazı günler her an– kendisini Parmakkapı'yla Tarlabaşı arasındaki o girift sokaklarda zannediyordu. "Zavallı kız..." diye başını salladı. Belki de tam böyle değil, belki de beraberinde sadece o sokakların hasret ve kaderini taşıyordu. "Ve istiyor ki benim elimle oraya girsin,

mukadder hayatına başlasın!" İçinde doğduğu, yaşadığı muhitin Marie'ye çizdiği kader buydu. Meğer ki çok büyük ve mesut bir tesadüf olsun... Böyle bir tesadüfün kapısını da yine Beyoğlu açabilirdi. Marie'nin o çapraşık sokaklardan ve yalnızlıklardan geçmesi, o bunaltıları, ümitsizlikleri, o ruh esvaklarını tatması mukadderdi. "Doğuşunun tesadüfleri bunu istiyordu."

Bornuza sarıldı. Bir müddet banyonun kenarıyla yan taraftaki iskemle arasında tereddüt eder gibi etrafına bakındı. Nihayet birincisine oturarak ayaklarını kuruladı. Hâlâ vücudunda bir taraf sıcak suyun verdiği rahatlığı, bizde kurduğu o yarı gömülmüş, yarı yüzen nebatî hayat lezzetini hatırlıyordu. "Sıcak ve dinlendirici, unutma gibi, uyku gibi, ana kucağı, ana rahmi gibi..." Bu son düşünce uyanış vaziyetini tekrar hatırlattı. "Tıpkı bir cenin gibi kendi üstüme büzülmüştüm. Sanki ılık ve durgun, yüklü bir suda gibi." Başını salladı. "Kim bilir belki rüyamda annemi, yahut Nevzat'ı veya Leylâ'yı görmüşümdür." Herhâlde Marie'yi değil. "Yahut başka bir tesadüf... Niçin olmasın? Uzviyetin de kendine göre bir hafızası olsa gerek. Annem Süleyman'ın uyurken zaman zaman meme emer gibi dudaklarını kımıldattığını söylerdi. Ve buna sebep olarak da ölen kardeşimizin doğması yüzünden Süleyman'ı erken sütten kestiğini bulurdu. Belki de bütün Süleyınan vakıası buradadır." Gözlerinin önünden beşikte çırpınan küçük, beyaz bir çocuk eli geçti. Hiçbir şey bu kadar güzel olamazdı. Yasemen gibi, güneş vurmuş dalga köpüğü gibi bir şeydi bu.

Bornuzun kuşağını sıkıştırarak aynanın önünde durdu. Sırtında hiç sevmediği bir kızışma, ikinci terin gelmekte olduğunu haber veriyordu. Terlemek en korktuğu, sinirlendiği şeydi. "Çürümenin başlangıcı gibi bir şey." Biraz geciktirmek için yüzünü soğuk suyla yıkadı. "Şimdi tıraş olmak lâzım... İşte cenin hayatımızda hiç tatmadığımız bir duygu. Ne bu fırçayı ne bu sabunu ne de tıraş olma ihtiyacını biliyordum." Hafif, iyi ayarlanmış lavanta çiçeği. Koku bütün vücudunu yavaş yavaş kapladı. "Radley sabunu. Yazık ki bu sonuncu hokka... Piccadilly Circus'a açılan yollardan

birinde küçük bir mağazadan almıştı. Çanta yerine küçük geniş sepetler taşıyan bir yığın şemsiyeli kız yollara dökülmüştü. Hepsi rüya kadar güzeldiler. Hepsinin tenlerinin altında büyülü bir lamba yanıyor gibiydi. Hayat birkaç imajda nasıl toplanıyor? Ölürken bütün hayatımızı bir anda gördüğümüz eğer doğru ise bu ancak ameliye bizde daha evvel hazırlandığı, hayatımızı böyle birkaç imajda binlerce defa topladığımız için kabil olabilir..." Birdenbire jileti yüzünden çekti. "İyi ama rüyaları ne yapıyorsun?. Bazen bir uyanış lahzasına en olmayacak şeyleri, bütün bir zaman ve hayatı sığdıran rüyaları?" Yüzünün en hassas yerine, daima kestiği sağ çene altına gelmişti; hiçbir şey düşünmemeğe gayret ederek yavaş ve küçük hareketlerle ve daima öbür elinin ikinci parmağını ameliyenin olduğu yerde gezdirerek bu tehlikeli mıntıkayı aştı. "Şimdiden sonrası kolay... Rüyalara gelince o da sanat gibi. Bütünüyle görmüyoruz. Yalnız duygusu bizde teessüs ediyor. Bir çeşit dinamizm meselesi. Meselâ dün akşam..." Dün akşam ilk uyanıştaki rüyası hakikaten korkunçtu. Sanki bir ebediyet boyunca konuşmuş, kendini müdafaa etmiş, yalvarmıştı. "Neden, hangi cürümden?" Bir müddet eli musluğun düğmesinde düşündü. "Çocuğu öldürdüm diye... Halbuki çocuk karşılarındaydı. Durmadan onlara ve bana gülüyordu..." Böyle şeyleri nasıl görürüm diye kendi kendine şaşırdı. "Çocuğun yüzü güneş gibi parlaktı. Fakat sesi alabildiğine çirkin, hoyrat, sinikti. Lâzımlıkta oturmuş bir taraftan güneş gibi parlıyor, öbür yandan hiçbir hayvanda duymadığı o kaba sesiyle gülüyordu." Yavaş hareketlerle makineyi, tıraş fırçasını temizledi. Sabun hokkasının tahta kapağını örttü. Tekrar kurulandı ve yapacağı şeyleri kendi kendine tekrarladı. Sabahleyin köşke gidecek, bir buçukta Abdullah'ta, üç buçukta tapuda olacak, akşama da Boğaz'a Leylâ'nın kokteyline gidecekti. "İki defa karşıya geçeceğim." Bütün bu işlerin üst üste gelmesi...

Marie odadaydı. Bir elinde pijamasının ceketi, gerilmiş vücuduyla kapıya bakıyordu. Selim "Haydi sen git... Ben giyineceğim." dedi. Kız duymamış gibi pijamayı bıraktı, gardroptan giyeceği

çamaşırları çıkardı. "Tahammül etmek lâzım. Yoksa yirmi senelik hizmetçimden olacağım!" Ve pencerenin önünde, ayakta kızın gitmesini bekledi. Marie'nin teyzesi Selim'in bütün konforuydu. Heleni'yi yirmi sene evvel henüz adliye ve hukukla alâkasını kesmeden İstanbul'da ve bütün memlekette epeyce akis bırakan bir mahkemede şahitlik yaparken tanımıştı. Kırklareli'nde başlayan, öbür ucu Sivas'ta bu cinayetin mahkemesi, Selim için bütün bir keşif olmuştu. Onun tuttuğu aydınlıkta hiç tanımadığı hayat standartlarını, yer altında birbirine karışmış ağaç köklerine benzeyen farkında olmadığımız bütün bir hayatı, en olmayacak, vefalı dostlukları, sefil ve gerçek bir yığın yaşayışı görmüştü. Heleni suç ortaklığıyla itham edilen ona komşu bir fahişenin şahidiydi. Mahkemede birdenbire kükremiş "Onun da benim de senin de Allahımız var... Bilmediğim şeyi biliyorum diyebilir miyim? Bildiğim bir şey var, bu kadın namuslu insandır, fenalık yapmaz!" demişti ve sonra hakimin meseleye gelmesini isteyince kadının o gece saat on birde evine geldiğini anlatmıştı. Birkaç hafta sonra bir avukatın yazıhanesinde ona yine rastlamış, işsiz olduğunu öğrenince yanına almıştı.

İyi ama bu küçük budala üç sene yatalak bir anaya baktı. Sabahtan akşama kadar bir kilise vakfında çalıştı. Tahta sildi, çamaşır yıkadı, ortalık süpürdü. Öldüğü zaman da günlerce ağladı. "Anamın hastalığı galiba bende de var. Parmaklarım onunkine benziyor. Ben de onun gibi olacağım." Bunu eve ilk geldiği akşam, acı henüz tazeyken teyzesine söylemişti. Belki de bu kadar çılgın ve budala olması da doğru yanlış bu şuurun kendisinde bulunmasından... Marie üçüncü günü her şeyi unutmuş, pikabın başında kendi kendine dans ediyordu.

Acele acele giyindi. Saat sekiz buçuktu. "Belki bir saat kadar müsveddelerle meşgul olurum." Bu sefer de aynı hatayı yapmış, romana üç ayrı yerden başlamıştı. "Bu demektir ki hazır bir istihlâkla işe girdim..." Şimdi büyük bir düzeltme ameliyesi lazım geliyordu. Çünkü ne kadar planlı olursa olsun hemen hemen aynı devirde yazılan bu üç kısımda zaruri şekilde bir

yığın tekrarlar, bir müsveddeden öbürüne geçerken teferruat tarafından sürüklenmeler oluyordu. Selim her satır, yahut her cümle bir sonrakini doğurarak çalışanlardandı.

Gömleğinin lavtalarını takarken Heleni'nin şimdiye kadar görünmemesine şaşırdı. Sonra bugünün kocasının ölüm yıldönümü olduğunu hatırladı. Kadın sabah erkenden mezarlığa gitmiş olmalıydı. Yirmi beş yıl muntazam şekilde kavga ettiği, kıskandığı ve aldattığı kocasını dinî günlerin hiçbirinde, ne de bizim bayramlarda ziyaret etmeyi unutmazdı. Fakat ölümünün yıldönümünde iş büsbütün ehemmiyetlileşirdi. O gün bütün kederlerini tazelemesi, yıldönümünün verdiği imkânla bol bol ağlaması gerekirdi.

Nitekim biraz sonra kadın kıpkırmızı gözleriyle içeriye girdi. Selim'in sırtına geçirdiği ceketi arkadan düzeltti, görünmez bir yerden kim bilir neyi aldı ve mezarlığın hikâyesinden başlayarak yirmi dört saatin hikâyesini nakle başladı.

(...)*

Heleni kapıya doğru yürüdü. Fakat Selim'in "Bu kadarcıkla kalacak mı?" diye şaşırmasına vakit bırakmadan döndü. "Az kalsın unutuyordum. Dün o çocuk geldi: Hani hep size diyor, hozam, hozam..." Ve Selim'in anlamadığını görünce izah etti. "O ki geldi babası öldüğü vakit Paris'ten. Ressamdır, nedir?" Ve birden adı bulunca haykırdı: "Suat Bey canım! Suat Bey. Size resim getirmiş. Soruyor, bu gece gideceksiniz Boğaz'da? Leylâ Hanım çok istiyormuş gidesiniz." Ve Heleni bütün dikkatiyle Selim'in yüzüne baktı. Onun dikkatinden, tecessüsünden, şüphesinden kurtulmanın imkânı yoktu. Selim bu sabahki rüyasında Leylâ'nın yarı dargın, serzeniş dolu bakışlarının bir hançer gibi bir tarafına yeniden saplandığını duydu "O da âşıktır Leylâ Hanım'a nedir?"

* Bu noktada –ve ileride başka yerlerde– romanın değişik müsveddelerinin birinden ötekine geçiş söz konusudur. Bu geçişlerde en uygun bağlantı kurulmaya çalışılmış, varsa yalnızca kişi adlarındaki değişiklikler düzeltilerek verilmiştir. Bu türden önemli geçişler, bundan sonra, ilgili yerlerde (...) işaretiyle belirtilecektir. (G. Güven).

Paslı bir zemberek boşanmış gibi gırtlağından güldü. "Adını söylerken yüzü kızarıyor. Ama istiyor yine hep ondan konuşsun! Anlattı, anlattı. Leylâ Hanım size dargınmış. Hiç görmüyorum, diyormuş. Artık unuttu bizi..." Selim hayatında şiir, güzellik, mahremiyet namına ne varsa bu kadının bozuk Türkçesinde en aksak nesre tercüme edildiğini görmeğe mahkûmdu. Heleni on beş senelik ısrarla, gayretle düşüncesinin öbür yüzü, kötüye, adiye bakan, yalnız onu gören tarafı olmuştu. Tekrar uyandığı saatteki sıkıntıyı, azabı giyinmişti. Tekrar o kadar unutmanın ve zamanın arasından kıskançlığın pençesini göğsünde ve boğazında hissediyordu. "Hakkı var Leylâ'nın..." dedi. "Çoktan beri gidemedim. Bu akşam gideceğim. Resimler nerde?..." Ve çayını yarıda bırakarak cevap beklemeden çalışma odasına girdi.

Resimler etajerin üzerindeydi. Bunlar Hartung'un üç litografisiyle Suat'ın biri Chagall'den, öbürü Kandinsky'den yaptığı iki kopya ve bir de kendisinin 'Rüya'sıydı. Genç adam son ziyaretinde, iki ay kadar evvel, onlardan bahsetmiş ve ilk fırsatta getireceğini söylemişti. Fakat bir daha görünmemişti. O gün Selim'e Leylâ'dan da uzun uzadıya bahsetmişti. Karı kocayı Paris'te babasının öldüğünü haber aldığı gece tanımıştı. Suat o geceyi beş senelik Paris hayatının en acayip, üzerinde en fazla tesir eden gecesi gibi anlatıyordu. O konuşurken babasının ölümünün verdiği acı, Paris'ten ayrılmanın azabı, iki gün sonra açılacak serginin telaşı arasında rastladığı genç kadının muhayyilesinin bütün bir tarafını zaptettiğini anlamıştı. "Sizden ne kadar çok bahsettik!" Bu cümle günlerce Selim'in zihninden çıkmamıştı. Bu yeni dostluk, iki tarafın kendisi hakkındaki düşünceleri bilhassa Suat'ın kendisine bağlılığı ne olursa olsun, onun sırtından beslenmişti. Selim, Refik'i de; Leylâ'yı da çok iyi tanırdı ve bu cins tesadüflerde gecenin nasıl bir curcuna ile biteceğini ve Suat cinsinden bir acemi çaylağın böyle bir geceyi kolay kolay unutamayacağını çok iyi tahmin ediyordu. "Eğer onlara rastlamasaydım sergiyi filan bırakıp ertesi günü dönerdim. Bereket versin onlar, bilhassa Leylâ Hanım beni kandırdı."

Fakat Suat'ın asıl üzerinde durduğu nokta kendisini, sergiden sonra İstanbul'a dönmeğe kandırmalarıydı. Refik mutad sinik gülüşüyle "Hele iflas varsa ortada, hiç gidilmez. İşte borçlu benim, diye insan kendi kendini teslim eder mi?" diye alay etmiş, Leylâ "Babanızı diriltebilir misiniz?" diye sormuş ve sonra onu âdeta unutarak eğlenmeğe başlamışlardı. Bu tam Leylâ'ydı. İnadına, sonuna kadar akıldı. "Bırakacağı noktaya kadar akıl..." Leylâ için tuttuğundan gayrısı yoktu. Bu Paris gecesinde Suat'ı tutmuştu.

"Montparnasse'ın arkasında, evin bir adım ötesinde küçük bir kabarede onlara rastladım. Birkaç Fransızla beraberdiler. Barın bir köşesinde de sizin tanıdığınız Jean'la Adrienne vardı. Sonra hep birleştik. Ben girdiğim zaman çöpçü kılıklı bir adam bir türkü söylüyordu. Alkol onu âdeta maddesinden sıyırmıştı. Sesi güzel değildi ama, bir melek gibi söylüyordu. Garip bir geceydi bu. Sonra hepimiz birden çıktık, hatta dükkânın sahibi bile. Yarı Paris'i dolaştık." Sabahı Montmartre'da, tepede etmişlerdi. Suat cinsinden tecrübesiz bir insanın böyle bir geceyi unutmasına imkân yoktu.

Selim genç dostunun anlattıklarını düşüne düşüne odasını başka bir yermiş gibi dolaşırken Suat'ın fantezisine şaşırıyordu. Oda ile ve getirdiği resimlerle âdeta oynamıştı. Paspartuların hepsi kendi işiydi. Asıl mühim olan onları sabırla yerleştirmesi, hatta bunu yaparken bir çocuk gibi eğlenmiş olmasıydı. Çünkü tek Daumier'nin ağırbaşlı zalim hücumunun yanı başında bu Miro her türlü realite fikrinin dışındaki neşesi ve inkârıyla büsbütün başka bir âlemdi. Sanki "Senin çetin dediğin meseleler, halledilmeyeceğine yandığın davalar inkâr ettiğin andan itibaren yokturlar." diyor gibiydi. Bu bir rüya değildi. Hakikatle de alâkası yoktu. Sadece oyundu ve bu oyun etrafındakilerin hepsini sevindiriyordu. Kandinsky yine odanın tek minyatürüyle karşı aynada el ele verecek şekilde asılmıştı. Hartung'larla iki Bonnard'ını saadet rüyasını, acayip bir dinamizmle infilak eden siyah çizgilerin tıkızlığını karşılaştırmıştı. Acaba Suat bilerek mi yapmıştı bunu? Çünkü bu rahat saadet rüyasının yanı başında bu siyah

çizgili resimler, yaşadığımız devrin öbür tarafı, insana nefes alabileceği tek bir yer bırakmayan tarafıydı ve tıkızlıklarıyla acayip susuşlarıyla Bonnard dediğimiz hakiki renk dehasını nerdeyse susturacaklardı.

Selim bir daha âdeta kederle Bonnard'larına baktı. "Hayır, mukavemet ediyorlar." diye başını salladı. Ama ancak mukavemet ediyorlar. Bonnard onun kalelerinden biriydi, yıkılmasını istemezdi. Son palanka gibi. Âdeta sembolik. Tıpkı Tuna'daki Adakale gibi. "Tuna'nın evleri... Alçacık evler..." Fakat asıl düşündüğü, hafifçe kıskandığı şey Suat'ın rahatlığıydı.

"Ah bu resmi asarken neler çekti? Otuz defa belkim kaldırdı." Sonra Heleni birdenbire başka bir mevzuya atladı. "Hiç parası yoktur onun... Benden yine borç aldı." Heleni bütün protokollerin haricinde hâlâ yanı başındaydı. Selim sorar gibi baktı. "Otuz lira... On lira da evvel almıştı." Bu da Suat'tı. Hem tam Suat'tı. Suat tapeur değildi, fakat parasızdı. Hatta para meselelerinin üstündeydi. Bir gün Selim ona para sıkıntılarından bahsederken "Hocam ne kadar ehemmiyet veriyorsunuz bu işe... Para daima bulunur, bulunmadığı zaman da vazgeçilir!" demişti. Hizmetçisinden aldığı bu otuz lira ile Suat'ın bu gece Leylâ'ya en güzel hediyeyi getireceğini biliyordu. Selim cüzdanını çıkarınca Heleni itiraz etti: "Ben onun için söylemedim, bilesiniz diye söyledim. O bana verecek." diyordu. Selim "İyi ya, verdiği zaman sen de bana verirsin." diyerek âdeta zorla parayı kabul ettirdi. Bu Suat'tı. Yalnız o etrafına bu emniyeti telkin edebilirdi. Cüzdanı kaparken sabahtan beri ikinci defa "Eğer bugün ev satılmazsa yine beş parasızım..." diye düşündü. Ve hemen arkasından Suat'a döndü ve birden kıskançlığı arasında Suat'ı eskisinden daha fazla, mahiyetini anlayamadığı bir acıma hissinin de karıştığı bir sevgiyle sevdiğini duydu. Çok iyi tanıdığı Paris'i inandığı adama göstermek için bütün hafta nasıl çırpınmıştı. İstisnai tanıdığı şeylerin karşısında susmuş, ilk önce hep onun konuşmasını istemişti. "Hiçbir zaman hiçbir yaşta onun kadar rahat olamadım." Chagall'in aslını çok iyi hatırlıyordu. Onu

son defa Suat'la beraber görmüşlerdi. Zaten o hafta Suat'ın haftası olmuştu. Ve Selim için bu haftanın hatırası, Chagall'in saatli, franklı atların ve eşeklerin insan vücuduna teyellendiği fantastiğinden daha çok fantastikti.

Suat kendi tablosunu etajerlerden birinin üstüne asmıştı. Fakat etajerin üstünü yarı yarıya boşaltmış, sadece Selim'in koyu jad lacivert rengi ve biraz da biçimi için beğenip aldığı ucuz, ne idüğü belirsiz bir vazoyu yerinde bırakmıştı. Zaten tablonun etrafını da boşaltmıştı. Resim ilk bakışta kahverengi, lacivert, koyu yeşil renkleriyle, onların susturduğu, aslına irca ettiği mavileriyle karanlık görünüyordu. Fakat biraz dikkat edince bu karanlığı yer yer şimşekleyen beyazları, büyük lekeler halinde sarıları, turuncu ve kırmızılarıyla zannedildiğinden fazla renkli olduğunu anladı. Asıl mühim olanı bu perspektifsiz resimdeki derinlik vehmiydi. Öyle ki bu figürsüz tabloya, hiçbir yerde geçmeyen bu trajediye bir maden kuyusuna iniliyor gibi iniliyordu. Ve bu intizamsız derinliklerde acayip beyazlıklar hemen her istikamete kaçıyor gibiydi. Suat eserinde bazı nonfigüratifçilerin bütün oyunlarını kullanmışa benziyordu. Parça parça bakınca tabloda peyzaj, mimarî, insan figürü, her şeyi bulmak mümkündü, yalnız bazı fazlalıkları atmak, ilk taslak diye alacağınız şeyleri zihnen düzeltmek şartıyla. Bununla beraber bu cins tablolarda sık sık rastlanan dağınıklığa düşmemişti tablo. Tek bir merkezin etrafında toplanmasa bile hiç olmazsa bir bütün gibi görülüyordu. Onun için göz ve zihin şaşırıyordu.

Selim tabloya biraz daha alışınca bu nonfigüratif eserin hakikatte Paris metrosu olduğunu vehmetti. Fakat bir rüyada hatırlanır gibi metro idi bu. O dört bir yana doğru kaçan beyazlıklar insanda aranan bir şey, canlı ve sevilen bir mahluk vehmini doğuruyordu. "Ah biraz daha havalı, biraz daha resim olsa..." Çok uğraşılmış eserin kendine mahsus bir trajiği olduğu muhakkaktı. Şimdiki haliyle bizi o yarım kalmış ihtişamlarıyla meşgul eden yarı muamma, yarı psikolojik dokunan eserlerden biriydi. "Mutlaka bir şey söylemek istiyor. Fakat bir türlü söyleyemiyor... Hakikaten

böyle mi? Yoksa daha başka bir şey mi?" Selim tablonun önünde sağa sola dolaştıkça bilmediği bir dilde behemehâl derdini anlatmağa çalışan bir adamın halini seziyordu. "Belli ki söylemek istediğini resme mal edememiş. Ressam gibi düşünemiyor. Daha ziyade acemi bir edebiyatçı, ham ruh hallerini olduğu gibi veren bir şair." Ve Selim sık sık gittiği Topkapı Sarayı'ndaki o iyi yontulmamış, altın kafeslerine olduğu gibi yerleştirilmiş mücevherleri düşündü. Selim sanatta kendisini yenmenin, imaj veya vizyona değişebilmelerini temin için ruh hallerini susturmanın en mühim şart olduğuna inanıyordu. *İflas*'ın meselelerinden biri de buydu. Yarım kalmış romanın masa üzerinde sürünen müsveddelerine bir hüzünle ve iç sıkıntısıyla baktı. "Ne bugün ne de yarın çalışabileceğim... Bir aydır bu hep böyle." Bilhassa bu gece Leylâ'nın evinden ne halde, hangi hislerle döneceğini bilmiyordu. "Evliliğin güzel tarafı ferdî hayatla bir çırpıda hesabı görmesi." Suat'a bunu tavsiye edecekti. Fakat asıl mesele bu muydu? "Acaba hakikaten ressam mı?"

Kahveyi Heleni'nin yerine Marie'nin getirdiğini ilk yudumu içtikten sonra fark etti. "Teyzen gitti mi?" diye sordu. Marie "Gitti," dedi. "Akşamüstü gelecek." Ve ısrarlı bakışlarıyla Selim' in yüzünde bir şeyler aradı. Pötikareli, kolsuz, hemen hemen düz entarisi içinde sabahki havasını kaybetmişti. Ne belindeki kırmızı peşkir, ne göğüslerinin meydan okuyuşu ve boynunun güvercin dolgunluğu sabahki perişan kıyafetinde olduğu gibi yaşını gizlemiyordu. "Belki başka türlü güzel... Yaşının güzeli. Bu demektir ki tasnif edildi. Olduğundan büyük görünmek isteyen genç kız oldu. Bir şey tasnif edildi mi alâka yarıya iniyor. Tıpkı bir sanatoryumdaki veremliler gibi." Bununla beraber gözleri hep Marie'nin kollarındaydı. Bu demekti ki Marie'nin kolları tasnifin dışında kalmıştı. Kız, hep üzerine dikilmiş büyük çingene gözleriyle avının bir köşesinde bekleyen örümcek gibi ayakta ona bakıp gülümsüyordu. "Selim'i şaşırtan bir gülüştü bu. Bu düzgün kıyafet onun gülüşünü de değiştirmiş, biçare bir şey yapmıştı. Bereket versin ruj sürmüyor, bir de onu yapsaydı! Hayır,

hiç de sabahki gibi zehir ve afyon değildi. Belki ister istemez karşısındakine mesuliyet hisleri yükleyen, talihini düşünmeye insanı zorlayan küçük bir mahluktu. Küçük ve vicieuse bir şey.

"Elbiseleri sen mi seçtin?"

"Ben," dedi. "Hep ben seçtim." Sesi ve burnu hoş bir kafa tutuşla yukarıya dikilmişti. Sonra birdenbire bu güveni kaybetti, yüzünü çocukça bir korku bulandırdı. "Çok mu fena? Yakışmıyor mu?" İyiden iyiye yanına sokulmuştu. Selim, "Hayır, bilakis... Çok güzel. Beğendim de onun için söyledim." Bu küçük kızda hakikaten onu ürküten bir yığın şey vardı. "Bakın, niye korktum biliyor musunuz? Böyle şeyler tek başına öğrenilmiyor. Şimdiye kadar ben hep bana verilenleri giydim. Benden çok büyüklerin, yahut başka kızların elbisesi. Bir de ördüklerim." Durdu, yutkundu. Şüphesiz bir şeyler daha söyleyecekti, fakat beceremeyeceğini anladı. Eliyle başladığı bir işareti yarıda bırakarak sustu. Selim onu bir daha tatmin etti. "O halde ilk tecrüben iyi geçti. Memnun olabilirsin." O da bir şeyler söylemek, bilhassa ilerisi için ne yapmayı düşündüğünü sormak istiyordu. "Daha sırası değil!" diye vazgeçti. Saatine baktı, dokuzu on geçiyordu. "Biraz dolaşırım. Mademki çalışmam imkânsız." Yarım kalmış roman bir tarafında bir vicdan azabı gibi bekliyordu. Ayağa kalktı. "Ben gidiyorum." Kızın kolları ona doğru uzandı. Muhakkak teşekkür etmek, belki de ödemek istiyordu. Selim onu yavaşça itti, içinde garip bir eziklik evden çıktı. Acayip bir histi bu. Selim, hurafevî korku, azap, bilinmez bir yığın şey ve belki de uzvî yorgunluk karışık bu hissi, ataik bir lanet gibi bütün hayatı boyunca içinde hazır bulmuştu. Onu yalnız Leylâ bana unutturdu. Arzuyu bir nevi ermişlik tecrübesi gibi kabul ettiği o yılları düşündü. Kutsalın da muayyen hududu yok, o da izafi. Leylâ'nın zamanında bu hissi başka kadınlarla düşüp kalktığım zaman duyardım. İnsan denen logaritma.

II

Karanlık merdiven, bazı büyük serlerle çiçeklenmiş dükkânları, unutulmuş, ot bürümüş mezarlıkları beraberce andıran acayip

ve ağır bir koku içindeydi. Ancak ikinci kata indiği zaman bunun sebebini öğrendi. Sahanlığı baştan aşağı, üst üste tenekeler ve yere yığılmış çiçek demetleri dolduruyordu. Dört akşam evvelki yaş dönümünde Madam ?'ye gönderilmiş çiçekler. Gülünç olmayı gözüne alarak merdivenin ışığını yaktı ve üst üste yığılmış son lâlelere, karanfillere, güllere, su nergislerine, nimfealara, zambaklara baktı. Hepsi yarı solmuş, toprağa karışmağa hasret, kendilerini karanfil, gül, su nergisi, lâle yapan mucizenin son zerrelerini çürük, sonsuzluğa kadar baygın ve boğucu bir şey gibi dört tarafa yayıyorlardı. Buketlerin bir kısmı çözülmemişti bile. Aransa belki bir kısmının üzerinde gönderenlerin kartı bulunabilir.

Dört gece evvel bu kapının arkasında ve bu çiçeklerin arasında en garip tecrübelerimden birini geçirdim. Her cinsten çıplak omuz, göğüs, tebessüm, sahte veya hakiki mücevher parıltısı, pudra, çiçekle karışmış dişi kokusu ve can sıkıntısı. Beyoğlu. Sadece eğlencelerini düşünen küçük sefaret memurları. Onlara alafrangalık namına yaltaklanan, Maurice Dekobra ile Paul Géraldy'nin *Toi et moi*'sından söz açan hanımlar. Kalantor Ermeni, Rum, Yahudi tüccarları. Alabildiğine yaşamak hırsı, kadın ve para avcılığı. Madam ?, beni misafirlerine Poète Nation diye takdim etti. Dame de Sion'lu bir kız romanımdan bahsetti. Bir Ermeni cemaat namzedi Erceyiş için yazdıklarımı hatırladı. Alkol, âdâb-ı muaşeret ve alâkasızlık su gibi akıyordu. Belki bizden fazla okuyorlar, muhakkak bizden fazla çalışıyorlar, hatta belki bizden fazla ve iyi düşünüyorlar. Fakat bir çeşit kapanma ve alâkasızlık bütün imkânları kurutuyor. Bir yığın kabuklaşmış süfre. Her şeyi satıhtan almağa mahkûmmuş gibi yaşıyorlar. Beyoğlu... Biraz da onların.

Selim *Çöküntü*'ye (*İflas*'a) bu geceyi koyacaktı. Zaten bunun için gitmişti. Bereket versin Nezihe'ye tesadüf ettim. Genç kadının hatırasıyla gülümsedi. Nasıl dizginini almış at gibi hararetliydi. Nezihe konuşmayı severdi. Ve o kadar çok hikâyesi vardı ki. Acele acele merdivenden indi. "Affedersiniz..." Ve ihtiyar adama böyle

sersemce çarptığı için özür diledi. "Zararı yok... Zaten burası dar."

(...)

Naşit Bey gazetelerini almış, dairesine girmek üzereydi. Fakir ve biçare, olduğundan fazla ihtiyar, fakat yine eski meslek terbiyesiyle dimdik ona üzüntülü gözlerle bakıyordu. Yüzü hastalıktan ziyade uykusuzluktan sapsarıydı. Yırtık pijamasını gazeteleri tuttuğu eliyle kavuşturmuştu. Birdenbire bakışları yumuşadı: "Zaten sizinle konuşmak istiyordum. Rastlamasaydım, gazeteleri bırakıp evinize gelecektim." Serbest olan sol elini açık kapıya doğru uzattı. "Biraz girmez misiniz?.. İmkân varsa tabii..."

Selim hakikaten şaşırmıştı. Sekiz seneden beri Naşit Bey ilk defa kendisini apartmanına davet ediyordu. Başta kapıcı, tanıdığı bütün semt halkı hep ihtiyar adamın insandan âdeta kaçtığını söylerdi. Heleni'de ise bu merdümgirizlikten toplanmış birkaç gazete dolusu hikâye vardı. Heleni çok acıdığı ihtiyara zaman zaman uğrar, ufak tefek işlerini görür ve tabiatıyla bir yığın hikâye ile dönerdi.

"Ufak bir ricam olacak da..." Tekrar üzüntülü bakışların ısrarı. Selim ister istemez içeriye girdi. Gaz sobasının, ıhlamur, okaliptüs, çeşitli ilaç ve sigara kokusunun doldurduğu oda yukarıki sahanlıktan başka türlü yüklü ve boğucuydu. Selim ihtiyar adamın gösterdiği bir sandalyeye ilişti ve "Hayırdır inşallah..." der gibi baktı. "Hasta filan değilsiniz ya?" Naşit Bey eliyle kestirici bir işaret yaptı. "Hayır, hayır... Her zamanki halim. Şimdilik ilaçla idare ettiğim bir anterit ve eski bir bronşit... Tabii yavaş yavaş amfizeme doğru gidiyoruz. Fakat iyiyim. Sigarayı bırakabilsem." Ve sonra bütün hece vuzuhuyla asıl korktuğu akibeti eski adıyla tekrarladı: "Zıyk-ı sadr." Bu eski kelimeyi söylerken yüzü birdenbire değişmiş, sanki güçlüğünü içe vermiş gibi çocukça komik bir hal almıştı. Gerçekte eski dili, hatta Arapçayı çok iyi bilirdi. Bir vakitler Dil Kurumu etrafındaki çalışmalara uzaktan katılmış, sonra birdenbire her şey gibi ondan da vazgeçmişti. "Yukarıdakiler rahat verseler o kadar üzmeyecek. Fakat her

akşam dans, her akşam eğlence ve kumar... Tepemde takır takır yürüyüşler. Hele dün akşam..." Omuzlarını birdenbire küçülttü. "Ricam başka şey, beyefendi... Sizin Gündüz Bey'e dair..."

"Gündüz..." Yeğeniyle komşusunun arasında hiçbir münasebet tasavvur edemediği için birdenbire şaşırınıştı.

"Evet Gündüz Bey'e dair... Ama çok rica ederim aramızda kalsın... Ne onun ne de Sevim'in bilmesini istemem. Biliyorsunuz Sevim'le dargınız. Onu reddettim. Aramızda her türlü münasebet kesildi. İşlerine karıştığını öğrenmesini istemem... İyi kızdır ama..." Yalnızlığın terbiyesini almış kendi kendisine konuşmağa alışmış insanlar gibi parça parça, bağlantısız konuşuyordu. Fakat sesi güzel ve toktu.

"Sevim'le sevişiyorlar. Bunu çoktan biliyordum. Fakat iş son zamanda ciddileşti. Sevim, biliyorsunuz Nurettin Bey'le yaşıyor..." Ve sanki her şeyi izah etmiş gibi karşısındakine baktı. "Nurettin Bey zannedildiğinden daha tehlikelidir... Kimse benim kadar onu tanımaz... İkisini de yıkar..." Hayır bu sadece yalnızlığın terbiyesi değildi, Naşit Bey'in çok zor bir tecrübeye girmiş de imdat istiyormuş gibi bir hali vardı. "Anladınız değil mi? Sevim iyi kızdır... Ama annesine benzer." Ayağa kalktı ve hep pijamasını göğsünün üzerine kavuşturarak karşı etajere gitti. Aradığını orada bulamayınca dipteki büfeye doğruldu. Selim eski ordu binicilik şampiyonunun şıpıdık terliklerini âdeta zorla sürükleyerek yürüyüşünü içi burkula burkula seyretti. Pijamanın pantolonu dizlerinin altından sanki içi boşmuş gibi sarkıyordu. Naşit Bey'in macerasını biliyordu. Yüzde yüz kazanacağına emin olduğu milletlerarası bir birinciliği kaybedince tekaütlüğünü isteyerek ordudan ayrılmıştı. O zaman herkes müsabaka anında birdenbire büyük bir ruhî humma geçirdiğini söylemiş ve bir yığın dedikodu olmuştu. Selim şimdi bu bir anda yıkılan adamın karşısındaydı.

"Gündüz'le Sevim Hanım... İyi ama..."

Naşit Bey büfenin önünde aradığını birdenbire unutmuş gibi

durdu ve eliyle duvara asılı muhteşem bir at fotoğrafını gösterdi. "Bacı..." dedi. "Son yarış atım... Bir gecede öldü. Tekaütlüğümden biraz sonra. Brüksel'den döner dönmez..." Selim ilk gençlik yıllarında gazetelerin birinci sayfasında Bacı ile Naşit Bey'in fotoğraflarını hayranlıkla seyrettiği günleri hatırladı. "Bir defasında da Ankara'daki bir yarışta ikisini beraber uzaktan görmüştüm. Zümrüt'ten kurtulduğum seneydi. Liseyi yeni bitirmiştim. Hakikaten muhteşemdiler." Naşit Bey büfenin çekmecesinden aldığı büyükçe bir fotoğrafla döndü, yerine oturduktan sonra Selim'e uzattı. Selim içinde garip bir çöküntü hissiyle açık buğday renkli, durgun bakışlı genç kızın resmine baktı. "Lisenin onuncu sınıfındaydı. Daha reddetmemiştim. İnsan affetmesini bilmelidir. Ben yapamadım bunu..." Birdenbire korkunç bir öksürük sözünü kesti. Yüzü, bütün kan oraya toplanmış gibi kıpkırmızı olmuştu. Selim yardım etmek için etrafına bakındı. Fakat Naşit Bey eliyle işaret ederek yerine oturttu. Öksürük başladığı gibi birdenbire bitti. Son hırıltı geçer geçmez tekrar ayağa kalktı. İçeriye yatak odasına geçti, biraz sonra elinde cüzdanıyla geldi ve Selim'e cüzdandan çıkarttığı ikinci bir fotoğrafı uzattı. Sararmış kâğıtta küçük bir kız çocuğu çırılçıplak, bir kanepenin üstünde hiç bilmediği geleceğe gülerek yüzüyordu. At, ayı, bütün oyuncaklar etrafındaydı. "Tam melodramın içindeyim. Dört başı mamur..." Ve âdeta korka korka adamın yüzüne baktı. "Sevim iyi kızdır. Fakat talihi yardım etmedi. Yahut başka türlü yardım etti. Nurettin'i çok iyi tanırım... Fena adam denemez. Tekaütlüğümden sonra bir şirkette beraber çalıştık. Ona talihi yardım etti. Şimdi tabii konuşmuyoruz. O zamanlar benden hep borç alırdı. Bir lira, iki lira filan. Sonra birdenbire şirketten ayrıldı. Benden aldığı beş on parayla Anadolu'da bir yerde bir elektrik cihazları mağazası açtı. Sonra bilmem ne oldu, ne yaptı, bir taahhüt işine girdi. Amerikalılarla çalışmaya başladı. Kamyon lastiği... Sekiz kamyonu varmış gibi gösterdi. Halbuki bir tek kamyonu vardı. Lastik paralarıyla bir kamyon daha... Böylece küçük bir sermaye. Sonra İstanbul... Yeni bir taahhüt... Bir ara iflas eden bir kulübün bütün eşyasını satın aldı. Hemen arkasından

yeni rejimin ikinci senesinde bir banka... Ve on, on iki senede birkaç milyonluk bir servet, mevki, şirketler... Sonra kızımı satın aldı. Ama benden değil..." İhtiyar adamın her susuşunda Selim odadan kaçıyordu. Şimdi dışarısı güneşten çalkanıyor. Ağaçlar hafif lodosta ürperip susuyorlar. Satıcı sesleri birbirine giriyor. Gençler pilajlarda yıkanıyorlar, şoförler yollarda müşteri bekliyorlar... Genç kadınlar randevularına hazırlanıyorlar.

"Sevim'in şimdi her şeyi var. Köşk, yalı, mücevher. Vakıa evli değiller ama... Nurettin Bey'in karısı da bu işe razı olmuş gibi... İşittiğime göre konuşuyorlarmış da... Hülasa benim yapamayacağım her şeyi yaptı..." Başını sallayarak kendi kendine gülümsedi. "İnsan nelere razı olmuyor, Selim Bey... Ben ki karımdan bir şüphe üzerine ayrıldım..." Tekrar omuzları küçüldü. Pencerenin dibindeki etajerde olduğu yerden bir ilaç tüpünü buldu. Selim etajerin üzerinde Momınsen'in *Roma Tarihi*'ni, Cevdet Paşa tarihlerini, Fransızca gaip âlemlere dair bir ansiklopediyi gördü. Etajerin altında bir yığın dosya vardı. "Hülasa... Şimdi her şey başka şeklinde yolunda... Düşünün nerdeyse barlara düşecek bir kadın... Sonra bugünkü vaziyeti... Yazık ki ortaya birdenbire Gündüz Bey çıktı... Bir kere havadis bana gelene kadar... Nurettin Bey muhakkak bu işi bilecektir... Bilmemesi imkânsız." Durdu, geniş bir nefes aldı ve masmavi gözleriyle Selim'in yüzüne baktı: "Bir kere size söyleyeyim dedim. Belki bir şey yapabilirsiniz... Bilmiyorum iş ne merkezde?.. Hakikaten bir şey yapılabilir mi? Hizmetçisi Gündüz Bey'in nişanlı olduğunu söylüyor..." Tekrar tereddüt içinde gözlerini çevirdi. Etajerde bir şeyler aradı. "Nişanlısını da tanıyormuşsunuz... İyi bir kızmış. Sadiye Hanım... Yani ailesini tanıyormuşsunuz." Tekrar aynı tereddüt. "Belli ki Leylâ'dan bahsetmek istemiyor." Heleni'nin bu evden geçtiği o kadar belliydi ki. Selim elbette yeğeninin Leylâ'nın kız kardeşi Sadiye'yle nişanlı olduklarını biliyordu. Gündüz kaç aydır istikbale ait hiçbir projeden bahsetmiyordu. Buna mukabil daimî bir para sıkıntısı içindeydi. Selim biraz da o böyle istediği için köşkün satılmasını çabuklaştırmıştı. Vakıa Hatice de bunu

istiyordu, fakat Hatice'nin para işlerindeki şikâyetlerine Selim pek kulak asmazdı. Birdenbire yine içinden sarsıldı: "Sanki ben, ben istemiyor muydum?.. Bugün bu iş olmazsa ne yaparım?" Düşüncesinden kurtulmak için etrafına bakındı. Naşit Bey'in fikrî çalışması olmalıydı. Arka duvarı uzunlamasına kaplayan alçak bir etajer kimi üst üste yığılmış, kimi raflarda dizili bir yığın kitapla doluydu. "Tarih kitapları... Senelerdir, ama çok eskiden beri, hep Yıldırım Bayezıt ve Timurlenk meselesiyle meşgulüm. Bu işte Yıldırım'a çok haksızlık ediliyor. Epeyce vesika topladım. Herkes Timur'u bir kahraman gibi görüyor. Ben hiç anlamadım bu işi... Timur sadece hadise yaratan adam. Halbuki Yıldırım Bayezıt vakur ve insan hükümdar... Fakat artık imkânsız. Bir şeye bağlanamıyorum. Yoruluyorum. Şimdi yalnız Mommsen'le Cevdet Paşa okuyorum..." Tekrar aynı öksürük nöbeti. Kızaran yüz. Ölümün bir adım berisinde o son nefese asılış. Ve sonra birden korkunç bir hırıltıda boşanmadan sonra Selim ve bütün oda eski yerine geldiler. Naşit Bey bu sefer kendi kendine gibi devam ediyor: "Talih... Herkes hayata koltuğunun altında gizli bir torbayla gelir. Kimisininki bomboştur. Kimisininki sıkı sıkıya doludur. Benimkinde çok iyi şeyler vardı. Güzel bir kadın, latif çocuklar, sevdiğim bir meslek... Az çok şöhret, itibar... Ne çare ki torba delikmiş... Hepsi, hepsi gitti. Hepsini yarı yolda kaybettim... Hepsini..." İki elini birbirine çarparak ayağa kalktı. Selim yavaşça kol saatine baktı. "On otuz beş..." Omuzlarını silkti. Nasıl olsa vakit vardı. Köşke sadece bir uğrayacaktı. "Nasıl olsa bir buçukta Abdullah'ta olurum..."

"Evet hepsi gitti. Bilir misiniz dünyada en korkunç şey nedir?" Tekrar mavi gözler bütün endişesiyle, ıstırabıyla üzerine dikildi: "Talihini bilmek... Onu anlamak yok mu? O mutlak çaresizlik fikrî bir kere sizi sarmasın..." Şimdi ayakta, eski genç ve güzel erkekten elinde kalmış bütün cazibeleri toplamış, acayip ve tehlikeli bir rahatlıkla konuşuyordu. "Bir kere oraya gelmeyin... Yahut geldiğinizi öğrenmeyin. Ben yirmi senedir bu sığlıktayım..." Geniş elleriyle odayı işaret etti.

"Dikkat! Şimdi de eski ataşemiliter canlanıyor..." Selim ihtiyar adamın söylediklerinde hiç mübalağa etmediğini biliyordu. Yirmi senedir günden güne çeşitli ıstıraplar üzerine yığılmıştı. Bununla beraber hayatının acılığına bu sarılışında kendisini rahatsız eden bir şey vardı. Bir şey, değişen küçük bir not, fonun hiçbir tarafını değiştirmeden portreyi bozuyordu. Naşit Bey burada da kendisini merkezde görmek isteyen adamdı. "Bununla beraber... Niçin olmasın? Karısından ayrılışı oğlunun o anlaşılmaz intiharı... Bu intihar etrafındaki dedikodular... Sonra kızı..." En iyisi açıktan açığa konuşmaktı.

"Ne yapmamı istiyorsunuz, beyefendi? Daha doğrusu ne yapmamı tavsiye edersiniz?.."

Naşit Bey aynı çaresizlik işaretiyle ellerini birbirine vurdu.

Sonra yerine oturdu: "Bilmem ki... dedi. Hiçbir şey bilmiyorum. Size haber vereyim dedim. Siz de bilin. Yeğeninizin ateşle oynadığını bilin. Çünkü ikisine de güvenilmez. Ne 'Nurettin Bey'e ne de Sevim'e... Sevim para harcar gibi erkek harcar. Korkunç şey ama böyle... İyi tarafları çoktur, belki bütün şefkat hazinesidir... Fakat nasıl söyleyeyim, bu işte güvenilmez. Nurettin'e gelince hiçbir şeyi unutmaz. Çünkü çok seviyor. Hakikaten seviyor. Korkarım başına bir çorap örmesin..." Selim için bütün bunlar çok karışık şeylerdi. "N'olur biraz daha vazılı olsa." Naşit Bey onun bu düşüncesini anlamış gibi devam etti.

"Bakın," dedi, "iki ihtimal var. Ya Nurettin Sevim'den vazgeçer, ikisini birden rahatça sevişin diye kapının önüne bırakır. O zaman ikisi de sonu ne olacağını bilmediğimiz bir maceraya girerler. Çünkü devamlı bir münasebette kızıma güvenemem. Yahut da Sevim, en çok buna ihtimal veriyorum, yeğeninizi kendisine en fazla bağlandığı anda bırakıverir. Yazık olur çocuğa... Şimdi de işittiğime göre müstakil bir şirkete müdür yapıyorlarmış... Ayrı bir fon... Eminim ki Nurettin Bey birkaç ayda hiçbirimizin aklı almayacak şekilde onu kıskıvrak bağlayacaktır. Ondan sonra hiçbir şey olmasa bile sadece ona bağlı, onun ağında yaşayacak...

Bilmem anlatabildim mi?"

Tereddütle cevap verdi: "Anladım... Anladım ama... Bu biraz da tefrika romanı değil mi? Fazla ihtimal, fazla trajedi tahmini yok mu?" Naşit Bey başını iki tarafa korkunç olmasını istediği şeamet hissiyle salladı: "Hayat biraz da tefrika romanı değil mi? Her gün bir yığın gizli tasavvurların, kararların tatbiklerine, neticelerine şahit olmuyor muyuz?... Bunu anlamadığımız, bilmediğimiz için biraz da dışarda kalmıyor muyuz?" Sonra birdenbire vaziyetini değiştirdi. Ufak bir şüphe, belki de haftalarca içinde yaşadığı vehimleri dağıtmış olacak ki sanki bir yerlere gizlenmek istiyormuş gibi büzüldü. "Bilmiyorum. Belki yalnızlık, ihtiyarlık beni böyle düşünmeğe götürüyor. İnsanlara güvenim kalmadı artık. Sizin de bilmenizi istedim..."

Selim "Gündüz'ü çok severim, o da beni sever. Fakat işlerine karıştırmaz. Açılmadan nasıl söyleyebilirim?" "Doğrusunu isterseniz ben de bilmiyorum..."

(...)

Ağzına kadar soğan yüklü taka Üsküdar iskelesine yakın bir yerde bir vapura yol vermek için dümen kırdı. Genç bir çocuk başında bir mendil ve yarı beline kadar çıplak, vapurdaki kalabalığın kendilerini seyrettiğini görünce soğanların üzerinde acayip bir horon tepmeye başladı. Selim, Ünye'den veya Sürmene'den gelmeli diye düşündü. Fakat uyandırdığı imajla bu sahillerden ziyade takanın taze çam ağacı kokusu, bazı lodos günlerinin bazı sahillere yığdığı acayip ten kokusu gelmişti. Hakikaten bazı sahillerde deniz insan teni gibi kokuyor. Yorgun kadın teni, saçlı mahluk teni gibi. Ve bütün bu kokuların ortasında bir büyüden doğar gibi Ali Usta'nın çehresi yüzüyordu. Alnının üstünde gözlükleri, ağzında sigarası, elinde mezurası, küçük, yaşla daralmış, ancak görülebilen omuzlarının üzerinde kendisine gülen yüz. "Selim Beyefendi, nereden çıktınız böyle! Hey gidi günler hey! Ben Paşa'nın konağına geldiğim zaman siz yeni doğmuştunuz. 'Paşa, bundan sonra bu oğlan senin. Dayısının yanına Odesa'ya

gönderirdim ama, oraya gidenler bir daha gelmiyor. Sade para gönderiyorlar. Para oğul değil ki... Onun için size getirdim. Paşa gözetir!.. dedim.' Babam Paşa'ya böyle dedi! Yoksa bunu da öldürecekler. Öbürlerini öldürdüler! Paşa, ona 'Rıfkı Efendi, senin oğlun benim oğlumdur' dedi. 'Konak geniş, istersen sen de kal!' dedi. Fakat babam kalmadı. Ertesi yıl onu da öldürdüler. Bu kan davası yok mu Selim Beyefendi... Bu memleketi kurutuyor. Bu yaşta insan cebinde silah gezdirir mi?.. Şuna bak, ama ne yaparsın can pazarı. Geçen hafta yüksek tahsilde iki çocuğu vurdular. Aslan gibi delikanlılar Selim Beyefendi. Aslan gibi... Yazık değil mi? Cuma namazında idik. Birdenbire üç silah sesi. Geldiğiniz yolda çınarın dibinde yatıyorlardı. Birinin başı çeşmenin yalağına girmişti. Kalsaydınız bu gece Selim Beyefendi. Bizim bacı ne kadar sevinirdi. Tepede güzel bir ev yaptım. Bütün marifetimi gösterdim. Kolay değil inşaat ustalığı... Babanızın sayesinde. Çünkü o zorla beni zanaata verdi. Mısır ekmeğiyle höşmeri yerdik, evim kuş kafesi gibi... İşte bu tezgâhı kurduk. Birkaç dönüm çay da var. Hay Allah Selim Beyefendi. Birisi haber verse inanmazdım. Ben intihap propagandasına geldiniz sanmıştım... Ne bulsak yapıyoruz. Taka, çekdirme, otobüs, kamyon karoseri... Ama inşaata benzemiyor. Tuğlanın üstüne tuğla yok mu? O başka şey Selim Beyefendi. Birinci kat, ikinci kat, üçüncü kat... Son katta ellerin belinde etrafa bir bakarsın! Ama bunun üstüne çıkan ben değilim." Ve Ali Usta çam ve katran kokan tekneyi bir atı okşar gibi okşuyordu. Denizin ve yeşilliğin can sıkıntısı olduğu sahiller... Leylâ'sızlığın azabı. Her konuşulan arasından onun yokluğunu görmek, onun bakışlarını hissetmek. O ayak parmaklarınızı mengeneyle sıkıştırıyorlarmış gibi sabırsızlık! Ve sonra can sıkıntısı. Güzellik ve can sıkıntısı. Cimadan sonraki o korkunç boşluğa benzer bir şey. Hep geriye dönmek istiyordum. Çünkü Leylâ o günlerde içimde bıçak gibi çalışıyordu. Leylâ vicdan azabıydı içimde. Kolunu baltayla kendi kesen adam. "Kıskançsın Selim, kıskanç. Budalaca kıskanç. Yapamayacağız, yapamayacağım. İmkân yok. Hayır, bütün dünyam sen olamazsın. Ne de ben senin için dünya olurum. Yaşamak için bütün varlık

lâzım. Her şey ve herkes... İmkân yok. *Aşk her şey değildir, Selim. Huzur ve hürriyet de lâzım. Her şeyden evvel hürriyet lâzım.* Çünkü bütün sonradan gelenler gibi her şeyi o tamamlar. Kayboldu mu hiçbir şey yoktur." Otomobille Trabzon'a kadar gittim. Oradan Erzurum, bütün Anadolu. Neye yarar? Her gittiğim yere Leylâ'yı daha evvel gelmiş buldum. Gelmiş ve gitmiş. Arkasından yürür gibiydim. Şimdi buradaydı, ama gitmiş. Havada kokusu ve izi var ama kendi yok. Bizim için aşktan başka bir şey yok mu acaba? Aşk veya politika yahut para dalaveresi veya sıkıntısı. Hayat hakikaten birkaç madde etrafında dönüyor. Aslında hayat zannettiğimizden fakir. Hayır, musiki gibi, yedi notanın etrafında ve namütenahi... Ölümle mezc edildiği için.

Üsküdar iskelesi. Çocukluğumun Üsküdar'ı. Küçük midilli. Bir uşak dizginlerini tutuyor. Bırak Ahmet beni! Burnumdan gitsene! Küçük dükkânlar, daracık yollar. Fakat onlar yıkılınca meydanlar oldu mu sanki! Her şey nasıl birdenbire eskiyor. Bu vasıta yığını, bu karmakarışıklık. Sanki Beypazarı'nda veya Yozgat'tasın. Fakiriz, fakir... Bir yığın zengini olan fakir memleket. İstanbul denen malûl köyler...

"Hay Allah Selim Beyefendi, nerden çıktınız böyle. Paşa beni mektebe vermek istiyordu. Babanız illa ki inşaatta çalışmamı istedi. Zavallı Paşa, ne iyi adamdı. Bir kere bayramlarda hediyemi unutmazdı. 'Seni bekliyordum Ali Efendi... Dün de gelmeyince bir şey olduğunu anladım. Demek hastaydın. Haberim olsa haber yollar sordururdum. Kusura bakma bizim hediyeler artık ucuzladı, ne yapalım Ali Efendi! Devr-i sabık adamı olduk biz şimdi. Nerde eski günler... Bunlar da çocuklar için...'

Hiçbiri hatırımdan çıkmadı. Anneniz, Nevzat Hanım, Hatice Hanım... Nevzat Hanım'ı son defa hastahanede görmüştüm. 'Konağı tamir ettireceğim Ali Efendi. Çıkar çıkmaz tamir ettireceğim. Kuşhaneyi, kış bahçesini, ahırı, üst katı. Üst katın pencerelerini lodos harap etmiş. Hiç o halde bırakılır mı? Selim evle meşgul değil ki... Selim hiçbir şeyle meşgul değil, hele

oturduğumuz evle. Selim meşgul olmalısın.' Anneniz yatağın dibinde hiçbir şey söylemeden dinliyordu. Dudakları dikilmiş gibiydi. Sanki yalnız gözleri dimdik bakıyordu. 'Bir de araba alırız Ali Efendi. Otomobil değil araba... Dedemin arabası gibi.' Atları siz de hatırlarsınız Selim Beyefendi. Gözüm gibi severdim Selim Bey o atları. Tımar edeceğimde sabah ezanında kalkardım. Süleyman Bey o zaman küçüktü. Hep horozuyla gezerdi. Mektebe gitmeden evvel bana horozu tembih ederdi. 'İyi' bak Ali Efendi... Yanına gelince biraz konuş. Efendi dostluğa alışıktır.' derdi: Zaten sabahleyin ilk işi horoz kucağında atı ziyaret olurdu. Müjde onu görür görmez birden sevinir, kişner, bayağı oynamağa kalkardı. Ama onun asıl sevdiği horozdu... Ne horozdu Selim Beyefendi! Hâlâ bile sesi kulağımda. Sabah namazlarına onun sesiyle uyanırdım."

Hastalığın yiyip tükettiği bu zayıf çehre Selim'i büyülemiş gibiydi. Bu sıkıntılı günlerde karşıma çıkması ne garip! Niçin hastalığı onu bizim mazimize götürüyor. Hayatını sorsam hep evinden, çocuklarından, çay fidelerinden, tezgâhtan bahsedecek. Halbuki bu anda hep bizi arıyor. Hiç de kendisinin olmayan şeyleri düşünüyor.

"Nevzat Hanım da atı çok severdi. Müjde adını o bulmuştu. İlk önce Maşallah koymak istedi. Herkes gülünce... Zaten atın siyah olmasını da o istemişti."

Selim bu hikâyeyi çok iyi hatırlıyordu. Satılık beş at vardı. İkisi doru, ikisi al, biri siyahtı. Dorular çift alıştıkları için imkânsızdı. Fakat bütün ev halkı onları sevmişti. Hatta Paşa sırf bunun için bir ara arabayı değiştirmeyi bile düşünmüştü. Yalnız Nevzat siyahı beğenmişti. "Siyah güneşe benziyor" demişti. Sonra gözlerini açarak "Hiç siyah güneş olur mu?" diye sormuştu.

O gün dedem bile erkenden aşağıya inmişti. Atı M. Tomson'un seyisi yularından tutuyordu. Dedem ayakta, üniformaları içinde bir masal generaline benziyordu. Zaten o gün bütün ev biraz sinema, biraz İngiliz romanıydık. Babam tahta biryer iskemlesine

oturmuştu. Annem, ben, Süleyman, horozu kucağında, hepimiz oradaydık. Sonra birden Nevzat seyisin elinden atın dizginini aldı. Oraya buraya götürmeğe, konuşa konuşa yüzünü, boynunu, dizlerini okşamağa başladı. Boyu yetişmediği yerlerde iki ayağının ucuna dikiliyor "Çok da yükseksin..." diye ata nazlanıyor, o sanki anlamış gibi başını eğiyordu. Zaten o gün Nevzat'ın en güzel günlerinden biriydi. Büyük gözleri Erenköy sabahları gibi parlıyordu. Babam Maşallah'ı kabul etmeyince "Çınçınlı olsun!" dedi. Dedem güldü. "Fatiha..." dedi. At o zaman uzun uzun kişnedi.

Niçin hastalandın böyle Ali Efendi? Fakat Ali Efendi hiç de hastalığını düşünmüyor, eski efendilerinin köşkünde yaşıyordu. Ayrı sofrada yemek yediği, başkalarının eskilerini giydiği, durmadan şundan bundan emirler aldığı günleri yaşıyordu. Arada geçen zaman, kendi yaşadığı o günlerin sıkıntılı taraflarını âdeta silmiş, sadece Nevzat'ın hatırası etrafında toplanmış bir yığın parıltı ve hasret bırakmıştı.

"O zamanlar köşk biraz da Nevzat Hanım'dı değil mi Selim Bey? Her şeyi o bulurdu. Her şey ondan gelirdi. Bir de Süleyman Bey... Süleyman Bey her şeyi bozar, alt üst ederdi." Ve Ali Efendi birdenbire boynunu bükmüştü. "Ama o da bir şey değil mi Selim Beyefendi? Bozmak da bir şey..."

Doğru Ali Efendi! O da bir şey. Fakat her zaman Süleyman'ın yaptıkları gibi hoş olmuyor. O da bir şey ama, bazen senin kanserin gibisi de oluyor... Her şey daima iyidir Ali Efendi, her şey... Yalnız hastalık ve ölüm fenadır. Tekrar içi burkuldu. Kendi memleketinde çam ve katran kokuları içinde, etrafında çocukların, torunların, ne kadar iyi ve rahattın Ali Efendi. Kulağının arkasında mezuran, küçük, zayıf, sade iyilik ve emniyet, sade çalışma, ta tepedeki evinin gölgesinde elinde keserin gemisini yapan bir Nuh gibiydin... Zavallı Nevzat, zavallı Ali Efendi...

Selim hepsinden kurtulmak ister gibi otomobilin penceresine döndü. Üsküdar çarşısı sefil, perişan, dizi dizi barakalarda bütün

şehrin yiyeceği ile sımsıkı dolu akıyordu. Mevsim sonu manav dükkânlarını değiştirmişti. Kocaman bir tepside bir örgü işi gibi muntazam dizilmiş barbunyalar... Yanı başında büyük bir mercan, büyümesi yarıda kalmış canavar başıyla hiçbir şey görmeden etrafına bakıyordu. "Nasıl olmuş da buraya düşmüşler... Büyük lokantalar varken..."

"Hiç beklemezdim doğrusu bana bu işi yapacağını... Uslu uslu otururken birdenbire bir ekşime, bir ağrı..." Ben de beklemezdim Ali Efendi, ne de, seni böyle, bu halde birdenbire İstanbul'da bulmayı. Fakat nasıl bize yapışmış. Sanki hastalığından haberi bile yok. Gözlerinde o korku olmasa. "Akşamları biraz sıtma yapıyor o kadar... İlk önce korktum Selim Beyefendi. Rahmetli babanızın hastalığıdır, diye... Sonra doktorlar 'Ne münasebet...' dediler. 'Küçük bir yara... Gel yat, alırız.' dediler... Yarın yatıyorum Selim Beyefendi. Hay Allah Selim Beyefendi... Sizi rahatsız etmek istemedim Selim Beyefendi, yoksa elbette telefon ederdim. Bilirsiniz ben alışığım telefona. Hani siz demiştiniz, sesin Ali Efendi telefonda ordu kumandanı gibi geliyor..."

Ama etmedin Ali Efendi, telefon etmedin. Telefonun zili çalsaydı... Telefon korkunç şeydir Ali Efendi... Hiçbir zaman telefon sesini sevmedim. "Selim, çabuk gel. Ay yarabbim acaba yetişebilecek misin?.. Nevzat, Selim, Nevzat... Ah çabuk gel." Nevzat yatağında yatıyordu. Fakat artık ıstırap çekmiyordu. Sadece tebessüm ediyordu. Gözlerinin korkusu bitmişti artık. Sade gülümsüyordu. Her türlü ıstırabın ötesinde bilmediğimiz bir şeye gülümsüyordu. Ali Efendi bizim mazimize beyhude yere gitmedi. Kalın ve sıcak bir yorgana sarılır gibi sarıldı. Fakat Nevzat güzeldi... O gün büsbütün güzeldi. Hiç yaşamamış şeyler gibi güzeldi. Hayatın eşiğinde, düşüncenin eşiğinde son bir defa için gördüğümüz şeyler gibi güzeldi...

"Allah bilir sizleri bizim çocuklardan fazla severim Selim Beyefendi. Hani hakikaten düşünürüm bir gel!.. deseniz... Bir gel deyiverseniz!" Zavallı Ali Efendi, Sürmene'de küçük tezgâhında

kalasların, katran ve çam kokularının arasında, elinde mezurası, kulağının arkasında sigarası ve ceketinin cebinde İngiliz anahtarı. Tepede set set yükselen çay fidelerinin yeşilliği altında. Ve hepsinin üstünde görmediği kuş kafesi ev. Üç sene evvel o kadar misafir götürdüğüm adam. İşin ve sağlam düşüncenin, tevazu ve vefanın hiç yıkılmayacak kalesi. Nereye geleceksin Ali Efendi? O zaman içinden bu cevabı vermişti. Köşk yok ki artık... Ne de çocuklar. Ne Süleyman'ın horozu ne de atlar. Şimdi hiç gelemezsin Ali Efendi. Araba vapuru senin küçük tezgâhına yaklaştı mı yaklaşmadı mı? Çünkü zihninde bu sabahın tesadüfünü hazırlayan araba vapuru bir çeşit zalim sembol olmuştu. Sen şimdi başka davetlerin adamısın Ali Efendi. "Allaha ısmarladık Selim Beyefendi. Demek siz Kadıköyü'ne geçiyorsunuz. Ben şurada Beylerbeyi'nden bir hemşehriye kadar uğrayacağım. Malum ya, gelmedi demesinler." Fakat niçin yüzüme bakamıyordu. Öksede hayvan azabını görmeyeyim diye mi? Ben seni gelir görürüm Ali Efendi. Cerrahpaşa'daydın değil mi? Bu akşamdan tezi yok telefon ederim, doktorlara kim olduğunu söylerim. Merak etme geçer. Gel seni bir öpeyim Ali Efendi. Kendim de gelirim.

Şemsi Paşa. Şeyh Muslihittin. Daha aşağıda Aziz Mahmut Hüdayi Efendi. Ayasofya vaizi. Yaşadığı müddetçe asıl saltanat. Her şeye rağmen, her değişikliğe rağmen asıl saltanat.

Günler gelip geçmedeler
Kuşlar gibi uçmadalar.

Ne Türkçe! Kuşlar gibi uçmadalar. Fakat oyunda buluyorlar. Mektupları hiç öyle değil. Küçük formuler'ler gibi. Birden bu büyük mektuplarını nerde okuduğunu bulmak istedi. Kendisini kısa hayallerle Ayasofya Kütüphanesi'nin on sekizinci asır işi parmaklıkları arkasında, onların kafesi arasından görüldüğü için âdeta onlar kadar eski ve hayali, ikide bir başını kaldırarak kubbelerdeki Bizans meleklerini seyrederken, Millet Kütüphanesi'nde hayal meyal hatırladığı Emirî Efendi'nin gevşek kahkahalarını düşüncesinden iterken, yahut Yahya Efendi

Dergâhı'nda İstanbul' un lodos ikindilerine misafir olmuş saatlerinde, Üniversite Kütüphanesi'nde o kadar tatsız şekilde yaldızlı Abdülhamit devrinin mirasları arasında denedi. Hiçbiri değildi. Sonra birdenbire buldu. Beyazıt Kütüphanesi'nde. Kaç yaşındaydım acaba? Herhâlde çok genç, hiç olmazsa yirmi sene evvel. Daha Leylâ'yı tanımamıştım. Nevzat sağdı ve ben sade kendi meselelerimleydim...

Karacaahmet. Leylâ'nın büyükannesi buralarda bir yerde olacak... Bir Nisan günü beraber ziyaret etmiştik. Şimdi sağ tarafım bütün ölüm. On beşinci asır, on yedinci asır, bütün asırlar, hepsi orada. Ölümün kuyusu. Ölümün kuyusu.

Çaresiz, derin ve sonsuz

Olmadı. Derin, çaresiz ve sonsuz... Yine olmadı. Ayırmak lâzım. Mademki üç sıfatla yapıyoruz. Musiki sesler kadar aramızdaki fasılalarındır. Derin ve çaresiz, sonsuz. Taze bir serviye yaz ışığı bir sevgili gibi sarılmıştı. Ve bir kumru hiç farkında olmadan aşk neşidesini, yahut yalnızlığını söylüyordu.

Ölüleri hafızamız taşıyamıyor. Kim söylemiş bunu. Herhâlde böyle değil. Muhakkak başka türlü olacak. Belki Proust'undur. "Büyükannemi çok severdim Selim. Tasavvur edemezsin ne kadındı. Acayip, sevimli, âdeta şuh. Evet basbayağı şuh. Çok yaşlıydı. Öldüğü zaman seksen beş vardı. Bütün İstanbul kafasındaydı. Her şeyi bilirdi ve hiç durmadan hatırlardı. Ama gülerek... 'Zavallı evlendiği gece öldü...' Bunu söylerken sade yüzünü görmüş olsan büyükannemin, amcasının oğlunun ölümünü çok mesut bir şey gibi hatırladığını sanırdın. Ben onunla yatardım. Aynı odada. Bazen de yatağına giderdim. Korku filan, bir şey bahane ederek. Ne yumuşak ve rahattı." Ama Leylâ'nın büyükannesi burada yatmıyordu. Muslihittin Efendi'ye yakın bir yerdeki küçük bir mezarlıkta. Selim bu gecikmeden bayağı mahcup oldu. "İnsem, nasıl olur? Bu arabada çok hatıra var ve hepsi birden insana hücum ediyorlar."

"Bir dahaki sefere numara veririm. Teker teker gelirler." Otomo-

bilin penceresinden doğru geniş bir nefes aldı. Leylâ beni kurtardı. Leylâ'nın büyükannesi. Sonra şoförün aynasında kendi yüzünü aradı. "Gittikçe zalim oluyorum... Korkunç şey... Ama bugünkü tesadüfler de." Ve tekrar kendisiyle alay etti. "Bir dahaki tesadüflerimi de hazırlarım. Eğer mesele yalnız tesadüflerdeyse."

(...)

İkide bir elini cebine sokuyor, bahçe kapısının büyük anahtarını yokluyordu. Bütün sır bunda... Öbürküler pantolonunun cebindekiler, iç kapının, yandaki kapının, merdiven başlarındaki kat kapılarının yale anahtarları. Annemin ihtiyatı. Ona hiçbir şey söylemezlerdi. Senelerdir her şey, gece masasının gözünde sakladığı, zaman zaman gözüne iliştikçe bütün bir geçmiş zamanı kendisine bir gün olduğu gibi verecek bu eski, büyük, hafifçe paslanmış anahtarlarda toplanmıştı. Sonunda dayanamadı. Yavaşça çıkarıp baktı. Azapkapı ile Karaköy arasında o dar, çökmeğe hazır hissini veren cephelerine bir cüzzam gibi zamanın girdiği, ancak birbirlerine yaslandıkları, tıpkı Baudelaire'in körleri gibi öyle hep beraber ve yan yana oldukları için ayakta duran binaların altındaki atölyelerde yapıldığı muhakkak olan o hantal, yerli anahtarlardan biriydi. Ve hiçbir belagatı, sevilecek hiçbir şeyi yoktu. Selim bir müddet bu işi anlamak ister gibi anahtarı elinde evirip çevirdi. Vehmettiği şeylerden hiçbiri yok... Zaten senelerden beri hiçbir kapıyı açmadı... Annemin ölümünden sonra... Nasılsa kiracılara vermeyi unutmuştum. Ne zaman gitsem bahçe kapısı açıktı. Sonuna doğru ve bir defasında da kapının bir kanadını sarkmış, öbürünü toprağa iyice gömülmüş bulmuştum. Halbuki annem hiç elinden düşürmezdi. Şimdi anahtarı annesinin sağlığı zamanında, daima olduğu yerde birinci kat sofasında pencerelere karşı gelen duvara dayalı konsolun üstünde, geniş, kararmış, Cava işi olduğu söylenen tepsinin üzerinde görüyordu. Fakat hafızasından çektiği bu son hatırada da hiçbir yenilik yoktu. Bu paslı anahtar orada veya herhangi bir yerde yıllarca durabilirdi. Bir ara bu artık lüzumsuz, hiçbir fonksiyonu olmayan acayip ve eski şeyi arabanın penceresinden

atmayı düşündü. Köşke yan sokaktaki bahçe duvarından, incir ağacının altından girecekti. Tek konuşmalarında müşteri bahçenin duvarlarının yıkık olduğunu söylemiş ve fiyattan iki bin beş yüz lira indirmeğe onları zorlamıştı.

Kaç defa köşke gittiğini hatırlamağa çalıştı. Ya üç, ya dört... diye düşündü. Ve tekrar anahtarı cebine soktu. Acaba dönsem mi? Artık hiçbir şey bulamayacağına, bu eski baba evinde hiçbir şey göremeyeceğine emindi. Bu daima böyleydi. Bir kere ipin ucunu kaçırdınız mı her şey kaçar, kaybolur. Ne varsa kendi hafızasında, kendi kafasının içinde, o acayip tavan arasındaydı. Birkaç defa "Geri dönelim..." demek ister gibi şoföre baktı. Dönelim, bu ziyaret hiç de istediğim gibi olmayacak. Hiçbir şey bulamayacağım... Fakat adam onun düşüncelerinden habersiz, iki eli kayıtsızca volanda, sanki sadece gözlerinin dikkatiyle yola devam ediyordu. Dalgın, önündeki köpekle oynayan küçük bir çocuk. Otomobil hafifçe sağa kaydı. Köpek beraberce atlattıkları tehlikeyi anlamış gibi sahibine biraz daha sokuldu. Sonra inadına, tekerleklerin altına doğru siyah bir kedi. Sanki ölümün davetine kapılmış gibi. Bu sefer otomobil sola, karşıdan gelen kamyona doğru kendini attı. Fakat şoför hareketliydi. Mutlak gibi görünen felâketi tam anında önledi. Sonra ... sokağının büyük, ahşap köşkleri yerine yapılmış, domino taşlarına benzeyen beton birkaç ev, büyükçe bir apartman... Keşke balkonları sadece parmaklıkla kapatsalardı da bu mukavvaları asmasalardı.... Daha sonra köşe başında mimarisi insana dehşet veren bir ikinci apartman. Pencere aralarını dolduran mozaik taklidi renkli levhalar. Üst katta bir türlü kendini göstermeyen açık mavi, sarı, tirşe, zevk sefaleti bir yuvarlak köşe, acayip teraslar. Tekrar dönüyoruz. Şerlok Holmes gözleri kapalı olduğu halde bu dönüşlerden geçtiği yolu bulurdu... Anahtarı yavaşça cebine soktu ve kendisine tereddütle dönen şoföre "Bu sefer sağa lütfen... Ben size söylerim." dedi. Bir düdük sesi. Sonra marşandizin sarsıntılı gürültüsü. Selim bir lahza kendini o kadar alışık olduğu bu seslere vermek istedi. Fakat onlarda da mühim bir şey yoktu. Onlar da uzak bir itiyadı tazelemekten başka bir

şey yapmamışlardı. Hiçbir derin şeyi canlandırmadan, kaybolan senelerden hiçbir şeyi geri getirmeden sadece bir kül yığınını etrafa savurur gibi bir telaşla gelip evvelden hazır yerlerine oturmuşlardı. Şüphesiz tamamiyle böyle değildi. Çünkü bu tren sesi bütün rahatsızlığına rağmen onda bir çeşit ruh halini her zaman olduğu gibi uyandırmıştı. Fakat çok müphem, hayatının her tarafına taşıyabileceği bir şey, belirsiz bir mazi rengi, bir hasretti bu. Ne her Cumartesi leyli kaldığı mektepten babasını, annesini, Nevzat'ı görmek sevinciyle dönen küçük çocuk, ne daha sonraki genç adam, Nevzat'ın hastalık senelerinde o kadar üzüntülü, ateşlerine, ihtiraslarına gömülmüş, içi müphem korkularla, vicdan azaplarıyla dolu insan, hülasa kendisi yoktu. Daha başladığı anda o kadar dikkatle beklediği bu tren sesi ona ne Erenköy istasyonunun küçük bahçesinin yaz sabahlarını, ne trenle önünden her geçişinde kapalı pencerelerini seyretmekten hoşlandığı büyük, Abdülaziz devri konağında güzel, taze kadınları, ihtiyar halayıklar ve kalfalarıyla vehmettiği sırları, ne istasyonu ne merdivenlerinden çıkar çıkmaz kış günlerinde yüzünü kavuran o keskin poyrazlardan birini, hiçbir şey getirmemişti. Çok sevilen, tekrar tekrar seyredilen bir dansözün oyununa senelerden sonra o kadar çılgın ümitlerle koşan bir adamın birdenbire her şeyi bildiğini, hiçbir sürprizle, hiçbir büyü ve derinden sarsılma ile karşılaşmayacağını anlaması ve oyunun bitmesini beklemesini andıran bir sabırsızlıkla kapının önünde, bir eli cüzdanında marşandizin son sarsıntılarının dinmesini bekledi.

(...)

III

Kapıdan çıktı. Anacaddeye doğru birkaç adım yürüdü, sonra olduğu yerde durdu. Uzakta karşı tarafta, ikinci yan sokağın başında tahinî boyası pul pul kabarmış yan dökülmüş o konak yavrusu denen eski bir ahşap evin önünde küçük bir kalabalık bekliyordu. Daha ileride cenaze arabası son yolculuk için seçtiğimiz o acayip renk ve kıyafetiyle duruyordu. Onun tam karşısında dizilmiş birkaç taksi bekliyordu. Bu haliyle yol ölüm tarafından

zaptedilmiş gibiydi. Selim bu tesadüften ürkmüş gibi yolunu değiştirmek istedi, sonra içinde birdenbire acının kabardığını duydu. Evi çok iyi tanıyordu. Sabahleyin gazetede gözüne müphem şekilde ilişen ölüm haberini hatırladı: "Larende eşrafından, eski valilerden Atıf Beyefendi'nin..." Zümrüt Hanım'ın senelerden beri bu evde kızıyla beraber oturduğunu unuttuğuna şaşırdı. "Zavallı kadın..." diye mırıldandı. Fakat bu ölümden ziyade hayatını idare eden tesadüflere şaşırdığı aşikârdı. "Demek bütün bu beyhude ziyaret, çocukluğum ve gençliğim peşinden bu koşma bunun içindi." Evde aradığı şeylerden hiçbirini bulamamıştı. Şimdi senelerden beri unuttuğu, evinin önünden geçerken dahi hatırlamadığı bu kadının ölümüyle tam geçmiş zamanın içine düşüyordu. Vakıa böyle hiç beklemeden karşısına çıkan şey hiçbir suretle aradığı bir geçmiş zaman değildi. O bütün hayatı boyunca kim bilir nasıl içten ayıklamalar, sırrını yoklaması imkânsız unutmalarla değiştirdiği, âdeta spritüalize ettiği, tıpkı sayısız cedler arasında tesadüfün bize şu veya bu cinsten bir insan olmak için seçtiği bir ırsiyet gibi doğrudan doğruya bugüne bağlı bir geçmiş zamanı aramıştı. Zümrüt Hanım'ın ölümü ile gelen zaman ise çok başka bir geçmiş zamandı. Âdeta kendi âleminde tecrit edilmiş, küçük bir adacık gibi kendi köşesinde bırakılmış bir zaman. Şimdi bu unutulmuş hayat parçası en beklenmedik şeklinde karşısına çıkıyordu.

Belki de bunun böyle olması Zümrüt Hanım'ın kendine ekleniyordu. Çünkü bu acayip kadın sessizliğin ta kendisi olan bir insandı. Hayatında, hiç olmazsa Selim'in bildiği kadarında, hiçbir hadise yoktu ki en yumuşak halılar üzerinde gölge adımlarla yürümeye benzemesin. Selim'in hayatına girişi de böyle olmuştu. Selim çocuk denecek bir yaşta iken kendisinden biraz büyükçe genç bir kızı sevmiş, sonra ne olduğunu bilmeden kendisini, geceleri adını sayıklayarak istediği bu kızın annesinin kolları arasında bulmuştu. Atıfe'nin annesi ne psikoloji kitaplarının nymphoman diye adlandırdığı kadınlardandı; ne de romantizmin girdiği yeri yakıp kül eden meşum kadınlarındandı. Otuz

dokuz kırk yaşlarında, alelade denilebilecek genç ve güzel bir kadın, şüphesiz iyi bir anne, sırasında fedakâr bir ev kadınıydı. Selim gerek münasebetlerinin devam ettiği üç sene içinde gerek bu münasebet bittikten sonra üzerinde düşündüğü zamanlarda bu kadın için başka bir sıfat bulamamıştı. Ev işlerinden, ahbaplarından, dikişten, mutfak ve sofrasından başka hiçbir düşüncesi yok gibiydi. Güzel ve tatlı konuşur, yardımdan hoşlanır, uzaktaki kocasından ve üzerine titrediği kızından başka bir şey düşünmezdi.

Bununla beraber aralarında en aşağı on altı on yedi yaş fark bulunan ve kendi kızına beslediği alâkayı bildiği bu komşu çocuğunu birdenbire bir örümcek gibi yakalamış, küçük, şaşırtıcı birkaç darbede sersemletmiş, kendi avı yapmıştı.

Selim uzun zaman tekrar tekrar bu acayip, yersiz muaşakanın üstünde düşünmüş ve Atıfe'nin annesini –çünkü garip bir ısrarla Selim için Zümrüt Hanım hep Atıfe'nin annesi kalmıştı– gıdasını bulduğu yerde temin eden o et yiyen nebatlara, büyük örümceklere, çölün o câmit sükûneti içinde hayatları bütün bir sinme, bekleme, hazırlık, aldatma, somurma, öldürme olan, yalnız tabiatın kendilerine gıda olarak seçtiği malıluklar için tehlikeli hayvanlara benzetmişti. Evinin hayatını sağlam bir araba atı gibi taşır, sonra Selim'le yalnız kalır kalmaz, ihtiras ve yatma arzusu, saralı baygınlıklar başlar, onu evinin kapısından çıkarır çıkarmaz tekrar yakın realitenin ve günlük faziletlerin kadını olurdu. Bu üç sene içinde Selim bir kere bile bu kadının hislerinden bahsettiğini, kocasını veya kızını anlattığını, onlara yahut kendisine veya Selim'e dair bir tasavvurunu açtığını görmemişti. Ne de Selim'e böyle bir fırsatı vermişti. Öyle ki bu üç sene onun tarafından bakıldığı zaman çok usta bir fırsat kollama, bütün bir muaşaka tabiyesi; Selim tarafından sadece bir maruz olma ile geçmişti. Çünkü Zümrüt Hanım, o yaştaki âşığına bile en ufak bir romantizmi aşılayacak cinsten değildi. Hatta fırsat düştükçe bunu âdeta öldürmeğe çalışırdı. Selim'in bu üç sene içinde en azaplı hatıralarından biri bu hiç beklemeden ve istemeden

gelen sevgiliye, kendisi için yazdığı bir şiiri okuduğu ana aitti. Zümrüt Hanım bu ateşli şiiri sonuna kadar yüzünün hiçbir çizgisi kımıldamadan dinlemiş, sonra Selim'in kendisine uzattığı kâğıdı "Vazgeç böyle şeylerden... Mecbur değilsin." diyerek yırtmıştı. Ve boynuna sarılarak salondaki sedire çekmişti. Fakat Selim bu iki hareket arasında bir an kadının sertleşen yüzünü, bu yüzde birdenbire büyüyen acayip bakışı görmüştü. Zümrüt Hanım o anda hiç de bakışı ve sesi Selim'in içine erimiş altın gibi bütün varlığıyla, nabzının velveleli gürültüsüyle akan kadın değildi. Ne de tatlı bir tebessümün arkasına çekilmiş kendi boş dünyasını işiyle gücüyle, küçük dedikodular ve havadislerle dolduran kadındı. Bu bakış ve yüz çizgileri yedi seneden beri tanıdığı bu kadının kendi hafızasında mevcut çeşitli çehreleri arasında hiç rastlamadığı bir şeydi. O anda Zümrüt Hanım sanki mânasız bir böceği, çok pis ve tehlikeli bir şeyi öldürür gibiydi ve Selim'e şüphesiz en çok dokunan şey bu olmuştu. Vakıa bu anında olmamıştı. Kadının kollarını boynunda hisseder etmez bütün o aşk anatomisi, ay ışığı, altın tebessüm dolu ilhamı unutmuş, başlayan anın lezzetlerine gömülmüştü. Fakat sevgilisinden ayrılıp da gece dar talebe yatağına yatınca bu akşam hülyalarının kalesine getirdiği ganimetleri düşünürken birdenbire bu bakışı olduğu gibi görmüş ve şaşırmıştı. Selim ne on senelik mektep hayatında ne çocukluğunda bu kadar küçük düştüğünü duymamıştı. Bununla beraber onu o gece sabaha kadar uyutmayan bu hacalet değildi. Uykusuzluğun sonuna doğru bütün bir azap ve kâbus yaptığı bu bakışların hayaliydi. Fakat niçin? Bu bakışın verdiği şaşkınlık içinde bunu da düşünememişti. Sonraları, münasebetleri bitip de bu acayip kadını uzaktan anlamak için üzerinde düşünmeğe başladığı zaman bu ilk aşkın hatırası ona hep bu bakışın zalim muammasıyla gelmişti. Hakikat şu ki onu senelerce bir nesne gibi kafasında evirmiş çevirmiş, yoklamıştı. Ve sonunda her defasında ilk gecenin intibasının doğruluğuna varırdı, fakat bir yığın yollardan geçerek. Filhakika Zümrüt Hanım'ı bir kere bile tam mânasıyla beğenmemiş, sevip kıskanmamıştı. Hatta aralarında sevgi kelimesinin dahi adı geçmemişti.

"Sadece maruzdum. Kirke'nin adasında idim." "Arka kapıdan girersin. Yalnız Veli Bey'lerin köpeğine dikkat et! Mahalleyi ayağa kaldırmasın!" "Ben bahçede beklerim seni... Atıfe'nin uyku zamanıdır..." "Mutfağın kapısını açık bırakırım. Bahçe duvarından atla... İncir koparır gibi yap, bizim tarafa geç!" "Bu gece Atıfe teyzesinde. Sen de amcama gidiyorum de..."

Selim'in bu ilk aşktan kuvvetle hatırladığı ve yokluğuna üzüldüğü şeylerin başında, kulağının dibinde uyuşturucu bir iksir gibi duyduğu ve büyüsü anında bütün vücuduna geçen bir yığın fısılıtıydı. Zümrüt Hanım başı ona doğru eğilerek, kulağının dibinde arzunun sesiyle konuşmaya başlar başlamaz sıcak bir ürperme boğazında düğümlenir ve vaat edilen ana kadar bir türlü yakasını bırakmazdı. Zaten münasebetleri böyle bir fısıltıyla başlamıştı. O gün beraberce imtihana çalıştıkları arkadaşının evinden döner dönmez bahçede birtakım sesler duymuş ve ev halkını görmek için yukarıya çıkmadan ön kameriyeye doğru yürümüştü. Filhakika annesi, Hatice, bir iki misafirle beraber orada idiler. Selim herkesi selamladıktan sonra çekilmek istemiş, tembellik, yorgunluk, belki rahat kadın konuşmasının getirdiği gevşeklikle hep 'şimdi, şimdi' diyerek kalmıştı. Tam kalkınağa karar verdiği sırada oldukça tuhaf bir hikâye anlatan Zümrüt Hanım onun kahkahasını duymuş ve birdenbire başını ona döndürerek çoktan beri düşündüğü bir şeye hemen o anda karar vermiş gibi bir saniye dikkatle Selim'e bakmış, sonra öbür misafirlerin gitmelerinden istifade ederek yanına gelmiş, ve kulağına yavaşça, "Ben de şimdi gidiyorum. Bir saat sonra eve gel, bekliyorum. Kimse yok..." diye sıcak ve büyülü iksiri akıtınıştı. Selim o andaki halini de hiç unutmamıştı. "Bütün kanım yüzümdeydi." Ne de o akşam eve dönüşünü. "Kirke'nin mağarası..." İki saatin içinde insan ömrünün belki de en mühim eşiklerinden birini atlamıştı. Hâlâ dudaklarında, ellerinde, bütün vücudunda, gözkapaklarının altında kadın teni denen şeyin sıcaklığı vardı. Sade öyle miydi? Bu sıcaklık ve yumuşaklık sanki bütün tabiata geçmişti. Yol boyunca tesadüf ettiği her şey, yaprakları hışırdayan

sonbahar ağaçları, otlar, çiçekler, komşu evlerinin yanan lambaları yolda biraz evvel ayrıldığı bu kadın vücudundan bir parça gibi ona geliyordu. Kırk adımlık bir yolda belki yüzlerce defa bu vücudu yapan tılsımlı münhanilere rastlamış, sanki hepsine ayrı ayrı dikkat ederek saymıştı. Bununla beraber hiçbir şeyi vazılı şekilde gördüğüne inanmamıştı. Her şey ona, büyük baş dönmelerinde olduğu gibi, her şey iç içe gelmişti. Sonuna doğru dayanamamış, kapılarının biraz ilerisinde kim bilir hangi devrin mirası bir binek taşına oturmuştu. İlk düşüncesi "Artık erkek oldum. Beni seven bir kadın var..." oldu. Bu vakıayı o yaştaki gençler için o kadar mühim ve hülyalı olan bir kelime ile "Bir metresim var" diyerek bir daha kendi kendine tamamlamıştı. Sonra yavaşça kendi kendine "Ben de onu seviyorum..." demişti. Fakat bu hiç de on bir, on iki yaşlarından beri beklediği sevgi değildi. Vücudu hâlâ ürpermeler içinde olmasına rağmen içinde acayip bir boşluk vardı. O zaman kendi kendine "Demek bu imiş" diye düşünmüştü. Sonra birdenbire gözlerinin önünden iki sene evvel bir bayram sabahı evlerine gelen ve kapıyı kendisi açtığı için elini öptürmeden onu kucaklayan ve öpen altın gözlüklü kibar adamın çehresi gelmişti. "Atıf Bey... Atıfe'nin babası..." Atıf Bey o senenin kışında karısını İstanbul'da bırakarak memuriyetle Anadolu'ya gitmişti. Selim boşanmanın sebebini öğrenememişti. Ortada birbirini tutmayan bir yığın dedikoduya rağmen kimse bu boşanmanın hakikatini öğrenememişti. Yalnız bir defasında misafir bir hanımın yavaşça annesine "Birbirlerini severek almışlar ama bir türlü hoşlanmamışlar" dediğini duymuştu. Bir defasında da bir erkek misafirin "Zavallı Atıf Bey... Anlaşılıyor ki bir çeşit hastalık olacak. Bir türlü kadın denen mahluka alışamadı..." sözü kulağına çarpmıştı. Uzaktan gelen bir araba sesi bu hayallere son vermişti. Acele acele kapıdan içeriye girdi. Ahırın yanı başındaki tulumbada yüzünü yıkadı. Güzel Eylül akşamı tekrar onu son güllerin ve çiçeklerin kokusu ile sardı. Selim ertesi günü fizik imtihanına girecekti.

Herkes sofranın başında idi. Babası Selim'e: "Nerede kaldın?

Bak herkes seni bekliyor..." diye hafiften çıkışmıştı. Selim başka zaman olsaydı bu şefkati bir çeşit itisaf hatta hürriyetine tecavüz addeder, hiç olmazsa içinden kızardı. Fakat bu akşam nerdeyse ağlayacaktı. Sofrada bir türlü kendisini yerinde bulamıyordu. Her dikkat ona layık olmadığı bir lutuf gibi geliyordu. Yemeklerin, meyvelerin kokusuyla Zümrüt Hanım'ın teninin kokusu zihninde âdeta haberi olmadan birleşmişti. Biraz evvel yanından ayrıldığı kadın, bütün bir terbiyenin, henüz o sıralarda ölen büyükbabasının hatırasıyla âdeta kutsileşen bu aile sofrasının üstünde soyunur gibiydi. Yemeği, başını önüne eğerek yedi ve bitirir bitirmez "Ben biraz dinleneceğim!" diyerek odasına çıktı. Yatağına uzandı. Gözünün önünde hep ilk mektepten çıkarken mükâfat olarak kendisine verdikleri siyah ciltli, yaldız tuğralı ilmihali ile Zümrüt Hanım'ın çıplak vücudu vardı. Selim bu hayali birbirinden ayırmak, birinden birini uzaklaştırmak için bir kâbusta gibi çırpındı. Fakat hiçbiri öbürünü bırakmıyordu. İkisi birden acayip bir şekilde gözlerinin önünde idi. Biraz sonra bu iki hayale büyükbabasının çehresi de eklendi. Siyah ciltli ve yaldızlı kitap o kadar kibar büyükbabasının elinde idi ve Zümrüt Hanım onun yanı başında hiç durmadan çıplak kollarıyla geriniyordu. Selim hepsini birden kendinden uzaklaştırmak için çırpındı. Nevzat'ın gürültüyle odaya girmesi onu bu işkenceden kurtardı: "Selim, haydi kalk! Nerdeyse Atıfe gelecek... Bizi gezdireceksin... Unuttun mu?" Selim bütün vücudu ter içinde âdeta rahatsız olmuş, cevap vermedi.

O zaman kız kardeşi yatağın üzerine eğilerek onu zorla kaldırmağa çalıştı. Hem iki omuzundan yakalamış çekiyor, hem durmadan "Haydi kalk, n'olursun... Kalk!" diye yalvarıyordu. Sonra birdenbire şüphelendi: "N'oldu?.. Neyin var?" Ve nihayet hakikaten bir şeyler olduğunu sezmiş gibiydi. Yanına uzandı ve ona sarıldı. "Bak Selim, hasta isen söyle... Değilsen gıdıklarım..." Ve küçük, tecrübesiz ellerini göğsünde gezdirmeğe başladı. Selim daha ziyade bu okşamadan kurtulmak için ayağa kalktı. Hayır bir şey bitmişti. Çocukluğunun cennetinden kovulmuştu. Hiç

kimseyi eskisi gibi öpemeyecek ve sevemeyecekti. Sonuna doğru tahammülsüz olan bu vaziyete son vermek için "Haydi sen aşağıya in... Ben beş dakika sonra gelirim!" diye kardeşini yollamış, o gidince balkona çıkmış, uzun uzun karşısındaki bahar akşamına büyük, anlaşılmaz bir bilmece gibi bakmıştı. Ağaçların tepeleri son ışıklar içinde tutuşur gibiydi. Fakat bahçe karanlıktı. Her şey bu karanlıkta ve bu sayfiye semtinin kavrayıcı sessizliğinde donmuş gibiydi. Yumuşak, hülyalı bir sükûnet ki Selim'e hep biraz evvel ayrıldığı kadından büsbütün başka şeyleri, bir daha kavuşamayacağını bildiği şeyleri hatırlatıyordu. Bu anda Selim kendisini, nereye gittiğini bilmediği bir gemiye tesadüfen binmiş ve onunla beraber dönüş imkânı olmayan bir yolculuğa çıkmış zannedebilirdi. Birdenbire bu zan içinde o kadar kuvvetlendi ki derhal aşağıya inmek, hakikaten hepsinin orada olup olmadığını anlamak ihtiyacını duydu. Fakat evvelâ yüzünü iyice yıkamalıydı. Çehresine bir deri tabakası gibi geçtiğini sandığı bu gerginlikten ve gözlerinin yakışından –muhakkak ağlamış olmalıydı– kurtulması lâzımdı. Sofada merdivenin önünden geçerken evdekilerin sesini duydu ve sabahları bu sofaya yıkanmak için çıktığı zaman birdenbire onu bu yeni güne ısındıran sıcak sütlü kahve kokusuyla kahvaltı sofrasından, mutfaktan taşan fısıltıları, küçük fakat geniş akisli sesleri duyuyormuş gibi ürperdi. Hiçbir şey uyanış anında gelen bu ilk sesler, mırıltılar, hafif gürültüler ve bu kahve kokusu kadar onu mesut etmezdi. Bazen onları yatağında iki rüyanın arasında duyar ve içten içe sevinirdi. "Şimdi her şey yine böyle olacak mı?" diye kendi kendine sordu. Sofa karanlıktı. 1927 yılında bu uzak sayfiye semtinde evler, pencerelerinden kafesleri atmamışlardı. Birdenbire bu karanlığın azizliği, ayağını sofanın ortasındaki masaya çarptı. Acı şiddetli olmasına rağmen mühim bir şey değildi. Selim'in bacağında bu her gün olan işin bir yığın yarası vardı. Bir dakika sonra geçecekti. Bununla beraber bacağına getirdiği uyuşuklukta, acının bütün vücuduna bir lahzada yayılışında Selim birdenbire tekrar bu vücudu birkaç saat evvelki duyumlarla âdeta yeniden keşfetti. Acı sanki vücuduna bir haz

gibi yayılıyordu. Belki bu duyumun tesiriyle musluğa gideceği yerde yanı başındaki küçük yıkanma odasına girdi. Teyzesinin yeni evlendiği senelerde bu çift için yaptırılan bu gusulhaneye sonradan Şevket Bey çocukları için o zamanki İstanbul'da nadir olan bir duş tertibatı yaptırmıştı. Bu da biraz evvelki duyumun başka şekilde tekrarı oldu. Selim serin suyun altında o zamana kadar farkına bile varmadığı vücudunu bir daha keşfetti. Başının üstünden doğru akan serin kuyu suyunda –sabahleyin tulumbayı kendisi çekmiş, depoyu doldurmuştu– Zümrüt Hanım'ın kâh vücuduna: kâh okşayışlarına benzer bir şey vardı. Bir şey ki durmadan ona "Değmez mi? Kaybettiklerine değmez mi?" diyordu. "Belki bir şeyleri aldım, fakat yerine büsbütün başka hiç bilmediğin bir şey verdim." diyordu. Bununla beraber içindeki o düğüm bir türlü gitmiyordu. Bu hakiki bir ağu idi. O zamana kadar en mutlak şekilde afif yaşamış, vücudunun ihtiyaçlarını sadece hayretle karşılamış bu çocuk şimdi en çılgın arzuyla korkunç bir pişmanlığın arasında parçalanıyordu. Bu işkenceye son vermek için alelacele giyindi. Aşağıya indiği zaman bütün ev halkını mutfak kapısının önünde toplanmış buldu.

Zümrüt Hanım'la babası tavla oynuyorlardı. Zümrüt Hanım onun geldiğini fark etmemiş, başı tavla tablasına gömülmüş attığı şeş beşi nasıl oynayacağını düşünüyordu. Açıkta üç taş vardı ve üçünü de kaçmasına imkân yoktu. Birdenbire omuzlarını silkerek en tehlikelisini oynadı. Ve gözleri Şevket Bey'de onun atacağı zarı bekledi. Şevket Bey "Oyunu kaybettiniz. Ben bu akşam evimdeyim!" diye zarları salladı. Atıfe, Selim'in annesine sarılmış "Şevket amcam kazandı." diyordu. Nevzat onu görür görmez yanına sokulmuş, bir eli omuzunda "Bundan sonra üç oyuna var mısın?" diyordu. Selim gözleri annesinin yanında ayakta duran Atıfe'de "Canım istemiyor. Hem bırakmazlar görmüyor musun?" demişti. Atıfe'de yüzünün püskürme benlerinden saçlarının rengine uzun parmaklarının güzelliğine kadar her şeyi annesine benziyordu. Yalnız koyu yeşil menevişlerle dolu büyük gözleri ile ondan ayrılıyordu. Şüphesiz vücudu da ona benzeyecekti. Fakat

eski sevgilisi, hakiki kadını tanıdıktan sonra, şimdi kendine ne kadar küçük, zavallı bir şey geliyordu. Bir ara genç kız gözlerini kaldırarak ona baktı. Selim daha düne kadar rüyalarının Seba kraliçesini âdeta soğuk bir dikkatle seyretti. Sonra birdenbire düşüncesi Zümrüt Hanım'a geçti. Sağ kalçasının üstündeki büyük beni hatırlamıştı. Şevket Bey en olmayacak zarı, açık taşların hiçbirini vurması imkânı olmayan, üstelik kendisini kapı açmağa mecbur eden düş eş attı. Ve ondan sonra oyunu kaybettiğini bilenlerin isteksizliğiyle oynadı. "Lâ rahate fid dünya." Selim "Ee nesine oynuyorlar?" diye sordu. Nevzat "Babam hepimize birden dondurma ısmarlayacak. Sonra istersek tiyatroya gideceğiz. Yahut gideceğiz..." diye sevindi. "Ama doğrusunu istersen ben Karagöz'ü tercih ederim! Yahut o masal söyleyen adamı..." Küçük bir salaşta bir Karagöz, Kuşdili'nde bir tiyatro, Şaşkınbakkal'da Meddah Aşkî, şimdikine pek az benzeyen bu ücra semte yetiyordu. Fakat yola çıkılacağı zaman fikrini değiştirdi. "Büyükler ayrı gitsin biz ayrı gideceğiz." diyordu. "Deniz kıyısına ineriz, sonra meddaha gideriz." Hayalinde hep, her zaman bindikleri muhacir arabasının atı vardı. Bir ara yavaşça mutfağa doğru süzüldü. Avuçladığı şekerleri Selim'in cebine koydu. Ata ikram edecekti. Süleyman "Ben yokum." dedi. "Emine Hanım'ın ineği hastalanmış. Baytar Remzi Bey'i götüreceğim." Baytar Remzi Bey'le karısı onun büyük dostuydular. Hayvan sevgisi otuz yaş farkın üstünden onları birleştirmişti. Bir gün Selim, Süleyman'la karşı karşıya geçmiş âdeta çekişe çekişe dokuztaş oynadıklarını görmüş ve şaşırmıştı. Hakikatte karı koca çocuksuzluğun boşluğunu Süleyman'la dolduruyorlardı. Selim büyük lüks lambasının altında onun masmavi gözlerinin ve kızıl saçlarının nasıl keskin parladığına dikkat etti. Rahat ve her şeyden uzak bir hali vardı. "Sakın dokuztaşa dalıp unutma!" dedi. Süleyman başını salladı. "Hayır, hayır. İş ciddi. Hatta hemen gidiyorum." Geçen sene bu inek oldukça güç doğduğunda Süleyman Remzi Bey'e bayağı asistanlık etmişti. Hatice "Ben annemle gideceğim" dedi. Şevket Bey hep beraber gitmekte ısrar ediyordu. Sonunda

ayrı ayrı gitmeğe karar verdiler. Zümrüt Hanım "Çocukları rahat bırakalım!" demişti. Selim'in düşüncesi bu çocuklar kelimesine de bunaltı anlarının o acayip dikkatiyle takıldı. İçinde acayip bir hınç, dostlukları kendisine şimdi birdenbire bir yük gibi gelen iki kızla sokağa çıktı. Gitmeden evvel Zümrüt Hanım'ın dikkatini çekmesini istediği bir sesle en yüksek perdeden "Haydi çocuklar biz gidelim," demişti. "Büyükler ne yaparsa yapsın!" Fakat bu sözüyle Zümrüt Hanım'ın başını ona doğru çevirip bakmasını temin edememişti. Selim biraz da bu mağlubiyetin ağırlığıyla sokağa çıktı. Evden ayrıldığına memnundu. Fakat şimdi sevgileri kendisine bir yük gibi gelen bu iki kızın arasında bulunmaktan hiç de mesut değildi. Yalnız olsa ne kadar iyi olacaktı. Şimdi ki asabı biraz sükûnet bulmuştu, düşüneceği o kadar çok şey vardı ki. Kendi kendine "Günah... Günah..." diye tekrarladı. Demek günah bu idi. "Ama hepsi yapıyor... Ben bu günahın çocuğu değil miyim?" Sualin cevabı şüphesiz içinde hazırdı. "Allah'ın emri ile..." Allah'ın emri ve peygamberin kavliyle! Yarın bütün bu meseleleri dostu Faik'le münakaşa etmesi lâzımdı. Fakat meseleyi olduğu gibi koyabilecek miydi? Zümrüt Hanım'dan bahsedemeyeceğine göre...

Gece hakikaten güzeldi. Ay daha çıkmamıştı. Yer yer nadir ışıkların kırdığı bir karanlık, yolları ve bütün civarı âdeta kucaklamıştı! İnce rüzgârda her şey bu karanlığın içinde uyur gibiydi. Şimdi bütün gece için Selim'i Atıfe ile paylaşacağını hatırlayan Nevzat durmadan koluna asılıyor, ona bir şeyler anlatmağa çalışıyordu. Atıfe öbür yanında, ara sıra dalgınlığı yüzünden tökezleyerek yürüyordu. Zaten bu karanlıkta bir şeylere çarpmamak imkânsızdı. Sonra birdenbire genç kız içten bir itişle onun elini aradı. Selim elini bu küçük elin içinde hissederek yürüdü. Zümrüt Hanım kulağına biraz evvel büyüsünü akıtırken elini böyle tutmuştu. Fakat Atıfe'nin elinde onun usta elinin belagatı yoktu. Sadece temas ihtiyacıyla belki de bu iki kardeş arasında büsbütün yalnız kalmamak için bunu yapmıştı.

Selim hiç bu gece olduğu gibi kendisini çolpa, her şeyden uzak

hissetmemişti. Bir ara Nevzat durdu "Haydi bu tarafa..." dedi. "Araba o yolun başında." Belki de silkinen atın çıngırak sesini duymuştu. Araba hakikaten söylediği yerdeydi. İhtiyar adam onu "Gel benim meleğim" diye karşıladı. En büyük düşman bildiği için gecenin sessizliğiyle dolu yolu dinledi. Arabacı fakir Müslüman terbiyesinin bütün iyi taraflarını toplamış gibi, merhametli bir adamdı. Atına 'Velinimet' adını koymuştu. Hayvanın yorulmaması için üç kişiden fazla yolcu almaz, yokuşlarda kendisi inerdi. Nevzat onu da atı kadar severdi. Selim'in cebine koyduğu şekerleri aldı ve konuşa konuşa hayvana yedirdi. Arabacı durmadan "Ah küçükhanım, ah küçükhanım..." diyordu. Bütün bu küçük, günlük şeylere Selim başka bir zaman olsa dikkat bile etmezdi. Süleyman da Nevzat da hayvan âşıkıydılar. Fakat bu akşam olup bitenlerden sonra! Ömrünün bu ilk aştığı büyük eşiğinde Emine Hanım'ın ineği, Kadir Ağa'nın atı, ihtiyar adamın kendisi, Atıfe'nin büyük, koyu yeşil durmadan renk ve yer değiştiren bakışları ve şimdi koluna yapışan bütün avucu, hepsi, ona ilk defa rastladığı ve bir daha göremeyeceği en acı şekilde mânalı, sonsuz denecek kadar güzel şeyler gibi geliyordu. Bununla da kalmıyorlar, bir hayal öbürünü çekiyor, yavaş yavaş bu küçük Erenköy sokağında, bu küçük arabanın başı ucunda, onun ikide bir silkinerek etrafı dolduran küçük çıngıraklarının sesine koşuyorlarmış gibi bütün hayatı, bütün çocuk ve ergenlik hülyalarıyla toplanıyordu.

Bununla beraber hayatında dışardan hiçbir değişiklik yoktu. Hep aynı münhaninin üzerindeydi. Yine evin herkes tarafından sevilen çocuğu idi. Yine annesi kapıdan çıkmadan evvel nasihat üzerine nasihat vermiş, babası birkaç aydan beri âdet ettiği gibi istediği kadar alsın diye cüzdan yukarda demiş, Hatice "Saçlarını tara, bu ne hal!" diye her günkü tenkidini yapmıştı. Yarın sabah da şüphesiz böyle olacaktı. İkmal imtihanına gideceğini bilen babası belki hizmetçilerden evvel kalkarak ona kahvaltı hazırlayacak, annesi "Haydi, yolun açık olsun!" diyecek, Emine Hanım dua edecek, o bütün bu dikkatten ve ihtimamdan şaşkın sokağa

çıkacak, geçerse müdür muavininin odasından komşuya telefon edecek, geçmezse... "Ya geçemezsem..." Bu ihtimal bir an içinde düşüncelerini fizik kitabına çevirdi ve ürperdi. Bu onuncu sınıf fiziği hakikaten zordu. Şüphesiz birçok şey biliyordu. Fakat bütün o formüller, muadeleler... Acaba şaşırmadan tekrar edebilecek miydi? "Geçersem Fenerbahçe'deyim." dedi. Faik'in şarpisindeyim. Bir lahza gergin yelkene çarpan sert rüzgârı, dalgaları, bütün vücudunu ıslatacak su zerrelerini düşünür gibi oldu. "Ya geçmezsem... Geçemezsem, ya tanımadığım insanlar içinde bütün bir sene yaşamağa, bildiğim şeyleri geviş getirmeğe mahkûm olursam..." Daha şimdiden gelecek senenin muhtemel can sıkıntıları içinde kendisini karanlık bir mahzene kapatmışlar sandı. "Bütün bir sene..." Acayip şey, bu korku ile âdeta rahatlamış arabaya bindi. Günün hadiselerini düşünmekten korktuğunu sanıyordu. Fakat arabada büsbütün başka bir tecrübe onu karşıladı. Atıfe'nin bakışları hep üzerinde idi. Bu bakışlarda birkaç gün evvel aradığı, istediği şeylerin hemen hepsi vardı. "Birkaç gün evvel, hatta bu sabah..." diye kendi kendine söylendi. O zaman bu birkaç saatin araya koyduğu şeyin ehemmiyetini bir daha anladı. "Zina... Günah ve zina..."

"Zina! Hem de kiminle?.." Birdenbire içine düştüğü vaziyetin gerçek vehametini anlamış gibi ürperdi. Bu küçük kız kendisini sevmeğe başlamıştı. Hem de en olmayacak anda. Ve şimdi ki araya bütün bir imkânsızlık girmişti, Selim o zamana kadar bütün bir tarafıyle çocukluk addettiği kendi duygularının da hiç de zannettiği kadar oyun olmadığını anlıyordu. Yapma çiçekler, küçük kâğıt fenerlerle süsler gibi inanmadan gördüğü hülyalarla süslediği bir hayal şimdi birdenbire hem hakikat olmuş, hem de imkânsızın duvarına dayanmıştı.

Selim Atıfe'yle olan vaziyetini hiçbir suretle ciddiye almamıştı. O kadar geniş istikbal projeleri içinde idi ki böyle bir şeyi ciddiyetle düşünmesinin imkânı yoktu. Fakat santimantal mizacı, belki de bütün terbiyesinin örfü bu genç kızın dostluğunu aramaya onu sevk etmişti. Atıfe o kadar şirin, güzel, rüyalıydı ki zaman zaman

kendi kendisine "Niçin olmasın?" dediği, hatta çok müphem bir gelecekte müşterek bir hayatı tahayyül ettiği de olmuştu. Bir kelime ile bu, karşısındakine vereceği zararı hiç düşünmeden kendi hayatını zenginleştiren bir oyuna benziyordu. Fakat şimdi Selim için, sırf aradaki imkânsızlık yüzünden birdenbire bir daha dönülemeyecek bir sıla, bir çeşit okyanus uzaklığında bir şey olmuştu. Bununla beraber genç kız karşısındaydı. Ve bütün hareketleriyle tam bir teslimiyet içinde ona bakıyordu. Şüphesiz henüz çok gençti ve aralarında dönülmesi imkânı olmayan hiçbir şey hatta bir tek kelime bile geçmemişti. Bütün istikbal kapıları onun için yine açıktı. Fakat kendisi için hiç de böyle değildi. Bütün tecrübesizliğine rağmen bir lahzada büyük bir merhaleyi geçmişti. Tıpkı peyzaj şehirler, memleketler büyük dağ silsileleri, ormanlar, nehirler, hülasa aslında seyahat dediğimiz şeyi yapan bütün şeylerin üstünden atlayarak birdenbire sizi gitmek istediğiniz yere birkaç sarsıntı, birbiriyle bağsız birkaç düşünce ve duyu arasında bırakıveren bir hava yolculuğu gibi bütün bir şiir ve hülya çağını vakitsiz atladığını seziyordu. Ergenlik yaşının sonları ve ilk gençliği emanete bırakılmış bir bagaj gibi bu sabırsız yolcuyu peşinden takip edecekti. Selim vakıa o anda bütün bunları vuzuhuyla düşünmüş değildi. Fakat birkaç sene sonra ömrünün bu gecesine tekrar tekrar döndüğü zaman hep gözlerinin önünde bu hayal canlanmıştı.

"Ah, ötekiler gibi bu iş bir sokak kadınıyla olsa ne iyi olurdu?" Faik'in dediği gibi. "Ufak bir pişmanlık, iyi bir uyku... Sabaha yepyeni bir adam olursun... Zannettiğin kadar iğrenç değil..." Hiç iğrenç değildi. İşin garibi artık bu iki varlıktan birini tercih imkânı yoktu. Birini sonuna kadar özleyecek, öbürünü ya tamamiyle bırakacak yahut sadece uzviyetinin ilcalarıyle aralarındaki münasebet devam edecekti.

Dondurmacı, Nevzat'ı bir bayram sabahı sevinciyle karşıladı. Hatta Kadir Efendi'ye götürdüğü dondurmanın ölçüsünü şaşırdı. Bütün semt gibi o da Nevzat'a hayrandı. "Selim Bey, Selim Bey, bu kız, bu güzel cadı yok mu?.." deyip bitiremiyordu. Nevzat bir

taraftan dondurma tabağını diliyle yalıyor, bir taraftan Selim'e göz kırparak gülüyordu. "Niye Bayram Efendi sanki! Neden cadı oluyorum?.. Evlen işte... Güzel bir düğün yaparız. Hem bizim bahçede... İstersen! Çünkü burada da olur. Davul, zurna... Kadir Efendi sana Sepetçioğlu'nu oynar. Vallahi güzel oynuyor." Kadir Efendi dişsiz ağzıyla gülüyor, dışarıda at sevincinden silkiniyor; Nevzat, Bayram Efendi'nin komşulardan birinin dul hizmetçisine âşık olduğunu nasılsa öğrenmiş, orta yaşlı adamı her rastgeldikçe evlenmeğe teşvik ediyordu. "Geçen gün bizim bahçede oynadı. Ben söyledim o oynadı..." Hakikatte Sepetçi oyununu Kadir Efendi ile karşı karşıya oynamışlardı. Söyleyen, el çırparak ahenk tutan, babasının eski yosma dediği Emine Hanım'dı. Nevzat bu oyunu ve havasını ondan öğrenmişti.

Dükkânın küçük bayram havasından çıktıktan sonra deniz kenarına indiler. Ay çıkmış, ışığı denizde kendi yerini bulmuştu. Selim simle işlenmiş atlas kumaşa benzeyen buğulu sessizliğin karşısında bu düşüncelerinin seyrinin değiştiğini gördü. Yandaki bir bahçeden son hanımellerinin kokusu geliyordu. Her tarafı dalgaların şıpırtısı doldurmuştu. Ve ay, bulundukları yerden sade ışığını gördükleri denizde tıpkı Zümrüt Hanım gibi çırçıplak yıkanıyor, kendisini hazza bırakmış akıyordu.

Nevzat durmadan ağabeysini sıkıştırıyordu: "Şuradan denize girsem n'olur sanki?" Nevzat'ın yapmayacağı şey yoktu. Bu en küçük çocuğun evde kurduğu mutlak saltanat bir çeşit tehdit haline girmişti. İşin garibi bu sefer o kadar sessiz Atıfe de bunu istiyordu. Selim, "Olmaz. Evvelâ tehlikeli. Geçen gün boğulanı unuttun mu? Sonra geç kalırız... Kim bilir Sururi Efendi şimdi ne güzel masallar anlatıyordur." diyerek zorla onu bu olmayacak işten vazgeçirdi. Meddahın bulunduğu kahve ağzına kadar doluydu. Bununla beraber kahveci onlara meddaha yakın bir yerde üç iskemle buldu. Yerlerine oturunca öbürlerinin de biraz ileride olduklarını gördüler.

Bu, Ermeni, Yahudi, Rum, Arap halayık, Kastamonulu uşak ve

hizmetçi taklitleriyle küçük ve oldukça çapkın anekdotu, tek anlatanın istidadıyla birdenbire büyük komediye yaklaşan bir geçmiş zaman muaşakasının hikâyesi idi. Hiçbir ahlaki tarafı olmadan etrafını budala bir kocanın zavallılığı hesabına gülmekten kırıp geçiriyordu. Selim olduğu yerden Zümrüt Hanım'ın bu acayip ve zalim hikâyeye hiç de kendi maceralarını hatırlamadan, sakin ve tatlı güldüğünü görüyor ve bu kendisini hikâyenin tuhaflığının çok ötesinde şaşırtıyordu. Çünkü içinde yaşadığı cemaatin türlü cinsten ve coğrafyadan bir papağan kafesine benzemesi, hiç de öbür benzeyişteki acılığı unutturamıyordu. Bununla beraber taklidin hiç de ihmal edilecek cinsten olmadığına kendisi de kaniydi. Meddah çok iyi bir saatinde olacaktı ki bütün virtuözitesini kullanmıştı. Hiçbir işaret vermeden bu Rum, bu Ermeni, bu Arap tecvidiyle konuşan adamdır demeden, ustaca, bir romancı gibi sadece bütün bir cemaati birbirini tutmayan hiçbiri öbürünü cevaplandırmayan cümlelerle konuşturuyordu. Selim birdenbire herkes gibi kahkahalarla güldüğünün farkına vararak sevindi. İki kafile hep beraber döndüler. Kızlar mânasını iyi seçemedikleri bu zalim komediye o kadar gülmüşlerdi ki âdeta yorgun düşmüşlerdi. Babası bir komşu ile en arkadan yavaş yavaş geliyordu. Onlar ikişer üçer kişilik kafilelerle yürüyorlardı. Hemen herkes hatta annesi bile meddahın ağzından kaptığı birer cümleyi tekrara uğraşıyordu. En muvaffak olanı Nevzat'la Zümrüt Hanım'dı. Selim evlerine bir sokak kala genç kadını tekrar yanı başında buldu. Bir bacağı âdeta onun bacağına yapışmış, yarı vücuduyla kucağında ve dudakları kulaklarının dibinde ona iki gün sonraki randevuyu hatırlatıyordu. Daha ilk temasta Selim biraz evvelki karanlık ve azaplı nefis muhasebelerine rağmen arzunun içinde bir deniz gibi kabardığını duydu. Hayır, hiçbir şekilde mukavemet edemeyecekti. Her türlü mukavemet, karşı koyma fikrî beyhude idi. Evlerinin önünde "Siz zahmet etmeyin, Selim Bey ana kız bizi götürür..." diye ötekilerden ayrıldı. Birdenbire sözüne ilâve ettiği "Ay çok güldük..." le geceye teşekkür ediyordu. Ve bir kolu kızında öbürüyle âdeta Selim'in kucağında evlerine kadar

geldiler. Bahçe kapısından girdiler. Atıf Bey'in duvarın dibine Japon güllerinin altına koydurduğu tahta sıraya oturdular. Bir bardak limonata ikram etmeden Selim' i yollamak istemiyordu. Kendisi de susamıştı. "Naneli limonata..." diyordu, "Atıfe şimdi bize getirir!"

Ertesi sabah büsbütün başka bir insan, bir ay o kadar çalıştığı şeylerin hemen hepsini unutmuş, kafası insan kaderi ve hayat hakkında birbirini tutmayan bir yığın zıt düşünce ile dolu bir Selim evden çıktı. Kafasında hep dün akşam işittiği cümle vardı: "Akıllı olursan iyi eğleniriz." Bir de Atıfe'nin ayrılırken yere inen bakışları. Genç kız her şeyi anlamıştı.

Mektebin kapısında imtihana girip girmemekte bir an tereddüt etti. Çamlıca'ya amcasına gitmeği ve oradan bir rapor göndermeği düşünüyordu. "Yahut her şeyi bırakıp giderim..." Birdenbire karşısına çıkan Faik ona "Deli misin!.." dedi, "ben girdikten sonra... Sen ki o kadar iyi çalıştın." Faik'in bir yığın havadisi vardı. Şarpi Fenerbahçe'deydi. Dün bütün gün akşama kadar denizde kalmıştı. "Su öyle güzel ki Selim... Şerbet gibi... Bir de tehlike atlattık. Sonu fena olabilirdi ama... Dünyanın en lezzetli şeyi... Her şey bir dakikada alabora oldu. Teknenin altında kalacağım sandım. Bereket versin ipleri gevşettim..."

Selim "İpleri gevşetmek" diye kendi kendine birkaç defa tekrarladı. Hemen hemen sınıfın yarısı imtihan kapısı önünde idi. Hiç kimse ilk girmeğe cesaret edemiyordu. Selim sade içindeki helecana bir an evvel son vermek için "Ben girerim isterseniz..." dedi. Sade bu imtihana değil, hiç bilmediği bir şey olduğu halde en çetin manialı at yarışlarına, büyük yüzmelere, boks maçlarına, kör döğüşü kavgalara girebilirdi. Kendisi ile baş başa kalmamak için her türlü harekete hazırdı.

Selim sonradan o günkü ruh halini her düşündükçe bu basit tesadüf karışıklığına verdiği ehemmiyete şaşırdı. İmtihana geçip geçmeyeceğini değil, çıktıktan sonra ne yapacağını düşünerek girdi. "Acaba hangi orduya gönüllü yazılabilirim?" Kapıdan

girince imtihan odası, ikisini uzaktan tanıdığı üç mümeyyizle o kadar dostu olan hoca –bilhassa o girerken takındıkları o iyi kalpli iyi niyetli tebessümleriyle– kendisine bir türlü mânasını kavrayamayacağı, bütün uzuvları dışarıda işleyen beyhude bir makine gibi göründü. Muhtaç olduğu sertlikten bu yüzlerde hiçbir şey yoktu. Hiçbir düşüncesi onlara çarparak kendisine dönmeyecek, ne de doğrudan doğruya kendiliklerinden gelen bir huşunetle onu içinden sarsmayacaklardı. Burada bir hamamda yıkanır gibi her şey kendiliğinden, yavaşça ve sessiz olacaktı. Şüphesiz bir senesi üzerinde oynayacağını unutmuş değildi. Fakat mesele bir yıl meselesi olmaktan çok ileriydi. Selim hiç farkında olmadan hayırla şerrin yol ağzında beklediğini biliyordu. Ve daha ziyade kendi kendisiyle yapacağı küçük uyuşmalarla hep burada kalacağını düşünüyordu.

Hoca mavi gözlü, tıknaz, daima dost yüzlü, hafif şekilde alaycı ve büyük iyi niyetlerle anlayışlı olmağa çalışan bir genç adam. Onu görünce "Gel bakalım Selim" diye karşılamış, yanındakilere güvendiği talebesini yüzüne bakmadan tanıtmış, Selim'i kendisine ait bir şeymiş gibi tahtanın başına götürmüştü. Selim bu imtihana bütün tatil boyunca hazırlanmıştı. Fakat şimdi ilk sualde kafasını karşısındaki tahta kadar boş buluyordu. Hoca evvelâ "Neyin var Selim?" diye şaşırmış, sonra yüzüne dikkatle bakarak kendi kendine gülümsemiş, yanlarına yaklaşan ihtiyar mümeyyize "İşte tatilini boş geçirmiş bir talebe!.. Ama iyi talebemizdir." diyerek alay etmiş, suali bir daha açmıştı. Belki de bu alayın verdiği hiddetle Selim kendine geldi, o anda kendisine lüzumsuz gelen meseleleri hatırladı, formülleri yazdı, muadeleleri kurdu. Hakikatte Maxwell sistemini sade öğrenildiği gibi bilmekle kalmıyordu. Fransızca ders aldığı Saint Benoit'lı meraklı bir rahiple beraber ona dair küçük bir kitap da okumuştu. Yavaş yavaş bilhassa hocanın sabır ve dikkatiyle bütün bu fazladan bildiklerini de hatırlamış, fakat ne yaparsa yapsın hocanın gözlerini yüzünden bir türlü ayırmaya muvaffak olamamıştı. Sonunda bu iyi adam "Âlâ, âlâ... Geçtin... Zaten biliyordum."

diyerek on vermiş, fakat birdenbire kapıda yakalayarak yavaşça ve hafif sinizmiyle "Söyle, güzel mi? Hakikaten güzel mi, değer mi? Aman dikkatli ol! Bilhassa lüzumundan fazla ehemmiyet verme!" diyerek onu kapıdan dışarı cevap beklemeden itmişti. Filhakika fizik hocası bütün mektepte aşırı çapkınlığıyla meşhurdu. Ve kendi faaliyetleri dışında talebe, hoca bu vadide hiç kimseye ait hiçbir şeyi gözden kaçırmazdı. Bununla beraber sinizmi Selim'in hiç de hoşuna gitmemişti. Kendi işlerine bu karışma, hayırla şer arasındaki didişmesini böyle hafiften alması onu ölesiye mustarip etmişti. Kendisini zor toparlayarak arkadaşlarına "Hava çok müsait... Rüzgâr arkadan ve hafif esiyor." diyerek vaziyeti anlattıktan sonra musluğa koşmuş ve aynada yüzüne bakmıştı. Ancak o zaman boynunda, gömleğinin yakasının yarı örttüğü çürüğü görmüş ve kendisinden bir daha iğrenmişti. Kirke'nin adasına uğrayanlar hiç de öyle rahat dönmüyorlardı. O kadar sevdiği hocaya birdenbire düşman olmuştu. Bu tecessüste iki tarafı da küçülten bir şey bulunduğunu hissetmişti. "Demek babam, annem de gördüler. Yarın Nevzat, Hatice, Atıfe hepsi görecek..." Bu aleniyet bütün bir hacaletti.

Bununla beraber şarpi gezintisi güzel oldu. Deniz Faik'in söylediği gibiydi. Selim "Benden bir şey beklemeyin!" diyerek kotranın idaresini Faik'le Kadir Usta'nın oğlu Ziya'ya bırakmış, yarı çıplak, kulağı sadece sandalın küpeştesine çarpan suların uğultusunda, dalganın, serpintinin vücudunu en fazla yoklayabileceği yeri seçerek oraya uzanmış, sıcak Eylül güneşinin altında yavaş yavaş eşyanın kaygısızlığına benzer bir uyuşukluğa dalmıştı. Sadece kulaklarıyla ve gözleriyle yaşıyor gibiydi. Filhakika sadece bulutsuz, çıplak, masmavi bir gökyüzü, sayısızlığıyla sonsuz dalgalar ve her sarsıntıda inip çıkan ve bu çift maviliğin ortasında olduğu için yaz gününün ağırlığından, can sıkıntısından sıyrılmış bütün bir manzara... Her şey etrafında dönüyor, birbirine giriyor, hep beraber kayboluyor, acayip bir bütünlükle, yemyeşil tekrar meydana çıkıyor, üstünde yığılıyordu. Onun yanı başında dalgaların uğultusu ve rüzgârın sırf gergin yelkene çarptığı için o kadar sert

sesi vardı. Ve Selim bilhassa bu çift seste yaşadığını sanıyordu.

Fenerbahçe'yi geçer geçmez dalga ve rüzgâr daha sertleşmiş, tabiat sanki insan iradesine karşı mukavemetini bir kat daha arttırmıştı. Uğultu daha çoğalmış, hakiki bir ölüm ducreti olmuş, küçük serpintiler sağanak haline gelmiş, rüzgâr bayağı şiddetlenmişti. Ve uzakta dönen bir yuvarlağın mihveri gibi sadece biraz daha yüksekliğinden kaybederek olduğu yerde duran Çamlıca'sıyla Kadıköy semti sadece ince bir şerit haline gelmişti. Sonradan Selim Boudin'in resmini tanıyınca bu resimde o günkü ihsaslarına dair bir yığın şey bulmuştu. İlk önce Kadir Ağa'nın bir siparişini yapmak için Hereke'ye gideceklerdi. Ondan sonra Selim'in ricasıyla Kaşıkada ile Büyükada arasındaki boğazdan geçerek Marmara'nın öbür tarafına açılacaklardı. Selim burayı geçen sene Nevzat'la tek başına yaptıkları bir sandal gezintisinde keşfetmişti. Yola çıktıktan biraz sonra hava bozmuş, sel gibi bir yağmur başlamış, evvelâ yelken kullanma imkânı kalmamış, Selim ancak ölüm tehlikesi geçirerek yelkeni toplamağa mecbur olmuştu. Biraz sonra motor da inat etmeğe başlamıştı. Deniz gerçekten korkunçtu. Sandalın altına her dalga onu yerinden fırlatacak gibi vuruyor, sert rüzgârda yağmur büyük kanat darbeleri, şiddetli tokatlar gibi çarpıyor, bazen büyük duvarlar gibi âdeta birden devriliyor, bazen olduğu gibi çöken tavan oluyordu. Sandalın her lahza aldığı sudan batması hiçten bir şeydi. Nevzat eline ne geçerse onunla bu dört taraftan hücum eden suyu boşaltıyor, Selim sandalın büyükçe bir dalganın altında kalmasını önlemek için çırpınıyordu. Bir an bununla da kalmadı. Hakiki bir tufan gibi ortalık karardı. Gök gürültüleri dalgalarla yarışa başladılar. Sağda bir tarafı hakiki bir bombardıman gibi şimşekler yokluyordu. İki martı birbiri ardınca belki yıldırımdan belki havasızlıktan boğulup biraz önlerine düştü. Bununla beraber yazdı. Biraz sonra Haydarpaşa üstlerine doğru bir yerde, olduğundan çok başka türlü güzel, daha tatminkâr bir mavilik peydahlandı. Batıya doğru bulutlar yavaş yavaş, büyük barok tabloların ufukları gibi tabakalanmıştı. Bu hakikaten muhteşem bir şeydi. Fakat deniz

daima kaynıyor, rüzgâr tokatlıyor, su alttan ve üstten her boşluğu doldurmak istiyordu. Nevzat birkaç defa Selim'in sakınamadığı dalgalar yüzünden denize uçacak gibi oldu.

Selim sonuna doğru hiçbir ümit kalmadığına karar verir gibi oldu. Kendisinden ziyade, Nevzat'a acıyordu. Fakat Nevzat su ile rüzgârla kardeşmiş gibi fütursuz tekneyi boşaltıyordu. Motor da durunca Selim "Dünyada bu işi beceremem, ev o kadar uzak ki..." dedi. Nevzat, "Ada'ya varacağız, ağabey Ada'ya..." Filhakika Anadolu kıyısına geçmenin imkânı yoktu. Bu günün hatırası Selim'de daima bir kâbus hissini bırakmıştır. Ada'ya az çok yaklaştıklarını hissettiği anda sağ kürek kalem gibi tam asıl küreğinden kırıldı. O zamandan sonra iki kardeş ne düşündüklerini bir türlü hatırlayamadılar. Biraz sonra su ve rüzgâr Selim'in bütün gayretine rağmen onları Ada'nın arka tarafına doğru attı. Nevzat olduğu yerden "Gayret Selim, gayret... Galiba kurtulduk." diye bağırdı. Ve nihayet bu küçük dar boğaza açılan burun göründü. İki adanın arasından geçer geçmez her şey düzeldi. Kaşıkadası'nın küçük girintisi bu kazazede sandal için dünyanın en sakin limanıydı. Üstelik Büyükada birkaç yüz kulaç ötelerinde idi. Ve bunu bilmek onlara hem emniyet veriyordu, hem de bu kadarcık bir mesafenin araya koyduğu tezada şaşırmıştı. Şüphesiz orada bu yağmur altında Büyükada'nın saatlerini İstanbul'un başka semtlerinden o kadar ayıran hususi hayat imkânsızdı. Bununla beraber kahveler, lokantalar elbette doluydu. İskelelerde vapur bekleyerek sabırsızlanan halk, pencerelerinden fırtınayı seyrederek vaktinde evine dönmüş olmaktan veya hiç çıkmamış olmalarından mesut insanlar vardı. Her tehlike anında önlenebilirdi. Orada yağmur çam koruları, küçük koyları dolduran kotralar, sandallar, kiremitleri yıkanmış ev çatıları üzerine yağıyor, saçaklardan dökülen sular muntazam yolların kenarlarından akıyordu. Burada bunların hiçbiri yoktu. İstanbul peyzajında Kavaklar'ın kilidi aşılmadan rastlanmayan bir şeydi bu. Büyük, dağınık kayalar, fundalar, dalga seslerini âdeta bastıran martı çığlıkları ile burası büsbütün ayrı bir yer,

haşin güzelliği çok ayrı bir manzara idi.

İkisi de yüzleri sararmış, dişleri birbirine vura vura kayığı çakıllık üzerine çektiler. Beraberce suya girdiler. İşte o anda Nevzat bütün macerayı hülasa eden sözü, sonradan Selim'in üzerinde o kadar düşündüğü sözü söyledi. "Ölümü artık biliyoruz değil mi Selim? Çok kolay şey değil mi?" Sonra etrafını biraz tanıyınca: "Selim burası Robinson'un adası değil mi?" demişti. "Tam Robinson'un adası... İnsan burada balık avlayarak, kuş yumurtaları yiyerek pekâlâ yaşar."

Selim daha ziyade ......'le beraber okuduğu *Ulysses*'in tesiri, altında idi. Filhakika bu kayalar, suyun ve rüzgârın müşterek uğultusu, bu bir küreği kırık sandal, kayaların üstünde henüz insan ve belki de kanat tecrübesini bilmeyen, durmadan silkinen martı yavruları, yanı başında kendisiyle beraber ve her suya dalıp çıkışında ona gülen bu küçük kızla bu büyük deniz poemini uzaktan olsun hatırlamaması kabil değildi.

Kulağı küçük bir kaya kovuğuna dolup boşalan suyun sesinde çakıllara uzanıp uyku taklidi yaparken kardeşine bu düşüncesini anlattı: "Robinson değil. Başka bir şey. Daha mühim bir şey. Sen şimdi Nausikaa'sın ben de Ulysses'im. Şimdi beni burada görecek ve babanın sarayına götüreceksin..." Nevzat maceralarına hiçbir tarafından benzemeyen bu değişmeye sevinmedi bile: "Selim bu kaya parçasında sarayı nerden bulayım!" diye itiraz etti, "Biz yine Robinson'a dönelim..." "Daha iyisi eve dönelim." Bu ıssız, ancak martı yumurtası amatörlerini çeken bu dar geçit, iki kardeşin bilhassa Nevzat'ın o günden itibaren hususi keşfi olmuştu. Selim sırf bu hatıra için arkadaşlarından buraya gelmelerini istemişti. Fakat ne dar boğaza girince ne de ılık bir halvete benzeyen küçük koyun suyunda bir sene evvelini hatırlatan bir şey yoktu. Zümrüt Hanım, o gelmeden çok evvel Selim'in muhayyilesinde Nevzat'a ait bir hülya malikânesi olan bu dar geçiti zaptetmiş gibiydi. Kendisini suda bulur bulmaz onun okşayışlarına benzeyen vahşi bir lezzet duymuş, onun vücudunun davet ve mukavemetleriyle

karşılaşmış her kucakladığı dalga ve su kitlesinde bu kendiliğinden gelen şeyleri hiç kaybetmeden dağılıp çoğalan bu vücudun bir başka parçasını kucaklamış, onunla alt üst güreşmişti. Küçük kayada dolup boşalan, rüzgâr estikçe ıslık çalan, kayalara ve çakıllara her yürüyüş ve çekilişinde değişen su sesleri de onun sesiydi. Bir gecenin içinde kâinatı değişmiş, hiç kimseye hatta kendi kızına bile yer vermeyen bu kadının olmuştu. Öyle ki ötekilerin ancak tatlı bir hüzünden, derecesine göre bir çeşit azaptan ibaret bir hüviyetleri vardı.

Bununla beraber suyun serinliği, açık hava, bilhassa yalnız olmaması düşüncelerine bir çeşit sükûnet getirmişti. Öyle ki giyinip de Heybeli'ye gittikleri zaman hemen hemen eski Selim olmuştu. O gece evvelden kararlaştırdıkları gibi Refik, Nuri, iki başka sınıf arkadaşı Asım'ın davetlisiydiler. Akşam yemeğini orada yiyecekler sonra isteyenler kalacaklar, öbürleri döneceklerdi. Faik gülerek "Göreceksin hiç kimse kalmayacak," diyordu. "Asım'ın hususi zevklerini artık herkes biliyor." Ziya "Yapma Allah aşkına!.." diye alay ediyordu. Selim bu hususi zevkin ne olduğundan habersiz kızararak onlara bakıyordu. O daima kendisine verdikleri adla 'Kız Selim'di. Daima birçok tecrübelerin ve bilgilerin dışında idi. Hayatla etrafında daima birtakım eksikliklerin kuşağı bulunacaktı.

Asım öbürleriyle beraber iskelede bekliyordu. Kim bilir kaç dededen miras cömert ev sahipliği daha karaya adım atar atmaz onları dört yandan sarmıştı. "Arabalar hazır..." demişti. "İsterseniz biraz kahvede dinlenin, soğuk bir şey için! İsterseniz derhal gidelim. Evde soğuk bira, naneli limonata, her şey var. Annem limonatayı kendisi hazırladı." Ve hemen arkasından, sonraları kendisine yarı alay yarı ciddi muhteşem lakabını verdiren o üstten konuşma ile imtihanın hikâyesini anlatmıştı. "Geçtim, azizim, geçtim. Tabii Selim'inki gibi parlak olmadı. Hoca hatta senin zıdd-ı kâmilin olduğumu söyledi. Selim, yine kemal benim tarafımda kaldı. Ne ise, hiç kimse beni beğenmedi, alkışlamadı. Kendimden başka tabii! Ama geçtim." Neler sorduklarını hiç

hatırlamıyordu. Cevaplara gelince..." Hakikati isterseniz, beni bir türlü mevzuya sokamadılar. Hep öteden beriden konuştum... Hep şaşırttım!"

"Bunun için mi geçirdiler?.." Asım Faik'in yüzüne istihfafla bakarak: "Hayır şekerim, bunun için değil. Sadece bu işlerin üstünde olduğumu gördükleri için... Bilgilerini o kadar lüzumsuz kıldım ki..." Nuri daha o zamandan meşhur olan kahkahalarıyla bu sınıf geçme tarzına gülüyordu. Fakat Asım hiç de oralı değildi. O tesadüfen bulduğu madeni işletmekle meşguldü: "Düşünün bir kere. Hep kendi lüzumlarına inanmış bir yığın adam. Bir kere bile şüphe etmemişler. Ben onlara bu şüpheyi getirdim. Benimle fiziğin ötesinde başka şeylerin bulunduğunu anladılar... Başka dünyaların başka hakikatlerin... Mahv oldular. Üstün zekâ onları darmadağınık etti. Çil yavrusu gibiydiler. Bu vaziyette ne yapabilirlerdi!" Fakat Faik kendisini yenilmiş addetmiyordu.

"Doğrusunu söylesene şu işin..."

Asım arabadan etrafına bakındı: "Doğrusu, dedi, mümeyyizlerden biri, Mehmet Bey... Şu yolun ucundaki evde oturur. Babamın iyi dostuydu." Bu itirafa rağmen üstünlüğünü bırakmamıştı. Selim Asım'ın ailesiyle bu ilk temasta Tanzimat denen şeyin iç yüzünü gördü. Ev değil, yaşlı insan ve çocuk ambarıydı bu... Daha kapıdan girer girmez birbirinden kabarık beş çocukla karşılaşmıştılar. Üçü birbirleriyle hırlaşıyor, dördüncüsü çember çeviriyordu. En küçükleri, beşincisi ise çok tabii işi için kapının terasını seçmiş orada hem ıkınıyor, hem de o yana bağırıyordu. Asım en kabarıklarını, elindeki elmayı vermemek için çiçek tarhlarını hallaç pamuğu gibi atanı "Ağabeyimin oğlu" diye tanıştırdı. Ötekiler büyük amcasının oğluydular. Buraya kadar her şey çok tabiiydi. Ondan sonra iş karışıyordu. Saçlarında kırmızı kurdele fiyongu, çember çeviren kız halası, lâzımlıkta oturmuş hepsini birden idare eden küçük yavru da amcası idi. Bütün bu takdim merasimini en tabii şeyden bahseder gibi yapan Asım, "Ailenin diğer kadın efradı içerde... Halalar, teyzeler, bir de yeni doğmuş

dayımız var... Ama aldırmayın, bizi taciz etmez. Yalnız annemi göreceksiniz!" diyerek onları asıl köşkün yanından arka binaya götürmüştü.

Selim o akşamki sofrayı her düşünüşünde hayatının bir çeşit kapalı dairede geçtiğini anlayarak şaşırdı. Nuri, Asım, Ziya, Faik hepsi sırasıyla veya teker teker bu imtihan akşamından sonra en mühim anlarda gelecekler, bilerek ve bilmeyerek onun kaderini yapacaklardı.

Sofrada hep istikbali konuşmuşlardı. Faik deniz inşaatı mühendisi olacaktı. Ziya ile beraber tek başlarına hakikatte biraz da Kadir Usta'nın yardımıyla şarpiyi yaptıkları günden beri kendisine bu mesleği seçmişti. Ziya tıbbiyeye girecekti. Asım hariciyeyi istiyordu. "Seyahatler" mühim adamlar, güzel ve genç kadınlar..." Nuri felsefe ile hukukun arasında mütereddittı. Refik doğrudan doğruya hukuk, diyordu. Faik her zaman olduğu gibi itiraz etmişti: "Dünyada hukukçu olamazsın... Hele hakim asla... Belki avukat... Ama yapabilir misin bilmem ki... Babam avukat... Biliyorsun."

"Ben hakim, avukat olmak için istemiyorum. Mısır'daki davayı takip için." Boynunu bükerek ilâve ediyordu. "Pederin vasiyeti... Baro o kadar çok dolandırmış ki biçareyi... Bana hep on tırnağım yakanda kalır, eğer hukuka girmezsen!" dedi. Sonra birdenbire coştu: "Tasavvur edemezsiniz, muazzam şey, birkaç milyon İngiliz lirası... Hatta daha fazla... Babam, amcam hep olacak bir iş gibi bakıyorlar. Ama ortada bir şey yok... Hülasa ailece hukukçu olmama karar verildi."

Faik tekrar sormuştu: "Senin hiçbir hususi fikrin yok mu?..

Sen kendin ne düşünüyorsun?

Refik esneyerek cevap vermişti: "Hiçbir şey... Sadece mirasyedilik. Bittabii okuyacağım. Ama kendim için... Bilmediğim bir eksiği tamamlamak için..." Ve tekrar iki esneme arasında Selim'e "Senin fikrin?" diye sormuştu.

Selim bir rüyadan uyanır gibi silkindi. Bu suali kendisine sordu-

ğunu pek az hatırlıyordu. "Bilmiyorum, dedi, bilmiyorum. Daha çok erken değil mi! Sevdiğim birkaç şey var. Biyolojiye bayılıyorum. Halbuki tarihi, edebiyatı da seviyorum. Düşünmem lâzım. Nereye gidersem gideyim, iki mesleğim olacağını biliyorum." Birdenbire durdu, hiçbiri onu dinlemiyordu. Sadece yüzüne bakarak hayasızca gülüyorlardı. Birdenbire telaşlandı: "N'oldu? Ne var? Ne diye gülüyorsunuz?"

Fakat onlar hiç cevap vermeden gülüyorlardı. Bir ara Ramiz yerinden kalktı ve boynuna doğru eğilerek baktı. Sonra hepsi birden tekrar güldüler. Selim boynundaki çürüğü hatırladı. Eski izdivaçların sabahındaki yatak çarşafı muayenelerine benzeyen acayip bir şeydi bu. Bütün kanının kendisini boğmak ister gibi yüzüne çıktığını duydu. İçinde hiddet, bir çeşit utanma, hiç duymadığı cinsten bir isyan vardı. Bir an için yerinden fırlamak, hepsini orada bırakıp çıkıp gitmek istedi. Sonra arkadaşlarının yüzlerine bakınca bütün fırtına dindi. Bir taifenin içindeydi, şimdiye kadar hayatında geçen her şeyi onlarla paylaşmıştı. Bu merak ve gülüşme elbette olacaktı: Kabahat biraz da kendisini etrafından böyle birdenbire ayıran maceranın kendisindeydi. Hatta kendisinden başkasında olsaydı, daha beteri olacağını da biliyordu. Daha üç gün evvel Nuri ona dul annesinin kendisini ne vaziyetlerde büyüttüğünü anlatmıştı. "Şimdi otuz sekiz yaşında. Yirmisinden beri sadece benim için çalışıyor. Düşün bir kere eğer yeni girdiğim bu gazetede tutunabilirsem sırtından ne yük kalkacak..." Hemen hepsinin birbirine anlattığı bu cinsten şeyler vardı. Hemen hepsinin başı birbirlerinin hayatına eğilmişti. En iyisi farkına varmamış gibi davranmaktı:

"Belki tıbbiyeye girerim, belki biyoloji yaparım. O kadar muazzam bir şey ki biyoloji... Ama muhakkak yazacağım. Hangi meslekten olursam olayım..." Bir macerası olduğundan beri sadece okumanın verdiği zevkle yetinemeyeceğini anlamıştı. İki gündür anlatmak ihtiyacını duyuyordu. İçinde tahlil ifriti kımıldamış, bütün hayatı ona çözmesi icap eden bir muamma gibi uzatıyordu. Şüphesiz şimdi, derhal değil. Bir yığın eksiği vardı.

Hiçbir hazırlığı yoktu. O kadar cahil, tecrübesiz, bütün hayatın yabancısıydı ki... Hafızasında daha şimdiden okumasını istediği bir yığın kitap ve muharririn adı sıralanmıştı. Bunlar yalnız adlarının cazibesiyle uzak adalar, tanımadığı kumsallar, haritada görünen o uçsuz bucaksız iklimler gibi kendisini çekiyordu. Ve şüphesiz bu muharrirlerin iklimine girince onun için bir yığın şey değişecek, başka türlü bir insan olacaktı. Sonra yaşamanın kendisi vardı. İnsan tecrübesi daha dün başlamış gibiydi. Bütün bunların hiçbirinden arkadaşlarına bahsetmemişti. Bir ara Atıf'ın sesini duyar gibi oldu: "Tarik-i dünya arkadaşımız aramıza karıştı artık..." Herkes gülüştü. Asım'ın yumuşak sesi Atıf'a cevap verdi:

"Kadın hikâyesi değil mi? Vazgeçin Allah aşkına! İğrencin iğrenci..." Hayatın yarısını bir kalemde inkâr eden bu sesin yumuşaklığı, kıvamsızlığı Selim'e maruz kaldığı alayı unutturdu. Selim yeni tanıdığı Asım'ı hiç beğenmemişti. Daha iyi mektepte, şüphesiz daha iyi hocalardan okumasına rağmen eksik, hatta sakat buluyordu. Onun yanı başında Refik bütün bir olgunluktu. Galatasaray'la Kabataş'ın arasında onu alâkadar edecek farkların hepsini Refik'ten öğrenmişti. Baudelaire'i, Hugo'yu, Vigny'yi, Racine'i ilk defa ondan dinlemiş, onun teşvikiyle hususi Fransızca dersine başlamıştı. Hatta hocası Frère Telliere'i de o tavsiye etmişti. Erenköy'de misafir kaldığı bir gecenin sabahında Selim "Acaba dışarı çıksam uyandırır mıyım?" diye kendi kendine telaşlanırken Refik onun odasının kapısını âdeta tekme ile açmış, odasına girmiş, yatağının kenarına oturarak ona dünyanın en zalim şiirini, Baudelaire'in "Saat"ini okumuş, tercüme etmiş, hocasından öğrendiği kelimelerle açıklamıştı. Refik sade bununla kalmamış, ona Haşim'i, Yahya Kemal'i, Galip'i de tanıtmıştı. Geçen tatili hemen hemen Şeyh Galip divanı üzerinde geçirmişlerdi. Yazık ki Refik edebiyatı zevki için, hayatını süslesin diye seviyordu. Hiçbir ihtirası yoktu. Tanımak, bilmek, hüküm vermek onun için yetiyordu. Beraberce yan yana yürüyemeyeceklerdi.

Naneli limonatalar Asım'ın övdüğü kadar vardı. Bohemya işi bardaklarda, dışarıya vuran serinlikleriyle, alıretlik kızın güç

taşıdığı ve Selim'in bir güneş kursuna benzettiği ağır gümüş tepsi de yedi yıldız gibi parlıyorlardı. Daha küçük ikinci bir ahretlik elinde Beykoz işi bir aşurelik, arkadan geliyordu. Asım kızlara birdenbire bulduğu titiz ve tiryaki bir sesle:

"Masanın üstüne koyun... Masanın üstüne..." Selim tanıdığı hiç kimsenin konuşmasında rastlamadığı bu sese şaşırdı. Sanki bir komedide çok titiz bir ihtiyar bir çamur deresinden paçalarını sıvıyarak geçiyor, yahut daha iyisi, bir çeşit Tartuffe bir günahtan sakınıyordu.

Faik kulağına eğildi ve yavaşça "Ağabeyisini taklit ediyor. Biraz sonra duramaz gelir. Gençlik meraklısıdır. Numarayı o zaman görürsün!"

Küçük ahretlik aşure sürahisini masanın üstüne bırakarak kaçar gibi gitti. Fakat daha tecrübeli olan öbürü kendisine emanet edilen işi sonuna kadar yaptı. Herkesin limonatasını önüne kadar getirdi ve hepsi bitirene kadar ayakta bekledi.

"İsterseniz daha alabilirsiniz... Fakat dikkat edin! Rakı içeceğiz." Yavaş yavaş kendinde ahretlik ve hizmetçilere karşı bir zaaf duymağa başlayan Ramiz gözlerini kızdan ayıramıyordu. Sırf tekrar kendisine yaklaşması ve göz göze gelebilmeleri için bardağını uzattı. Elmacık kemiklerinin yüzüne süzülmüş bir mongol tipi verdiği yumuk yumuk bir kızdı. Önüne baktığı zaman gözleri sade siyah bir çizgi oluyordu. Ramiz bu bakışları kendisine çekemeyeceğini anlayarak ikinci bardağı acele ile içti.

Sofraya geçer geçmez evdeki büyükanne, anne, hala, teyze, yeğen, bütün bir kadın kalabalığı hepsi kendi yaşlarının modalarıyla, evdeki yerlerinin debdebe yahut basit süsleriyle geldi. Asıl büyükanne hotozlu, dimdik bir kadındı. Başında oyalı bir başörtüsü vardı. Parmakları elmas içindeydi. Halep işi çubukluğu, ipek entarisinin üstüne giydiği feracemsi şeyin yakasında büyük bir broş parlıyordu. Fakat Selim'i ve arkadaşlarını en ziyade şaşırtan şey sağ elindeki kırbaç oldu. Yavaş, sakin, bir kıta teftiş eder gibi aralarında dolaştı. Hepsine birden bir "Hoş

geldiniz"den sonra Faik'le bir iki kelime konuştu, sonra çekip gitti. Halinden erkek, kadın bütün bu klanın reisi olduğu anlaşılıyordu. İki ahretliği birkaç adım öteden âdeta bastığı yere ayak basarak kendisini takip etmişlerdi. Hemen peşinden ikinci hanımefendi ile Asım'ın annesi, sonra bütün kadınlar geldiler. Asım'ın annesi küçük oğluna başka bir şey göremeyecek kadar bağlıydı ve bu muhabbetiyle ona bakarken her an yavrusunun üzerine kanat germeğe hazır büyük bir kuşu andırıyor, başını ondan çevirir çevirmez bütün endişelerinden boşanıyor munis yumuşak bir şey oluyordu. Evin büyükhanımı ayrılırken sadece bir "Hoşça kalın" demişti. Asım'ın annesi selamlık kısmına yaptığı ziyaretten "Aslanımın öbür arkadaşlarını da şöyle bir göreyim, dedim, yoksa sizi rahatsız etmezdim." diyerek özür dilemiş, ortağına "Hepsi aslan gibi maşallah. Allah nazardan saklasın!" diyerek oğlunun dostlarını övmüştü. Ondan sonra gelenler çoğu Çerkes, Gürcü, bazısı yedi göbek İstanbullu, orta yaşlı addedilecek hanımlardı. Hepsinin yaşlarına göre İstanbul'un bir devrine mal olmuş hikâyeleri vardı. Aralarına aldıkları nisbeten yan akrabadan daha genç hanımlara arada bir bakarak onlar da bir yığın "Allah nazardan saklasın"la bu yeni göbek erkeklerini beğendiklerini anlattılar. Selim bu geçidi seyrederken –hakikaten böyle bir hali vardı–, çok küçükken büyükannesiyle gittiği Bayezıt Camisi'ndeki mevlütte kadınlar arasındaki fısıltıları dinliyorum sanmıştı. Bununla beraber hanımlar sadece bu takdir cümlesiyle kalmıyorlar, annelerinin hal ve hatırlarını soruyorlar, bu son imtihanın nasıl geçtiğini öğrenmek istiyorlar, sonra sözü Asım'a naklediyorlardı.

Gençler daha munis davrandılar, muhtemel bir muaşakanın ümidiyle hepsini daha gizli, daha derinden bir dikkatle süzdüler, içlerinden bazıları sofranın biraz uzağına atılmış koltuklara oturarak günlük şeylerden bu birkaç yaşın kendilerinden ayırdığı gençlerle konuşmağa bile razı oldular. Bununla beraber hemen hepsinde müşterek olan bir uzaklık, gençlerde birdenbire belki de kendilerine yapmacık geldiği için onları şaşırtan güzellik-

lerini âdeta zaman ötesine atan garip bir eskilik vardı. Sanki çok eski bir sandık açılmış, çok nadide bir yığın şey gün ışığına çıkarılmıştı. Filhakika aynı on senenin öbür ucuna dizilmiş bu kadınların veya kızların hepsi onlarla âdeta başka bir dille konuşuyor gibiydiler. Hepsi 'efendim' yerine 'efem' diyor, muzari sıgalarının i'sini atlayarak ve sanki bu atlayışları mutlak telafileri icap ediyormuş gibi ö'leri yayarak konuşuyorlardı. Buna mukabil zaman zaman ağız boşluğundaki yeri biraz uzağa ve yakına nakledilen bir sedasız harfin veya üzerine fazla basılan bir sedalının getirdiği bir değişiklik, İstanbul'un o zamanki semtlerinde bile kendisini hissettiren şive ayrılıkları yapıyordu. Fakat asıl Selim'i şaşırtan artık kendi muhitinde hiç kullanılmayan kelimelere sık sık rastlaması idi.

Bu eskiliğe rağmen gençlerin giyim kuşamı son derece şık ve moderndi. Hayatları da böyleydi. Şimdi karısıyla Anadolu'da bulunan damatların birinin ısrarıyla yaz başında bu bahçede İstanbul'un belki ikinci maskeli balosu verilmişti. Ev bu mühim hadisenin akisleriyle doluydu. Bahçede oynayan ve Asım'ın o kadar sükûnetle halam dediği küçük kızın tepelikli, sırma işlenmiş bindallı elbisesi bu balonun yadigârıydı. Çallı İbrahim'in zeybek elbisesiyle, bir başka genç ressamın Karagöz'den alınmış bir kıyafetle geldiği bu balonun hikâyesi kadınların sofrayı ziyaretleri esnasında sık sık ortaya gelmişti. Asım'ın annesi "Aslanımı yeniçeri kıyafetiyle görmeliydiniz. Yalnız Beyefendi'ye kıyafet değiştirtemedik! Ama pek varaklı bir şeydi. Öyle pırıl pırıl renkli kıyafetler. Keşke gelseydiniz!" diyordu. Beyefendi, Asım'ın babasının birinci karısından olan Hulki Bey'di. Selim bu birinci hanımın mertebesinin asıl büyük hanımefendiden sonra geldiğini öğrenince bir kat daha şaşırmıştı.

Asım'ın annesi selamlık bahçesine kapıdan girerlerken gördükleri Afşar kıyafetli küçük hatunun elinden tutarak gelmişti. Bu sözleri söylerken bir ara kızın başını okşamış, "Esma'cığımız da annesi gibi Afşar oldu. O kadar beğendi ki bir daha her vesile ile giyiyor." diyerek kız için misafirlerinden takdir beklemişti.

Fakat çocuk okşamak, hele hatır için gönül almak gibi şeylerden haberi olmayan bu haşarı alayı, imayı anlamamış, yalnız Atıf kızı yanına çekip kucağına almış "Söyle bakayım seni o gece çok beğendiler mi? Seni mi yoksa anneni mi beğendiler?" diye sormuştu. Kız "Annem o gece kraliçe oldu." deyince "Ama ben reyimi sana verdim!" demişti. Selim ancak o zaman bu gecenin hikâyesini imtihan telaşesi içinde bir ara Atıf'dan dinlediğini hatırlamıştı. Yine Asım'ın annesi o balo gecesi çocukların hemen hepsinin çok güzel olduğunu, evin kendi çocuklarının bayram sabahına benzediğini söylemişti. O da küçük kızın annesinin o gece emsalsiz olduğunu, masala benzediğini söylüyordu.

Asım'ın annesi daha sözünü bitirmemişti ki kurşunî elbiseli genç bir kadın elinde büyük bir meyve tabağı ile Selim'in tam karşısına düşen ağaçların arasından görünmüştü. Asım'ın annesi onu görür görmez: "A kızım, evde bu kadar insan varken sen ne diye zahmet ettin..." diye âdeta o tarafa koşmak istemiş, ortağı sanki bu tarzda geliş çok kötü bir şeymiş de görmek istemiyormuş gibi başını çevirmiş ve hiçbir şey söylemeden harem kısmına doğru yürümüş, küçük kız Atıf'ın kucağından atlamıştı. Atıf "İşte o gecenin kahramanı..." demişti.

Genç kadın bütün bu söylenenlerin hiç farkında değilmiş gibi, bütün dikkati hep yaptığı işte tatlı bir tebessümle "Of, hakikaten çok ağırmış! Buna bir yer açın ne olur..." diyerek sofraya yaklaşmıştı.

Selim genç kadının alacakaranlıkta yüzünü iyice görmemiş, sadece tebessümünün ve kendi kendisine bir çocuk edasıyla nazlanan sesinin güzelliği hoşuna gitmişti. Tabağını masaya Nuri'nin yardımıyla koyduktan sonra Atıf'a:

"Hangi gecenin?.." diye sormuştu.

Atıf "Balo gecesinin..." demişti. "Hani Çallı ile oyun oynamıştınız..." O zaman genç kadın hafiften gülerek: "Çallı, darılmayın ama, hiç oyun bilmiyor. Beni rezil etti." demiş, sonra Asım'ın annesine yaklaşarak ayakta bir müddet yaşlı kadının konuşmasını dinlemiş

ve kızıyla beraber üçü birden gitmişlerdi.

Asım'ın annesi de o balo gecesinden "Pek varaklı idi. Ama çok da hazırlandılar... Maşallah gençler yorulmuyor. Ruhsar Hanım elbiselerini, Esma'nın elbisesini ta Anadolu'dan getirtti." diye bahsetmiş, Ruhsar Hanım da: "Anneme kayınvalidesinden kalmıştı, Esma'nınkini de çok küçükken bana yaptırmışlardı. Bizim taraflarda mor kadife ile üvez rengini çok severler..." diye anlatmıştı. Selim genç kadının daha bu ilk gelişinde geceye yepyeni bir not verdiğini hissetmişti.

Sofranın başında olmakla beraber içkiye henüz başlanmamıştı. Evin âdetlerini bilen Faik bu gece tamamıyla himayesinde, farzettiği Selim'e "Beyefendi'yi bekliyoruz," diye fısıldadı. "Büyükbeyefendi Asım'ın dedesidir. Öleli iki sene oldu. Ama daima, büyükbeyefendidir. Babaları öldüğü için ağabeyisine beyefendi denir, öbürleri hısımlık adlarıyla anılır! Asım sadece küçük beydir." Sesini birdenbire yükselterek: "Öyle değil mi, Asım? Sen küçükbeysin!" dedi.

Asım olduğu yerde sallanarak: "Öyle... dedi. Ama amcalar, dayılar, enişteler, şimdi hep Anadolu'da oldukları için üçüncü geliyorum."

Belli ki ev halkı da bu 1927 yılında yaşadıkları hayatı pek garip buluyorlar ve sık sık üzerinde konuşuyorlar, kendi halleriyle alay ediyorlardı. Selim kendini tutamadı: "Evde epeyce kadın bulunmalı!" dedi. Asım eliyle "Sorar mısın?" der gibi bir işaret yaptı: "Çok..." dedi. "Lüzumundan fazla. Sade dedemden kalma üç büyükannem var. Birincisinde şaşırmak imkânı yok ama, gördünüz pek unutulacak şey değil, bayramlarda öbürlerinden hangisinin elini öpeceğime şaşırıyorum. Şimdi çıkan hanım onun son karısıdır. Ölmeden beş sene evvel evlenmişti. Benim kendi annemden başka üç annem daha var. Birinci annem ağabeyimin annesidir. Birinci büyükannemden sonra mertebede o gelir. Asıl fenası bu yaşlarla mertebelerin karışması..." Bütün bu olmayacak şeylere öyle alışınıştı ki konuşurken yüzünün bir

çizgisi bile kımıldamıyordu. Üç yaşında bir amcası, otuz yaşındaki bir yeğeni, yirmi beş yirmi altı yaşlarında bir büyükannesi, altı yaşında bir halası bulunmak onun için âdeta tabii bir şeydi.

Birdenbire yürüyüşler arttı, sofraya buzlu su, rakı, şarap ve bira, sıcak mezeler getirilmeğe başlandı. Çoğunu demin kendilerini seyre gelen genç hanımlar taşıyorlar ve "Beyefendi geliyor." diyerek getirdiklerini bırakıp gidiyorlardı. Beyefendi harem kısmı için bir çeşit umacı gibi bir şey olmuştu. Asım: "Ağabeyim!" dedi. "Artık rakıları koyabiliriz." Fakat Hulki Bey gelmedi. Bir ahretliği "Onlar buyursunlar... Ben biraz sonra ineceğim." diyor haberini getirdi. Faik yine yavaşça "Bu da üslubumuzdandır." diye fısıldadı. Evin bütün huyunu biliyordu. Asım bu haber üzerine birdenbire on-on beş yaş büyümüş gibi ciddi, ikram meraklısı bir ev sahibi oldu. Ve Selim'in çok sonraları o kadar hatırlayacağı eda ile: "Haydi buyurun içelim!" dedi. Ve daha ziyade ezberlenmiş bir derse benzeyen jestler ve cümlelerle mezeleri ikram etmeğe başladı.

Selim bu topluluğun bir iki arkadaşının evindeki gürültülü, toplantılara hiç benzemediğine dikkat etti. Herkes sessiz sedasız tanımadıkları bir memleketin örf ve âdetine uymaya çalışıyor gibiydi. Fakat üç numaralı büyükannenin ikinci defa gelişi bu yadırgamayı kırdı. Genç kadın bu sefer bahçenin çakıllı yolundan doğru elinde büyük bir lamba ile geldiği için Selim yüzünü daha iyi görebildi. Uzun boylu, buğday tenli, siyah saçlı, yürüyüşü, endamı ve edası ile etrafında hava uyandıran kadınlardandı. Yüzü bu lambanın ışığında bir parıltı gibi tam önünden geçmiş, merdivenin saksılığına lambasını koyduktan sonra sofrada bir şeyleri düzeltmiş ve tam karşısındaki şezlonga iki dirseği dizlerinde oturmuştu. Selim ellerinin aşağıya doğru bir suda serinler gibi sarkışına dikkat etti. Genç adamın içinde bir şey burkuldu. Birdenbire sanki bütün ömrünün eksiğini anlamış gibi oldu. Zümrüt, hayatını alt üst eden iç didişmesine rağmen kendisini seçtiği için içinde bir taraf minnettardı. Ona yepyeni bir kapı açmıştı. Fakat sevilmek veya bir kadını olmakla sevme-

nin arasında büyük fark vardı. Sevmek müphem bir hülyaya bir cevaptı. Kendiliğinden bir boşluğu doldurması icap ederdi. Ruhsar Hanımefendi uzandığı şezlongtan onlarla konuşurken Selim bu boşluğu âdeta elle tutulabilir bir şey gibi ilk defa duydu. Bu Atıfe'nin yanında bir akşam evvel duyduklarına da benzemiyordu. Çünkü orada hep kendisi vardı. Burada birdenbire bu tanımadığı kadın merkez olmuştu... Bütün hareketlerine, konuşma tarzına, ufak kımıldanışlarına hepsine teker teker dikkat ediyor ve şaşıyordu. Seksenlik bir ihtiyarın koynuna girmeğe razı olmasının acayipliğini hiç unutmamasına rağmen ona doğru içinden bir şeylerin durmadan aktığını hissediyordu. Ruhsar Hanımefendi evvelâ sıcaktan bahsetti, sonra Asım'a hitapla:

"Daha eğlenceli bir yer bulamaz mıydınız?" diye sordu. "İnsan bu manastıra dostlarını davet eder mi?" Evi açıktan açığa sevmediğini söylüyordu. Kafesinde mahpus bir kuş gibi başka ufuklara kanat çırpan bir hali vardı. Fazla genç olmamalıydı... Gözlerinin altında, yanağında, dudaklarının kenarında ancak yaşın ve bazı tecrübelerin yapabileceği boşluklar vardı. Bununla beraber ne bu boşluklar ne de durgunluğu etrafındaki şiir ve hülya havasını bozmuyordu. Kadın akrabalarının her gelişinde bir kere yüzünü buruşturan Asım bile bu cazibeye yabancı olmamalıydı ki, onu arkada bırakmamak için sandalyesinin yerini değiştirmiş, yüzü başka türlü gülmeğe başlamıştı. "Bakın," demişti, "bizim evin vaziyetine! Her zaman kendisiyle konuştuğumuz, evde bu işlerle alay ettiği için size de söyleyebilirim. Ruhsar Hanım hukuken –ağabeyimin tabiriyle söylüyorum– benim büyükannem oluyor. Vallahi inanın büyükannem. Büyükbabamın hanımı, annemin kaynanası, amcamın ve halamın annesi... Ama benden ancak iki yaş büyük, yahut değil."

Ruhsar Hanım bu kadar eski evde beklenmeyen taze bir kahkaha attı: "Mübalağa..." dedi. "Mübalağa... Ben yirmi altı yaşındayım, tam... Belki birkaç sene sonra söylemem ama, şimdi saklanacak yaş değil..."

"Peki yirmi altı yaşında olun. Şimdi Ruhsar Hanım'a ben nasıl

hitap edebilirim! Büyükanne diyorum olmuyor, anne desem tutmuyor, teyze, hala desem... Yanlış oluyor."

Ruhsar Hanım tekrar itiraz etti: "Gevezelik etme. Asım... Abla kelimesine karar verdik, biliyorsun." Birdenbire sözü değiştirdi: "Kuzum Allah aşkına bu eşya ne diye alındı? Daha da gelecekmiş..." Misafirlere dönerek anlatmağa başladı: "Yukarısı bedestene benzedi. Görmeyin, bir yığın ayna, orta masası, yaldızlı koltuk, sandalye, komot, bu evde bile görmediğim cinsten masalar... Dolaplar..." Tekrar Asım'a sordu: "Hulki Bey her sultan mezadına böyle girerse vay halinize... Meğer ki antikacı dükkânı açmak istesin..."

Büyük bir topuzda arkasına topladığı saçlarını sallayarak konuşuyordu. Hep dirsekleri dizlerine dayalı elleri uzanışlarının yarattığı suda serinliyordu. Bir ara sıcaktan esner gibi oldu ve Selim ince uzun parmakların bu yüze bir yelpaze gibi kapandığını gördü. Sonra bir an Selim'le gözleri karşılaştı. Selim ilk zannettiği gibi bu gözlerin siyah olmadığını, koyu kestane renginde olduğunu anladı ve bu kadar mühim bir noktada nasıl yanıldığına şaşırdı. Ruhsar Hanım bakışları hep kendisinde Hulki Beyefendi'nin eşya merakını anlatarak sessiz gülüyordu. Selim bu gülüşü bilhassa bakışlarından seyrediyordu. Bir ara teninin güzelliğine dikkat etti. Bütün ömrünü pekâlâ bu kadının dizlerinin dibinde, sadece sesinin mırıltısını dinleyerek, gözlerinin sessiz gülüşüne hayran olarak, tenini en cins kadifeler gibi okşayarak geçirebileceğini düşündü. Bu arzu değildi. Sadece kendini vermek ihtiyacıydı.

Asım ağabeysini müdafaa ediyordu: "Ağabeyim eşyadan anlar... Tam amatördür. Bütün üslupları bilir. İngiliz eşyasına ise bayılır."

Ruhsar Hanım: "Sade İngiliz eşyasına mı?..." diyerek güldü. "Ben gidip yatacağım. Zaten bir yığın azar işiteceğim. Bakalım sofalardan odama nasıl geçeceğim? Bari o tepsi tutan Arapları oradan kaldırsalar... Hiç öyle yatak süsü olur mu? Esma görür görmez korktu. Ha unutuyordum, kalan olursa yatak odaları hazır."

Asım: "Ama amcam tepsiye oturmak istedi..." Hepsi birden güldüler...

Ruhsar Hanım işitmemiş gibi devam etti: "Her şey yerinde. Yalnız çıkarken gidip gelirken dikkat edin, aynalar üstünüze yıkılabilir." Ve dudaklarının, bakışlarının tebessümü ile sofrayı çiçeğe, güle boğarak çekilip gitti.

Asım sandalyesinin yerini düzeltti ve bir hizmetçi kızın getirdiği barbunyaları ikram ederken: "Annemden sonra tek anlaştığım insan... Yazık ki artık misafir. Miras davaları bitti." Birdenbire alaya çevirdi: "Talibi varsa tavsiye ederim. Yirmi beş bin lira çeyizi var. Ayrıca çocuklarıyla beraber Vaniköy'de güzel bir yalı. Dedemin sağlığında bağışladığı bir arsa ile dükkân. Çocukların mirası ayrı... Güldüğüme bakmayın! Evin yarı servetini götürüyor gibi bir şey..." Ve sonra belki de havayı değiştirmek için ağabeyisiyle beraber gittiği büyük mezatlarda gördüklerini taklit eder gibi çatalını tabağına vurarak: "Satıyorum..." diye bağırdı. Faik'le Selim'den başka herkes bu satışa güldüler. Faik ne düşündüğünü hiç belli etmeden sessiz sedasız rakısını içiyordu. Asım izahatına devam etti: "Bütün Anadolu oyunlarını bilir!" Selim demin bir esir kuş gibi talihine acıdığı kadının becerikliliğine şaşırdı. Parayı kıskanmamıştı. Dünyanın bütün hazinelerini kendi eliyle Ruhsar Hanım'a hediye edebilirdi. Fakat yaştan ve muhit farkından sonra araya giren bu yeni ve psikolojik hususiyet onu bayağı mustarip etmişti.

Her şeyin üstünde sadece kendi güzelliğinin saltanatında yaşayan bir kraliçe tahayyül ettiği yerde birdenbire kendisinin hiçbir zaman olamayacağı şekilde bir hesap adamı ile karşılaşmıştı. Bununla beraber böyle bir kadını sevmek isterdi. Onun aralarında olduğu müddetçe Baudelaire'den ezberlediği beş on mısradan birini tekrarlamıştı: O toi qui j'eusse aimé. Fakat şimdi ikinci mısrayı söyleyemiyordu. Bu düşüncelerin arasında Hulki Bey'in gelişini âdeta kaçırdı. Faik'in söylediğine göre Hulki Bey henüz otuz üç, otuz dört yaşlarında bir adamdı. Bununla beraber adımları birbirine dolaşır gibi onlara doğru yaklaşan, orta boylu, zayıf, hafif kamburca adam ilk bakışta daha yaşlı görünüyordu. Son derece itinalı giyinmişti. Uzun kemerli burnunun üstünde

siyah ince kordonlu yakasının düğmesine bağlı altın bir gözlük vardı. Selim bu burunla bu gözlüğün bu acayip adamın hayatında bir hokkabazın eşyası gibi mühim bir yeri olduğunu biraz sonra anladı. Daha sofraya oturur oturmaz:

"Işık az, bir lamba daha getirsinler..." diye bağırmıştı. Sözünü bitirmeden Selim arka tarafta bir koşuşma duymuş, biraz sonra kocaman iki lamba daha gelmişti. O verdiği emrin anında yapılacağından emin, büyük bir dikkatle doldurduğu kadehini "Evet... Efendim, hoş geldiniz. Sıhhatinize ve muvaffakiyetinize... Mühim bir geçitten geçtiniz. Bunu bende hanede tesid etmek benim için büyük bir şereftir!" diyerek misafirlerin şerefine kaldırmıştı. "Vakıa benim bu sofrada yerim yok ama, gençlerle bir arada bulunmanın zevkini feda edemedim." Bütün bir titizliği ifşa eden acayip ince kibirli ve astigmatik bir sesi vardı. Sofradakilerin hemen hepsini Asım'dan tanıyordu ve İstanbul'u iyi bildiği için ondan edindiği bilgi ailelerine kadar gidiyordu. Hatta Nuri'nin cenuplu bir aşiret reisi olan ve İstanbul'a yalnız bir defa gelen ve bir daha ortada görünmeyen babası hakkında bile çok sarih malumatı vardı.

"Hayrettin Paşa hazretlerini mabeyinde iken tanıdım. Bendeniz hanedanımızın bir imtiyazı olarak yaveran-ı şahanedendim. On üç yaşında iken girdim. Çizmelerim benden büyüktü. Paşa hazretleri her görüşlerinde yanağımı okşar iltifat ederler, ben de ellerini öperdim. Ama Şevket Bey'i iyi tanıdım. İttihatçıların epeyce zulmünü çekti. Fakat iyi dayandı. Son zamanda bir türlü görüşemedik. Tekrar Anadolu'ya gidecekler mi?" Selim babasının iki senedir İstanbul'da bulunduğunu söyledi.

"Çok iyi... Çok iyi... Sevindim doğrusu! Artık bu yaşta..." Sonra tekrar İttihat ve Terakki'ye döndü ve memlekete yaptığı fenalıkları sayınağa başladı. Selim birkaç cümleden sonra Hulki Bey'in nazarında milliyet; ırk, kıta farklarının üstünde bütün insanlığın İttihatçı veya olmayan gibi iki büyük ve anlaşması imkânsız zümreye ayrıldığını ve Hulki Bey'in çok garip ve haksız

bir teşmille Ankara'yı da bu zümreye ilhak ettiğini anladı. Sonra birden lafı çevirdi: "Sizin taraftarda bir de Atıf Beyefendi olacak! O ne haldedir. Öyle ya tam o civarda."

Selim olduğu yerde ökseye tutulmuş gibi çırpındı: "Evet... Komşumuzdur. Şimdi Kütahya'da. Oraya tayin olundu."

"Ya demek Kütahya'da... Herhâlde yalnız gitmiştir." Ve Selim'in yüzüne gerçekten mühim bir mesele imiş gibi dikkatle baktı. Selim bütün sırrı vereceği cevapta imiş gibi bir saniye tereddüt etti. Sonra bile bile yalan söyledi:

"Beraber gittiler efendim. Ailesi de Kütahya'da..." Hulki Beyefendi hayretten başını salladı:

"Demek ailesiyle beraber gitti. Halbuki anlaşamıyorlar, demişlerdi." Ve kardeşine dönerek: "O tutmayan evlenmelerden biri..." diye ilâve etti ve tekrar Selim'e döndü: "Atıf Bey emsalsiz adamdır. Mücessem terbiye ve nezakettir. Herhâlde tanıdınız değil mi efendim? Çok şey bilir. Ehlidil adamdır. Rauf Yekta Bey'den beraber ders aldık! Hanımı nasıl kadındır?"

"Annemle iyi görüşürler. Kibar bir kadın... Atıf Bey de iki defa babamı ziyarete geldi."

Hulki Bey başını salladı: "Evet, Şevket Bey'le pek anlaşabilecek insan değildir. Ama zarif adamdır."

Babasının bir çeşit örnek olduğu, etraf hakkında onun teşkil ettiği ölçüye göre hüküm verildiği bu konuşmanın bitmesine Selim bayağı minnettardı. Hulki Bey şimdi Ramiz'e dönmüş sağdan sola suallerle âdeta genç adamı şaşırtmağa çalışıyordu. Sonra birdenbire bu soruşturma da bitti. Hulki Beyefendi, rakıdan, mezeden, balıktan konuşmağa başladı. İstanbul için, unsurları rakı sofrasından bilhassa balıktan gelen çok hususi bir bilgisi vardı. Öyle ki konuşma devam ettikçe Selim doğduğu şehrin kendisindeki hayalinin yanı başında oltadan, dalyandan, balık ağlarından, her mevsimin kendi mahsullerinden, kabuklu deniz hayvanlarından, yosun kokan istakoz sepetlerinden, büyük balık-

çı kayıklarından, karides yığınlarından, volilerden yapılmış bütün bir teferruatla zengin, birincisi kadar geniş ve dağınık, hiçbir rüzgârı, hiçbir koyu, hiçbir adayı ve kayayı unutmayan başka bir hayalini görür gibi olmuştu. Garip bir İstanbul panoroması ki daha ziyade lüferlerin, barbunyaların, istavritlerin, izmaritlerin, her çeşit kayabalığının, büyük canavar mercanların, bir köşe yastığına benzeyen kalkanların yığıldığı geniş, sonsuz bir rakı sofrasına benziyordu. Sonra yavaş yavaş bu sofranın etrafında Hulki Beyefendi'nin tanıdığı musikişinaslar, ud, def, ney, tambur ustaları, güzel sesli hafızlar ve onların sanatına hayran, çelebi, kibar ve zarif İstanbullular peyda olmağa başladı. Hemen hepsi Hulki Beyefendi'nin tabiriyle âşık doğmuş insanlar, yahut da hiç olmazsa kalb adamı idiler. Hayatları bir aşk fırtınası gibiydi. Hepsi kendi ahlarının ateşinde tutuşmuş yanıyorlardı. Bununla beraber yavaş yavaş bu büyük rakı sofrasının etrafında içkiden, musikiden gayri şeyler de toplanmağa başlamıştı. Hulki Beyefendi şehrin bugünkü eğlence yerlerinden, Avrupa'dan gelen revü artistlerinden İstanbul'un muhtelif yerlerindeki kulüplerden, hususi kumarhanelerde oynanan kumardan bahsediyordu. Beyaz Rusların çoğu Avrupa'ya kaçmış, bir kısmı da evlenmişti. Bu yüzden eğlence âlemlerinde bir çeşit boşluk açılmıştı. Fakat yine de güzel kadınlar tedariki mümkündü. Bu arada sık sık gençlikten, onun çabuk geçişinden bahsediyor, insan ne büyük nimet olduğunu sonradan anladığını söylüyor, "Değil mi efendim? Elbette istikbal için çalışmak gerekir... Ama eğlenmeği de unutmamalı!" diye kendi kendisine tasdik ediyor, bir sultan mezadından "âdeta hiç pahasına" aldığını söylediği suret-i hususiyede yaldızlı rakı kadehlerine küçük zarif sürahiden rakı dolduruyor, Selim gibi çekingenleri âdeta babaca paylıyordu.

Ne yazık ki genç adamların hepsi kendilerine bir ufuk gibi gösterilen bu eğlence yerlerine, parası olmayanlar için bu yerlerin tek ve sihirli kapısı olan kumara karşı kayıtsızdı. Hepsi istikbal hülyalarına gömülmüş gibiydiler, çoğuna küçük sevgileri, Faik gibi biraz daha hayata açılmış olanlara da alelade fahişeler yetiyordu.

Pek azı o da bir aile eğlencesi olarak bara gitmişti. Ramiz bu tatil musahhih yardımcılığı yaptığı gazetenin patronunun davetlisi olarak hemen hemen bütün matbaa ile beraber Garden Bar'a gittiğini hatırladı. Fakat o daha ziyade tiyatrodan, filmden hoşlanıyordu. Zaten bundan bahis bile etmemiş, sadece "Biz dansı yeni öğreniyoruz." demişti. Refik'le beraber İngiliz Sefarethanesi karşısında bir Ermeni'den dans dersi alıyordu. Faik'in, Nuri'nin dans hocaları Kadıköy'ünde Mühürdar'da yine bir Ermeniydi. Tıpkı lisede olduğu gibi bu mükellef sofranın misafirleri bu dans mekteplerinde de yalnız istikbale hazırlanıyorlardı. Selim "Bana küçük kardeşim dans öğretiyor, bana ve benim küçüğüme. Fakat kendisi nerden öğrendi bilmem!" Gözlerinin önünden Nevzat'ın güneşten yanmış, daima yara bere içinde şimşir gibi ince ve çıplak haşarı bacakları geçti. "Ağabey Allah rızası için dikkatli ol! Bak ne kolay..." Ve onun bildiği bir şeyden bahsederken çehresini kaplayan ciddiliğe içinden gülümsedi. Fakat Hulki Beyefendi bu alâkasızlıktan hiç de meyus olmamış gibiydi. Hikâyeler, fıkralar, açık saçık eğlencelerin hayali birbirini takip ediyordu. Kendi aralarında açık saçık konuşmak için âdeta birbiriyle yarış eden, cinsî meselelerine ait tecessüs ve muvaffakiyetlerini birbirinden hiç saklamayan bu gençler onu dinlerken kâh utançlarından, kâh acemiliklerinin verdiği hacaletten gözlerini tabaklarından âdeta ayıramıyorlardı. Hulki Bey'in garip bir konuşması vardı. Bir taraftan kümeste yeni doğmuş bir horozu, erkekliğinin bütün gururundan mahrum etmek için durmadan gagalayan yaşlı horoz gibi, kibar ve astigmatik sesiyle sözlerine karıştırdığı küçük ve kırıcı dikkatlerde, sert cevaplarda alabildiğine mahcup etmeğe çalışıyor, öbür yandan da ufak takdirler, tebrikler, hayret ifadeleriyle gönüllerini alıyor, her şeye rağmen âdeta yanı başında onlara yol gösteriyordu. En sıkı soruşturma, çok kibar iltifat ve ikram, acemilik ve tecrübesizlik denen şeylerin hemen anında tecziyesi birbirine karışıyordu. Üçüncü kadehten sonra bu konuşma biraz daha genişledi. Ufkunda daima paranın oluk gibi boşandığı kumar masalarını, güzel kadınları, içki ve

eğlence âlemlerini muhafaza etmek şartıyla şiirden ve sanattan bahsetmeğe başladı. Durmadan eski şairlerden mısralar, beyitler okuyor, o zamanın örfüne dair fıkralar naklediyordu. Selim bu mısraların ve beyitlerin çoğunun çift mânalı olduklarına dikkat etti. Bazıları ise açıktan açığa en kaba hazları ifşa ediyordu. Zaten Hulki Beyefendi bu hususta herhangi bir dikkatsizliğe veya gaflete hiç meydan vermiyor, her okuduğu mısra ve beyti ayrıca "Nükteyi anladınız, değil mi efendim?" diyerek tasrih ediyordu. Ve bunu yaparken gözlüklerinin üstünden her birinin yüzüne ayrı ayrı bakıyordu. O zaman ince, zayıf, uzun bir burnun ikiye böldüğü yüzünden acayip bir parıltı geçiyor, kırkıla kırkıla ancak kırçıl bir gölge haline gelmiş bıyıklarının altında Ruhsar Hanımefendi'nin dudaklarından çok başka şekilde ince dudakları sadik bir gülümsemede âdeta vecde dalıyordu. Burada da her şeyi bilen ve anlayan Faik imdada yetişti. Selim'in hiç anlayamadığı bir ustalıkla konuşmayı, mektebe, hocalarına, biraz evvel beraberce kurdukları istikbal projelerine çevirdi. Genç adamların hepsi ayaklarının altında birdenbire peydahlanan bu sağlam topraktan mesut, ev sahiplerini unutmuş gibi kendi aralarında konuşmağa başladılar.

O zaman Hulki Bey tabiyesini değiştirdi. Bu umumi konuşmadan istifade ederek iki yanında oturan Nuri ve Ramiz'le tıpkı umumi harplerden sonra yapılan o tek taraflı muahede hazırlıklarına benzeyen hususi konuşma kapıları açmağa çalıştı. Selim bir ara onun Ramiz'e Nezahat adlı oldukça pahalı bir eğlence kadınından bahsettiğini duyar gibi oldu. Genç adama doğru eğilmiş, en canlandırıcı tabirlerle konuşuyordu. Selim bir şeyler yıkmanın hazzıyla pırıl pırıl parlayan bu çehreye benzer hiçbir şey hatırlamıyordu. Fakat Faik orada idi. En olmadık yerinde bu konuşmayı kesti. "Aman beyefendi ne yapıyorsunuz? Biz daha eğlence yaşında değiliz. Ramiz'in önünde bitireceği koskoca bir tıbbiye var." Sonra birdenbire sözü çevirdi ve ona Ankara ile anlaşıp anlaşmadığını sordu: "Yazın başında biraz telaşlıydınız?"

Asım'ın ağabeyisi kendi yalanının ağında kıvrandı. Anadolu'da

oldukça mühim bir memuriyetten sırf ahlaki meseleler yüzünden ayrılmağa mecbur kaldığı zaman her rastgeldiğine Mütareke yıllarında *Peyam-ı Sabah* gazetesine imzasız olarak yazdığı iki üç yazıdan dolayı bu haksızlığa uğradığını söyleyerek şikâyet ederdi. Bu sefer de aynı hikâyeye başladı. Fakat bu uzun hikâyeyi Faik'ten başka dinleyen olmadı. O da yarım kulakla dinliyor, müphem sualler soruyor, sonra sağa sola göz işaretleri yapıyordu. Hulki Bey kendi hikâyesini siyasî ahlâka dair düşüncelerle bitirdi. Fakat bu acayip adam konuşma denen şeye bir yerde son verecek cinsten değildi. Siyasî ahlâktan-ferdî ahlâka, onun insanın hürriyetini âdeta yok eden kayıtlarına, bu kayıtların insan hayatındaki korkunç rolüne ve bunlara isyan eden kahramanlara geçti. Nietzsche'den, Oscar Wilde'dan ve Andre Gide'den bahsetti. Nietzsche'nin bir sözünü pek beğeniyordu. "Seksüalite köpeğini doyurmazsanız sonunda o sizi parçalar." Fakat kimse artık onu dinlemiyordu. Bir ara hemen tek başına konuştuğunu fark eder gibi oldu. Sanki birdenbire kapanan bir kapının dışında kalmıştı. Eve tekrar girebilmek için artık birkaç kesik, cesaretsiz hamle ile etrafı yokladı. Sonunda anlaşılmamış olmanın hüznünü hiç saklamayan bir çehre ile sofrayı terke hazırlandı. Fakat gitmeden evvel yine ev sahipliği vazifesini hatırlamış gibi onlara böyle gece yarısı denizden dönmenin tehlikesini anlattı. Geceyi köşkte rahatça geçirebilirler, hatta sabahleyin hep beraber güzel bir deniz banyosu aldıktan sonra İstanbul'a inerlerdi.

Faik bütün rahatlığı içinde bahçeyi dolduran ay ışığını gösterdi: "Mehtap var, beyefendi, mehtap... Tam denizde gezmenin zamanı. Tehlikesi olur mu bu işin? Haydi çocuklar artık müsaade alalım..."

Hulki Bey tek bir el hareketiyle burnunun üstünden monoklünü düşürdü: "Demek böyle, gideceksiniz?" Aşikâr bir hayal sukutu içindeydi. Bu genç adamların hiçbiri ona tahayyül ettiği dostluğu bahşetmemiş, hatta böyle bir şeyin ümidini bile vermemişti. Bir an bu acemi çaylaklara, önlerine serdiği imkânların hiçbirinden faydalanmayı akıllarına bile getirmeyen bu budalalara hemen

oracıkta izin vermek, bir sinek sürüsü kovar gibi işaretle "Haydi gidin!" demek istedi. Fakat bir buçuk asırlık kibar bir ailenin, devlet ve millete o kadar mühim insanlar vermiş bir hanedanın reisi sıfatıyla bunu kendine yediremedi. Elinden geldiği kadar ve zamanın istediği şekilde kibar davranmalıydı. Zaten bütün ümidi kırılmış değildi. Ramiz Bey bahsettiği eğlence âlemlerini âdeta can kulağıyla dinlemişti. Konuştukça esmer erkek yüzüne hücum eden kan dalgasını o kadar iyi ve yakından görmüştü ki..." Onun kanı mı, yoksa kendi kanım mıydı?" Kapıya kadar onları uğurladı. Hepsine ayrı ayrı köşkün biraz da kendilerinin sayılabileceğini, onları mutlaka tekrar beklediğini söyledi. "Canınız istediği zaman kalkın, gelin!" diyordu. Memleketin geleceği olan gençlerle beraber olmaktan daima mahzuz olacaktı. Asım yüzü sapsarı, bu uzayan vedaya biraz da kendi kaderi için korkarak bakıyordu.

Bütün ada, yollar mehtap ışığında çalkanıyor gibiydi. Her şey sanki sarı esmer bir cam fanusun altında, olduğundan başka, hakikatle hülyanın arasında görünüyordu. Arkadaşlarının hemen hepsi bir zindandan kurtulmuş gibi sevinç içindeydiler. Fakat hemen hepsinde Hulki Bey'in acayip konuşmasının verdiği şaşkınlık ve hiddet vardı. Refik "Amma da münasebetsiz herif" diyor, Nuri "Hiç böylesini görmemiştim..." diye şaşırıyordu. Yalnız Faik sessiz sedasız kendi düşüncelerine gömülüyordu. Selim kafilenin en arkasında zihni hep bu iki gün içinde hayatında olan değişikliklerde, âdeta makineleşmiş adımlarla onları takip ediyordu. Fakat hiçbir düşünceyi sonuna kadar götüremiyordu. Sığ bir geçiti bir taştan öbürüne atlayarak geçen yolcular gibi gördüğü, işittiği, düşünmek ve hatırlamak istediği şeylerin birinden öbürüne lahzada geçiyordu. Hayatı birdenbire sürat ve kesafetini arttırmıştı. İki gündür başka bir adam gibi yahut birkaç adam birden gibi yaşıyordu. Hepsini her şeyi hatırlıyor, yorgunluğu bunları birbirine eklemesine mâni oluyordu.

Nuri: "Yahu, n'oluyorsun? Bir kadeh bile içmedin, sarhoş musun?" diye sordu. Selim: "Yorgunum..." diye şikâyet etti. Ve birdenbire

şimdiye kadar yalnız etrafından, belki de mânasını anlamadan duyduğu bir kelimenin kendi lûgatine girmiş olmasına şaşırdı.

Kotra hareket eder etmez başa yakın seçtiği bir yerde uyuklamağa başladı ve ancak Faik yanına gelip omuzundan itince uyandı. Arkadaşı:

"Etrafına bak, böylesini pek göremezsin!"

Selim ilk önce hiçbir şey anlamadı. O hâlâ Hulki Bey'in konuşmalarının âlemindeydi. Beylerbeyi sarayının bir penceresinde Abdülhamit'le Talat Paşa önlerinden geçen bir balıkçı kayığına bakıp işaret ediyorlardı. Kayıkta entarisinin etekleri banknotla dolu bir kadın, bir çeşit denizkızı durmadan çehre değiştiriyordu. Sonra gözlerini oğuşturdu. Adalarla Suadiye'nin arasındaki yolun yarısında idiler. Garip, durgun bir geceydi bu. Uzaklara doğru buğulaşan bir mavilikte gök ve deniz birleşmiş gibiydiler. Birkaç fener ışığı, sahile vapurlardan gelenler, ayın bütün çeşmelerini açmış boşalttığı ışıkta bu maviliğin içinden perde perde kendilerine kadar uzanıyorlardı. Her şey namütenahilikte çırpınan, genişleyen, kaybolan gölgesiydi sanki.

Faik: "Hiç rüzgâr yok gibi..." dedi.

Selim denizle hemen hemen aynı hizada olmanın arttırdığı acayip bir irrealite hissi içinde kendisini neredeyse sarı nilüferlerin doldurduğu uzak, mavi, yeşil, kırmızı, altın sarısı şeritlerin yosunlar gibi birbirine dolaştığı âlemde kaybolacak sanıyordu. Filhakika ay tam üstlerinde idi ve bulundukları noktayı altın bir havuza benzetmişti.

"Ayın tam ortasından geçiyoruz." diye mırıldandı.

Faik bir sigara yaktı ve yavaşça Selim'e sordu: "Ruhsar Hanımefendi'yi nasıl buldun?"

Selim "Güzel kadın, değil mi? Hem çok güzel..."

Faik yavaşça güldü: "Beğendiğine memnun oldum. Çünkü birkaç ay sonra yengen olacak!"

Selim, birdenbire şaşırmıştı: "Nasıl yengem? Kim evleniyor?" Birdenbire her şeyi anlamış gibi "Yoksa sen mi evleniyorsun?" diye sordu.

"Evet bendeniz! Niçin olmasın sanki? Bu zamanda yirmi beş bin lira çok büyük bir para. Boğaz'da koskoca yalılar kaç liraya satılıyor biliyor musun? İki bin, iki bin beş yüz, bilemedin üç bin lira. Hem de korusuyla... Üstelik güzel kadın da. Sevişiyoruz. Biliyorsun ben sizlerden iki yaş büyüğüm. Yirmiyi bitirdim.

Aramızda ancak beş altı yaş fark var. Şimdilik mühim bir şey değil, ilerde biraz aleyhime döner ama, sermaye ondan geldiğine göre yine ben kârlıyım."

Selim'in şaşkınlığına hudut yoktu. "Hangi sermaye?" diye sormak istedi, sonra vazgeçti. Faik düşüncesini sanki kati bir hükümle bitirmişti: "Para daima mühimdir."

"İyi ama çocuklar?.."

"Bana ne çocuklardan!.. Paraları var. Kendi paralarıyla büyürler, okurlar, yetişirler... Zaten hepsi bana alıştı. Evlenir evlenmez karı koca, bütün aile doğru Paris-Politeknik..."

Selim annesinin bazı hayret anlarında söylediği "Bir yaşıma daha girdim" sözünün mânasını şimdi anlıyordu. İnsan tecrübesi bizi olduğumuzdan yükseklikte yaşlandırıyordu. Her türlü hüküm fikrinden uzak, bu en güvendiği dosta hiç tanımadığı çok acayip bir şeymiş gibi baktı. O bundan habersiz devam etti:

"Geçen bahardan beri sevişiyoruz. Eve ilk gittiğim gün canı sıkıldığını gördüm. Bir tecrübe edeyim, dedim. İnanmıyorsun değil mi?" Cebini karıştırdı, çıkarttığı küçük bir kâğıdı "Yazısı biraz çocukça ama..." diye uzattı. "Bu akşam ikinci gelişinde verdi. Son tereddütler de bitti. O da evlenmeğe razı! Bak sonunda ne diyor!" Biraz durdu, sonra devam etti: "Aylardır mektuplaşıyoruz, birkaç defa da süt ninesinin evinde iken Yeldeğirmeni'nde buluştuk. Hülasa oyun diye başladı, ciddi oldu. Şimdi ben de seviyorum."

Selim'in gözlerinde gecenin en güzel hayali, Ruhsar Hanıme-

fendinin elinde lamba bahçenin karanlığı içinden yeni doğmuş ay gibi ilerleyişi, masaya doğru yaklaşması canlandı. "Demek buydu..."

"Ya böyle beyim... Sen mahallede çilingirlik yap... Eyvah bu aptallar ne yapıyorlar?" Birdenbire olduğu yerden sıçradı, dümeni Ziya'nın elinden kaptı. "Budala... Uyuyor musun? Römorköre bindireceksin!" Sandal bir an içinde suya devrilecekmiş gibi alabora oldu. Sonra geniş bir kaviste muvazenesini buldu. Römorkörün siyah cüssesi sağ tarafta sadece bir duman yığınıydı. Selim geçirdikleri mutlak tehlikeden habersiz bütün gece gördüğü, işittiği şeylerin en şaşırtıcısı olan bu izdivaç ve aşk hikâyesini düşünüyordu.

(...)

O geceyi Selim yorgunluğun belki de ufak bir ateşin verdiği bir kâbusta geçirdi. Sık sık uyanıyor, birtakım düşünce benzerlerini birbirine eklemeğe çalışıyor, sonra tekrar aynı boşluğa düşüyordu. İki günlük hayatı ona sade etrafını değil, kendisini de yakından görmek imkânını vermişti. Zümrüt Hanım'la olan macerası, Ruhsar Hanım'ın evlenme ve miras davaları, Faik'in ehemmiyetini derhal ölçtüğü paranın bulunduğu yere hücumu, hepsi birbirine kenetleniyor, o zaman insan ve hayat hakkında bildiği şeylerin dışında, sanki kendiliğinden, yabancısı olduğu bir âlem kuruluyordu. En garibi bütün bu şeylere rastlaması için hayatının geçtiği mihverin üstünde sağa sola iki adım saymanın kâfi gelmesiydi. Faik'i kıskanmamıştı. O zamana kadar evlenme denen şey hiç aklına gelmediği gibi, maceranın kendisi de tahayyül edeceği veya isteyeceği cinsten değildi. Zaten tek bir itişin altında hareket eden o ihtiraslı insanlardan değildi. Hayatının bir yığın ufak tefek hatta çocukça hadisesi, bu cinsten itişleri, bir yığın zıt düşüncenin, evvelden kabul edilmiş bağlantıların, başka cinsten hislerin nasıl anında karşıladığını ve anında etrafını çevirdiğini çok iyi öğretmişti. Ayrıca haklı olarak kendisine şimdiye kadar hep çocuk gözüyle bakmış, hatta bir meslek seçme

gibi mühim ve bugünlerde karar vermesi lazım gelen bir işi bile müphem ve uzak bir zamana atarak, sade günlük şeylerin ve anın içinde yaşamayı tercih etmişti. Etrafındakileri de hep böyle bilmişti. Ruhsar Hanım'la Faik'in çifte maceralarında onu en ziyade sarsan şey de birdenbire bir külli kaide gibi inandığı bu hakikatin yıkılmasıydı. Sanki bir duvar birdenbire çatlamış ve olduğu yere başka türlü hakikatlerin hücumuna maruz kalmıştı.

Ne Ruhsar Hanım ne Faik hayatlarını yapmak için kendilerine mühlet veren, büyük zaman ayrılıkları isteyen insanlardan değildi. İkisi de fırsat denen şeyi uzaktan tanıyan, ölçen tartan ve müphem hülyanın dışında sağlamı, elle tutuluru arayan insanlardı. İşte Selim bu kuvvete şaşıyordu. Ruhsar Hanım kim bilir hangi sebepten on yedi on sekiz yaşında iken sekseni aşan bir ihtiyarla evlenmeğe razı olmuş, Asım'a sonradan gelme bir amca, –küçük oğlan hep lâzımlıkta idi, Ruhsar Hanım'ın çehresi, Hulki Bey'in gülüşü gibi bu alelade manzara da düşüncesinden hiç gitmiyordu– bir hala vererek belki bu ihtiyarın ölümünü bekleye bekleye bu evde o acayip kalabalık ortasında yaşamış, sonra o ölür ölmez miras davalarına girmiş ve bütün bunları yaparken ev halkından açıkça hiç kimseyi kırmamış, şahsiyetinden hiçbir şey feda etmeden, hatta davasını kazanır kazanmaz tekrar eve dönerek onların arasında yaşamıştı. Faik bu mirastan haberdar olur olmaz kendini sevdirmiş ve daha lise şahadetnamesini eline almadan onunla evlenmeğe karar vermiş, bu işi başarabilmek için bütün ev halkının nabzına girmişti.

Bununla beraber Selim kadın güzelliğine hiç de kayıtsız değildi. Bu gece bir defa daha yetişme, kendini yapma hırsı içinde, gençliği ve hayatı hiç de bir sevgi ve ferdî saadet meselesi halinde görmemesine rağmen canlı güzelliğin üzerinde yaptığı o şaşırtıcı tesiri hissetmişti. Ruhsar Hanım bahçeye birincisinde elinde o kocaman gümüş meyve tabağı, ikincisinde büyük bakırdan karpuz lamba "Ayol siz karanlıkta oturuyorsunuz!.." diyerek gelmiş, her iki gelişinde de onu iliklerinden sarsmıştı. Bununla beraber Selim her iki defasında da genç kadına bakarken herhangi bir

arzu ve sahiplenme isteği duymamıştı. Kadın tecrübesine, arzunun gerçek kapısının kendisine açılmasına rağmen genç kadına, şüphesiz güzelliğinin aralarına koyduğu bir uzaklıktan sadece tapılarak sevilecek bir şey gibi bakmıştı. Ona doğru bütün içiyle akmış, onda dağılıp tükenmek istemişti. Hakikatte bu bütün bir büyüleme ve kamaşmaydı. Vakıa Asım'ın anlattığı miras davalarından ve Faik'in çok sağlam malî temellere dayanan izdivaç tasavvurlarından sonra dahi –çünkü genç kadının hayatına dair bu iki sarih bilgiden sonra birdenbire aralarındaki uzaklığın şekli değişmiş, hayalî ve metafizik mahluk birdenbire Selim için birincisinden çok daha yabancı, reel ve sarp bir âleme geçmişti– bu kamaşma, içinde bir çeşit hayal kırıklığının şiddetlendirdiği akislerle devam ediyordu. Selim ömrünün hangi merhalesine inerse insin bu kamaşmayı kendisinde hazır bulduğunu o sabah çok iyi anlamıştı. Kadın güzelliği ona her zaman bu ışıkta ve kendi içinden, kendi muhayyilesinde yarattığı bir semada gelmişti. Faik'te kendisini şimdi o kadar şaşırtan şey bu metafizik varlıkla daha ilk gününden pazarlığa girmesi, daha ilk andan onu herhangi bir şey gibi görüp sahip olmayı istemesiydi. İşte bu isteme kudretinin yokluğuydu ki Selim'i sabah ezanlarının sesine karışan kuş seslerinin başka aydınlıklarla delik deşik ettiği uykusunun arasında garip şekilde rahatsız ediyordu. Şüphesiz bu ruhî maceradan Ruhsar Hanım da Faik de pek bütün çıkmıyorlardı. Fakat onlar kendi âlemlerindeydiler. İkisi de çok sağlam toprağa basıyorlardı. Onların lehte ve aleyhte Selim'in vereceği hükümlere hiçbir ihtiyaçları yoktu. Ne de Selim'in kendisi veya düşünceleri onlar için bir mikyas olabilirdi. Onlar realitenin sağlam toprağında ve olduğu gibi kabul ettikleri kendi günleriyle baş başaydılar. Halbuki Selim için onlar kendiliklerinden, hatta aksayan taraflarıyla dahi bütün bir ölçü olmuşlardı. Bu henüz çocukluktan çıkmış genç adam asıl hayatın onlara ait olduğunu âdeta korkarak sezmişti. Bütün ömrünce bu duvara çarpacaktı. Şahsî hükmün burada hiçbir kıymeti olamazdı. Selim işittiği, duyduğu şeylerden sonra Ruhsar Hanım'ı artık

gelinlik elbiselerinin içinde tasavvur edebilmesi güç olduğunu kendi kendisine düşünebilirdi. Bu onlara bir zarar vermezdi. Bu düşünceler arasında birdenbire Frère Tellier'in kitapları arasında rastladığı küçük bir Courteline romanının bir resmi gözünün önüne geldi ve gülmeğe başladı. Bu, beyaz gelinlik elbiseleri giymiş, tek bacaklı, koltuk değnekleriyle yürüyen bir kadının resmi idi. Frère Tellier Selim'in kitaba merakla baktığını görünce "Bir din adamı sıfatıyla yırtıp atmam lazım gelen bir şey ama, ister istemez saklıyorum. Tuhaflığı hoşuma gidiyor," demişti. "Ve bilhassa bu resim için saklıyorum." Şimdi Selim bu acayip resimle o kadar beğendiği Ruhsar Hanım arasında şaşırtıcı bir benzerlik buluyordu. Fakat buna rağmen öbür hayaller yine kendisinde devam ediyordu. Meyve dolu gümüş tepsisini "Of kollarım koptu, ne ağır şeymiş bu!" diye şikâyet ederek taşıyan ve bir taraftan da üstüne çok ağır bir yük almış bir çocuk gibi kendi beceriksizliğine, zaaflarına gülümseyen kadın; karanlık bahçeden birdenbire elinde büyük karpuzlu bakır lambası çıkan ve yanlarına "Ayol siz karanlıkta oturuyorsunuz. Asım, bu manastırdan başka dostlarını eğlendirecek yer bulamadın mı?" diye söylenerek yaklaşan kadın; nihayet karşısında ellerinin bir tek jestiyle sudan, su serinliğinden, gizli mırıltılardan, sakin durgunluklardan, akislerden bütün bir akıcı âlem yaratarak onun arasından bir su perisi gibi kendileriyle uzak ve alâkasız konuşan, sonra birdenbire alınan eşyanın tuhaflığını anlatan hülasa bir yığın küçük, mânasız dikkatle alayda, bakışta onlara bütün bir atmosfer yaratan kadın, Courteline romanının psikolojik hakikatle o kadar uygun resmine rağmen Selim'in gözleri önünden gitmiyordu.

Tesadüfler bu üç hayalin üçünün de ona bir çeşit istiare, psikolojik sembol gibi gelmesini istemişti. Birincisinde Selim için Ruhsar Hanım elindeki meyve tabağıyla bir sonbahar ilahesi gibi bir şey görünmüştü. İkincisinde taşıdığı lambayla bir ay veya fecir sembolü gibi yaklaşmış esrarlı ışığın kendisi olmuştu. Sonra bu ay veya fecir istiaresi, elindeki lambayı merdivenin

saksılığına koyup da karşısına oturunca kapalı ve sıcak bahçede Selim için bir kere daha hüviyet değiştirmiş, akan suyun serinliği ve hülyası olmuştu.

Daha garibi bir çeşit kıyafet değiştirmeğe çok benzeyen bu imajların Selim'in muhayyilesinde Ruhsar Hanım'a ait bütün öbür sarih bilgilere karşı gelmesi, onları büsbütün geriye atmasa bile başka bir insana ait ihmali kabil şeyler, sakınılmaz küçüklükler gibi tarafsızlaştırmasıydı. Hakikatte iki Ruhsar Hanım vardı. Bunlardan birisi bu üst üste hayallerin sahibi olan genç ve güzel kadındı. Öbürüyse ta çocukluğundan beri yaptıkları işleri hiç anlamadan varlıklarına katlandığı insanlardan biriydi. Biraz daha güzel, biraz daha biçimli ve şüphesiz gülmesini, bakmasını, konuşmasını bilen bir başkası. Bütün o cazibelerin hepsi daha bilmedikleriyle beraber şüphesiz bu ikincisine aitti.

Sonuna doğru dayanamadı. Yataktan kalktı, balkonun kapısını açtı. Birdenbire kuş cıvıltıları, ağaçların hafif rüzgârda sallanan tepelerinde uçuşan pembe ışıklar, gece rutubetinin daha keskinleştirdiği ot, çiçek, toprak kokuları içinde etrafına bakındı. Balkonun tam altındaki kırlangıç yuvasında bütün aile gürültüsü başlamıştı. Fakat en güzeli balkonun biraz üstündeki büyük kestane ağacının yavaş yavaş yüzlerce belirsiz hışırtıdan ve serçe sesinden lahza lahza uyanışıydı. Geceleyin odasına girdiği zaman ay ışığının ördüğü bir hayal olan ağaç sanki yandan aldığı aydınlıkta her lahza biraz daha değişiyor, başka şekilde kendisi oluyordu. Bütün bir yumuşaklık, ten hazlarını çok andıran bir çoşkunlukta, her zerresiyle ışığı benimsiyor, sanki yapraklarını hışırdatan sabah rüzgârlarından da perde perde yükselen kuş cıvıltılarında nefes alıyordu. Zaten bütün bahçede uzaktan şimdi çok buğulu görünen denize kadar bütün ufukla beraber köşklerin kiremit çatıları, meyve bahçeleri, bostanlar, serviler, çamlar ve çınarlar, her şey bu değişmenin sevinci ve güzelliği içindeydi. Sanki bütün kâinat çok büyük bir kucaklaşmada sarhoş gibiydi.

(...)

IV

Lokantaya yan kapıdan girdi. Fakat vestiyerin, şefin, birkaç garsonun kendisini selamladığını görünce bu tedbirin beyhude olduğunu anladı. Garsonlardan hemen her biri eski bir arkadaşının alt katta olduğunu haber veriyordu. Selim benim işim yukarda der gibi işaret etti. Yemek kokuları, her dilden konuşmanın yaptığı acayip havada üst kata çıktı. Atıf merdivenin tam karşısında, köşede sedirde, önünde bir soda şişesi küçük bir kâğıtta birtakım hesaplara dalmıştı. Selim'i görür görmez yüzünden bir tebessüm dalgası geçti. İki arkadaş öpüştüler. Selim:

"Demek aynı yer ha!" Atıf oldukça isteksiz: "Evet aynı yer..." diye gülümsedi. 1943'te Selim, 1950'de Atıf ayrı ayrı ufuklara açılışlarını bu masadan selamlamışlardı. "Nasılsın? Gelmeyeceksin diye çok korktum."

"Biraz geciktim, kusura bakma! Erenköy'üne gitmiştim. Köşke nihayet bir müşteri çıktı. Keşke sen başlasaydın..." Atıf hiçbir şey anlamamış gibi ona baktı. "O kadar mühim değil." diye mırıldandı. İştahsız olduğunu söylemekten kendisini zor tutmuştu.

Selim: "Ben müthiş açım... Sabahleyin kahvaltı edemedim. Sonra çok gezdim. Bir gün muazzam bir şey..." Arkadaşı tekrar hafiften gülümsedi:

"Bazen öyle olur. Hele bizde... Günlerce sessiz sedasız, âdeta unutulmuş kalırsın. Sonra birden çıldırmış gibi olur! İyisin ya?" Selim zihni hâlâ Zümrüt Hanım'ın küçük tabutunda: "İyiyim, iyiyim... dedi. Sende ne var ne yok... Politika âlemi nasıl?"

Atıf dalgın listeyi uzattı. "Fena değil... Bildiğin gibi. Tam bir kördöğüşü... Pisi var, sen seversin, sonra yine sevdiğin şey, suböreği..."

Selim listeyi bir kenara bıraktı. "Bilirsin kararlar daima senindir. Ev ne halde?"

Atıf yan masaya garsonun büyük bir telaşla yerleştirdiği dört borsa kurdunun selamlarını aldı. Adamlar bu nüfuzlu mebusa kendilerine hizmet eden garsonunkinden birkaç misli telaşla

aşinalık etmişlerdi. Yalnız bir tanesi –belki de asıl beraber iş gördükleri– daha çekingen davranmış, uzaktan sade Fransızca "Comment ça va mon cher Atıf!" savurmakla kalmıştı. Atıf yarı gülümser bir göz işaretiyle gönlünü aldı. Oturan kalabalıktan bir Rum kadını bu sefer bir başka Fransızca ile "Atıf Bey daima iyidir, yani tatlı tatlı somurtur." diye tariz etti. Fakat beklediği iltifata nail olamadı. Selim "Buranın müşterisi çok değişmiş..." diye düşündü. Zaten son zamanlarda hemen hiç uğramamıştı. Nadir gelişlerinde de aşağıda oturmuştu. "Bir rejimin getirdiği değişiklikler her yerden başka türlü görünüyor. Burada bütün bir refah içinde yaşayanlar... Boğaz vapurunda sefaletin ta kendisi..." Arkadaşını büsbütün unutmuş olmamak için:

"Hane haleti?.."

"Hepsi iyiler!.. Karım İsviçre'de. Büyük kızını ziyarete gitti. Oğlan Amerika'da. Dün ikinci torunumuzun müjdesini aldım. Benimki bildiğin gibi, kumar oynamakla ve adam çiğnemekle meşgul... Ama sorarsan sadece büyük bankacı... Dün yine bir çocuğa çarpmış... Polis bu sabah itizar etti. Bütün kabahat tabii çocukta imiş. Bereket versin oğlana bir şey olmamış. Babası birkaç liraya sulh oldu. Ama muhalefet gazeteleri bu fikirde değil. Bu sabah görmüşsündür elbet!"

Selim müphem şekilde sabahki gazetelerin ilk sayfasını hatırladı. Zümrüt Hanım'ın ölümü gibi bunu da görmemişti. "Bu sabah gazete görmedim..." dedi.

Atıf eliyle bir işaret yaptı: "Ben artık ümidimi kestim. Ne hali varsa görsün. Artık bıktım."

"Mübalağa etmiyor musun?.."

"Hayır, hiçbir ümidim yok. Yokluğunun acısını şimdiden hissederek söylüyorum. Dünyada tek bağlı olduğum şey. Fakat bitti. Anlıyor musun? İçimde olacağını bildiğim şeyin korkusu var. Tabii sevmekten çok başka bir şey. Bütün ümitlerim onda idi. Her şey onun üstünde toplanmıştı. Fakat sonu biliyorum artık.

Sonun ne olacağını. Bir gün bir yerde boynunu kıracak. Ve ben ömrüm boyunca bunun acısını çekeceğim. Bazı insanların kaderi başından o kadar belli ki... Sadece o evlenme meselesinin skandalı, o mahkeme... O ayrılışlar, barışmalar... Askerlikte yaptıkları! O yaşta bir insan babasına bu kadar güvenir mi? Haydi güvendin, rezil etmeğe ne hakkın var..." Yanı başındaki gazeteleri almak için elini uzattı. Fakat vazgeçti. Selim birinci sayfanın altındaki resimli başlığı tekrar hayal meyal hatırladı. Hayır bu sabah gazeteleri okumamıştı. Atıf Bey gözleri karşı duvarda devam etti:

"Bu bir çeşit fatalite... Bizde yetişmiş, imkân sahibi adamın çocuğu adam olmuyor. Nedir eksik bilmiyorum. Ta Tanzimat'tan beri bu böyle... Reşit Paşa, Âli Paşa, hatta Fuat Paşa ve hanedanı... Sırasıyla gel. Çocukluğumda Abdülhamit devrinin mirasyedi hikâyelerini dinler, şaşırırdım. Muhakkak terbiye edemiyorlar, şımartıyorlar, derdim. Benimki şımartılmadı da. Öbür kardeşleri iyi kötü gidiyorlar işte... Hatta Mehmet daha şimdiden mükemmel adam... Kız dersen evini cennet yapmış... Benimki bir ifrit..."

Selim bir şeyler söylemek, teselli etmek ihtiyacı içinde kıvranıyordu. Fakat ne söyleyebilirdi? Oğlanın Atıf'ın başına her gün yeni bir iş açtığını biliyordu.

"Belki o izdivaç meselesidir?"

Atıf yorulmuş gibi cevap verdi: "Belki... dedi. Ama kadını biz bulmadık ki... Hayır, başka bir şey var, hesabın içine bir yerde giren bir yanlışlık, bir şey var ki ben anlamıyorum, neyse anlasam neye yarar zaten." Eliyle tekrar o uzaklaştırma işaretini yaptı. "Bırakalım bu işi artık... Bak patron geldi, ne yiyeceğiz?"

İkisi de adamın elini sıktılar. Fakat Atıf Bey sofraya oturmasına imkân vermedi. "Ne yiyeceksin?"

Selim "Söyledin ya, bir pisi ile suböreği..." Salata ile şarabı ikisi birden istemediler. Lokantanın sahibi "Şimdi şimdi..." diye uzaklaştı. Halinden gördüğü muamelede memnun olmadığı aşikârdı.

Selim'e bir işaret yaparak ayrıldı. Selim arkadaşına:

"Hiç rahat değilsin bugün..." dedi. Öbürü tekrar gözlerini kaçırdı:

"Hayır, değilim..." Zorla güldü. "Kusura bakma... Bu işler beni alt üst etti. Halbuki alışmam lâzım. On üç yıldan beri alışmam lâzım. Mektepte arkadaşının stilosunu çaldığı günden beri... Sonra kardeşiyle o kavgası. Oğlum sakat doğdu. Bunu kabul etmek lâzım... Bırak bunları da evvelâ ben üstümdeki işi yapayım! Ufak bir mebusluğa niyetin var mı? Resmen teklif ediyorum. On beş gündür ısrar ediyorlar..."

Selim gülerek cevap verdi: "Teşekkür ederim ama hayır. Evvelâ politikadan hoşlanmıyorum artık... Sonra da partimden ayrılmağa niyetim yok... Bizimkine güveniyorum. Tek inandığım adam. Hele şimdi. İş bir çeşit şeref meselesi oldu."

"Müstakil korsun... Adın listede bulunsun yeter..."

Selim başını salladı: "İmkânsız Atıf... İmkânsız... Politikayı bıraktım. Bu oyun benim için değil. Bir kere tecrübe ettim. Kendimi veremiyorum. Daha fazla sevdiğim şeyler var."

"Memleketten de fazla mı?"

Selim o kadar akıllı bildiği arkadaşının böyle seçim nutku verir gibi büyük kelimeler kullanmasına şaşırmış yüzüne baktı. Öbürü düşüncesini anlamış gibi devam etti. "Yanlış anlama... Bizimkilerin zaviyesinden söylemiyorum. Senin için söylüyorum. Fikirleri olan adamsın... Sorumluluk hissin var. İş de biliyorsun. Memleket hakikaten politik bir devire girdi. Senelerce buradan çıkamayız artık... Her şey oraya toplandı. Tabii seni yanımda görmek, seninle beraber olmak isterdim... Fakat o ayrı mesele. Asıl mühimi politikadan vazgeçmen..."

Selim "İmkânsız... Bu mesele benim için kapandı. Dünyada işbölümü denen bir şey var..."

Atıf başını salladı: "Demek mümkün değil... Şimdi ikinci tekli-

fime geçiyorum. O da resmî ve gayet ciddi. Küçük bir sefirlik, orta elçiliği filan..."

Selim tekrar gülerek: "Yazık, çok yazık... Bugün anlaşılan gerçekten acayip bir gün. Bütün dünya nimetlerini kendi elimle reddetmeğe mecburum. Fakat Allah aşkına nerden geliyor bu?.."

Atıf'ın bakışları bulanmıştı. "Bence bu sonuncusunu kabul etmelisin. Ne mahzuru var sanki? Hazırlıklı olduğun bir iş. Seyahat, yabancı memleketler... Para da az değil... Rahat edersin. Rahatımızı da düşünecek yaştayız..."

Selim gözleri yerde: "Sen rahat mısın?"

"Hayır değilim. Ama bana bakma! Ben rahat olabilirdim...

Sonra başka şey var. Senin rahatsızlığın para meselesi. Benimki etrafımda, hayatımın içinde. Senin rahatın kendi elinde..." "Parasızlığım o kadar mühim değil... Hakikaten hiç mühim değil. Sonra da alıştım artık. Birkaç bin lira borcum var; onu da köşkten alacağım öder. Hatta biraz bir şey bana kalabilir..." Fakat Atıf dinlemiyordu. Bir eli midesinde yerinden fırlamamak için âdeta kendisine cebrediyordu. Yüzü birdenbire sararmıştı.

"Başladı... Bu hep böyle oluyor. İlk lokmadan itibaren. Şimdi geçer..." Cebinden çıkardığı bir ilaçtan aldı.

Selim "Niye ciddi bir tedavi yaptırmıyorsun? Belki de hiç doktor görmedin..."

"Bilakis her hafta... Hemen hep müşahede altındayım. Kimsenin bildiği bir şey yok. Kimi midedeki divertikule yoruyor, kimisi karaciğer yorgunluğuna. Doğru dürüst bir teşhis yok... Geçen ay ülser ihtimalinden bahsettiler..." Önünden tabağı itti. "Sen keyfine bak... Benimki bitti." Tekrar soda şişesine sarıldı. "Her gün bu böyle..." Bununla beraber börek gelince dayanamadı. Sofra hazlarının bu eski amatörü suböreğini her şeye tercih ederdi. Alnındaki terleri sildikten sonra yemeğe başladı. İlaç tesirini göstermiş, yüzünün demin Selim'i korkutan solgunluğu

geçmişti. Bununla beraber tabağını bitiremedi.

"Röntgen filan yaptırdın mı?"

"Hepsini, hepsini... Hepsi yapılıyor. Birkaç milyon param var. İstersem birkaç misli yapabilirim. Sekiz lokma yiyemiyorum. Üstelik de oğlum, karım etrafımda ölümümü bekleyen insanlardan. Nasıl beğendin mi bu bilançoyu?"

Selim "Mübalağa ediyorsun..." diye itiraz etti. Fakat Atıf'ın hasta olduğunu biliyordu. Gözlerini tabağına indirdi. İştihasından, sıhhatinden âdeta utanmıştı. Tekrar Erenköy'ündeki ağacın kesildikten sonra çamur ve yağmur altında bir yığın sefil şey olmuş yapraklarının arasında yatışını hatırladı. İnsan talihi. Atıf Bey'in sesi onu düşüncelerinden uyandırdı.

"Demek ikinci teklifimi de reddediyorsun..."

"Hakikaten Atıf..."

"Anlıyorum, anlıyorum... Şimdi sonuncu teklifim var ama ona da benim cesaretim yok..."

Selim borç teklif edeceğini anlamıştı. Yüzü kıpkırmızı: "Hakikaten lüzumsuz Atıf... Para meseleleri artık benim için mühim değil. Ne de başka bir şey."

Atıf bir eli tekrar midesinde ve yüzü kısılmış, âdeta düşmanca bir sesle "Para daima mühim bir şeydir, Selim!" dedi. Sonra sesi yumuşadı; midesinin üstünden çektiği elinde bardağını olduğu yerde döndürerek "Ne idi Gerard'ın daima tekrar ettiği mısra..." "Galiba Copfel diye birinin olacak... Dur bakayım!"

Bu eski hatıra ikisini de teskin etmişti.

"Hep ceplerini tersine çevirerek söylerdi."

Selim, dur, dilimin ucunda der gibi bir işaret yaptı ve mısrayı okudu: "Et l'argent qui réel!.. Galiba böyle olacak. Bilmem 've' var mı? Biz tercüme ederken, meşhur üslupta tabii, ilâve ettik... Hayır, var, var... Ve yaptığı tercümeyi okudu: Ve daima gerçek olan para..."

Atıf daldı: "Ne günlerdi... Gerard, Philippe, senin ressamlar. Jacqueline, André, Jacqueline'nin kardeşi o budala mimar..." Sonra birdenbire mevzuyu değiştirdi: "Haklısın, dedi. Politikaya girmemekte hakkın var. Hele benimki büsbütün esaret. Nasıl bir şenaat olduğunu tasavvur edemezsin..."

Selim taaccüple yüzüne baktı: "Resmî şekilde böyle konuşmuyorsun.... Herkes seni partinin direği biliyor. Resimlerinde tebessüm içinde yüzüyorsun."

"Herkes öyle bilir. Ama bir de bana sor."

Selim deminden beri dilinin ucunda dolaşan suali sormaya nihayet cesaret etti: "Peki niye ayrılmıyorsun?"

"İmkânsız," dedi, "imkânsız... Burnumdan yakalandım. Ayrıldığım gün oğlan hapistedir. Bak, benim kabahatim olan birtakım malî meseleler de var tabii ara yerde. Fakat benim çekinebileceğim şeyler değil. Kendimi müdafaa etmesini bilirim. Nihayet icap ederse benim şu, şu kabahatlerim vardır, diyebilirim. Fakat oğlan... Oğlan öyle değil. Her cinsten üç cürmü var. Üç cürüm... ilk kımıldanışımda hapistedir." Dalgın etrafına bakındı: "Serbest olsam, yalnız kendim olsam... Fakat evlat muhabbeti. Biliyorum, şimdi deminki sözleri hatırlatacaksın... Hayır, o kadar basit değil."

"Yani çıldırıyorsun..."

"O da değil Selim... O da değil. Çıldırmıyorum, belki sevmiyorum... Fakat bırakamıyorum, vazgeçemiyorum da. Garip bir şey. Dedim ya, burnumdan yakalandım. Kımıldamama imkân yok... Bir makinenin içindeyim. Acayip, korkunç bir makine." Ve yavaşça ilâve etti: "Bütün ümidim bu hastalıkta, midemde... Bütün ümidim. Yahut... Haydi gidelim... Kusura bakma, ben verdiğim sözü yerine getirdim... Garson..." Fakat garsonlar ortada yoktu. Hepsi birden şapkası ve bastonuyla yukarıya çıkan Muhteşem Asım'ın etrafında toplanmışlardı. Muhteşem Asım, Leylâ'nın ilk kocası, merdivenin tam bittiği yerde etrafında lokantanın bütün

şefleri, oturacağı yeri seçmekle meşguldü. Yanında solgun, kibar edalı bir kadın, bir de otuz yaşlarında esmer, daha ziyade bir pehlivana benzeyen erkek vardı.

Atıf: "Yeni sevgilisi..." diye mırıldandı. "İşte seninki geldi. Nasıl duruyor ama. Piyasa âdeta elinde... Kırıp geçiriyor..." Hiç beklenmedik bir tebessümle ilâve etti: "Şimdi yeni bir zevk modası çıkarmış. Kendisini dövdürüyormuş... İşin en fenası oldu, bize doğru geliyor..."

Filhakika genç kadınla pehlivan yapılı kocasını dipte seçtiği masaya oturttuktan sonra Asım onlara doğru iki kolu âdeta açık, dünyanın en mesut tebessümüyle geliyordu.

"Haydi kalk! Parayı sonra alırlar..."

Tam merdivenin başında Asım'la karşılaştılar.

"Selim'ciğim... Selim'ciğim..." Atıf açık kollardan yana doğru bir hareketle kendisini kurtarmıştı. Selim son defa on üç sene evvel Kırklareli'nde ve o kadar hacil şartlar içinde gördüğü adamın kolları arasına düştü ve öpüşmekten kendini zor kurtardı.

Aşağıda kontuvarın başında büsbütün başka bir Atıf vardı. Etrafını almış yeni parti arkadaşlarına "Ancak yarın olabilir... Ancak yarın... Bu akşam görüşeceğim. Belki bir şeyler yaparım..." diyordu. Selim demin sızlanan bu sesteki otoriteye, kendine güvene şaşırdı. Hakikaten acayip bir dünyada yaşıyordu. Ne deminki hasta adam ne de ümitsiz baba kalmıştı. İktidarın en nüfuzlu unsurlarından biri her kelimesini âdeta dirhemle tartarak etrafındakilere vaat ediyordu. Selim vestiyerde kenarda durmuş bu konuşmaya şaşıyordu. Birdenbire adamlardan biri yavaşça bir şey söyledi. Atıf başını sallayarak "Hayır..." diye reddetti ve Allaha ısmarladık demeden ayrıldı.

"Kusura bakma..."

Dışarda, geçit yerinin durulmuş aydınlığında arkadaşının koluna girdi: "Bekliyorum." dedi. "Neyi?.."

"Hükmünü!" Ve yüzüne hakikaten çok mühim, kendisi için hayatî bir kararı bekleyen bir adam sabırsızlığıyla baktı. Selim sükûnetle "Olağan şeyler..." dedi. Gözleri kenarda renkli bir yığın kadın eşyası satan küçük dükkânın camındaki parıltılarda "Kendine bak!" diye ilâve etti. "Git doktorunu gör... Dinlen!" Atıf "Bundan sonra neye yarar!" der gibi başını salladı: "Ben bizim yazıhaneye uğrayacağım. Ordan da Parti'ye.

İstanbul tarafına geçeceksen seni bir yere bırakırım..."

Selim saate baktı. İki buçuktu. "Hayır, dedi. Divan Oteli'nde randevum var... Sana güle güle..."

Birbirlerine muhabbetle baktılar, fakat garip bir hicapla öpüşmeden ayrıldılar.

Cadde kalabalık ve sıcaktı. Selim birkaç adım yürüdükten sonra bir dükkânın önünde durdu, vitrindeki giyim eşyasına ciddiyetle bakmağa başladı. Hakikatte hiçbir şey görmüyordu. Sadece saatlerce kaldığı bir dönme dolaptan veya bir atlı karıncadan inmiş gibi başı dönüyordu. "Ne gün yarabbim ne gün..." diye kendi kendine tekrarladı. "Kaç iklim birden değiştirdim ve şimdi bomboşum..." Zihin makinesine istihlâk edeceği birtakım şeyler bulması lâzımdı. "Birtakım şeyler ki öbürleriyle kaynaşsın ve ben tekrar yaşamağa başlayayım. Yoksa bu boşluk beni boğabilir... İyi ama bu dükkânın önünde işim ne?" Bununla beraber vitrinden ayrılmıyordu. Sırf bu boşluğu doldurmak için içeriye girdi. Tezgâhın önünde tırnaklarını cilalayan genç kızın önünde hiçbir şey söylemeden durdu. Bir müddet ikisi birden birbirlerine baktılar. Selim gülerek "Mendil..." dedi. "İyi mendiliniz var mı? Yumuşak mendil... Mümkünse Piramit." Mendil kelimesini bulduğu için gayet mesuttu. Kız ümitsizlikle başını salladı. "Hiçbir yerde bulamazsınız..."

Selim anlamamış gibi bakındı. Sonra "Kusura bakmayın..." diyerek dükkândan çıktı. Eliyle alnını sildi. "Altı Eylül... Nasıl oldu da unuttum, altı Eylül..." Acele acele yürümeğe başladı. Fakat

yirmi otuz adım sonra tekrar durdu. Sanki cadde birdenbire önünde acayip değişik desenli bir duvar gibi dikilmişti. Öyle ki bir adım atması bile ona imkânsız görünüyordu. Yavaş yavaş âdeta diz üstünde tırmanıyormuş gibi yürümeye çalıştı. Sonra birdenbire bütün bu duvar üstüne yıkılmaya başladı. Otomobiller, tramvaylar, iki yandaki dükkânlar, karşıdan kendine doğru gelen insanlar, her şey, hepsi bir hava bombardımanında üstüne düşüyorlardı. "Acayip şey... Çok acayip şey..." diye mırıldana mırıldana buruşan, dürülen şeylerin arasında, alnı ter içinde yürümeye çalıştı. "Behemehâl gitmem, yetişmem lâzım. Çok ayıp olacak..." Arkadaşını kahvenin camında sabırsız ve hırçın kendisini bekler görüyordu. Birdenbire bir kadın sesiyle kendisine geldi.

"Selim Bey... Sizi uzaktan gördüm, koşa koşa geldim." Selim Marie'yi güçlükle tanıdı. Genç kız yeni elbiseleri içinde kendinden memnun karşısında gülüyordu. Sonra Selim'in yüzüne dikkat etmiş olacak ki:

"Neyiniz var? Hasta mısınız?"

Selim "Hayır," dedi. "Sadece koluma gir, bu caddeyi geçelim. Yorgunum..." Marie bu yardımdan memnun elindeki paketi sol eline geçirerek Selim'in koluna girdi. "N'oldu? Neyiniz var..." Selim "Realite ile temasım kesildi. Birkaç saniye için boşlukta kaldım." dememek için cehdetti. "Sonra bu boşluğa hayat avdet etti. Boşalan havuz birdenbire çok ani şekilde doldu." Durdu... "Şüphesiz bu da değil, bu benim izahım..." Kıza fark ettirmeden nabzını yokladı. Hiçbir fevkaladelik yoktu, hatta zaman zaman ellerinde kendisini o kadar telaşlandıran ateş bile.

"Bilmiyorum," dedi. "Galiba yoruldum. Belki de sigara hikâyesidir."

"Eve gidelim! Dinlenin..." Marie bütün şefkatti. Küçücük vücudu yan taraftan genç bir sarmaşık gibi onu sarmıştı. "İşim var Marie... Zaten geçti, bir şeyim yok. Sen nerden geliyorsun?"

Marie gülerek: "Sabahlıklarımı aldım..." dedi. Vahşi yüzü bir-

denbire munisleşmişti: "Beni öyle korkuttunuz ki... Haydi eve gidelim. Dinlenmelisiniz!.."

Fakat Selim onu dinlemiyordu. Yavaşça kolundan çıktı.

Tekrar mendiliyle yüzünü sildi. Bir sigara yaktı. Dumanı uzun uzun çekti.

"Bari güzel şeyler mi?"

"Çok güzel şeyler ama pahalı... Biri mavi, biri açık pembe... Yarın sabah üstümde görürsünüz."

"İkisini birden mi?"

"Tabii... Değiştiririm. Ama çok pahalıya kaçtı."

"Peki ama, ben sana para vermedim, unuttum..."

"Teyzemden gitmeden evvel aldım." Birdenbire karşı tarafı işaret etti:

"Arkadaşlarım bizi gördü. Şimdi hepsi Marie birisini buldu diyecekler..." Bu dedikodudan bir kat daha mesut Selim'e bir daha yaklaştı.

"Beni çok korkuttunuz... Yüzünüz kireç gibiydi..."

Selim biraz da bu temasın tehlikesinden kurtulmak için durdu. Mendiliyle alnını sildi. Bir sigara yaktı. "Bugün çok sıcak, muhakkak ondandır. Merak etme..." Sigaranın dumanını lezzetle içine çekti. "Hiçbir şeyim yok... Geçti." diye söylendi. Sonra genç kıza: "Artık sen gidebilirsin, benim bir şeyim yok. Nereye gideceksin?"

"Eve gidiyordum," dedi. "Ama siz de gelin!"

Selim tekrar işleri olduğunu anlattı. Kız Sıraserviler'den sapınca arkasından baktı.

"Eve gidiyordum... Eve gidiyordum..." Eve gidiyordu.

Sabahki şefkat ve vicdan azabı. İçinden birkaç defa "Ev... Ev..." diye tekrarladı. Zavallı bir evi bulunduğunu zannediyor. Yarın

sabah kapının önüne bırakabilirim. Yarın sabah "Haydi, derhal gidiyorsun... Nereye istersen oraya... Fakat burada kalamazsın." diyebilirim. Ve içi merhametten bir kat daha burkuldu. Sonra yol üstünde kahkaha ile gülmekten kendini zor tuttu: "Birkaç saniye veya bir dakika azapsız kaldım, dünya üstüme yıkıldı... Demek ki başka türlüsü kabil değil..." Acele acele yürüdü. Arkadaşı kahvenin dibinde, en loş ve nisbeten en serin yerde onu bekliyordu.

(...)

İKİNCİ BÖLÜM
KARŞI KARŞIYA

I

Bahçe denizin ve akşamın müşterek fantezisi olmuştu. Rıhtım boyunca kabaran dalgalar, küçük hücumlarla akşamın yavaş yavaş zaptetmeğe başladığı havaya kendi yaldızlı mavi ve lâciverdinden çok mesut ve dolgun akisler katıyordu. Birkaç kadın ve genç kız, yüzlerinde, boyun ve kollarında bu çifte kaynaktan birbirine karışarak, birbirini değiştirerek gelen ışığın verdiği altın rengi ve sıcak esmerlik, olduklarından daha büyük daha başka üslupta güzel, daha arzulu ve daha hayalî görünüyorlardı. Hemen hepsinde denize ait, onun taşıdığı, biraz sonra alıp götüreceği bir tatlılık, bir hal vardı. Rıhtımda, ağaçların altında, arka cadde tarafında giden yolun görülebilen kısmında bakışlar, mücevherler, gülüşler, hep yosunların, büyük deniz otlarının, mercan dalların, sedef kabukların görünmeyen varlıklarıyla zengin, onların akisleriyle dolu bir ıslaklıktan, sanki onları aralayarak, onlarla yıkanarak, onları konuşturarak ve susturarak geliyorlardı.

Selim bu mucizeye şaşırmış gibi evvelâ durdu, sonra her şeyi anlamış gibi havaya baktı. Işık hakikaten güzeldi. Hafif bir sis, birkaç bulut, karşı sahilin harap biçareliğinin bile görünmesini önlüyordu.

Ön tarafa doğru yürüdü. Misafirlerin çoğu gelmiş olmalıydı. Ağaçların altında küçük kümeler vardı. Büfenin önü kalabalık ve uğultulu idi. Çatal ve tabak sesleri, dolu ağızla, biraz da acele yüzünden bir homurtu gibi konuşmalar... "Bu da aşk gibi... Yalnız

bende iken güzel..." Yüzünü tekrar akşamla denizin bulunduğu tarafa çevirince gerçekten sevinmiş gibi oldu.

Bir genç kız, iki dalın arasında uzanan sarı ışıkta, sanki saçlarında hemencecik kendisini oraya bırakan dalganın ıslaklığı ona doğru yaklaştı, tam çarpacağı sırada yolunu değiştirdi. Selim lacivert kumaştan pantolonda hapsedilmiş kalçalarına, kırmızı ve siyah bol gömleğin bütün bir rahatlık içinde şekillerini verdiği göğsüne baktı. Belki de ayak bileğinden tutturulmuş sandalları yüzünden yürüyüşünde garip bir kedi ihtiyatı, öyle uyanık bir rehavet vardı. "Bir deniz kızı ki kediye benziyor. Belki de yüzü hakikaten kedi yüzüdür. Niçin olmasın sanki?.. Asrımızda o kadar çok şey değişti ki masallar da değişebilir." Ve birden bu düşünce ile genç kızın yüzünü görmek istedi. Sonra vazgeçti. "Nasıl olsa bütün gece buradayım... Elbette görürüm." Kendi kendisiyle konuşmanın hızını tutamadığı için "Hakikaten görmem de o kadar lâzım mı?" diye sordu. Etrafta Leylâ'yı, kocasını aradı. Hiçbirisi görünürde değildi. "Bu kadar misafirin arasında... Bari akşamı kaçırmayayım!"

Acele acele rıhtıma döndü. Ön kapının önündeki koltuklardan birine oturdu. Kendisini birdenbire bu kalabalıkta yabancı bulmuştu. Şüphesiz aralarına karışsa yarıdan fazlasını tanıyacaktı. Fakat gençler o kadar göz alıcı şekilde ön safta idiler ki...

Beyoğlu lokantalarından tanıdığı ihtiyar bir garson yaklaştı.

Hal hatır sorduktan sonra eline bir cinfis (Gin fizz) kadehi tutuşturdu. Selim adam gittikten sonra kadehi güneşe doğru uzattı. Bulanık içkide suyun kırılışını seyretti, sonra pencerenin pervazına yüzünü buruşturarak bıraktı. "Daha çok erken..." Hakikatte bu cins içkileri sevmezdi ve kendisinin de şaşırdığı bir yadırgamayla rakı istemeğe çekinmişti.

Bir kayık yavaş ve ahenkli rıhtıma doğru yanaştı, sonra vazgeçmiş gibi geriye döndü. Ve birkaç metre uzakta çalkantının ortasında durdu. Başta oturan genç bir kadın, arkasında güneşin ışığı,

bikini bir mayonun üstüne bir elbise geçirdi. Korsajının ve eteklerinin altında bir yığın acele ve esrarlı hareket yaptı, sonra ayağa kalkarak bir tarafı hep güneşte saçlarını düzeltti. Sonra kayık rıhtıma doğru ilerledi. Bu ince, uzun, mavi boyalı bir Boğaz sandalıydı. Fakat dalga sanki işini kolaylaştırmak için rıhtımın tam hizasına çıkardığı zaman, birkaç saniye için gümüşten, altın ve yaldızdan bir masal kayığı oldu ve birdenbire mevcudiyetinden yalnız bu hayali bırakmak istiyormuş gibi içindekilerin sonuncusu çıkar çıkmaz aşağıya doğru çöktü.

(...)

Selim gelenlerin arasında yeğeni Gündüz'le onun nişanlısı Sadiye'yi, Sadiye'nin arkadaşı Sabiha'yı tanıdı. Güzel sesli bir duldu. Oldukça hazin bir musiki terbiyesi ve güzel sesi vardı. Hayatı da yine radyodan öğrendiği şarkıların çerçevesinden gören kadınlardandı.

"Refik, bu çantayı bir yere koyabilir misin?.." Sandalda o kadar ustalıkla giyinip soyunan kadın, Leylâ'nın kardeşi Nail'in eski sevgilisi Sabahat'ti. Refik telaşla yeni gelenlere koştu. Gündüz'ü kucakladı, Sadiye'yi öptü, öbürlerinin elini sıktı. Sonra çantayı kadının elinden aldı. Ve gözü hep ötekilerde "Şimdi, şimdi..." diye ona cevap verdi. "Siz bahçeye doğru gidin. Leylâ orada. Prensesi ağırlıyor. Bilirsiniz çok sever. Kapı tarafı ona ait, denize ben bakıyorum. Gündüz size ev sahipliği yapar." Nail'in eski sevgilisini bile bile ihmal ediyordu. Genç adamın karısının ölümünden birkaç ay sonra bu kadının sebepsiz tekrar meydana çıkmasından hoşlanmadığı aşikârdı. Bununla beraber uzaktan çok nazik, terbiyeli bir ev sahibiydi. Yeni misafirlerin arkasından bahçeye doğru birkaç adım yürüdü. Sonra kırmızı çantayı elinde sallayarak geriye döndü. Selim'i görünce ona doğru koştu.

"Vah biçare... Sana hiçbir şey vermediler mi? Hem böyle yapayalnız... Biz de ev sahibiyiz güya!..." Kucaklaştılar. Refik âdeta eliyle iterek Selim'i koltuğa oturttu. Selim "Sizin kabahatiniz yok, ben arkadan doğru geldim." dedi, ve eliyle cinfis kadehini gösterdi.

Ve hemen "Gündüz ne diye o kadını getirmiş?.." diye sordu. Refik cinfis kadehine iğrenmiş gibi baktı. "Elbette içmezsin... Elbette, elbette, yerden göğe hakkın var." Ayakta iki eli sandalyenin kollarında, bütün hüviyetiyle onu sarmış konuşuyordu. "Aldırma," diye ilâve etti. "Denizde görmüş, peşine takılmıştır. Malum ya, hasbam bu, yazları hep Tarabya'da... Ne kadın ama..." Ve sonra tekrar Selim'in içkisine döndü. "Ben şimdi sana viski getiririm. Hem hakiki İskoç. Tuhaf değil mi, Amerikalılar hediye etti. İki şişesini sana ayırdık. Leylâ görür görmez ikisi Selim'in kimse dokunmayacak, dedi. Korkarım daha Leylâ'yı görmedin. Bu akşam hep seni soruyordu. 'Geldi mi? Gelmeyecek mi?' Dün gece de 'Ya Selim'in bize boykotu biter yahut seninle boşanırım!' diye beni tehdit etti." Sesindeki şaklabanlığa, karısının adını anarken yüzünde parıldayan sevince rağmen endişeli gözleriyle kendi kurduğu tuzakta çırpınan bir hali vardı.

"Benim boykot ettiğim filan yok... İşlerim vardı." Oturduğu yerde böyle sarılmış, hapsedilmiş, hiçbir şey konuşamayacağını anlamış gibi sustu. "Sadece maruzum."

"Biliyorum ki etmedin, etmezsin... Bizi seversin... Ama gel de bunu Leylâ'ya anlat. Bir tutturunca... Sonra senin de kabahatin var, unutma. Odan hazır duruyor..." Nasıl Leylâ ile Selim birbirlerini severken yanı başlarında, sadece Leylâ'nın amcasının oğlu ve Selim'in eski arkadaşı sıfatıyla sessiz sedasız yaşamışsa şimdi Leylâ ile evlendikten sonra da, Selim'le münasebetlerine hiç olmamış bir şey gibi bakıyor ve Selim'in de böyle yapmasını istiyordu. Refik hayatında her şeyi bu garip isteksizlikle elde etmişti. "Gel de Leylâ'ya bunu anlat..." diye tekrarladı. Ve birden sesini daha yavaşlatarak ilâve etti: "Azizim, ben sana bir şey söyleyeyim mi? Leylâ'ya hiçbir şey anlatamazsın." Sonra bir zemberek gibi boşandı: "Ama bugünlerde pek hoş... Vallahi güzel şeyler kaçırıyorsun. Yeni meraklarımız var. Balıkçılık yapıyoruz, çiçek yetiştiriyoruz. Anla ama... İkisinde de tam meslek adamıyız. Oltalar, yemler hazırlıyoruz, mevsimine göre gece seferlerimiz filan var. Sonra toprak ekiyoruz, fide hazırlıyoruz, fidan buluyo-

ruz, tohum ayıklıyoruz. İtalya'dan, Cenubî Amerika'dan paket paket tohumlarımız geliyor. Prospektüsler, kitaplar... Aşı şekilleri, yeni kombinezonlar... Şimdi de bahçe mimarisine merak ettik. Suat'ı da buldu." Ve hep çocuğundan bahseder gibi o yumuşak, şefkatli sesi. "Ama gözleri hep benim üzerimde..."

Filhakika Refik, hakiki bir kimya tecrübesinde imiş ve Leylâ'nın adı bir çeşit büyük değiştirici imiş de onun şaşırtıcı tesirlerini Selim denen maddenin üzerinde deniyormuş gibi karısının adını her anışta onun gözlerinin içine bakıyordu. Bu sefer Suat'tan da bahsederken öyle yapmıştı. "Ne demek istiyor sanki... Ben Leylâ'yı sadece seviyorum, sen istersen kendi hesabına kıskanabilirsin mi demek istiyor?" Ve Selim olduğu yerde acayip bir kıskacın içinde gibi çırpındı.

"Suat'la müthiş anlaşıyorlar... Tabii ikisi de çocuk!" Ve gözleri Selim'in hiç anlamadığı bir saadetle gülüyor. "Suat'ı sevmekte hakkın varmış. Sevimli adam... Ve iyi çalışıyor. Merdivende küçük bir akroşaj yaptık... Git gör." Ve kapıyı işaret etmek için doğruluyor. Yüzü Selim'in yüzünden, gözleri Selim'in gözlerinden çekiliyor. Bu iş o kadar ani oluyor ki Selim neredeyse kendi içinde peydahlanan acayip boşlukta yuvarlanacak. Bununla beraber deminden beri kendisine cebrettiği kayıtsızlık, dudaklarında –Leylâ'nın çocukça hallerinden– Refik'le beraber mesut olmağa çalışan tebessüm, hepsi yine yüzünde, sanki kendi kanı, iyi yapıştırılmış ince, belki de zamktan bir maske gibi mütemadiyen yüzünü geriyor. Refik'in gözlerine bakmağa cesaret edemeden ayağa kalkıyor. Bir elini yüzünde gezdiriyor. Refik bunlardan habersiz, kırmızı çantayı dizlerine vurarak devam ediyor: "Sen burada bekle... Şimdi gelirim." Fakat kapıya giderken yine dönüyor: "Bu Sabahat kadının gelmesi hiç de iyi olmadı. Bu oğlanı bırakmayacak. Nail hasta, istirahat etmesi lâzım... Leylâ çok üzülecek..."

Bereket versin kırmızı çantanın hızı arttı. Kırmızı çanta ona kendi elinden ve dizinden içeriye gitmesi lazım geldiğini anla-

tıyor, ısrar ediyor. "Neyse... Anlatılacak o kadar çok şey var ki... Hele şu ilk misafir dalgası bir geçsin, o zaman konuşuruz. Sen sakın gitmeğe kalkma. Leylâ hakikaten darılır. Programı o yaptı. Mehtapta saz bile var. Ve senin hatırın için..." Ve Refik Leylâ'nın adıyla bu kadar çok oynamaktan mesut içeriye doğru âdeta koşuyor. Selim rıhtıma doğru yürüyor. Yüzünün ve gözlerinin başka şeylerle dolmasını istiyormuş gibi etrafına bakınıyor. Bir dalga kendisine doğru acele acele geliyor, ayaklarının dibinde kırılıyor. Leylâ'dan başka şeyler de var bu dünyada... Bir sigara yakıyor. Sonra birdenbire gözleri kapıda, kendisini âdeta sabırsızlıkla Refik'in dönmesini bekliyor buluyor.

"İşte kadehin... Şişe yemek odasında, dipteki rafta... Zaten Hilmi Efendi seni arayacak. Ne sevindi bilmezsin... Haydi sıhhatine..." Selim üçüncü defa teşekkür etmeyi, hatta rakıyı tercih edeceğini söylemeyi yine unutuyor. "Sıhhatine..."

"Sıhhatine..." İki kadeh yavaşça birbirine dokunuyor, Leylâ'nın ömrü üzerinden birbirini selamlıyor. Sonra birbirine bakıyorlar. Bu bakışın şüphesiz bir mânası olacak. Tuhaf bir bakış bu. İkisi de gülüyorlar, ama başka düşüncelerle. Hayır şimdi bulamayacağım bunu. Şimdi alkolün verdiği rahatlığı tadıyorum. Bir lahzada bütün vücuduma doğru yayılan rahatlık... Sanki beynim içinde bir kapı kapandı ve bir başkası açıldı... Nokta.

Aynı rahatlığı, Refik de duymuş olacak ki Selim'e büsbütün başka türlü gülümsüyor. Ve sonra sakin, terbiyeli, elinde içki kadehi uzaklaşıyor. "Kusuruma bakma..."

"Bir yudum... Bir yudum daha... Alkolün rahatlığı. Hayır, dördüncü yudumu güneşin şerefine içeceğim. En eski ustamın şerefine." Güneş deminden beri istediği şeyi yaptı. Karşı sırtların üstündeki mor buluttan kalkanı ısırdı. Belki de alıp götürecek, ağzında büyük mor bir yuvarlak, uçacak... Arkasına girdi. Oradan çalışıyor. Güneş bizden başka türlü çalışıyor. Yaptığını görmeğe, üzerinde düşünmeğe ihtiyacı yok. İşte kenarına gümüş zırhlar geçiriyor. Gümüş ve altın... Şimdi de üzerinde kırmızı filizler,

mordan pembeye doğru değişen çok ince filigranlar peydahlandı. Fakat kalkanın kendisi hâlâ Acem minyatürü, Buhara halısı, Bonnard tablosu moru. Üzerinde uçan kırmızı şeffaf dumanlarla kim bilir hangi değişmelere hazırlandıktan sonra ötesinden berisinden kim bilir hangi mücevherlerle süslenen delikler açınağa başladı. Bu deliklerden birinden kan rengi bir ışık denize düştü ve oradan kendisine doğru sıçradı.

Misafirlerin çoğu rıhtımda toplanmışlar, bu az rastlanır akşamı seyrediyorlar. Küçük bir kız çocuğu tam kenarda belki de farkında olmadan güneşin oyununu oynamağa başladı. Raks mı ibadet mi? Şüphesiz sadece mektepte, evde bakarak öğrendiği şeyleri tekrarlıyor. Fakat öyle bir içten atılışla yapıyor ki bunu, herkes ister istemez ona bakıyor. Adımları, dönüşleri bazen rıhtımın tam kenarına getiriyor, fakat kimse bu içten gelen coşkunluğa karışmıyor.

Selim, Hilmi Efendi'nin kendisine uzattığı ikinci kadehi aldı. İhtiyar adama –hakikaten ihtiyar mı?– aynı muhabbetle güldü, elini sıktı, hatırını sordu. Hilmi Efendi'nin hikâyesi çok basittir. O yalının kendisini benimsemiştir. Ailenin belki en eski, Refik'in babasının yalıyı ilk alan ailesiyle buraya girmiş, altı ay sonra bir başkasına devredilince sanki esaslı müştemilatındanmış gibi yeni sahiplerine geçmişti. Refik tekrar baba mülkünü aldığı zaman Hilmi Efendi'yi orada bulmuştu. Sessiz sedasız, işe yaramak isteyen, gösterileni yapan namuslu bir adamdı. Yalının bahçesini tanzimi o düşünmüştü. Garip, tatlı, eski tekkelerden kalma, latif imajlı bir konuşması vardı. Leylâ'ya hüsn-i ilahî der, Sadiye'yi bakireliği için Meryem Anamız diye adlandırırdı. En çok sevdiği çocukluğunu tanıdığı Sadiye'ydi. Bütün semt beybaba der, fakat ne olduğunu, kim olduğunu kimse bilmezdi. Selim, Hilmi Efendi'nin 31 Mart Vakası'nda yanlışlıkla tevkif edilenlerden olduğunu, yolda nasılsa kaçıp kurtulduğunu işitıniş, fakat rivayetin doğruluğunu tahmin edememişti. Refik'in daha Leylâ ile evlenmediği zamanlarda yalıya gelip gidişinde Selim, Hilmi Efendi'ye kendisini sevdirmişti.

Yavaşça kalabalıktan çıktı ve Esma Sultan'ın eski kâhyasına hediye ettiği günden beri iki defa yanmış, üç dört defa el değiştirmiş yalıya girdi. Yalının deniz tarafı holle iki yanda birleştirilmişti. Burada büyük bir antika konsolla birkaç güzel yazıdan ve bir de Abdülmecit Han'a ait fermandan başka bir şey yoktu. Hemen hepsi sol taraftaki büyük bakır, geniş altlıklı mangalla beraber sonradan alınmış şeylerdi. Yazılardan birisi sol duvarın hemen yarısını kaplayan büyük bir celî levhaydı. Altındaki konsolla beraber Refik'in bu levhayı aldığı günü gayet iyi hatırlıyordu. Mısır'daki vakıf meselesi henüz halledilememiş, fakat yalnız bir hissedeki hakkı için ona mühimce bir tazminat vermişlerdi. Bir sabah erkenden Asmalımescit yakınlarındaki bir antikacıda gördüğü bir konsola beraberce bakmaları için Selim'e uğramıştı. Selim o gün Leylâ'yı bekliyordu. Bu yüzden epeyce nazlanmış, fakat Refik gelmezsen gitmem diye ayak direyince bir saat için evden çıkmaya razı olmuştu. Konsol hakikaten güzeldi ve o devirde moda olan Çin üslubu süslerle örtülüydü. Sade üslup. Sazlıklar arasında dolaşan kadınlar, küçük dere peyzajları, siyah abanozun üstünde gerçekten bir serin bahar varmış gibi uçuşan kelebek ve kuşlarla muazzam ve düzgün kitle âdeta uçacak gibiydi. Antikacı, Fethi Paşa'ya ait olduğunu, Kuzguncuk taraflarında bir yalıdan geldiğini iddia ediyordu. Pazarlık bitince ihtiyar adam dükkânın önündeki salkım ağacının altında ve kumru sesleri içinde onlara çay ısmarlamıştı. İşte tam bu esnada yazı levhasını dükkâna getirmişlerdi. Refik evvelâ Selim'e bakmış sonra da asıl sahibiyle antikacının arasındaki münakaşayı keserek levhayı satın almıştı. Refik; daha o zaman, başkalarının elinde bulunan yalıyı döşemeğe çalışıyordu.

Celî yazının karşısında kenarda, peygamber Süleyman'ın Seba kraliçesine mektubunun başlangıcıyla yapılmış güzel bir hüthüt kuşu asılıydı. Hattat, küçük kuşun bütün uzuvlarını yazının üslubundan çıkarmıştı. Selim kendi kendine "innahu min Süleymana..."yı mırıldanırken kendisini aynı anda hem Leylâ ile beraber Cihangir'deki evinde hem de babasıyla Süleymaniye

Camisi'nde, mihrabın iki tarafındaki renkli camların karşısında buldu. Bu garip bir duyguydu. Bu güzel fahrî işine Leylâ'yı ve babasını, Süleymaniye'nin mihrap pencerelerinden o kadar renge bürünerek gelen ışığı beraberce düşünmeden bakmasına imkân yoktu.

Suat'ın resimleri üst kata çıkan merdivenin ilk basamağından başlıyordu. Çoğu eski ve bildiği şeylerdi ve bir kısmı Paris'tendi. Montparnasse'taki kahvede beraberce otururlarken Suat'ın çizdiği bulvara daha bitmeden evvel –belki de Suat'ı gözüne kestiren– bir Amerikan kadını müşteri çıkmıştı. Fakat Suat nedense inat etmiş kadının elli dolarını reddetmişti. Yeni olarak yağlıboya iki nonfigüratifle Sadiye'nin desenleri vardı.

Nonfigüratiflerden birisinin yalının rıhtımından görülen akşam olarak başladığı aşikârdı. Fakat genç adam turuncu ve her gamdan kırmızıyı, yeşil ve sarıları, denizin grisini o kadar birbirine karıştırmış, bahçenin ağaçlarını öyle ön plana getirmiş, geçtiği yolu o kadar oyunla gizlemişti ki hiçbir şeyi olduğu gibi fark etmenin imkânı yoktu. İkinci nonfigüratif ondan sonra olmalıydı. Birincisindeki kaotik cümbüş ve bolluk burada durulmuştu. Bu hiç benzemeden akşam ve denizdi. Fakat büyük bir sofaya yığılmış bütün bir konak eşyası gibi kitle halinde iç içe, akşam ve deniz. O kadar ki hiçbir şeyi yerli yerine göndermenin imkânı yoktu. Bununla beraber, belki de Suat'ın kuvveti de burada idi, garip ve insanı saran bir ekspresyonizmi vardı.

Selim, Sadiye'nin desenlerinin sağlamlığına şaşırdı. Genç kız sabah kıyafetiyle, bikini mayosuyla, kahvaltı masasında kucağında evin köpeğiyle, güzel, büyük, bazen kadınlığından habersiz, bazen onun altında âdeta ezilmiş ve daima biraz dalgın, daima bir rüyadan uyanmış gibi bu desenlerde birkaç çizgiden hep kendisi olarak görünüyordu. Son desen sadece konstrüksiyondu. Suat, Sadiye'nin başını büyük bir mimarî eseri gibi muntazam, sağlam ve kendisi olarak koymuştu.

Merdivenin başında birdenbire durdu ve iki basamak inerek

farkında olmadan geçtiği küçük bir desenin önünde durdu. Aradığını bulmuştu. Bir kadın ağaçlar arasından doldurulan havuzun boşluğunda sık yağan yağmura bakıyordu. Kadının ne çehresi ne de bakışları belliydi. Fakat Selim omuzların duruşundan onun Leylâ olduğunu anlamıştı. Bütün çehrenin vücutla beraber yağmura böyle kendi içinden uzanışı başkası olamazdı.

Desen belki oradakilerin en güzeliydi. Fakat hemen hemen hiçbir şey söylemiyordu. Omuzlarını silkti. Bu kadar helacan bunun için miydi?

Dalgın, düşünceli, sadece inen çıkan kalabalıkta tanıdık birisine takılmamağa dikkat ederek üst kat sofasını, sağ taraftaki odaları dolaştı. Büyükçe bir Yesari talikının önünde durdu. Ahenkli münhanilerde Nailî'nin "Lutf u kerem-i hazret-i Mevla ile geçtik" mısrası canlı bir mahluk, bir çeşit odalık veya hanım sultan edasıyla yarı uzandığı yerde hazla geriniyordu.

Yan odalardan birinde yine Esma Sultan'ın Leylâ'nın büyükannesine köşkten çırağ edildiği zaman hediye ettiği Hamdullah yazması bir Kuran vardı. Selim camekânın içinde Edirne işi lake, cilde Leylâ'nın çocukluğundan bir saati yakalamış gibi hasretle baktı. İçerdeki odadaki yine bu birbirlerini hiç tanımadıkları zamanlardaki Leylâ'yı arıyormuş gibi küçük, on sekizinci asır işi klavsenin –bu da Esma Sultan'ın sarayındandı ve rivayete nazaran üçüncü Selim devrine kadar çıkıyordu– tuşlarına dokundu. Ağır bir nota bütün binayı, yazı levhalarını, kilimleri, eski halıları, bakır mangalları, Trabzon işlerini, lake cildinde uyuyan Hamdullah Kuran'ını, Matisse, Miro, Bonnard kopyalarını kendi içinde hiç tanımadığı bir uykudan uyandırdı.

"Lütfen devam beyefendi, lütfen devam..." Selim başını çevirmeden Sabih Bey'i tanıdı. Nezleli gibi hafif nazlanan kibar ve dikkatli ses yalnız onun olabilirdi. Bir iki defa sanki bir notayı arıyormuş gibi elini tuşların üzerinde dokunmadan gezdirdi, sonra kapağı yavaşça kapattı.

"Nasılsınız beyefendi?."

Sabih Bey bir kısmı hakikaten tehlikeli, bir kısmı hafifçe kronik ve mutlak şekilde zararsız yedi sekiz hastalığın koordinasyonundan doğmuş bir muvazeneden sıhhatli, rahat ve son derece dikkatli cevap verdi:

"Teşekkür ederim, siz nasılsınız?" Ve sonra ilâve etti: "Unutmadan söyleyeyim, Monte-Carlo radyosu her Pazartesi on birde çok güzel konsertolar veriyor. Aman kaçırmayın. Geçen akşam nefis bir Dvorjak vardı. Seversiniz değil mi?" Musiki, birbirinden o kadar ayrı yaratılıştaki bu iki adamın arasında büyük ve belki de tek anlaşma noktasıydı. Selim başını salladı. Hakikatte şu anda musiki ile meşgul değildi. O tek notanın kendi içinde uyandırdığı sansasyonun peşindeydi. Bu eski ahbaptan nasıl kurtulacağını düşünüyordu.

Sabih Bey fena adam değildi. Hatta kendisine mahsus cazibeleri bile vardı. Fakat ancak bir konuşmalık adamdı. Bu konuşmayı da altı sene evvel bir vekalet müsteşarlığından sıhhatini bahane ederek emekliliğe ayrılmasını istediği günlerde yapmışlardı. O gün üç saat Sabih Bey, kendisini memuriyet hayatından ayrılmağa götüren sebepleri, kanaatleri, ahlaki prensipleri hepsini anlatmıştı. Bu konuşmayı iki sene sonra safra kesesini çıkartmağa mecbur olduğu zaman bir ikincisi takip etmişti. Selim bu sefer de Sabih Bey'in ferdî hayatında ne kadar dikkatli olduğunu, yanılma ve tesadüf denen şeyi nasıl hesaplarından bir kalemde çıkardığını öğrenmişti. O zamandan beri bu iyi adam Selim için daima çok sıhhatli ve mevsuk olduğu aktüel havadislerin dışında bir tavla zarı gibi muayyen, sessiz kalmıştı. Bununla beraber yine de Sabih Bey'i sever ve ona rastlamaktan hoşlanırdı. Musiki aralarında belli başlı birleşme noktasıydı.

"Böbrekleriniz nasıl?.."

"İyi... Teşekkür ederim. Çok iyi gidiyor... Şimdilik hiçbir rahatsızlığım yok..." Fakat bu cevap Sabih Bey'i tatmin etmedi. "Bilir misiniz Selim Beyefendi bazen size hakikaten şaşıyorum. Avrupa'ya gidin de bir kere olsun hastalığınıza baktırmayın... Sonra bu

ağır içkiler... Hiç olmazsa rakı içmeseniz...”

Selim son yudumu da içtikten sonra Hilmi Efendi’nin kadehini klavsenin üzerine koydu ve gülerek: “Aman Sabih Beyefendi, ne yapıyorsunuz? Doktorun tavsiye etti.” Bir münakaşa kapısı açmamak için derhal ilâve etti: “Belki de bir modadır ama hakikaten tababet bugünlerde viskiyi açıkça tercih ediyor...”

“Muhakkak viski mi için diyor?”

“Yok a canım... Tabii evvelâ hiç içmeyin diyorlar. Tababet de bütün otoriteler gibi nehiy denen şeyden vazgeçemez. Fakat galiba hafif bir şüphe başlamış olacak ki elinizden gelmezse, canınız fazla isterse bir kadeh viski alın diyorlar ve bilhassa damar sistemine iyi geldiğini söylüyorlar...” Ve en ciddi tavrıyla ilâve etti: “Ben de aylardan beri ağzıma içki koymadığım için...”

Sabih Bey bu açık yalana gülmedi. O ciddi insandı. Selim gibi bir adamın hele sıhhat gibi mühim bir meselede alay etmesini aklı hiç almazdı. Zaten alayı, şakayı hiç sevmemişti. Hafif kinayeden ötesini bilmezdi. İşlemediği bir suç için asılıyormuş gibi birdenbire uzayan boynunun üstünden mahzun mahzun karşısındakinin yüzüne baktı.

“İşler nasıl beyefendi?..”

Sabih Bey’in yüzündeki tebessüm birdenbire çetinleşiyor. “Kötü, hatta korkunç... Büyük bir krize girmek üzereyiz. Paramız düşüyor ve daha da düşecek. Para yerine itibari bir değerler silsilesinde yaşıyoruz. Bunun neticesini elbette göreceğiz... Hem enflasyon, hem para darlığı... En korkuncu ikisinin beraber olması. Dolar karaborsada gittikçe yükseliyor. Dün on üçle on yedi arasında idi. Nasıl hoşunuza gidiyor mu?”

İkisi de sustular. Sabih Bey’in gözleri Selim’in yüzünde, bir çırpıda naklettiği korkunç hakikatin tesirlerini arıyor, Selim önünde durduğu pencereden dışarıya bakıyor. Bu birkaç metrelik yükseklik Boğaz’ı sanki değiştirmiş, acayip bir genişleme içinde ve bütün akşamla zengin İstanbul tarafına doğru süzülüyor. Fakat

asıl değişiklik güneşte... Bulutun arkasındaki çalışmasını bitirmiş gibi aşağıya doğru yavaş kayıyor. Daha şimdiden mor bulutun alt tarafı çok sıcak bir sarılıkta eriyor gibi, bir dilim daha altındaki kan deryasına uzanıyor.

Yanı başlarında bir ses: "Allahüekber... Ne kadar güzel şey bu!" diye haykırıyor. Selim bu son derecede dindar tabiat aşkından şaşırmış gibi öbür penceredeki kadına bakıyor ve tanıyınca kendi kendine gülümsüyor. Meşhur bir hariciyecimizin çocukluğuna şahit olduğu kızı. Allah'ın büyüklüğünün bir mucizesi gibi kabul cttiği bu akşamın güzelliği karşısında secde etmeğe hazırlanmış gibi bir hali var. Selim'de ne din ne ahlâk ne de başka bir şey karşısında menfi, müsbet hiçbir taassup yoktur. Onlar hayatın kendi örgüsüne dahil şeylerdir. İnsan ruhunun tabii ifrazları ve cemiyet hayatının tabii şartlarıdır. Bununla beraber bu eski Dame de Sion talebesinin bu dine dönüşünden sonra kanaatinin birdenbire değişmesine şaşmamak kabil değil. Kadını hafifçe selamladıktan sonra kolundan tutuğu Sabih Bey'le merdivene doğru yürüyor.

"Niçin böyle olduk Sabih Bey?"

"Programsızlıktan... Birini bitirmeden öbürüne başlıyoruz. Ve bittabii randıman gecikiyor. Bir kombina, hazırlığına ve sarf edilen sermayeye göre muayyen bir zamanda randımanını vermezse zarar mutlaktır. İç politika ile iktisadi kalkınmayı birbirinden ayıramadık. Mebuslar hâlâ merkezde eski vilayet kethüdaları gibi yaşıyorlar. Her an iktisadi meselelere müdahale ediyorlar. Vaktinde bittiği takdirde hayata değiştirici bir amil olarak girecek bir kombina, teşebbüsün tam ortasında, bir başkası, için yarıda bırakılıyor ve o başkası bir diğer başkası için bir sene yahut altı ay sonra yine yarıda kalıyor. Böylece hepsi birden milli hayata yardım etmek şöyle dursun devlet bütçesine muazzam bir yük oluyorlar ve teşebbüsü zararlı kılıyorlar. Bittabii araya hususi menfaat işleri de giriyor."

Selim merdivenin başında, gözleri hep yağmur altında Leylâ'da,

hâlâ Sabih Bey'i tatmin edecek bir cevap arıyor. Fakat zihnini bir türlü bu içtimai ve ekonomik hadiseye istediği gibi veremiyor. Suat ne demek istiyor sanki? Leylâ'yı niçin bu kadar perişan, dağılmış gösteriyor? Bu perişanlık genç adamın kendisinden mi yoksa Leylâ'dan mı geliyor? Merdivenin aşağısına inmişlerken Sabih Bey'den özür dileyerek tekrar basamakları çıkıp eskize (esquisse) bakıyor. Ona bu el parçası kadar resimde, Suat'ın tekniği de değişmiş görünüyor. Filhakika Suat burada öbür eserlerinde olduğundan çok fazla rahat, kendisine bu yağmurlu havada bile bir çeşit genişlik temin etmiş ve ayrıca da büyük ve zengin bir şeyin başında olduğunu hissettiriyor. "Leylâ burada bir şeyin merkezi, fakat neyin?" Selim Leylâ'yı ve genç dostunu böyle göz hapsine aldığından iğrenmiş merdivenlerden iniyor. "Affedersiniz..." diyerek söze bıraktığı yerden başlamanın çaresini arıyor.

"Ne olacak şimdi?" diye soruyor, "Nasıl çıkacağız bu işten?" Sabih Bey onun bu telaşına gülümsüyor. Bilginin, tecrübenin ve hepsinden fazla yalnızlığın gülümsemesi. Onun için bu gülümseme bize kendi zindanından bir aydınlık gibi geliyor. Bütün bunlara belki de çok mühim bir doğurucu ruh gibi acayip bir istihfaf karışıyor. Bu adam acılığını kendisine tapa tapa buldu.

"Tek çare istihsalin artması. Onun için de program lâzım. Programımız ve planımız yok. Durmadan çırpınıyoruz. İktisadi hayat irticaliyi kabul etmez. Hele durmaz da. Her şey zamanımızda bir ihtisas meselesi oldu..." Sesinde acayip bir sertleşme Selim'in yakasından tutarak devam ediyor. "Hâlâ nüfusumuzun on altı milyon olduğu senelerdeki istihsalle yetiniyoruz." Sonra birdenbire geri çekiliyor ve sanki Selim'in farkında olmadan yaptığı bir jestle muhtemel gördüğü bir itirazı uzun parmaklı, uzun bilekli, güzel kemancı elinin bir jestiyle önlüyor:

"Biliyorum, biliyorum. Elbette bazı gelişmeler var. Fakat buna rağmen yine aşağı yukarı aynı noktadayız. Çünkü ne tabii ne de gelişme icabı ihtiyaçları karşılayacak halde değil."

Selim son Karadeniz seyahatinde gördüklerinden bahsediyor. Vakfıkebir'in üstünde, âdeta tepede, bir köydeki küçük dükkânda alüminyum kapkacaklar ve vita yağı.

"Tabii," diyor, "tabii... İstihlâk şartlarımız o kadar değişti ki..." Elleri düşüncesini ifade edecek bir kelime, belki de bir misal aramak için kendisine bir fırsat verilmesini ister gibi tekrar Selim'e doğru uzanıyor. Selim bu küçük jestle ta çocukluğuna, Erenköy'ündeki köşke gidiyor. Bütün sokağı, belki semti görüyor. Tulumba ile çekilen su, petrol lambaları, kışları sofalarda ve odalarda yanan üç dört odun sobası, körükle mangal başında oturan ihtiyarlar. Ve Konya yolunda sırtında heybesi yahut daha havaleli bir yük aşağıdan doğru gelen köylü kadınların rahat bakışı. Dönüşte bu kadınların Zonguldak'a maden ameleliği için giden erkekleri. Vapurda ekmekle hıyar turşusu yiyen biçare insanlar. "Bütün dönüş boyunca güvertede bir tek türkü ve kemençe sesi işitmedik..."

"Bir kere hareketin adını bile koyamadık. Derdimiz, Türkiye'nin sanayileşmesi mi? Bu büyük mütasyonu sağlayacak bir çoğalma ve artma yok. Ne de onu başaracak kalifiye insanı istihsal edebildik."

"Yarabbim ne acayip salatayım." Nerde ise yumurtladığı cümlenin ukalalığına kendisi de gülecek. Ama yapamıyor. İki başlı yaşamanın bütün güçlüğü ile bedbaht, içindeki monoloğa bir ucundan devam ediyor. "Kışın burası nasıl ısınır? Leylâ ki o kadar çok üşür ve kaloriferin önünden ayrılmazdı..."

Sabih Bey biraz ötede kırklık, biraz toplu fakat cömertçe güzel bir kadını selamlıyor. Sonra Selim'e biraz evvelki gülümseme ile âdeta onu korurmuşcasına eğiliyor. "Üzülmeyin, beyefendi üzülmeyin... Umumi ahlâk düzelmeden hiçbir şeyi yoluna koyamazsınız." Ve karşısındaki tam "Ahlâk, refahın ve bilhassa gücünün boşa gitmediğini anlayan çalışmanın çocuğudur." diye cevap vermeye hazırlanırken "Bendenize müsaade," diyor. "Müşerref Hanımefendi otomobilleriyle bendenizi götürecekler..." Uzun, güzel, kemancı elini uzatıyor. Selim her defasında olduğu gibi

onu siyah frakı içinde kibar, temiz, elinde bir Stradivaryus kemanı ağır avizelerin altında yavaş yavaş eğilerek, doğrularak önündeki kalabalığı selamlar görüyor. "İki mürekkep balığı bir sığlıkta denizde karşılaştılar. Birbirlerini kustukları mürekkeple selamladılar ve ayrıldılar... Hangimiz daha çok mürekkep kustuk. Sanayileşme, mütasyon, hele insan istihsali... Tam Sabih Bey'in dinlemekten hoşlanacağı kelimeler. Daha doğru dürüst konuşamaz mıydım?" Hakikatte Sabih Bey'in kendisi de bu kelimeleri kullanabilir, fakat üçünü birden bir başkasının ağzından duymağa tahammül edemez. Bu eski müsteşar 1929'da İsviçre'de tahsilini bitirdiği senelerden beri bazı kelimeleri başkalarından işitmeğe tahammül edemez. O tenkitlerini ve tekliflerini daha ziyade ahlâk, bilgi gibi namusundan şüphe edilmeyecek kelimelerle yapar. Öbürlerini, kendi iç dünyasını bir lahzada yıkabilecek küçük dinamitler gibi görür.

Sabih Bey, Müşerref Hanımefendi. Bir yaz akşamı tüneldeki küçük gramofoncu dükkânı. Büyük bir dikkatle seçilen alaturka plaklar ve Sabih Bey'in benden âdeta özür dilemesi. "Bir sene-i devriye var da... Bir türlü münasip bir hediye bulamadım..." Ve sonra heyacanla Mozart'tan bahsediş.

(...)

Canlı yazının sadece bir motif olduğu bu acayip kopya vaktiyle Selim'i çok düşündürmüştü. Şüphesiz biraz *Bostan* vardı bu işte. Bununla beraber bu değişme canlı mânalarını kaybetmiş şekillerin kendi hayatlarına tek başlarına nasıl devam ettiklerini gösteriyordu. "Ama burada büsbütün başka..." Çok mühim bir şeyi keşfetmek üzere imiş gibi, beyaz filigranlı uçuk pembe atlas üzerinde Elhamra'nın salonlarında dinlenir gibi duran, insanla konuşmağa hazır kuşa bakıyor. "Belli ki söyleyecek bir şeyi var. Harikulade denen şeyle yüklü. Harikulade onu zaptetmiş. Ve bu harikulade hikâyenin ta kendisi. Ne Süleyman'ın kendisi ne Belkıs tek başlarına bu aşk hikâyesinin sembolü olamazlardı. Bununla beraber bu sembol tek başına kalınca, ayeti okuyamaz-

sam, bilmezsem sadece şekil oluyor. Garip şey..."

Acayip ve tatlı bir hülya içinde Süleyman'la Belkıs'ın hikâyesini ilk dinlediği zamana, çocukluğuna dönüyor. "Saliha o zamanlar benim için Belkıs'tı... Ve ben Süleyman'dım. Süleyman'lığın bir adım berisinde Süleyman. Çünkü Saliha benden on yaş büyüktü. Ve durmadan çenemi okşardı. Halbuki ben hep onu öpmek isterdim. Hem ayaklarının dibinde oturmak, orada dağılmak, akmak, hem de durmadan öpmek... Ve hep beni büyütecek, Saliha'nın yaşına getirecek mucizeyi beklerdim."

Sonra birdenbire harikuladeyi kaybetmişti. Buna Nevzat sebep oldu. Nevzat birdenbire her şeyi yıktı. Yalnız kalışında içine kapandığı, kırk odasında dolaştığı sarayın altın anahtarını ondan Nevzat almıştı. Nevzat hastaydı. Annem yatağının başında ona masal söylüyordu. Ben ayağının ucunda hem annemi dinliyor hem de onun masalı dinleyişini seyrediyordum. Büyük, açık gözleriyle... Nevzat durmadan "Sonra anne?" diyordu. "Sonra n'oldu?" Ve annesi yavaş yavaş bir çıkrık gibi biteviyeleşmiş sesiyle anlatıyor. "Sonra anne..."

Birdenbire tarihler hikâyenin sonuna geliyor... "Onlar ermiş muratlarına..." Sesi yağı tükenmiş bir kandil gibi sönmeğe hazırlanıyor. Belki de bu dışarıdan doğru gelen satıcı seslerindendir. Bu eski köşkte, soyunmuş ağaçların arasında akşam saatlerinde satıcı sesleri o kadar değişirdi ki... Fakat Nevzat bu ipnozu kabul etmiyor. "Ama sonu anne?" diye ısrar ediyor.

"Evlendiler kızım... Masal bitti."

O zaman Nevzat yüzünü annesine çeviriyor. Büyük gözlerinde açgözlü bir hoşnutsuzluk "Bitmedi ki bu..." diyor. "Keşke evlenmeseydiler... Ben bir daha masal dinlemem artık..." diyor. Sonra birdenbire çıplak bacaklarıyla yataklarından fırlıyor. Odanın öbür ucuna gidiyor, lambanın fitilini açıyor... Selim bu işin mekanizmasını bir türlü anlamamıştır. Bununla beraber o günden beri kendisini masal kahramanı gibi düşünmediğini çok iyi hatırlıyor.

Zaten o zamanlar bana her şey Nevzat'tan gelirdi.

Birdenbire ellerini boş buldu. Kadehi yukarda bırakmıştı.

Bereket versin Hilmi Efendi kendisine verilen işi unutmaz. Tıpkı eski masallardaki lalalar gibi yanı başında, Selim'e gülerek kadehini uzatıyor. Daha sonra Leylâ "Seni arıyordum." diye geliyor.

"Şimdi geldiğini Refik söyledi. Bizi ne kadar unuttun Selim." Selim birdenbire kelime bulamamış gibi susuyor... Birbirine bakarak gülüyorlar. Selim "Leylâ, Leylâ'cığım, unutmadım," diyor. "hiç unutur muyum! İşler..."

"Burada ne yapıyorsun?"

"Suat'ın resimlerine baktım. Şimdi de bu yazılara bakıyordum. Biliyorsun bu oyma beni daima düşündürdü." İkisi birden hüthüt kuşuna bakıyorlar. Hemen hemen Leylâ'ların Maçka'daki apartmanlarında on iki sene evvel olduğu gibi yan yana duruyorlar. Pencereden giren bir akşam ışığında Leylâ'nın yüzü daha sert, daha zayıf.

"Annem nasıl anlatırdı bunları değil mi Selim?.." Ve Leylâ annesinin sesini, konuşma tonunu bulmuş gibi devam ediyor. "Kuran'la bundan başka elimizde bir şey kalmadı. İkisi de Esma Sultan'ın büyükannemize verdiği çeyiz hediyesi. Zeynep Hanım bu oymayı çok severmiş. Zeynep Hanımefendi çok iyi hikâye anlatırmış. Ninem söylerdi. Her defasında yeni kelimeler bulurmuş."

"Haydi, dışarıya çıkalım. Dışarısı çok güzel..."

Tıpkı eskiden olduğu gibi o önde Selim arkada kapıdan çıkıyorlar. Selim bu alelade işi birden şaşırtıcı buluyor. Tekrar bir kapıdan çıkıyoruz, diye düşünüyor. Fakat hiçbir yere gitmemek için... Ne kadar çok kapılardan böyle beraber o önde, Selim arkada çıkmışlardı. Günün her saatinde ve İstanbul'un her tarafında... Ve sonra bir gün aşkın kapısından çıktık. Fakat ayrı ayrı olarak.

Bu sonuncu kapıdan böyle beraberce çıktıkları için Leylâ'yı rıhtımda olduğu gibi gördüğünü sanıyor. Nerdeyse küçük, sevimli,

herhangi bir kadın olarak, diyecek. Demedim ama, düşündüm. Fakat birdenbire Leylâ ona dönüyor ve sessizce gülümsüyor. O da beraber bulunmalarına, yine bir kapıdan beraber çıkmalarına, sonra yan yana durup denizi seyretmelerine şaşırmış gibi.

Acaba o da benim gibi ikiye bölünmüş, biri karşısındakini tam gerçeğine indirmeğe çalışan, öbürü onu üst üste hatıralarının zamanında, ruhta ve uzviyetteki o derin akisleriyle beraber gören iki kişi gibi mi bana bakıyor? Fakat Selim bu ikiliğin mühim bir şey olmadığını, biraz sonra bu iki bakışın nerde ve nasıl birbirleriyle birleşeceklerini, birbirlerinde nasıl kaybolacaklarını çok iyi biliyor. Daha şimdiden içinde o eski sızı başlamıştı. Bu kadar güzel, sevimli, zayıf, insanlar arasında kendi hayat payını yaşamaktan başka bir şey istemeyen, kendi meseleleri içinde kaybolmuş bir mahluka böyle zalimce, tartıcı bir bakışla bakmanın, onu böyle teker teker saymaya çalışmanın sızısı... Biraz sonra bu sızı keskin bir acıma olacak, sonra değişecek, nefsini itham olacak ve sonra eski hayranlıklar başlayacak... Daha şimdiden bütün karışık cihazlarıyla eski makineyi kendi içinde doludizgin işlemeğe hazır görüyor. Merhamet, kıskançlık, itisaf arzusu, nefsini suçlandırma, kaybetmek, kaybetmiş olma korkusu ve bunların yanı başında bazen hepsini silerek yerine geçen, bazen hepsinin muhassılası arzu, bir elektrik santralinin düğmeleri gibi orada, kendi içinde bekliyorlar. Ve yine biliyor ki küçük bir vesile, içten bir itiş, dışardan bir temas bu düğmelerden birisini veya birkaçını birden harekete getirecek, birden mor, kırmızı veya yeşil bir ışık yanacak ve hemen arkasından bütün cihaz harekete gelecek. Nitekim biraz evvel sadece kendini ithamdı, şimdi o hafif hiddet başladı. Selim bu hiddet kadar içinde geçen şeylerin hiçbirine şaşırmazdı. Selim kendi içinde eski yılanın kımıldanışını bir çeşit lezzetle seyrediyor.

Karşıdan doğru gelen esmer delikanlı Leylâ'ya doğru yürüdü.

Leylâ da ona doğru gidecek gibi. Sonra ikisi birden sanki vazgeçiyorlar. Delikanlı bir iki adım öteden onu selamladı ve evin içine

girdi. Leylâ'nın yüzündeki tebessüm bir an onu karşıladı. Sonra bütün çehresi katılaştı. Fakat bakışları hep onun peşinde. Hayır, artık Leylâ biraz evvelki küçük ve yalnız kendisinde başlayıp biten herhangi bir kadın değil. Arkasında aşkın ve kıskançlığın trajik ışığı var. Onunla birdenbire büyüdü, değişti. Muhayyilesindeki masal yüzünü, ebedi kadın çehresini aldı.

Akşam yatağına zor sığan kıpkızıl bir dere olmuş, karşı sırtlarda şekil değiştiren bir çeşit yelpaze halini alan mor bulutun arasında akıyor. Birkaç küçük bulut bu alev derenin hızıyla sanki didik didik dağılıyor. Fakat daha ötede İstanbul'un üzerlerine doğru mavi ve sarımtırak bir kumsal bütün bir muhayyel Çin kuruyor.

Esmer delikanlı hâlâ evin içinde. Belki de Suat'ın resimlerine bakıyor. Muhakkak şimdi yağmur altındaki Leylâ'nın önündedir ve biraz evvel kendisinin yaptığı gibi ressamın ne yapmak istediğini soruyor. Kendi kendine "Niçin, hangi hakla Leylâ'yı düşüncesinin mahremiyetinde böyle görmeğe çalışıyor? Ne demek istiyor?" diye soruyor.

"Gecem için bir şey demiyorsun? Ben artık ev kadını oldum..." Siyah dekoltesi içinde zayıflamış yüzüyle ona bir daha gülümsüyor. Akşam, başının bütün bir tarafını büsbütün başka bir kadın yapıyor. Kendilerine kadar uzanan kıpkırmızı bir ışıkta gözleri, yakut küpeleri, dudakları parlıyor. "Acaba Selim boynumdaki ucuz kolyenin kendi hediyesi olduğunu fark etti mi? Bu akşam onun için bunu taktım. Ve Refik sırf bunun için bana o kadar tuhaf ve alaycı baktı. Hiçbir şey fark etmiyor. Hiçbir şey fark etmeyecek. O kadar kendi vehimleri içinde ki... Beni bir defa kendim olarak tanımasını ne kadar isterdim. Misafirlerimi evimde korkumdan ağırlayamıyorum."

Leylâ içinde birdenbire kabaran heyecanla "Konuşsana Selim..." diyor. Ve sonra kavganın başlamasından korkmuş gibi ona sokuluyor, elinden kadehi alıyor, sıhhatine der gibi kaldırarak uzun bir yudum içiyor, sonra o da içsin diye ona uzatıyor.

(...)

Bir eli yakasının iliğinde ve saçları hemen hemen yüzünde ona bakıyor. "Niçin sormuyor? O kadar gülünç bir şey ki bu... Sorsa ve ben de söylesem. Tanımıyorum. Hiç tanımadığım bir insan. Gelmiş işte... desem, fakat sormuyor. Sormayacak."

"Hayır sormayacağım! Nasıl sorarım?" Her ikisi de omuzlarında birikmiş tecrübelerin ağırlığı, bir şey bekler gibi susuyorlar. Sonra Leylâ birden silkiniyor. "Ben gidiyorum. Misafirlerimi ağırlayacağım." Ve sessiz, istediği alayı, şımarıklığı ve çocukluğu koyamadığı için bozulan tebessümüyle hakikaten küçük ve biçare bir şey oluyor.

Güneş eski Girit vazolarının ahtapotu olmuş, karşı sırttan alev kollarını dört yana uzatıyor. Ve kendisi bu ahtapotun ta ortasında kırmızı kanlı bir göz gibi bakıyor. Nerdeyse bu kollardan biri oldukları yere kadar uzanacak. Deniz önlerinde sanki kan siyahı.

"Şimdi İstanbul'da olsaydım. Bir sinemada. İkimizin beraber o kadar güldüğümüz, benim onun hoşuna gittiğini bildiğim için o kadar çocuklaştığım filmlerden birinde."

"Biraz etrafa karış, n'olur! Herkes bizimle meşgul. Bizi o kadar beraber görmeğe alışmışlar ki. Hep mâna veriyorlar!" Asıl söylemek istediğim bu değil. Beni hangi korkunç hayalde böyle hülasa ettiğini sormak istiyordum. Niçin, niçin yalnız kendisine ait şeyleri günlük hayatım sanıyor? "Bak, ne güzel kızlar var! Eğlen. Son zamanlarda gençlik pek hoşuna gidiyormuş." Bu sefer rahat ve çapkınca gülümseyerek uzaklaşıyor.

Selim arkasından içi sızlayarak bakıyor. Kendisi olabilmek için muhakkak benden uzakta mı olması lâzım? Kendilerini gerçekten aşılmaz bir çember içinde görüyor. Yukardaki genç adam hâlâ Suat'ın resimlerine mi bakıyor? Suat nerde acaba? Suat'ı bulsam... Kıskançlık arzuya neden bu kadar yakın?... İç içe odalar gibi bir adımda öbür tarafa geçiliyor. Hatta adım bile yok. Kıskançlık arzunun öbür yüzü. Kadehini bitiriyor. Küçük bir dalga Leylâ'nın vücudu olmuş, kendisi üstünde dönerek ona

doğru geliyor. Arkasından bir başkası daha şiddetli onu takip ediyor. Fakat tam birleşeceklerini sandığı noktada birbiri ardınca dağılıyorlar. Şüphesiz biraz ötede tekrar teşekkül etmek için. Bu oyun sonuna kadar sürebilir. Fakat her tarafta Leylâ'lar var. Karşıda, akşamın tükendiği yerde yarıdan ziyadesi alev, pembe ve mavi bir başka Leylâ. Yeşilimtırak gökte rüzgârlara kendini vermiş. Boğaz'dan doğru hafif kabaran, gül kokusu, yasemin, hanımeli kokusu, deniz kokusu ve Boğaziçi'nin kendi kokusu ile gelen bu hafif rüzgârda da Leylâ'lar var.

Arzu kıskançlığın hemen yanı başında... Fakat arzunun ötesi var. O kendiliğinden sayısız dehlizlere açılır. Selim böyle anların sonunu hatırlayarak âdeta utanıyor. Kendini evvelâ telefon başında, sonra kulağı sabırsızlıkla kapının zilinde görür gibi oluyor. Sonra bir yığın çılgınlık. Ah bu insan denen bu cezir ve med halindeki hayvan. Sonra birdenbire başlayan o iğrenme hissi... Biraz evvel haşrüneşr olduğu vücudu kendine ilelebet yabancı bulmanın azabı. Bütün o tecritler ve umumileştirmeler... Allaha ısmarladık şekerim. Güle güle yavrum... Kapının arkasında ve aynanın önünde ellerine o tanımadan bakış. Ben mi idim bu? Şüphesiz ki değil.

Leylâ ile hiç de böyle olmuyordu. O devamlı açlığım ve susuzluğumdu. Korkum ve lezzetim...

Akşam bütün oyununu bitirdi. Birkaç gri ve pembe buluttan, kanlı serum sarısı bir ışıktan başka hiçbir şey kalmadı. Fakat Ramis kırlarında, Büyükçekmece'de, hatta Üsküdar'da böyle değildir. Boğaz'da akşam erken olur. Karşı yakada ışıklar yandı... Küçük lambalar küçük evlerde, köşklerde, başka Leylâ'ların, başka Selim'lerin aşklarını, ıstıraplarını ve yalnızlıklarını beklemeğe başladılar.

Yukardaki delikanlı Selim'in muhayyilesinde hep yağmur altında Leylâ'yı seyrediyor. Ve Suat bunu bildiği için bir yerlere gizlenmiş, yumruklarını sıkıyor. Cihangir'deki evde Heleni'nin yeğeni yatak odasındaki aynanın önünde saçlarını düzeltiyor ve ken-

disine fark ettirmeden kalçalarının oyununu seyreden, çıplak kollarına imrenen ihtiyar budalayı düşünerek kendi kendisine gülüyor. Kıskançlık arzu ile kapı bir komşu. Fakat arzu kolay kolay objesini muhafaza edemiyor. Onun sayısız dehlizleri var... Hepsi Leylâ'sızlığa çıkan dehlizleri.

Bir kere bile doğruyu görmedi. Hiçbir şey anlamadı. Başından beri bu hep böyle oldu. Hangi acemice hareketimi tefsir etti? Hangi hayalim onda benim yerimi aldı? Niçin yanımda iken birdenbire dikkat kesiliyor sanki? Ben öylesi kadın değilim ki... Hiçbir zaman olmadım. "Pasyans açıyordum. Birdenbire geceki rüyamı hatırladım. İkinizi beraber görmüştüm. Onunla beraberdiniz. Ve beraber olduğunuzu anladım. Onun için geldim." Ne yapabilirdim? Evime gelmiş adamı kovacak mıydım? O kadar eski dost, hemen hemen çocukluk arkadaşı. Gidin Allah aşkına... Gidin, hemen gidin. Ben biçare bir esirim. Muhabbet pazarından satın alınmış bir esir. Zincirsiz bir köle, cariye... Gidin. Benim hiçbir hürriyetim yoktur. Burada olması lâzım değil. Zaten düşüncesi beni korkuda yaşatmağa yetiyor. Bir de kendisi görürse... Elbette böyle konuşamazdım. Elbette... O zaman da bana bir şey sormadı. Hiçbir şey söylemedi. Haydi çıkalım, dışarda yemek yiyelim dedi. Fakat biliyordum. Üçümüz beraber çıktık.

Bütün o ay bu mânasız tesadüf yüzünden her ikisi için de bir cehennem olmuştu. Fakat garip bir cehennem. Alevleri hem acıdan öldüren hem de lezzetten çıldırtan bir cehennem. Birbirlerini hiçbir zaman o kadar fazla istememişler, o kadar derin şekilde birbirlerinin olmamışlardı. Birbirimize daima çok uzaklardan ve son bir defa için gelir gibi seviştik. Kıskançlığın, geçimsizliğin, emniyetsizliğin, anlaşmazlığın, hiddetin, isyanın, pişmanlığın kırbaçları altında iki itisaf manyağı gibi birbirlerine sarılmış hayallerini, hâlâ bile korkarak ve ürpererek hatırlardı.

Şimdi artık bunların hiçbiri yok. Günlerim karşımdaki dalgalar gibi birbiri peşinden aynı oyunu tekrarlayarak geliyorlar. Selim hiçbir izah istemedi. Hiçbir sual sormadı ve hiçbir sözüme inan-

madı. Sadece beni istedi. Beni aldı. Daima bir başkasının, bütün dünyanın elinden alıyormuş gibi aldı. Bir ay sadece bir harp ganimeti gibi hürriyetsiz, iradesiz, yalnız teslim olarak, bana verileni alarak, onun kolları arasında ve kendi içimde yaşadım.

Sonra o korkunç otomobil kazası. Nuri ölüyor. Haberin geldiği gece Selim'e ölüm bile o günün tesadüfünü unutturmuyor. O geceyi ne Selim'e ne de kendime affedebilirim. Ve şimdi... Sadece o gecenin ayıbı yüzünden ben şimdi...

Refik böyle değil. Refik emniyetin kendisi. Refik bir insanı sevdiğini biliyor. Refik'i bulmam lâzım. Refik... Daha ilerisine gidemiyor. Artık kendi kendisiyle konuşmamaya karar vermiştir. Kendi içim memnu mıntıka... İlerledikçe sular tehlikelileşiyor. Bereket versin ki ben şimdi sadece bir ev kadınıyım. Ve böyle olmaktan mesut büfeye bakıyor. Hiç de fena tertip edilmemiş. Sadiye çiçekleri çok iyi serpiştirmiş. Zavallı Sadiye... Ah bu Suat biraz aklı başında bir adam olsa. Ev denen şeyin kıymetini bilse... Arasına girdiği kalabalıkta Sadiye'yi ve Suat'ı arıyor. Sadiye şüphesiz misafirleriyle meşgul. Sadiye benden şüpheleniyor. Herkes benden şüpheleniyor ve bir şey istiyor. Olduğu yerde silkiniyor. Etler iyiydi. İstakozları ben kendim buldum. Emine Hanım midye tavasını yapmayı öğrendi artık...

Genç bir adam yavaşça sokuluyor. "Size bir şey ikram edebilir miyim?"

"İçecek bir şey... Bir kadeh içki."

Genç adam hizmet edebilmekten mesut masanın öbür tarafına koşuyor. Ne kadar ciddi giyinmiş. Gri simokinler içinde sanki sesini yeni deneyen bir horoz. Demek hâlâ böyle giyinenler var?... Kimdi acaba?..

Delikanlı bir dakika sonra elinde iki kadeh martini ile geliyor. Hiç tanıdığım insan değil. Ama... Galiba Şefik'lerin kokteylinde... Birden o akşamki sarhoşluğunu hatırlıyor. Yapmadığım delilik kalmadı. Demek Selim'den bunun için ayrıldım. Hürriyetimiz...

Ya yemek yetmezse, misafirler aç kalırsa... Hilmi Efendi börekleri getirdi. Acele değil mi?.. Rakı âleminden evvel... Refik bu iş sabaha kadar sürer demişti.

"Sıhhatinize hanımefendi..."

"Sıhhatinize..." Kadehlerini kaldırdılar. Leylâ elindeki martiniye âdeta korku ile baktıktan sonra uzun bir yudum içiyor. İlâç gibi.

"Elbiseniz çok zarif... Zaten siz daima iyi giyiniyorsunuz." Bir şey söylemem lâzım. Ama ne söyleyeceğim? Ben sekiz sene susmuş bir kadınım. Şimdi artık hep içimde konuşuyorum. Sekiz sene. Dünyanın en uzun tüneli. Bir şey söylemem lâzım. Başını iki yana çeviriyor, çıplak omuzlarına bakıyor. Selim omuzlarımı ve kollarımı çok severdi. Delikanlı onun sükûtundan ürkmüş, dudaklarında acayip bir tebessüm o da etrafına, bakıyor. Belli ki beyhude yere girdiği bu oyundan çıkma çareleri arıyor. Hayat böyle. Bazen insanın etrafında birdenbire daralır. Annesini mi sorsam acaba? Kadehini gülerek delikanlıya kaldırdı.

Bu tebessüm kendisinde en çabuk bulabildiği şeydir. Ve galiba en tesirlisi. Ah bu martini biraz daha içilebilecek bir şey olsaydı. Ne garip, misafirlerimize en sevmediğimiz içkileri ikram ediyoruz. Ve onlar da çıldırıyorlar... Kibarlık! İçerde yemek odasının rafındaki viski şişesini çoktan görmediği bir dost gibi hatırlıyor. Yanı başındaki rakı şişelerini de öyle. Kendisini mutfakla yemek odasının arasındaki küçük koridorda görüyor. Refik'le akşam yemeklerini mutfakta yiyiyoruz. Küçük masada... Ve Emine Hanım'ın gözleri önünde: Emir, ayağımızın dibinde... Ama Emir şimdi hasta. Zavallı Emir...

"Bu gece sizi seyredebilecek miyiz? O gece oyununuz muhteşemdi..." Leylâ uykudan yeni uyanmış gibi karşısındakine baktı ve neden sonra anladı.

"Size öyle gelmiş. Ben oyun filan bilmem." Sesi diken diken.

Bunu fark ettiği için gülümseyerek ilâve ediyor. "Hem o gece ben sarhoştum."

Genç adam ümitli yalvarıyor:

"N'olur bu gece de sarhoş olun. Size o kadar yakışıyor ki. Affedersiniz çok güzeldiniz demek istedim." Leylâ çocuğuna anlatır gibi anlatıyor:

"Bu gece ev sahibiyim. Sarhoş olursam ayıp olur. Hem sonra hasta oluyorum. Annem bana hep içme diye nasihat ederdi." Tanımadığı bir insana kendi hakkında böyle izahat verdiği için birdenbire katılaşıyor. Kadehi elinde karşı büfeye doğru yürüyor. Hürriyetim, diyor, hürriyetim... Demek bunun için hürriyetimi istiyordum; üç gün sonra tanıyamayacağım bir yığın insanın karşısında göbek atmak için. Çok mu ayıp sanki diye birdenbire şaşırıyor. Kadehini ilk rastgeldiği garsonun tepsisine bırakıyor. Selim bunu biliyordu. Zaten Selim'in bütün kabahati her şeyi bilmesi ve fark etmesiydi. Bereket versin o gece Selim yoktu. O gece... O gece Selim'in yokluğu vardı. Garip bir şey bu. Selim'in yanında olduğumdan başka türlü bir yalnızlık. Sonra birdenbire Selim'i ve her şeyi unuttum. Sevmek için muhakkak ayrılmak mı lâzım? Hiç olmazsa bazı anlarda böyle düşünüyor.

Deminki esmer delikanlı yarı profesyonel dansör, yarı yüzme hocası –hafif bir tebessüm, romanlardan ve karikatürlerden öğrendim bunu– Cenubi Amerika cazcıları biçimi pantolonunun üstünde göğsünü şişirerek kısa kesilmiş, ince siyah bıyıklarının altında kendinden emin bir gülümseme ile ona doğru yaklaşıyor. Yine selamlaşacağız. Bu da nerden çıktı? Kim getirdi? Bereket versin bir misafir kalabalığı araya giriyor. Selim'in hakkı var mı dersin? Birdenbire eski arkadaşı Sabiha ile karşılaşıyor.

"Hep seni arıyordum. Bir ara görür gibi oldum. Kusura bakma..."

"Tabii", diyor Sabiha, "tabii... Bu kadar kalabalık içinde. Muazzam ev sahibi oldun Leylâ. Bu ne masa, ne güzel gece... Bunlar ancak senin yapabileceğin şeyler..."

Leylâ hiçbir zaman bu kadar mesut olmamıştır. Kadın sesi, sadece kadından bir dünya. Tevekkeli değil eskiden kadınlar birbirleriyle o kadar dosttular.

"Yok a canım... Bir şey yok. Hepsi bu kadar." Ve ellerini açarak masayı gösteriyor. "Korkarım aç kalacaksınız." Sabiha sade hayranlık ona ve masaya bakıyor.

"Jambonlar, midye tavaları, hep harika..."

Sabiha yemeği sever. Acıkınca her şeyi unutacak kadar. Mektepte hep öyle değil miydi? Dolabında daima evden getirilmiş bir şeyler vardı, hem de nefis şeyler... Sonra yemekten anlar da.

Sabırsızlıkla eski arkadaşının konuşmasını istiyor. Hiçbir zaman kadın sohbetine bu kadar susadığını bilmiyor. Konuşsa, hepsi birden konuşsa da aralarında kaybolsam. Bana kadın dertlerinden, kadınca saadetlerinden bahsetseler, kocalarından şikâyet etseler, çocuklarını anlatsalar. Yalvarır gibi Sabiha'nın yüzüne bakıyor. Sabiha'nın, Atıfet'in, Nuriye'nin yüzlerine bakıyorum. N'olur konuşun, kendinizden bahsedin. Hayatınıza sığınmaya geldim. Kendisini Sabiha'nın Üsküdar'da babadan kalma ahşap evinin kapısında sanıyor. Salkım ağaçları ve kumru sesleri. Sonra mermer taşlıktan geçiyor. Sonra maltız döşeli geniş mutfak. Kalaylı tencereler, eski kuşhaneler, kapakları üstüne örtülmüş eski sahanlar için yapılmış geniş raf. Sonra beraberce tahta merdivenlerden çıkıyorlar. Küçük Nejat'ın yattığı odaya giriyorlar. Ihlamur ve ilaç kokusu. Nejat'ın anjin olmadığı gün yoktur.

Fakat Sabiha ne evinden ne mutfağından ne de Nejat'tan bahsediyor. "Nejat mı?.. Onun ikmali var. Hem bakayım, kaç derstendi? Üç dersten. Acayip şey değil mi? Getirecektim, fakat istemedi. Ben çalışacağım, dedi." Sonra küçük bir kahkaha atıyor. "Zannederim komşunun kızına âşık. Baba ana evde yok. Hiç bu fırsatı kaybeder mi? Tabii çocukça bir şey. Dün bir şiir yazmış."

Birdenbire tekrar Leylâ'ya dönüyor. Onu teker teker sayıyor! "Evlilik yaramış sana Leylâ..." diyor. O zamandan beri beni hiç görmedi mi? "Bu gerdanlığı nerden buldun? Fevkalade bir şey. Dur bakayım, taşların arasında bir şey var..."

Leylâ saçlarının dibine kadar kızardığını zannediyor. "Arına,

diyor. Floransa şehrinin arması..."

"Öyle ya... Geçen sene Avrupa'da idiniz!"

Sabiha Hanım'ın kıskançlıktan kabaran sesi onu evinden, mutfağından, hasta oğlunun yatağının odasından bir lahzada kovuyor. Gidecek hiçbir yerim yok. Ben daima dört yol ağzındayım. Hatta kendi evimde bile...

"Refik Bey bize yalıyı gezdirdi. Çok güzel. Evlendiğine ne iyi ettin Leylâ. Bu şansı kaçırmadın. Zaten sen daima akıllısın. Mektepte de öyle değil miydin? Durur durur, sonra birden her şeyi düzeltirdin. Biraz da talihin yardım ediyor ya..."

Leylâ kolyenin kendi seyahatinde alınmadığını ona söyleyemediği için bayağı mustarip. Kolye, iyi ama onu bana Selim gönderdi. Hem de evlendiğim hafta aldım. Mektubu da onu da... Niçin yaptım sanki bu işi?

"Yarın Hüsniye Hanım tayyare ile İstanbul'a dönüyor. Sana onunla ancak küçük bir kolye gönderebiliyorum. Ne yapayım, param henüz gelmedi. Ötekiler Paris'ten, Roma'dan aldığım şeylerdi. Ponte Vecchio'dan geçiyordum. Birdenbire seni hatırladım. Daha doğrusu kolyeyi evvelâ dükkânda, sonra senin boynunda gördüm. Karşımda imişsin, aynanın önünde giyiniyormuşsun gibi bir şeydi. Bunu o kadar iyi gördüm ki. Orada bırakamazdım artık. Hakikatte onu sen kendin seçtin demektir. Ponte Vecchio, dört yüz sene evvelki gibi. Kuyumcular, mücevherler, süs dükkânları... Bütün İtalya. Dün akşam Fiesole'de ay ışığında saatlerce seninle beraberdim. Oradan da bir hediyem var. Küçük, mânasız bir şey. O kadar mânasız ki göndermeğe cesaret edemedim, cüzdanımda saklıyorum. Seni düşünürken kopardığım bir taflan yaprağı. Sakın budalalık deme, bana gülme..."

Refik elinde iki kadeh rakı karısına yaklaşıyor. "Deminden beri dikkat ettim, hiçbir şey içmiyorsun, ayıp! Şu rakıyı al. Sıhhatine. Midyeler çok güzel. Korkarım yine sen kızarttın..."

Leylâ Refik'in iki parmağı arasında tuttuğu midyeye ağzını uzatıyor.

"Hakikaten fena olmamış... Emine Hanım kızarttı."

Yan yana, yiyecekle dolu masaya, misafirlerine, tavan arasına kadar her penceresinden aydınlık sızan yalıya, Suat'la Sadiye'nin beraberce boyadıkları fenerlerle aydınlanmış bahçeye bakıyorlar. Tam karşısındaki lamba bir Hitit güneşi. Yanı başındaki, ışığını kırmızısı ve beyazı bol bir köylü çorabından gönderiyor. "Bunlar deli... Suat, saadetin nerde olduğunu bilmiyor." Tekrar kadehi kocasına kaldırıyor ve Sabiha'ya gülüyor.

"Fiesole'ye Refik'le beraber biz de gittik... Sırf Selim'in gecesi için istedim bunu. Fakat hiç de Selim'in mektubundaki gibi değildi. Evvelâ yağmur yağmıyordu. Sonra kimsecikler yoktu... Taflanlar hiç de öyle kokmuyordu. Refik bir şeyler söylüyor galiba. Hayır, Refik Atıfet Hanım'la konuşuyor. Atıfet Hanım'la ve Sabiha ile... Refik kadınlarla konuşmaktan hoşlanıyor. Ne kadar vazıh ne kadar terbiyeli. Nasıl üşenmiyor, tane tane anlatıyor. Selim dünyada bunu yapamazdı. Nuri ya alay eder yahut doğrudan doğruya işi çapkınlığa dökerdi. Bir gece Ankara'da benimle dans ederken... Niçin biz kadınlar bu kadar zayıf oluyoruz? Eğer Selim'in yüzünü görmeseydim bayağı vaat edecektim."

"Hayır hanımefendi, öyle değil. Ama nasıl olduğunu bana sormayın. Yalnız işin öyle olmadığını biliyorum. Rakam da biraz mübalağalı. Fakat bu iş olmuş..."

Sabiha Hanım'ın sesi tekrar ve telaşla evine döndü:

"Ne olacak halimiz, bilmiyorum. Nejat'ı da bu sene leyliye verecektim. Cesaret edemedim. Üç çocuğun birden taksidi."

Leylâ gülerek lafa karışıyor. "Doğrusunu söyle Sabiha... Nejat'ı bırakamıyorsun. Öyle değil mi?"

"Galiba biraz öyle..." Ve Sabiha bütün çehresiyle, hüviyetiyle gülüyor: "Çok hastalıklı büyüdü. Sonra annem bizimle beraber değildi artık, hep ben baktım. Birbirimize alıştık..." Başka sebepleri yok mu acaba? İnsan kendisi araştırırsa neler bulmaz. Bir ömür bu. Fakat niye araştırmalı! İnsan ne diye kendisini yolcu

zembili zannetmeli? Gözleriyle kalabalıkta kocasını araştırıyor. "Belki de en küçükleri olduğu için. Bazen büyüyüp evleneceğini, benden ister istemez ayrılacağını düşünüyorum da şimdiden telaş ediyorum."

Sabiha cömert kadın. Hiçbir gizlisi, girift tarafı yok. Her şey açıkta. Açıkça seviyor, açıkça kıskanıyor, açıkça hesaplıyor. Ben hiçbir zaman onun gibi olamadım. "Üç dört senede bir çocuk doğurmazsam rahat edemem." Büyük oğlu şimdi on sekizinde, kız on beşinde, Nejat on üçünde. Nejat için beraberce aradan çıkarlar demişti. Erken evlenmenin, derhal evlenmenin iyiliği. Kendisine hayat ve insanlar hakkında düşünmek fırsatı vermedi. Bir daha dünyaya gelirsem... Ama insan bir daha dünyaya gelebilir mi? Çocukken hep bunu düşündüm. Gelebilir miyim diye değil, geldim mi diye? Acaba bir dördüncüye niyetleri var mı? Çok kadınca bir merakla Sabiha'nın esmer yüzüne, toplu fakat nisbetli vücuduna, boynuna, göğsüne bakıyor. Güzel kadın. Güzel ve geniş. Kaymak bağlamış bir süt kâsesi gibi. İnsana emniyet veriyor.

"Haydi dans edelim..." Refik'in eli omzunun üstünde ısrar ediyor.

"Dur şu kadehi bitireyim." Kadehi Sabiha'ya, Atıfet'e, küçük Nejat'a kaldırıyor. Çünkü deminden beri hep küçük Nejat'ı hatırlıyor. Kıpkızıl saçları, çipil mavi gözleri, kadınca tatlı halleri, kollarıyla iki dizini kucaklayıp yere çömelişi, evi seven o çok tatlı tembelliği Leylâ'yı çocukluğundan beri sarmıştır. Ama şimdi büyüdü artık.

Dans etmeğe karar verdiği şu anda cazın sesini duymuş olmasına şaşırdı. Halbuki deminden beri çalıyordu. Elimle alnımı silsem nasıl olur? O kadar güç bir iş ki bu. Zaten imkânı yok. Refik beni sımsıkı yakaladı. Refik'in kolları arasındayım. Elim onun omuzunda. Ritm de alkol gibi. İnsanın damarlarına bir lahzada yayılıyor. Ama onun sarhoşluğu başka türlü... Refik tam zamanında dansa başladı. Yoksa piste kadar kalçamı sallayarak gidecektim. Annemin en ayıpladığı şey. Annem... Neyi ayıplamazdı

zaten. Ama biraz ısrar edince zahir âdet böyle, diye vazgeçerdi. Alışırdı. Anne sizin zamanınız değil artık, bugün hayat başka derdim. O zaman annem bana kızım, güneş başka taraftan mı doğuyor, diye sorardı. Hayır, inanmazdı sadece vazgeçerdi. Çok yorulmuş gibi vazgeçerdi... Refik'in annesi de öyle çabuk vazgeçerdi. Refik çok iyi dans ediyor. Kolları arasında insan âdeta kendi ağırlığından kurtuluyor. Sanki uçuyorum.

"Refik annenin tango için söylediğini hatırlıyor musun? 'Nedir o hep kürek çeker gibi olduğu yerde gidip gelmek?'" Refik bu eski hatıraya gülümsedi. Sonra uçuşu biraz daha hızlandırdı. Hepimiz safra atıyoruz. Fakat nereye gidiyoruz? Hangi yıldıza? Asım da fena dans etmezdi. Toplantılarda hep ya Asım ya Refik beni dansa kaldırsın isterdim... Nuri şöyle böyle dans ederdi. Zaten Nuri'de her şey şöyle böyleydi. Ama Selim hiç dans edemezdi. Cebri yürüyüş gibi bir şey, derdi. Selim nasıl dans eder ki ritmi tutamaz. İyi ama şimdi ben ritmi tutmuş mu sayılırım? Hiç de değil. Sadece Refik'e uydum, o beni götürüyor. Eğer düşüncem başka yerlerde olmasa ayaklarımın ucunda bütün bahçe, son güller, ateş çiçekleri, Suat'la Sadiye'nin boyadıkları fenerler yavaş yavaş göklere doğru yükselirdik.

Selim'i dikkati felce uğratır. Selim daima kendi kendinin hapsettiği adamdır. "Hiçbir disiplini uzviyetime mal edemedim." Zavallı Selim. Daima formül adamı kalacak. Tarif edince rahat ediyor. Fakat hakikaten böyle nereye gidiyoruz? Nereye gidiyoruz? Şu andaki hiçbir şey artık kendisi değil. Her şey dönüyor. Her şey birbirine karışıyor, birbirinde kayboluyor. Nerdeyse hepsi birden silinecek. Zaten hepsi Refik'in yüzünde toplandı. Oradan çıkartmanın imkânı yok. Selim Nuri, Nuri Refik. Refik hepsi... O ihtiyar adam. Hangi ihtiyar adam? Niçin daima bir ihtiyar adam lâzım? Nuri beni eskiden beri severdi ve Selim'i kıskanırdı. Selim de bunu bilirdi. Zaten Selim'in kabahati de bu değil mi? Her şeyi bilmesi, fark etmesi ve hepsini birden hatırlaması... Her an, her an, her an...

(...)

Selim'le her an korku içinde yaşardım. Her an yüreğim ağzımda... Selim'in susmaları... Daima mazlum, daima şüphe içinde... Ve daima mahpus. Zavallı Selim... Şimdi ki hürriyetini verdim, acaba yine öyle azapta mı? Sonuna doğru... Bu kavsi tekrarladığımız zaman... Musikinin eski pathé plağında o kadar gıcırdayan yere geldiğini âdeta bir iklim değiştirmişler gibi içinde duydu. O kadar alışmıştım ki Ambasadör'de, Siyah Kedi'de bile buraya geldiğimizi bilirdim.

"Refik bizim gramofona ne oldu?"

Refik bir lahza duraklar gibi oldu. Neden bu kadar çok hatırlar sanki? Ve niçin etrafının da kendisiyle birlikte hatırlamasını ister?.. Bu Leylâ!.. Hafızasında küçük, acayip, bugünkülerin yanında basit denilebilecek alet, nikel reseptörü, iğnesinin zümrüdü ile birdenbire çok zalim bir şey gibi parladı. Gramofon, hançer, bıçak, hatta revolver parıltısı ile... Sanki yine orada, Beyoğlu'ndaki küçük bekâr odasında, yahut hep birden bütün aile beş yaz üst üste Yeniköy'de tuttukları yalının o karanlık sofasında imişler gibi. Hanımellerinin, alt kattaki şaraphanenin kokusuna karışan bayıltıcı kokusu...

"Nerden aklına geldi şimdi?.." Birden sustu. Sesinin gülmeğe çalışan cehdini beğenmemişti. Niçin hatırladı sanki?.. Ve nağmeyi yakalayarak bütün ustalığıyla dönmeğe çalıştı. Bir, iki... Fakat pathé gramofonu ve etrafında toplanmış insanları, Nuri'yi, Asım'ı, Cahide'yi, öbürlerini, hiçbirini sualin geldiği yerde bırakamadı. Onlar hepsi ağır bir safra gibi beraberindeydiler artık. Hep hatırlayacak mıyız böyle?.. Hep hatırlatacak mı? Ve Leylâ'yı gücendirmekten korkuyor gibi devam etti.

"N'oldu sahi?" Cevabı bekledi. Çünkü bu sualin cevabı daima Leylâ'nın ilk evlenmesi denen acayip ve karışık günlerin içinde kaybolurdu. Şüphesiz annelerden biri sözünü tutmuş, biçareyi azat etmişti. Belki de üç dört kayık tabağına, hatta birkaç çamaşır sepetine. Bununla beraber her defasında büyük gayretlerle yerine koydukları kırık koluyla, yeşil gözüyle, plaklarının ağırlığı

ve eskiliğiyle bu gramofon onları hiç bırakmamıştı.

"Senin ilk Mısır seyahatinde... Zannederim ki o deli kız sattı. Annem, yengem o kadar şikâyet ediyorlardı ki..." İlk Mısır seyahati. Bir yığın güçlükle toplanan para... Üçüncü mevkide bol bahşiş mukabilinde elde edilen tayfa yatağı. İkinci mevki güvertesinden seyredilen Akdeniz limanları. İzmir, Antalya, İskenderun, Beyrut, Akkâ... Küçüklüğünde hemen hepsini etrafında gördüğü, belki bir kısmını kendisinin de giyindiği şeylerle giyinmiş, sadakor entarilerinin üstünde ceket ve başlarında fes, kollarında altın saatler, Arapça ile karışık Fransızca konuşan Suriyeli, Lübnanlı delikanlılar. Akkâ'daki kayıkçı. Ya efendi sen de şıkacak? Ve benim yerimde Asım olsaydı çok başka türlü anlayacağı o acayip el işareti... Kal benimle... Şıkacak, şıkmayacak... Selim'in dediği gibi imparatorluk denen ortaoyunu. Zaten gerisini Selim'den dinleyin. Çünkü bu seyahatin hikâyesi bizim hudutları geçtikten sonra hep Selim'in olurdu; Cezzar Ahmet Paşa, Mehmet Ali Paşa... Tanzimat...

Susan cazın bıraktığı boşlukta, Leylâ ile karşı karşıya, sanki eski albümlerde sararan o hep bir arada çekilmiş fotoğraflardan birinde imişler de küçük bekâr odasını yahut Maçka'daki apartmanın salonunu, Yeniköy'deki yalının karanlık sofasını dolduran genç kalabalığının ve sigara dumanının, küçük konuşmaların, kahkahaların, flört ve kıskançlıkların içinden birdenbire ayağa kalkmışlar gibi, zamanlarından kopmuş, birbirlerinin karşısında bekliyorlardı. Çünkü Nuri, Asım, Ziya, Sophia, Cahide, Cevdet, öbür kızlar, erkekler, hepsi orada idiler. Hatta Selim bile. O kadar geç gelmesine, Leylâ'nın ve kendisinin hayatına bütün bu kalabalık dağıldıktan, gramofon kullanılmayacak kadar kırıldıktan, diskler iyice eskidikten ve gençliklerini saran dans kasırgası dindikten sonra gelmesine rağmen Selim bile orada idi. Çünkü Refik için Leylâ'nın bulunduğu her yerde Selim vardı, hatta biraz da yalnız başına, bütün öbürlerinin varlıklarını çok gerilere iterek. Bir insanın, birkaç insanın bulundukları her yerde öbürleri üzerinde yaptığı o acayip, ifade edilmesi güç,

hatta imkânsız tesiri benimseyerek... Selim'den Refik ancak üçü beraber oldukları zaman kurtulurdu. Ancak o zaman eski mektep arkadaşı kendi bulutlarına iner, zihni bir fiksiyon olmaktan çıkar, alelade, hatta Refik'in biraz da acıdığı bir insan olurdu. Zavallı Selim pathé gramofonu görmemişti bile. Ama Ziya'yı tanıyordu. Evinde birkaç tablosu bile vardı. "Ömrümde poz verdiğim tek ressam odur. Yarabbim ne kadar kederli adamdı. Bilemezsiniz Leylâ Hanım, nasıl bir resmimi yapmıştı! Muttasıl ağlıyordum. Hem nasıl! Bütün çehremle. Gözlerim, kaşlarım, yanaklarım, bütün omuzlar, kravatıma kadar... Yanağımda bilmem niçin koyduğu o morlar bile... Bilmem n'oldu bu resim? Ankara'dan gelirken, biraz da isteyerek, hani bazen kendimize bile itiraf etmeden istediğimiz şeyler vardır ya işte öyle, bir arkadaşıma bırakmıştım." Pathé gramofon Ziya'nındı. Bir gün bütün dans plaklarıyla beraber Refik'e getirmiş ve orada bırakmıştı. Tıpkı Selim'in portresi gibi. Selim bunun da sebebini anlatmıştı. Bu hipersensibl, bu göğüs hastası, gitgide belki resimden fazla sevdiği musikiye dayanamaz olmuştu. Herkes gibi dinleyemiyor, ve bilhassa hiç unutmuyordu. Selim bunu bize kaç defa anlattı. "Ama sonra öleceğini anladığı günlerde tekrar musikiye dönmüştü. Yattığı dost evinde gramofon masanın üstünde iki plağıyla âdeta açık dururdu. Keman konsertosu, küçük bir gece musikisi. Ziya Paris'ten beri bu iki esere vurgundu. Muhakkak birinden birini dinlerken ölmüştür."

Refik olduğu yerde silkindi. Hatırlama denen şeyi hiç sevmezdi. Dünyada bundan gülünç bir şey olamazdı. Omuzlarını silkti ve Leylâ'ya "Haydi..." dedi.

Bu tangonun talihi de bu. Çalındı mı muhakkak tekrarlanacak. Bilen bilmeyen hiç kimse ondan vazgeçemez. Bundan güzel bir seyahat daveti olamazdı. Vakıa bu gece için bu imkânsız. Bu gece benim için ne Meksika ne başka yer var. Bu gece mazideyim. Benim o kadar biçare ve silik, sadece sadakat olduğum yıllarda. Bu gece Nuri'nin lodos dalgaları gibi patlayan kahkahalarına, insanüstü özentilerine, Asım'ın onu dinlerken daima parlak

monoklüne sinen anlayışına... Monoklüne ve bütün hüviyetine. Beyaz ve kolalı gömleğine... Ablak yüzüne... "Muhakkak bu Nietzsche'yi okumalıyım. Hakikaten büyük adam." Çünkü Asım Nietzsche'de kendi hayat telakkisinin feylesofunu bulduğunu sanırdı. Hakikatte ne Nietzsche'yi ne de başka bir feylesofu tanırdı. "Şimdi çok enterasan iki kitap okuyorum. *Corydon* ve *Tohum Ölmezse*... Ah monşer hürriyet, hürriyet..." Bir, iki, üç... Niçin Antranik Efendi üçten sonra bir hoppa derdi? Sonra arkadan dört, beş gelirdi... Antranik Efendi'nin İngiliz Sefarethanesi'nin karşısındaki dans mektebi... Sophia ile oraya ilk gidişleri. Sonra Cahide'yle... Tıpkı şimdi Leylâ ile olduğu gibi yanak yanağa, boyun boyuna... Bir, iki, üç. Hoppa... Sonra dört, beş. Bütün o kalabalığı eve ben sokmuştum. Hepsi benim dostumdu.

Maslak yolundaki çiftlikte... Sophia ile yalnız başımıza olduğumuz zaman bu tango ile dans ederdik. Cahide böyle uzaklara gitmezdi. O daha ziyade pasajdaki küçük odayı severdi. Ürkek bir kuş gibi helecan içinde gelirdi. Sonra o acayip albümü görür görmez... Lütfü'nün albümü... Çünkü Cahide aşkı hiçbir zaman tabii bir şey gibi almadı... Onu daima bir cerire, bir günah gibi gördü ve öyle sevdi. Refik'in de bu eski gençlik dostunu sık sık hatırlaması, araması bu yüzdendi. Cahide her an iğfal edilirdi. Cahide'nin uzun kirpikleri daima inik, daima duaya hazırlanmış içe çekik hali, bir Murillo tablosundan koparılmış aziz veya melek edası vardı. Fakat Maslak yolundaki çiftliğin başka misafirleri de vardı. Çifte nara ve zurnalarla, balalaykalarla oynatılan kadınlar. Vıcık vıcık tenler. Ve ertesi sabahların azabı. Çok defa bir hamamda sabahlardık. Halvetin bulanık aydınlığında yarı sarhoş, bitap, beyaz Bursa havlularının üzerinde iyice doymuş, çamura batmış büyük tanklar gibi, iki yana sallana sallana güçlükle yürüyen tahtakuruları... Boş mideye ilk inen bol limonlu çayın verdiği bulantı... Sonra Leylâ'ya götürülecek hediyeyi seçmek için uğranılan Beyoğlu mağazaları... Ve küçük paket elde yorgun, uykusuz eve dönüş. Bak şekerim sana ne aldım... Leylâ'nın dargın yüzü. Dün gece seni çok bekledik Refik. Hem

misafir çağırırsın, hem gelmezsin. Haydi git yat, yüzün yemyeşil... Sakın annene görünme... Ve bir türlü açılmayan paket.

Hayır bir idealin muhafazası çok güçtü. İnsanın onu olduğu yerde tutabilmek için ne karışık yollardan geçmesi lâzımdı. Karısını iki eliyle sımsıkı yakaladı. Hiçbir şey düşünmemeğe karar vermiş gibi muntazam, dikkatli, ağır ve baygın. Çünkü tango denen bu Allah'ın belasında başka şey yapılamazdı. Ritmin bütün hakkını vererek yürümeğe başladı. Hiç olmazsa bir vals olsaydı, dönmeğe, uçmağa müsait bir şey ve hepsini serpe serpe dönseydim...

"Selim'e Antranik Efendi ne demişti Leylâ?"

"Ne bileyim ben..." Bu Refik durup dururken neler hatırlamaz. "Dur, galiba bulacağım... İşte paranız beyzadem. Öbür derslerinki de... Siz dans öğrenemezsiniz... Zira bu sanat dad-ı haktır..." Ve hiç taklit yapmasını bilmeyen Selim'i taklit ederek "Sanat dad-ı haktır."

Hayır Selim'i unutamayacaklardı, unutmalarına imkân yoktu. Korkunç bir şeydi bu. Garip şekilde korkunç... Ne Selim'i ne de öbürlerini. Ne Ziya'yı ne Nuri'yi... Hiçbirini unutamayacaklardı. Hiçbir şey unutulmuyor. Bu hesapta tasfiye yoktu.

"Kızım ve karım..." Kapitol'de rastladığım avukat yeni evlendiği karısını bana böyle tanıştırmıştı. Fakat karısı yahut kızı çıplak Apollonların önünden bacaklarını okşamadan bir türlü geçemiyordu. Basit seks meselesi... Fakat hakikaten bu kadar basit mi? Her şey kendisine indirilince basit oluyor.

(...)

Basit... Meseleler etrafından tecrit edilince yahut umumileştirilince daima basit oluyor. Avukatın ıstırabını, genç kadının kim bilir kaç sene sürecek azabını çıkarınca her şey basitleşiyor. Doktorlar öyle değil mi? Basit bir apandisit, basit bir kardiyak, basit... Adam hastahanede. Birden kendi kendine güldü: "Kendisini asmıştı. Basit bir delilik meselesi. Paranoya... Tipik, tipik." Doktor böyle

söylemişti. "Bir de baktım, pencerede... Sallanıyor." Ve birleşen başparmağıyla şahadet parmağı elini havada bir çeşit sallanan çan yapmıştı. Ne duruyor burada, diye sordum. Müddeiumumi bekliyorlarmış, resim alacaklarmış... Efendim, yani resim alınacak... "Kaldırın şunu şuradan... Burada bin dört yüz hasta var." Bu sefer iş değişti. Basit bir aklıselim meselesi oldu. Fakat elini o kadar lezzetle sallıyordu ki havada, bu ölüme hepimiz gülüyorduk. Nerdeyse katılasıya gülecektik. Niçin bu tangoyu dinlerken hep Meksika'yı düşünüyorum? Şüphesiz bu da çok basit... Basit bir çağrı meselesi. Fakat hakikaten o kadar basit mi?.. Meksika... Hasırın ve kilimin dünyanın öbür ucundaki vatanı. Hasırın, kilimin, sefaletin... Nasıl kelimeler düşündükçe, basitin kadrosunu kırınca çoğalıyor. Sefaletin ve istismarın... Gidebildiğin kadar git artık. Fakat Meksika bizden zengin. Meksika'da bol petrol var. Ne çıkar? Halk eşekarısı kovanı gibi evlerde yaşadıktan sonra... Yarı çıplak ve aç... Sadece folklorla duyan ve durmadan ihtilal yapan insanlar... Çünkü, folklor sefaletin, biçareliğin tek mükâfatıdır. Nerde ki hayat aksar orada folklor vardır. Yığın yığın saz şairi görürsünüz... Ve halk raksları dünyadan ayrılır. Fakat Meksika bende sade bu değil. Bir yerde ufuk çukurlaşıyor ve bir güneş batıyor... Kıpkızıl bir güneş. Kim bilir hangi filmden kaldı? Yaşadığımız devirde insanın şahsiyi bulabilmesi öyle güç ki.. Sapsarı bir ışık dört yana uzanıyor.

Alkış... Yeniden başlayacaklar. Mexico!.. Meksika benim için biraz da Lawrence'ın *Kanatlı Yılan*'ıdır. Nasıl yakalamış ama. Halbuki Huxley'in Meksika'sı devrinin sineması. Dan dan dan... Durmadan öldürürler... *Kanatlı Yılan*'da sembol var. Bütün toprağı ve insanı veren sembol. Eski Allah. Meksika yeni bir ırkı deniyor. Cenubî Amerika da öyle. Brezilya da. Tam bir zenci Latinlikten bahsediyor, "Biz Latinler." sonra da Amerikalı, Colomb'dan evvelki Amerikalı oluyorlar... O kadar tabii bunlar... Mademki ırk teşekküldür. Onun için biz Akdenizliyiz. Her şeye rağmen Akdenizli... Dili Orta Asya'dan gelmiş Akdenizli...

Tango bu karanlığın ve suyun çift okyanusunda bütün ışıklarını

yakmış büyük bir gemi, bir çeşit transatlantik gibi ilerliyor ve ben bir anda böyle tek başına sahilde bırakıldığı için mahzun, dağınık düşüncelerle onu uğurluyorum. Üç şeyi öğrenemedim... Fakat ne çıkar, bu yaştan sonra... Üç şey. Lawrence arkamda beni destekleyecek bir kadın bulunmayınca ben yokum, diyordu...

(...) Kendi üzerimde düşünebilseydim, bu sözü ben ne vakitten beri söylemiş olurdum. Ama olmuyor işte. Düşünmek ve söylemek o kadar aynı şey ki. Eğer keşifler ihtiyaçlara göre olsaydı giyotini bir Osmanlı veziri icat ederdi. Çünkü kanlı ölümleri mukadderdi ve giyotinle ölüm en rahatıydı. Bununla beraber söyleyeyim, söylemeyeyim ben Lawrence'a benziyorum. Ama yalnız burada. Çünkü o hakikaten büyük muharrir. Bütün bir devir. Sosyalizm ve seks meselesi. Kadın hürriyeti. Leylâ arkamda iken ne kadar mesut ve kuvvetliydim. Kendimi bir dev sanabilirdim. Şüphesiz yine aynı insandım. Fakat kendimi böyle sandığım anlar vardı... Leylâ arkamda iken... Niçin her fikir, üzerinde düşününce biraz üzerine basınca bir lahzada öbür tarafına geçiliveren çürük bir tahta perde oluyor. Aşk hiç de sağlam bir trapez değil. İhtirasın körlüğünden başka ne var bu işte? Bir rüzgâr esiyor ve gözleriniz birdenbire hiçbir şey görmüyor. Asabi cümlenizin oyuncağısınız o kadar .. Karanlıkta güller, ateş çiçekleri. Ve bu caz. Meksika, sonra Cenubi Amerika. Çocukken gözlerimizi kapar, parmağımızı haritanın üzerinde rastgele bir yere korduk. Orası bizim olurdu artık. Mercan takım adaları böyle benim olmuştu. Nasıl seviyordum Mercan takım adalarını. O zaman arkamda Leylâ yoktu, ne de düşüncemde. Saliha diye küçük bir kız vardı. Geveze bir kız. Nevzat'ın mısır koçanına benzettiği, annemin yolunmuş karga dediği küçük bir kız. Ve ben hürdüm. Düşüncem her tarafa gidebilirdi. Saliha, Nevzat beraberimde olmak şartıyla her yere.

İflas hiçbir zaman büyük roman olmayacak. Eğer üst katta dolaşan delikanlıyı koyabilirsem belki biraz değişir. Üst katta dolaşan biri. Durmadan geziniyor ve ben ayak seslerini duyuyorum. Ayak sesleri her an beni tehdit ediyor. Tanımadığını bir

insan. Tanımadığım için olduğundan çok kuvvetli, çok başka geliyor bana. Bir çeşit ilah. Bir çeşit şimşek ve yıldırım tanrısı. Adımlarının sesinden düşüncesini vehmediyorum. Ve olduğum yerde büzülüyorum, korkuyorum. Korkuyorum, bir yerlere saklanmak istiyorum.

Alkış. Tango yeniden başladı. Leylâ şimdi kiminle dans ediyor acaba? Belki o esmer delikanlı ile. Yahut Suat'la. Suat benden kaçıyor. Varsın kaçsın. Yine gelir. Bir gün yine gelir.

Belki de hiç gelmez. Niçin gelsin? Arkasında Leylâ varken? Ben kimseye gidiyor muydum o zamanlar? Ne de kimsenin bana gelmesini istiyordum. Kendi kendime yetiyordum. Leylâ bana yetiyordu. O benim sonsuz imparatorluğumdu... Onunla meşguldüm, güzelliğini bir gökyüzü gibi sayıyordum. Burada bu var, burada bu var diye... Küçük bir kadın... Her kadın gibi bir kadın. Fakat bana yetiyordu. Beni aşıyordu. Belki Suat'la dans etmiyor, Nuri ile dans ediyor. Nuri ona yumuşak dudaklarıyla gülümsüyor. Moğol gözleriyle yarı alay yarı ciddi bakıyor. Leylâ bu cins bakışlardan hoşlanır. Her kadın, bütün kadınlar bu cins bakışlardan hoşlanır. "Aldırma, bu dünya böyle işte. Şurada kaç günlük ömrümüz var? Ne diye meseleleri azdıralım. Büyük davranışlara ne lüzum var sanki?... Bak hazların dünyası hazır... Bir adım ötemizde bir uçurum gibi açılmış bizi bekliyor. Sen benim uçurumum olacaksın, ben senin uçurumun... Beraber yuvarlanacağız bir müddet. Sonra birbirimize yabancı, birbirimize karşı terbiyeli, sakin ayrılacağız. Karımla öyle olmuyor mu sanki? Sakin ve terbiyeli. Terbiyeli ve budala. Daima aşağıya çökmeli. Daima inmeli. Hayır, hayır. Şüphesiz bu değiliz. Bilmez misiniz, ben ne kadar idealistim. Ama kıyafet değiştirerek yaşamanın ayrı bir rahatlığı var. Zaten istediğin zaman tekrar yükselirsin. Lüzum görürsen eğer. Kartıma bakın. Bütün prensler öyle yapmazlar mı? Mühim adamların hepsi. M. X. Bütün büyük otellerde M. X. vardır. M. X. bugün tenis oynadı." Nuri'de insanı aşağıya çeken bir taraf vardı. Tutunamayacağın yüksekliklerde ne diye kalınağa kendini zorlayacaksın? Aşağıya, aşağıya in. Bak bu caza,

nasıl aşağıya doğru çekiyor insanı. Tıpkı bir tirbuşon gibi. Ben bile olduğum yerde iniyorum. Boşaltılan bir havuzun suyu gibi döne döne aşağıya inmek. Erenköy'de Nevzat'la başlıca eğlencemiz buydu. Durmadan havuzun suyunu boşaltırdık. Gruk... gruk... gruk. Delikten akan suyun sesi. Sonra Arnavut bahçıvanın şikâyeti. Bu küçük şeytanlar... Hanımefendi, bu küçük şeytanlar... Ve biz kapı arasından biçare adamı dinlerdik. Sonra Nevzat birdenbire ciddi içeriye girerdi. N'olmuş sanki Sinan Efendi? Yine açtık ya... Ve Sinan Efendi'nin onu görür görmez sulardan serin gülüşü.

Ama bu sefer gitmeyeceğim. Ne diye gideyim? Mademki biliyorum, görmeğe ne lüzum var? Ne diye rahatsız edeyim. Ankara'da beraberce dans ederlerken nasıl aşağıya doğru çekiyordu Leylâ'yı. Gel bir de benim yeraltı bahçemi gör. Nasıl gülüyordu. Nasıl yumuşak gülüyordu. O kadar zararsız ki bu tecrübe. Bir kere ayağın sağlam yere basacak. Daha aşağısı yok. Daha aşağıya hiç inmeyecek. Sadece eninde sonunda olduğun şey olacaksın...

Ama Nuri öldü. Ölülerle dans edilmez. Bu da budalalık. Niçin ölülerle dans edilmesin? Mademki zihnimizde yaşıyorlar. Leylâ o gece teslim olmuştu. Biliyorum ki teslim olmuştu. Bakışlarıyla, gülüşüyle onundu. Eski Sümer mühürleri gibi, kabartması onun balçığını zaptetmişti. Sonra birdenbire göz göze geldik ve her şey bitti. Bir ağaç dalına takılıp sönen bir balon gibi orada sarktı, biçare ve isteksiz. Oracıkta sönmüş balon, zavallı Leylâ. Ve böyle gözlerimin önünde küçüldüğü için onu birdenbire çok başka türlü sevdim. Korkuya, kıskançlığa çok başka bir şey karıştı. Şimdi bile ne olduğunu bilmediğim bir şey. Hiçbir zaman anlamadığım, anlayamayacağım bir şey. Birdenbire Leylâ benim için bir daha unutamayacağım bir şey oldu.

Sabiha Hanım. Sabiha Hanım istakoz tabağının başında.

Nasıl iştahla yiyor ve yan gözüyle tabağa bakıyor. Beni görmemesi lâzım. Sabiha Hanım beni hiç sevmedi. O yılbaşı gecesinden beri hiç sevmedi. Kocası Leylâ ile dans ederken dizini dizime

yapıştırdığı ve benim dizimi çektiğim geceden beri. Sonra o balo tesadüfü. O hasta adam. Hasta ve sarhoş... Sarhoş ve alabildiğine müteşebbis. Birdenbire ben ortaya çıkıyorum. Neden sanki? Ben sadece Leylâ'yı arıyordum. Nuri ile dans eden Leylâ'yı. Ve ben ortaya çıkınca her şey değişiyor. Hasta adam birdenbire gözlüklerinin terbiyesi ve nezaketi oluyor. İhtiyar ve nazik bir karga. Ve birdenbire ayrılıyor. Belki dosyalarına dönüyor. İhtiyar ve nazik karga, dosyalarına dönüyor. Kendisi söylüyor. Hepimizin dosyaları var. Ben devlet gibiyim, dosya tutarım. Ve Sabiha Hanım'ın eli bomboş kalıyor. Ne hazin... Bomboş. O kadar yakınken bomboş. Sabiha rahatça gülüyor. Boş kalan eliyle ceketime asılarak gülüyor. İşimi bozdunuz, ama zararı yok. İsterseniz sizinle başlayabilirim. Ben rahat insanım. Rahat ve hür. Canım isteyince. Yazık ki ben Leylâ'yı arıyorum. Şimdi burada idi. Nuri ile dans ediyordu. Sonra bu tarafa doğru gitti. Kıskançlık o kadar korkunç bir şey ki... Kıskançlık insanı körleştiriyor. Halbuki Sabiha'yı daima biraz istedim. Şimdi bile içimde onu isteyen bir taraf var. İşimi bozdunuz, fakat zararı yok.

Sizinle de olabilir. Elverir ki razı olun. Sizinle veya herhangi biriyle. Yarın sabah hepsini unutacağıma göre. Küçük Nejat'ın yatağının başında ben her şeyi unuturum. Sevgi'nin çantasını hazırlarken yahut Hayri'nin gömleklerini ütülerken. Sonra yine hatırlarım. Sıra kocamın mendillerine gelince yine hatırlarım. O zaman erkeklerin zamanı başlar. Annenin kapısı kapanır, kadın uyanır.

"Sabiha daima Refik'in tarafını tuttu. Bunu sen de biliyorsun." Kocası bana böyle yazmıştı. Bu yeni bir şey değil, demişti. Galiba bu işe bizde karar verildi, demişti. Bir gün bize gelmişti. O gece bizde kalmıştı. Çok perişandı, kararsızdı. Sen seyahatte idin. Ne garip!... Nasihat dinleyen bir Leylâ. Zavallı Leylâ. Hayır, ölülerle dans edilmez. Zaten ölülere ihtiyaç yok ki... Deminki esmer delikanlı yukardan inmiş. Evin içini biliyor ki böyle ben görmeden inebildi. Bana bakıyor. Ama deminki tebessümle değil... Böylesi daha iyi. Şüphesiz gülünce daha adileşiyordu. Şimdi sadece arzu.

Sonra yukarda iken daima beni tehdit ediyordu. Ayaklarını beynimde duyuyordum. Paranoyak... Paranoya... Sabahleyin hastahaneye gelince bir de ne göreyim, herif kendini asmış... Sallanıyor. Doktor başparmağıyla şahadet parmağını birleştirmiş, havada elini bir armut gibi sallıyordu. Sallanıyor. Hakikaten iki parmağının arasında adam varmış gibi. Buna rağmen sesi gülüyordu. Zaten hepimiz gülüyorduk. Mesele o kadar basit ki. Hepimiz gülüyorduk. İnsan talihi. Bir adam sabahleyin erkenden kendini asmış. Bir paranoya. Biçare bir halat artığı. İnsan tabiatı. Tabiat-ı beşeriye. Bizim hatamız insanları yavaş yavaş öğrenmekte. Halbuki bir kısmı bunu baştan biliyor. Politikacılar bunu baştan biliyorlar. Böyle olduğu için de... Böyle olduğu için de insanı rahatça kullanıyorlar. İnsan denen bu küçük alet. Satılık mahluk. Bir emriniz kardeşim... Teşekkür ederim, lütfen dosyaya not alınız. İnsan tabiatı. İnsan tabiatı. Cümlenin malumudur ki tabiat-ı beşeriye ıslah kabul etmez bir enmuzec olup hayır ile şer arasında... Hayır ile şer arasında sallanır. Tıpkı doktorun iki parmağı arasında zavallı paranoyağın sallandığı gibi. Keşke Leylâ o kolyeyi takmasaydı. Unutsaydı, atsaydı. Hem neden yaptı bunu? Barışmak için mi? Ben ona dargın değilim ki. Şüphesiz benim için takmıştı. Evlendim. Ama unutmadım. Bak seni nasıl hatırladım. Ben seni daima hatırlarım. Refik'le yatarken, Nuri ile dans ederken, Suat'la konuşurken. Ben de Leylâ'yı unutmadım. Hiçbir zaman unutmadım. Unutmayacağım da. O kadar çok yüzleri var ki bende, unutmanın imkânı kalmıyor. Hayır ile şer arasında... Kıskançlık sevginin öbür yüzü. O kadar öbür yüzü ki içimde şimdi böyle birdenbire uyanan hangisidir bilmiyorum. Ama bilmem lâzım. Mademki Leylâ mevzuubahistir. Her şeyi bilmeliyim. Kıskançlıktan değil. Sevgiden. Yazık ki Leylâ anlamadı bunu. Leylâ sadece kıskançlık sandı bu işi. Ama kıskanmadığım zamanlar da vardı. Baştan başa emniyet ve saadet duygusu olduğum zamanlar. Nasıl eski saray birdenbire başımın üstünde kurulurdu. Kapıları, pencereleri, duvarları hep som Leylâ saray. Ve içimden sıtma üşümeleriyle onun geniş sofalarında,

tavanı yaldızlı avlularında dolaşırdım. Sonra Leylâ'nın dışardan bir gülüşü, bir bakışı. Her şey yıkılırdı. Tavan uçar, ben açıkta kalırdım. Yağmur altında bir köpek yavrusu gibi. Sırsıklam ve biçare, açıkta. Sonra tatlı bir söz, bir gülüş, ikimizin birbirimizi birden özleyişi. Enkaz kendi kendine toplanırdı. Tekrar çatı kurulurdu. Bu işte aksayan bir şey var. Fakat nedir? Seven iki insanın böyle birdenbire birbirlerini bedbaht etme ihtiyacı? Caz yeniden sustu. Son ışıklarıyla bir akşam gibi sustu. Şimdi alkış başlayacak. Bütün bu insanlar kanat şakırdatan acayip kuşlar gibi alkışlıyorlar. Nasıl aktıkları derinlikten birdenbire dışarıya çıktılar. N'olur tekrar bizi oraya gönder. Tirbuşon tekrar delsin, tekrar banyonun deliğinden gruk gruk, diye akan su olalım.

Başından beri Nuri beni seviyordu. Ve Selim'i kıskanıyordu. Belki de Selim'i o kadar sevdiği ve o kadar kıskandığı için beni seviyordu. Çünkü Selim hem sever hem kıskanırdı. Ama beni daha evvelden de seviyordu. Ben hiçbir zaman onu öyle sevmedim. Sadece tuhaf bir arkadaş gibi gördüm. Eğlenceli, biraz tuhaf, biraz da çekici tarafları olan bir arkadaş. Delidolu olduğu için cazipti. Sonra çapkındı. Bu işleri öyle rahat bir görüşü vardı. Hep n'olur sanki, der gibiydi. O kadar mühim mi bu iş? Ve beni daima isterdi. Ben, beni istediğini daima bilirdim ve garip şekilde bundan hoşlanırdım. Fakat onu hiçbir zaman istemedim. Hoşlanırdım, fakat istemezdim. Onun gözlerinde daima esir pazarında, daima biraz çıplak gibiydim ve bunu hissederdim. İçimden bir üşüme ile hissederdim. Bu yüzden ona düşman olurdum. Bununla beraber kendi kendime daima belki... derdim. Beni istediğini bildiğim için. Belki, fakat şimdi değil çok ilerde. Yahut delirdiğim bir zamanda. Başka bir Leylâ olduğum zaman. Yahut da birdenbire, kendimi unuttuğum bir zamanda. Ama ölünce iş değişti. Öldüğünü işitince bir kere olsun onun olmadığıma üzüldüm. Garip bir şekilde üzüldüm. Ona verebileceğim tek şeyi ondan kıskandığım için üzüldüm. Değer miydi sanki?.. Hâlâ içimde bunun sızısı var. Acayip bir sızı bir ölüyü zaman zaman karanlıktan çağırıyor. Gel, diyor, gel, sana açığım.

Tam istediğin gibi senin olmağa hazırım. Sevgi mi bu? Vicdan azabı mı? İkisi de değil. Büsbütün başka bir şey. Şüphesiz başka bir şey. Belki asıl kadın şefkati bu. Annem duysa muhakkak iffetsizlik derdi. Kızım sen ... olmuşsun, derdi. Ama Balıkçı Hüseyin'i vurdukları zaman... Kaç yaşındaydım? Sekiz yahut dokuz yaşında. Günlerce evde hep ondan bahsedildi. Balıkçı Hüseyin'in kadife gibi siyah gözleri vardı. Teni de öyle idi. Kadife gibi yumuşaktı. Ben bile bazen avuçlarıma alıp okşamak, sevmek isterdim. Ama gözlerinden korkardım. Dişlerinin gülüşünden korkardım. Bir gece yarısı vurdular. Daha yalı satılmamıştı. Silah seslerini işittik. Hepimiz uyanmıştık. Birbiri üstüne altı kurşun sesi. Dağla ev arasında olduğu için belki böyle kuvvetli gelmişti. Hepimiz uyandık. Büyükannem ışığı yaktı. Evvelâ avucunun içini gördüm.

Leylâ o geceye ait şeyler gibi ninesinin avucunun içini de hiç unutmamıştı. Zaten her şey o kadar yavaş yavaş, teker teker olmuştu ki hiçbir şeyi unutmasının imkânı yoktu. Evvelâ birbiri üstüne silah seslerinde bütün oda, denizden doğru gelen müphem ışıkta yüzen büyük bir gemi gibi birdenbire sarsılarak uyanmıştı. Sonra arkasından bütün ev uyanmıştı. Sonra dış kapının ağır tokmağı çalınmağa başlamıştı ve rıhtımdan doğru bir erkek sesi "Doktor bey... Kaymakam bey..." diye bağırmıştı. Ve rıhtıma açılan kapının tokmağı vurulmağa başlamıştı. O zaman büyükannesi "Bir şeyler oluyor..." diye kalkmış, komodin üzerindeki lambayı yakmıştı. Leylâ karanlıkta çakan kibritin parıltısını, ihtiyar kadının avucunun bu kibrit ışığında çok eski, biçare bir şey gibi, eski soluk satenler gibi aydınlandığını görmüş, sonra küçük lambanın ışığında büyük, heyula gemi, her akşam o kadar hayal içinde kendisini rüyaların iklimine taşıyan gemi birdenbire kendi odaları olmuştu. Sonra o kalkmış, konsolun üstündeki lambaları yakmıştı. Tam bu esnada evin içinde sesler başlamıştı. Sonra annesi çıplak ayaklarla onu sofada görünce tekrar odasına sokmuştu. Sonra Leylâ iki yatağın arasında ayakta ne yapacağını düşünürken, çünkü büyükannem orada değildi, Nail yavaşça içeriye girmiş, Balıkçı Hüseyin'i vurmuşlar,

haydi, demişti. Buraya babama getirdiler, haydi gidelim bakalım, demişti. Nail o zaman beş yaşında idi ve Balıkçı Hüseyin'le çok ahbaptı. Fırsat buldukça gider, onunla iskambil oynardı. Arka merdivenden ineriz, kimse bizi görmez. Arka merdiven evin içinde herkesin güldüğü, şaşırdığı bir şeydi! Bu merdiven Hekimbaşı yalısı..... kâhyasının yalısı, daha sonra Azmi Beyefendi'nin yalısı olduğu zaman ve haremle selamlık arasında bir mabeyn sofası bulunduğu devirden kalmaydı. Selamlık, mabeyn kısımları yıkılmış, arsanın büyük bir kısmıyla ve dağın bütünüyle satılmıştı. Fakat bu küçük dik merdiven, hakiki minare merdiveni, eski debdebenin bir şahidi gibi kalmıştı. Şurası var ki yalının o tarafındaki asma odaya yalnız bu merdivenden inilir ve çıkılırdı. Acayip bir şeydi bu oda. Yalnız inilerek girildiği için Leylâ'nın muhayyilesini daima gıcıklardı. Kuyudan su çeker gibi anne, derdi. Çünkü merdivenin aşağı taşlığa açılan kapısı daima kilitli dururdu. Muayyen bir sebebi olduğu için değil, kilitli olduğu için herkes öyle bulurdu onu. O gece Nail'le Leylâ çıplak ayaklarıyla bu kapının önünde, onun çatlaklarından, taşlıkta olan biteni seyretmişlerdi. Balıkçı Hüseyin'i taşlıktaki büyük masanın üstüne yatırmışlardı. Refik, elinde kocaman karpuzlu bir lamba yaralıyı muayene eden Leylâ'nın babasına ışık tutmuştu. Garip bir manzara idi bu. Taşlığın asma lambasından ve Refik'in elinde tuttuğu büyük karpuzlu lambadan gelen ışık altında Balıkçı Hüseyin yattığı yerden üstüne eğilmiş Doktor Necdet'e beyhude yere zahmet ediyorsun!.. der gibi gülüyordu. Leylâ Balıkçı Hüseyin'i hiç unutmamıştı. Yüzü sapsarıydı ve gülüyordu. Acayip bir şekilde gülüyordu. İnkâr, alay, isyan, kahkaha, hayatı küçümseme, onun dışından bakma, her şey vardı bu çehrede. Çünkü Leylâ seneler boyunca büyüdükçe düşüncesi, hayat tecrübesi genişledikçe bu acayip hayal de onunla beraber büyümüş, gelişmişti. Yerde, ne de vücutta kan vardı. Altı kurşunun yarası kendi içine akmıştı sanki. Sonra babası birdenbire doğrulmuş başını sallamıştı. "Bitti," demişti, "hiçbir şey yapılmaz artık... Bir örtü getirin. Zavallı çocuk." Örtü gelince Doktor Necdet

Bey Balıkçı Hüseyin'in gözkapaklarını eliyle yummuş, arkasından birdenbire yaptığı işe şaşırmış gibi kendi ellerine bakmıştı. Sonra Balıkçı Hüseyin'in üstünü örtmüşlerdi. Balıkçı Hüseyin, bembeyaz patiskanın altında sırttaki küçük eve götürecek sedyeyi bekleyen uzun bembeyaz bir şey olmuştu.

İşte o zaman birdenbire asıl korkunç şey başlamıştı. İhtiyar bir kadın kapıda, dış kapıda bekleyen polisleri, bekçiyi, mahalleliyi iterek içeriye bir fırtına gibi girmiş, oğlum, oğlum nerde, oğlumu ne yaptınız! diye ağlamaya başlamıştı. Beyaz örtüyü didikledi attı, oğlunun üstüne kapandı.

O zaman işte Nail dayanamadı, o da ağlamaya başladı. O zaman annem geldi, bizi yukarıya çıkarttı. Hiç azarlamadı. Bir şey söylemedi. Annemin gözleri bulanıktı. Haydi çıkın!.. dedi. Elin adamından size ne? dedi. Ama kendi de içinden ağlıyordu. Annem Balıkçı Hüseyin'i hiç unutmadı. Yıllar yılı evimizde hep bu ölüm konuşuldu. Babam da unutmadı. O da zaman zaman susar, ellerine bakardı.

Balıkçı Hüseyin'in annesi de oğlunu unutmamıştı. Günlerce, aylarca mezarının başında, kapının önünde, –çünkü tam kapının önünde vurmuşlardı– taşlıkta ağlamıştı. Daima iki eliyle göğsünü açarak sanki bu göğüsle, bu kurumuş memelerle onu besledim, büyüttüm der gibi göğsünü döverek ağlardı. "Kötü bir kadın yüzünden... Kötü bir kadın yüzünden..." Hep göğsünü döverek ağlıyordu. O ağlarken ben evimizde, kışın fırtınalarda bahçedeki ağaçların, bir büyük servinin, çınarın çıkardığı sese dalardım. Onlar gibi bir şeydi. Tam onlar gibi değil, benzerdi.

Refik daima iyi dans eder. İnsan onun kolları arasında kendini uçuyor zannediyor. Hakikaten de şu anda uçmuyor muyum? Balıkçı Hüseyin, annesi, o gece, hepsini unuttum artık. Hepsi ayaklarımızın ucunda kaldı. Ben kendi âlemimle uçuyorum. Ve bahçe, çocukluğumun evi, misafirlerimiz, kendi elimle hazırladığım, diktiğim çiçekler. Suat, Nuri, hep beraber uçuyoruz. Yalnız Selim orada, tek başına duruyor. Selim tek başına duru-

yor. Nuri de öyle. O da tek başına duruyor. Küçük, eğri, yeşil Moğol gözleri aşağıdan doğru bana gülüyor. "Bu kadar mühim mi bu iş sanki?" diyor. Sırf beni içimden yıkmak için daha başka şeyler söylüyor. "Küçük bir Don Juan... Allah'sız bir Don Juan." Selim böyle söylerdi. "Oh, bitti artık..." Refik karısının elini öptü. Refik kibar adamdır. Daima elimi öper. Sonra yavaşça "Ne yapayım, seni seviyorum." der. Sonra birdenbire değişir, bana dilini çıkarır, benimle alay eder, yalancıktan kavga eder. Mesele çocukluğumuzu devam ettirmek meselesi. Hayat olduğu gibi. Bak hiçbir şey değişmedi. Bak, kendi evimizdeyiz. Önümüzden aynı su akıyor. Boğaz, gece... Aynı ışıklara bakıyor, aynı ölüleri düşünüyoruz. Ne kadar güzel hayatımız var. Bir saat gibi kendi üstüne kapalı.

Nuri küçük bir Don Juan'dı. Tanrısız bir Don Juan. Karısından başka hiçbir mesuliyeti yoktu. Karısı hayatının tavanıydı. "Karım görmemek şartıyla her şey mübahtır. Aman karım işitmesin. Benim karıma hürmetim vardır. Yarın anahtarı verebilir misin? Çok lâzım. Behemehâl lâzım. N'olur! Biçare bir evli adam. Karımın annesi hasta, oraya gidecek. Ben yalnızım. Küçük bir daktilo. Ben yerleştirdim. Biçare bir kız. Ama teni çok güzel. Sedef gibi. Cahil tabii. Ve korkuyor. Anahtarı bana verir misin?" Küçük bir hedonist. Hırsızlama isyanlar. Fakat akşam oldu mu, sakin ev, lamba ışığı. Ve küçük sosyalist düşünceler. Sosyalizm, sosyal. Mebusluğa hazırlık. "Demek anahtarı vermiyorsun? Yahu, bu kadar basit bir şey. O halde bana müsaade... Bir başka yerden bulayım. Bütün mesele karımın işitmemesi." Ertesi sabah Nuri yine bende idi. Bu sefer vicdan azaplarıyla beraber.

"Merhaba Selim Bey..."

"Merhaba beyefendi, merhaba hanımefendi..." Selim, Sabriye Hanımefendi ve Salih Bey'in, avukat Rıza Bey'in elini âdeta sevinerek sıktı. "İşler nasıl?"

Rıza Bey yeni bir insanla karşılaşmak fırsatını kaçırmamak ister gibi sakat ayağını bileğinden oynata oynata ileri uzattı ve otur-

duğu iskemlede sallandı. Sol ayağı sağ ayağından dört parmak kısaydı.

"İşler... İşler... Hangi işlerden bahsediyorsunuz? Benim şahsî işlerimdense bizim hısım akrabaya rağmen fena değil. Bir kahkaha attı. Monşer, Allah ecdad-ı kiramdan razı olsun. Sizinkileri kasdetmiyorum. Sadece kendiminkiler. Herifler işi öyle sıkı tutmuşlar ki iki nesil bütün sülale çalıştık çabaladık, hâlâ tüketemedik... Dün bir han sattım, yüz seksen beş bin liraya. Fena para değil biliyor musunuz?.. Vakıa birkaç sene bekleseydim iki milyon edeceğini biliyorum. İşler o tarafa doğru gidiyor..."

Çok eski ve Rumelili zengin bir ailenin çocuğuydu. Büyükdedesi Balkan harbinden daha çok evvel nesi varsa alıp satmış, Beyoğlu'nu bilhassa Pera Palas taraflarını satın almış, bir dostuyla beraber bir yığın emlâk, akar almıştı. Bu servet zamanla bir yığın mirasçı elinde darmadağınık olmuş, yalnız o hissesini muhafaza edebilmiş hatta avukatlıktan kazandığı paralarla epeyce arttırmıştı. İyi avukattı. Daha gençliğinde adliye muhitlerini senelerdir şaşırtan birkaç güç davayı kazanmıştı. Fakat asıl şöhretini bu başarılarla değil, kendi ailesine ait bir davada gösterdiği rahatlık ve dirayetle kazanmıştı. Filhakika büyükdedesinin hayatına giren bir odalık, adamcağızın ölümü üzerine nikâhı olduğu iddiasıyla mirasa girmek istemişti. Rıza Bey de bu mühim davayı aile namına üzerine almıştı. Fakat dört mahkeme gününü birbiri üstüne muntazam şekilde unuttuğu için hak kaybedilmiş, miras üçe bölünmüştü. Tesadüfler Rıza Bey'in bu dört mahkeme gününün dördünde de zurnalı, çifte naralı eğlencelerde geceden sızıp kalmasını istemişti. Sonuncusunda beraber yattığı kadının gece içki masasında geçen bir konuşmayı hatırlayarak onu erkenden uyandırmağa çalıştığı, fakat Rıza Bey'in ilk önce yorganına sarılıp uyuduğu ve ısrar edince kadını yanından kovduğu söylenirdi. Gariptir ki bu unutkanlık ve hayatî bir davayı böyle kaybetmesi asıl şöhretinin sebebi olmuştu. Herkesin ayrı ayrı şekilde yorduğu bu hadiseden sonra Rıza Bey'in işleri o kadar artmıştı ki yazıhanesini arkadaşlarına bırakmağa mecbur

olmuştu. Kendisi evinde ancak mühim meselelerde istişarelere cevap veriyor, arkadaşlarının hazırladığı bazı mühim layihaları ve müdafaanameleri gözden geçiriyordu.

Fakat bu başarılarının asıl tesiri mizacında olmuştu. O günden itibaren garip bir sinizme düşmüştü. Alaycı tebessümü dudaklarından hiç eksilmez, hadiseleri daima en olmayacak şeklinden alır, müşterileriyle o havada görüşür, hısım akrabasının hatta kendisinin hakkında onunla hüküm verirdi:

"Sizinkiler nasıl?"

"Bizim ecdat biraz ihtiyatsızlık etmiş..."

"Tabii şey... Herkes Asaf Paşa olmaz." Asaf Paşa dedesiydi. "Ama herif ne çalmış monşer... Ne çalmış... Muazzam şey. Ve nasıl da idare etmiş? Dikkat ettim, değişmek, değiştirmek mühim şeyler. Yani cins ve mahiyet değiştirmek. Dedem tıpkı tabiat gibi imiş. Arazi olarak muhafazaya kalksaydı yanmıştık. Ama değiştirmiş. Evvelâ esham, tahvilât ve nakit, sonra da emlâk ve akar yapmış..." Hep gülüyordu. "Bizim yeğenler de değiştirirler, ama kadına ve içkiye... Koskoca Asaf Paşa servetinin yarısı bulut bile değil, sadece duman olup gitti..."

Selim dostlarını müdafaaya çalıştı: "Yeğenleriniz çok zeki insanlar..."

"Muhakkak, orası muhakkak... Ne dersiniz aziz Prensesim?" Prenses lacivert hotozuyla, bu hotozu süsleyen kırmızı kumaş parçasıyla, elmasları, yakut ve zümrütleriyle daha ziyade bir Cenubî Amerika papağanına benziyordu. İşin garibi kibirli çehresinde o boğuk ve madeni sesi, yaşla durmadan büyüyen, değirmi kavsi artan burnu, yuvarlak küçük gözleri ile bütün çehre hotozun açtığı istikamette gelişmişti. Selim, Ada'daki köşkün önündeki plajda, Anadolu kıyısındaki büyük yalısında –Prenses'in dilinde malikâne ve hakikaten de bir malikâne kadar büyüktü– şemsiyesiyle, kendi icat ettiği acayip plaj kıyafctiylc bir Hint tavuğu gibi dolaşan, güneş banyosu yapan ve güneş battıktan sonra hiç

soyunmadan denize giren bu ihtiyar kadının yüzüne dikkatle baktı. Teni akşam ışığında bile arkasında bir lamba yanıyormuş gibi pürüzsüz taze, hemen hemen şeffaftı.

"Yeğenleriniz..." diye tekrarladı. "Ben de çok severim. Hele küçüğü. Ne zekâ... Muazzam zekâ. Anlatmasını ne kadar güzel biliyor. Sizin anlattığınız bütün hikâyeleri ondan büsbütün başka şekilde dinledim. Şimdi güzel bir kızla da evlenmiş. Ne şirin kadın. Ne espri monşer, ne hazırcevaplık... Sonra ne kadar sevimli şekilde küstah. Geçen hafta parmağımdaki yüzüğün yalancı elmas olmasını iddia etmesin mi!... Kendisine hediye etmek istedim. Bütün ısrarlarıma rağmen kabul etmedi... Hakikaten imkânsız şey." Koltuğunda dimdik, altmış yaşına rağmen hâlâ şaşılacak derecede düzgün ve güzel cins Çerkes büstünü bütün üstünlükleri görülsün istiyormuş gibi ileri atarak konuşuyordu.

"Keşke biraz entelektüel olsaydı... Biraz spritüalizm, biraz içlilik... Geçenlerde tasavvufa dair küçük bir şey anlatacak oldum, hayret edersiniz, nasıl şaşırdı. Hakiki bir cehalet, mon cher ami. Hakiki bir cehalet my dear..." Ve kadının madeni, tok sesi –sanki ses tellerinin hususi vaziyeti iyice görünsün diye boynu başına ve omuzlarına nisbetle incecikti– bu cehalet karşısında hakikaten coşmuş gibi ötmeyle konuşma arasında şakıyordu.

Selim'in bütün ömrünce hayret ettiği şeylerden biri de Londra ve Paris gibi Moskova ve Petersburg'da da tanınan, şu veya bu vesile ile birkaç defa gidip gelen, sağlam ve geniş kültürlü, fikir ve sanat meselelerinde hakikaten uyanık, ate ve septik Rıza Bey'in her şeyin birbirine karıştığı, bütün serahatlerden boşaltılmış, tehlikeli unsurları hiçe indirilmiş, daire ve mahrekleri değiştirilmiş çok hususi âdeta şahsî bir dünyada yaşayan bu kadına olan sevgisi ve bağlılığı idi.

Yeğeni otuz senedir devam eden bu sevgiyi servet dediğimiz uluhiyete yapılan bir ibadet, bir çeşit nezir gibi izah ederdi. "Sadece zengin olduğu için seviyor... Servetin kendisini seviyor. Tıpkı Mustafa Kemal'de iktidarın kendisini sevdiği gibi.

Fikirlerinden ona ne?"

Prenses ağzından çıkan tasavvuf kelimesinin verdiği heyecanla bir daha coşmuş: "Bugünlerde *Nefahatü'l üns*'ü okuyorum..." diye heyecanla haykırdı. "Ne kitap, ne muazzam eser... Sübhanallah ne iradeli ne harikulade insanlar yetişmiş..."

Selim ökseye tutulmuş kuş gibi yerinde çırpındı. Bu heyecanın arkasından gelecek mukayeseleri, énormitéleri çok iyi biliyordu. Dört dilde karmakarışık bir mütalaa, hakiki misyonunu fark etmediği bir yığın sanat eseriyle temas, snobizme yakın koyu bir dindarlık, onu karşılayan erotizmle sarmaş dolaş bir gaybî ilimler merakı ve tasavvuf hevesi ihtiyar kadının konuşmasını bir sürprizler dizisi haline getirirdi. Bununla beraber bu acayip konuşmanın biraz mizacdan biraz da snobizmden gelen bazı tatlılıkları vardı. Fakat asıl cazibeyi dolu dizgin atılışları yapardı. Hısım akraba, emektar cariye ve halayık arasında geçen bu hayatta dil hiç olmazsa ilk çocukluk yıllarının bazı hatıralarını olduğu gibi muhafaza ediyordu. Bu sefer de böyle olmuştu. Kadın sübhanallah kelimesini bugünkü hayret hatta hiddet ifadelerinden çok ayrı bir şekilde, Allah'ın büyüklüğüne şaşıran bir eda ile kullanmıştı. Selim, Rıza Bey'in alaycı tebessümüne tatlı bir şefkatin karıştığını gördü.

"Tıpkı Charles Morgan'ın *Pınar*'ını okuyorum sandım."

"Nerde ise bütün vücudum uyuz dökmüş gibi kaşınacak..." Ve Selim n'olur beni kurtarın, der gibi Rıza Bey'e baktı. Sabriye Hanımefendi şarkla garbın, Orta Çağ'la modern dünyanın arasındaki uçurumları böyle bir lahzada atlamaktan mesut devam etti.

"Salih'e söyledim. Son derece haklısınız, dedi." Sonra Selim'e döndü: "Salih'in felsefeye ne kadar meraklı olduğunu bilir misiniz?.."

Rıza Bey ancak lüzum gördüğü kadar kırıcı: "Ben Salih'inizi sadece avcı biliyordum." dedi.

Sabriye Hanım'ın yeğeni, her zaman olduğu gibi alabildiğine malıcup fakat kendi hakkını müdafaada musır yavaşça tasrih etti:

"Şimdiye kadar elli bin kuş veya başka hayvan vurdum."

Rıza Bey İstanbul kadar Ankara'nın, adliyeden ziyade politika muhitlerinin tanıdığı o meşhur kahkahalarından birini attı: "Elli bin..." Devam edecekti, fakat Sabriye Hanım önledi. O yeğeninin kabiliyetlerinden hiç şüphe etmiyordu.

"Harikulade..." diye haykırdı ve Rıza Bey'e dönerek "Elli bin kuş vurmuş. Harikulade değil mi?" Ve tekrar yeğenine dönerek: "Başka hayvanlar da var... Nasıl kıydın bu zavallı hayvanlara..."

Salih Bey mütevazı ve terbiyeli "Elli bin..." dedi. "Elli bin hayvanı kurtardım. Biçareler açlıktan, hastalıktan, sefil ölümden, kendi yırtıcılarının elinde parçalanmaktan ölecekti." Büyük bir coşkunlukla söze başlamış, sesi bir an kuvvetli bir dalgalanmadan sonra birdenbire yavaşlayarak bir inıltıda sönüvermişti. Dünyanın en utangaç adamıydı. Bununla beraber hep böyle utanarak kızararak istemeye istemeye büyük münakaşalara girdiği de olurdu. Ellisine yakın olmasına rağmen bu utangaçlık ve ürkeklik, sanki en son tertip çok sıkı bir konserve kutusu, bir çeşit koyu parafin, hülasa içindekilerin hava ile, hayatla temasına mâni olan icatlardan biriymiş gibi onu terütaze muhafaza etmişti. Selim avcı feylesofun konuşurken âdeta kızaran yanaklarına, gözlerinin mavisini bir kat daha güzelleştiren uçları hafif kalkık kaşlarına, yüzündeki kadınca tebessüme, dizlerinin üzerine yatırdığı sol kolu üstünde sağ eliyle rakısını tutuşundaki terbiyeye hayran ona bakıyordu.

"Ne kadar iç içe şeyler, bunlar." Hiçbirini ne bu çelebi adamın avcılığını ne ortaya attığı bu muazzam rakamı ne de bu katliamın tek sebebi gibi gösterdiği merhamet ve hayvan dostluğunu kabule, hele onları bu sakin, terbiyeli hal ile birleştirmeğe imkân yoktu. "Birdenbire yerinden kalkacak, yüzünde bu tebessüm silinecek, gözün yumuşaklığında Selim'in o kadar yakından bildiği dikkat belirecek, sağ kol tüfeği omuza dayayacak, sol kol

ortasından tutacak..." Selim için bunlar, düşüncesi bile hakikaten baş döndürücü şeylerdi. Ve daha imkânsızı bir guguklu saat gibi birden susan bu adamın tekrar konuşmaya başlamasıydı.

"Avcılık felsefeye mâni değildir." Ve hemen anında Selim "Hatta hatta en mühim şartlarından biridir." dememek için sordu.

"Bertrand Russel'ı sever misiniz?"

Leylâ'nın sesi, Selim'in omuzu üzerinden, sanki Salih Bey'e cevap vermekten ziyade onu okşamak, on sene evvelinin büyüsüne götürmek, dağıtmak, orada toz halinde bırakmak için cevap verdi:

"O da avcı mıdır?" Salih Bey genç kadına sevinçle, üzüntüyle baktı. Yüzü ilk önce tam bir mesut çocuk tebessümüyle aydınlanmıştı. Sonra bir kan dalgası bu tebessümün yerini aldı. Ve adam onun arasından boğulacak gibi kekeledi. "Hayır, sadece büyük bir filozof..."

Leylâ hep kolu Selim'in omuzunda ve sesi kulağının dibinde Sabriye Hanımefendi'ye:

"Sultan Hanım'la Prens deminden beri hep sizi soruyorlar, dedi. Birkaç defa burada olduğunuzu söyledim ama bir türlü oldukları yerden ayrılmadılar. Nasıl yapmalı bilmem ki?" "Sabriye Hanımefendi tereddütsüz "Biz gideriz efendim..." dedi. "Mademki emir buyurdular... Haydi Salih'ciğim..." Ve yeğeninin uzattığı ele tutunarak yavaş yavaş yerinden doğruldu. Bu hürmet ve itaatle kazandığı şeyden emin, yedi yüz senelik Osmanlı hanedanının ve yüz elli senelik Mısır hanedanının bütün şevket ve azamet hatıralarıyla birdenbire zenginleşmiş, büyümüş, Rıza Bey'e baktı.

"Efendiciğim siz?" diye sordu. Rıza Bey bu aristokrasi oyununa kayıtsız, fakat uysal başını salladı.

"Ben de geleyim bari..." Ve kalkmak için koltuğun kenarlarına tutundu. Ve Sabriye Hanımefendi Leylâ'nın kolunda, Rıza

Bey Salih Bey'e tutunmuş bu acayip kafile yavaş yavaş, hafiften topallayarak, sarsılarak, yorgun bir kervan gibi evin ön tarafına doğru yürüdüler.

(...)

Bir genç kafilesi yolunu kesti. Kardeşinin kızı Gönül "Dayı, bizimle kalın..." diyordu. "Hepsi mektep arkadaşım ve bizim sınıftan... Sanki söz vermiş gibi buluştuk." İçlerinde çocuk denecek yaşta olanlar bile vardı. Vücutları geniş etekli elbiseleri içinde âdeta kaybolmuş fakat yüzleri ilk alkol tecrübeleriyle parlıyordu. Ama Gönül içkiye alışıktır. Belki hepsi alışıktır.

"Ne iyi yaptın da geldin!.." Birdenbire şaşırdı. "Şimdi sana hepsini tanıştırmağa kalkarsam canın sıkılır."

Selim, "Ben hepsini tanıyorum, seni dinleye dinleye ezberledim adlarını..." diye cevap verdi. Ve kızların yüzlerine bakmadan saymaya başladı: "Güzin, Zerrin, Sevgi, Nur, Sevin, Hoş geldin, Şifa... Fakat Allah aşkına Şifa hanginiz?" Esmer bir kız herkesten fazla gülerek:

"Cariyeniz..." dedi. "Şifa'da doğmuşum da... Ümitsiz bir doğummuş. Fakat en iyisi babamın bu adı değiştirmesi. Günde kaç defa anlatmağa mecbur oluyorum." Ve otuz iki dişiyle birden güldü. Kahkahadan kısılan koyu lacivert gözleri ve bembeyaz dişleriyle hakikaten güzel ve çekiciydi. Oturduğu yerde iki elini dizlerine kenetlemiş, uçuk mavi elbisesinin içinde bayılacak gibi gülüyordu. Birdenbire durdu. "Hakkım yok mu?" dedi. "Niçin Şifa da Sarıyer değil... Böyle ad olur mu?"

"Ya benimki... Hoş geldin, ya benimki..." diye atıldı. "Hakikaten bizim memlekette bir ad krizi var. Yahut annelerimiz, babalarımız biraz deli..."

Şifa "Biraz mı?" dedi, "adamakıllı... İsterseniz kendiniz karar verin. Benimkiler burada. Annemi büfenin başında bulabilirsiniz. Daha şimdiden birkaç tabak sandviç ve kanape bitirmiş, zeytinyağlı dolmalara hazırlanıyordur. Tabii bu gece safrakesesi

krizinden ev alt üst olur." Sonra gayet yavaş bir sesle ilâve etti. "Babamı ararsanız annemin bulunmadığı taraflarda, bilhassa orta yaşlı sarışınlar tarafında arayın. Hatta biraz kuytu yerlerde... Zavallı anneciğim, böyle yerlerde kendini hep abur cuburla teselli eder..."

"Peki, siz bir şey yemeyecek misiniz? Kadehleriniz de boş..."

"Bizimkileri kavalyelerimiz getiriyor. Bizimle oturun n'olur! Size de veririz. Biliyor musunuz iki sene evvel ben sizinle evlenmeyi gözüme kestirmiştim." Tekrar gözlerin laciverdi altında beyaz dişler güneşte bir dalga köpüğü gibi parladı. "Ama bu kız bir türlü razı olmadı. Beni hep atlattı."

Selim bu vicieuse ve tatlı hayalden bir tarafının hiç ayrılmak istemediğini anladı ve etrafına baktı. Sağda, kenarda bir nar ağacıyla iki manolyanın çevirdiği boşlukta Fatma'yı gördü. Bir şezlongta geniş etekliği altına aldığı ayaklarını örtmüş etrafındakilere bir şeyler anlatıyordu.

"Ben gidiyorum," dedi. "Siz burada oturun, eğlenin..." Sonra birdenbire sözünün aptallığını fark ederek güldü. "Bazen hakikaten mânasız konuşuyorum. Evvelâ bu izaha lüzum yok. Sonra da bu ecinni tayfasının oldukları yerde kalmayacakları aşikâr..."

Şifa "Biz sizi buluruz. Hiç merak etmeyin!" diye arkasından bağırdı. Fatma onu görür görmez oturduğu şezlongta âdeta canlandı. Ayaklarının yerini değiştirdi.

"Gelin! Gelin! Öyle güzel hikâyelerim var ki..." dedi.

Tabağındaki yiyecekleri çatalının ucuyla karıştırdıktan sonra yere, ayaklarının dibine bıraktı. Koltuğunun kenarında bira kadehi yarı dolu bekliyordu. Narin, bilhassa omuzları ve kollarının biçimiyle, teninin berraklığıyla güzel kadındı.

Selim "Hayırdır inşallah..." dedi.

"Tam kelimesini söylediniz... Bu geceki rüyamı anlatıyordum. Ay'da idim. Vallahi... Asansörle çıktık. Buraya uğramıştım.

Refik'le beraber çıkacaktık. Refik Leylâ'yı da almak istiyordu. Ben kandırdım, onu evde bıraktık. Asansör gibi bir şeye bindik, Ay'a çıktık. Ama orada Refik'i kaybettim, bana gülerek bir işaret etti gitti."

Selim "Refik hep öyle yapar. Geçen gün beni bürosuna zorla çıkarttı. Sonra işlerim var! diyerek itizar etti. Yine beraber indik. Meğer çantasını alacakmış..."

Fatma "Bilmem," dedi. "Belki öyledir." Hikâyesine devam için acele ediyordu. Bu haliyle bir ara istasyonu atlayan bir sürat katarına benziyordu.

Semra "Ay nasıldı? Gördün mü? Kocanı düşünmüyor muydun?"

"Hayır. Düşünmüyordum. Sadece Ay'a çıktık. Evvelâ asansörün platformunda idik. Sonra gri, madeni bir meydan gibi yere geldik." Tatlı tatlı gülerek hep aynı aceleyle anlatıyordu. İkide bir çıplak kollarını, ellerini birleştiriyor, açıyor, bir eliyle eteğini düzeltiyordu. "Sonra Ayşe geldi. Üstünde kırmızı, fakat içi siyah bir elbise vardı. Ben de yaptırayım, dedim. Birisi olmaz dedi. Sonra Aliye telefon etti. Ay'ın havası nefesine dokunur, diyordu. Hakikaten güçlükle nefes alıyordum. Bana bir yığın ilaç ismi söyledi. Ben hepsini yedim, nefesim düzeldi... Ha, unutuyordum, mavi organtinden çok güzel bir elbise yaptırdım. Fakat ne Ayşe, ne de Refik görünmediler. Ama sonra Ayşe geldi."

Ayşe ayrılmaz arkadaşıydı. Mahalle, semt, mektep bütün ömürleri hep beraber geçmişti. Selim:

"Sahi Ayşe nerde? Hâlâ gelmedi mi?" diye sordu. Fatma kollarını açarak ellerini tembel tembel başının arkasına kilitledi. "Gelmedi," dedi, "bırakın biraz daha gelmesin! Biraz ayrı yaşayalım. Gelince nasıl olsa beni konuşturmaz. Bak şimdi etrafımdasınız." Fakat birdenbire kıskançlık oyununu unuttu: "Fakat daha evvel Dali geldi."

Hepsi birden şaşırmıştılar. Fatma, rüyalarında bile şaşırtıcı idi.

"Hangi Dali? Nereye?"

"Bayağı bildiğimiz Dali, ressam... Ama canım! Siz beni dinlemiyorsunuz ki..."

Selim'in peşinden gelen Gönül'le Şifa ikisi birden "Ay ne güze!..." diye haykırdılar. "Picasso da var mıydı? Gönül, sen hiç böyle rüya görebildin mi?"

"Ne gezer, ben rüyamda hep imtihana girerim. Yahut pasta, çikolata yerim. Parmaklarımı yalarken uyanırım."

Fatma "Hayır, Picasso yoktu, yalnız Dali vardı." Gönül'e döndü. "O halde bana gelin, ben çok iyi pasta yaparım. Dayınız geçen hafta çok beğendi." Ve tekrar rüyasına geçti. "Ama Dali kendisi değildi. Daha ziyade o çekmeceli adama benziyordu. Yalnız bıyıkları kendi bıyıkları idi. Sonra Ayşe büyükamcasının bıyıklığını getirdi."

Şifa tekrar haykırdı: "Gönül, bak bıyıklık varmış..." Fatma "Tabii bıyıklık vardı. Eskiden beyler geceleri bıyıklarının biçimi bozulmasın diye takarlardı. Dali'nin bıyıklarına geçirmeğe başladık. Razı olmadı. Çırpınıp duruyordu. Birden ayağıma bastı uyandım. Ama bıyıkları çok güzeldi. Niye kocam bıyık bırakmıyor sanki?.." Siyah süveterinin içinde olduğundan daha narin, sadece bir çiçek olmak istermiş gibi sustu. Selim yeğeniyle arkadaşını ona gösterdi:

"Bu kızları nasıl buluyorsun?"

"Harika..." dedi. "Ama Dali'nin bıyıkları daha güzeldi." Birdenbire kızlara tekrar baktı. "İkisi de çok güzel..." Selim onun bu kızlar için koca bulmağa karar verdiğini halinden anladı. "Şimdi tanıdığı bütün bekârları gözden geçiriyor." Tanıdıklarını evlendirmek Fatma'nın başlıca merakıydı. Fakat nedense, kendisininki müstesna hiçbir evlendirme teşebbüsünde muvaffak olmamıştı.

"Zahmet etme!" dedi. "Gönül, biliyorsun nişanlı. Şifa da bana âşık... Şimdi öğrendim. Kendi söyledi."

Fatma ciddiyetle genç kıza baktı: "Sizin için çok yaşlı... Olmaz. Vazgeçin. Ben size başkasını bulurum..."

Şifa bir kolunu Selim'in boynuna attı. "İstemiyorum. Ben, razıyım... İki senedir seviyorum. Kulaktan âşık oldum." Tekrar otuz iki dişiyle güldü. Fatma "İşte Ayşe geliyor, ben karışmam," dedi. "Ben zaten ihanete alıştım." Sonra yeni gelen arkadaşına: "Selim," dedi, "bu küçükhanımla sevişiyormuş. Bize ihanet etti..."

Ayşe "Susun," dedi, "kaynanamdan kaçtım. Orada köşe başını zaptetmiş, kodamanlardan birine durmadan bir şeyler ikram ediyor... Ve bittabii durmadan da konuşuyor. Ama görseniz ne şık. Mor dekolte elbiseler, mücevherler, losyonlar, kıyamet..." Sonra birdenbire Selim'le Şifa'yı gördü: "Demek böyle Selim Bey... Alacağınız olsun... Bize bu yaşta bunu yapın!" Cevap beklemeden tekrar kaynanasına geçti. "Beni görürse yandım. Biliyorsunuz bütün gelinleri içinde bu gibi işler için beni beğenir. Ve en olmayacak şeyleri ben yanında iken yapar. Kaynanam dünyanın en sevimli kadınıdır. Tek kusuru konuşmaktan fazla hoşlanması. Zavallı adam farkında değil, başına gelenin... İlk evlendiğim zaman bana da böyle yapardı. Başka yerde yakalayamadığı için sofrayı beklerdi..."

Fatma'nın deminki canlılığı, konuşma aşkı kaybolmuştu. Gözlerinde acayip bir parıltı arkadaşını dinliyordu. Ayşe onu her zaman büyülemişti.

"Niye geç kaldın?"

"Bir yığın yere uğradım. Bir ara gelmemeği bile düşündüm. Sonra açılırım diye geldim." Nar ağacının dibindeki sandalyeye oturdu. Geniş yakalı, kolsuz sarı bluzu, filigranlı siyah saten etekliği, koyu kahverengi kuşağıyla daha ziyade bir Botticelli başını tamamlayan Braque'vari bir kompozisyona benziyordu. Kulaklarında iri gümüş halkalar, parmağında sadece nişan yüzüğü vardı. Buna mukabil yakasına eski ve çok kıymetli bir broş takmıştı.

"Bu kıyafetle de buraya gelinmezdi ya... Ben alelade bir şey sanmıştım. Öyle şık hanımlar var ki." Çantasından sigara pake-

tini çıkardı. "Bu bahçede çok ağaç var... Ben bu cins ağaçları sevmiyorum artık. Gündüz can sıkıntısı veriyorlar, gece insanı bayağı korkutuyorlar. Hele kapının yanındaki servi..." Ürperir gibi yaptı. "Serviler yüzünden İtalya seyahatim harap oldu." Genç bir adamın uzattığı içki kadehine tereddütle baktı. "Ben bu akşam rakı içmeği tercih ederim." dedi.

Selim "Biraz sonra biz bize kalacağız. O zaman rakı içeriz. Leylâ söyledi. Galiba mehtap gezintisi filan da olacak..." Ve eliyle kendisine sarılmış duran Şifa'nın başını okşadı.

"Siz benimle konuşmayın... Size darıldım. Torununuz yerindeki kızlarla meşgulsünüz... Şu kızı rahat bırakın. Şifa kızın bize bu zulmü yapacağını hiç zannetmezdim. Her şey beraber geliyor, ihtiyarlık, etrafın ihmali..."

Şifa tekrar güldü: "Bırakamaz ki... Görmüyor musunuz ben onu nasıl tutuyorum. Bu akşam asıl kavalyem o. Biz birbirimizi seviyoruz..."

Fatma "Ben de bir şey içsem mi?" diye sordu. Nadir olarak içki ister ve hiçbir zaman kadehini bitirmezdi. Kalabalıktan hoşlanır, fakat konuşmazsa can sıkıntısı, letarjiye benzer bir halsizlik içinde akşamsefaları gibi kendi üstüne kapanırdı.

"Şifa, Gönül... Sadiye..."

Şifa "Bizi çağırıyorlar. Haydi Gönül." Ve Selim'i Ayşe'nin önüne kadar götürerek orada bıraktı: "Kusura bakmayın... Şimdilik size teslim ediyorum. Biraz sonra gelir alırım!" Genç kadına bir çeşit hayranlıkla baktı, sonra iki arkadaş "Güzin, Zeynep!" diye bağırarak denize doğru gittiler.

Selim mırıldandı. "Ne şirin kız... Fakat nesi var? Neden bu kadar..." sözünü "Bize mahsus bir muaşeret usulü galiba..." diye içinden tamamladı. Ayşe "Çok güzel bir kız olacak." dedi, sonra Fatma'ya anlattı: Annesini tanıyacaksın, hani bize komşu oturuyorlardı. Babası ahlâkı bozulur diye Dame de Sion'a vermediği için altı ay ağlamıştı."

Fatma "Tanıdım, dedi. Ama kız çok güzel. Annesine hiç benzemiyor."

"Annesi Haldun'a kaçmıştı. Haldun güzel adamdı."

(...)

Selim Fatma'nın içkisini getiren genç adama sordu: "Hanım nerde? Hanım gelmeyecek mi?.."

"Bu sabah annesi el koydu. Kurtulunca gelir. Muhakkak gelecek. Onun numarasına daha çok var." Ve etrafa bakarak ilâve etti: "Daha kimse sarhoş olmadı." Zeki, çalışkan insandı. Şiir ve musiki ile işe başlamış, sonra birdenbire kendisini akademik kariyere vermiş, birkaç senede çok iyi bir yer yapmıştı. Selim Flaubert için yazdığı küçük bir etüdü daima hatırlardı. Fakat fantezisi, yazı yazarken takındığı hoyrat davranışlar, kendisinin de soyca tayin edemediği bir yenilik aşkı bu nisbeten etrafa kapalı çalışmanın yanı başında ona herkes için büsbütün başka bir çehre yapmıştı. Tiyatro tenkitleriyle bilhassa son zamanlarda her geçtiği yerde bir yığın düşman tedarik ediyordu. "Bir çeşit kifayetsizlikten geliyor şüphesiz... Bu sesinde de var." Filhakika cümle biraz uzadı mı sesini bir türlü idare edemez. Tuhaf bir eski İstanbul aksanı, bazı halk oyunu aktörlerinden gelen garip bir edada alay ve ciddi fikir boğulur gibi oluyordu. Bu sefer de öyle olmuş, karısının çiftetelli oyununa işaret ederken sesi birdenbire sönmüştü. Filhakika genç kadın bu cins toplantılarda hiç içki içmez, konuşmaz, tatlı ve sarışın bir hayal gibi ortada dolaşır, sonra biraz ısrar edilince oynamağa başlardı. O zaman bu tatlı, sarışın ve sessiz kadın birdenbire değişir, sadece uzviyetinde bulduğu bir kuvvetle birdenbire bir çeşit bacchante olur, alelade zamanlarda haberdar bile görünmediği vücudu sanki üst üste enstantanelerde bütün bir eski âlem misterini kurardı. Tıpkı başladığı gibi birdenbire oyunu keser ve uzak, sarışın tebessümüyle bakışlarının az rastlanır sessiz saadetiyle köşesine çekilirdi. Hiç kimse ne de kendisi bu oyunu nasıl ve nerde öğrendiğini bilmezdi. Fatma Ayşe'ye doğru eğildi:

"Bu akşam ne rüya gördüm biliyor musun? Ay'a çıktık, Refik'le... Leylâ'yı evde kilitledik..."

Ayşe ona bakmadan azarladı: "Şekerim senin psikanalizini yapmalı... Ay'da ne işin vardı? Sonra elin kocasıyla... Bu yaşta ayıp vallahi." Sarışın başını sallayarak konuşuyor, bir taraftan da geniş çantasındaki kibritini arıyordu. "Demek Refik'te gözün var..."

"Hayır, vallahi değil. Oldum olasıya beğenmedim. Neresi güzel adam onun. Sizin Ahmet Efendi daha güzeldi." Ahmet Efendi Ayşe'nin evlerindeki, onu mektebe getirip götüren ihtiyar haremağasıydı. Belki de İstanbul'un son haremağası.

Ayşe "Zaten sen ona da âşıktın... "

"Hayır işte, değildim. Aliye âşıktı bilmiyor musun? Ay'da senin elbisene benzeyen bir elbise yaptırıyordum. Ama Aliye mâni oldu."

"Aliye nerde? Gelmedi mi?" Aliye bu dostluk figürünü bir müselleste kapayan üçüncü arkadaştı. Leylâ, öbürleri bu yüzden daima biraz dışarıda kalırdı. İkinci Mehmet devrine kadar inen eski bir ulema ve şeyh ailesinin çocuğuydu ve dedelerden miras bir yığın inanç ve hurafeyi, bazı eski ailelerde yine bir miras gibi devam eden şaşmaz realite duygusuyla beraber bir yığın fantezide gün ışığında bir masal gibi yaşardı. Madame de la Fayette'i, bazı güzel Rubens'leri hatırlatan güzel bir çehresi vardı. Fakat fantezisi on sekizinci asırdı. Onunla bir saat konuşup da oğul Crébillon'nun romanlarını hatırlamamak kabil değildi.

"Hayır gelmedi... Sonra Ay'da birdenbire boğulacak gibi oldum... Haa, dur, dün Aliye'yi gördüm. Roma'ya gitmek istiyordu..."

"Muhakkak bir kardinale âşık olmuştur..."

"Hayır değil, Meryem Ana'da tanıdığı bir évêque davet etmiş... Çok güzel bir adammış. Bütün bir ruhaniyet içinde yüzüyormuş... Onları Roma'ya çağırmış."

İkisi birden güldüler.

"Bir evliya kızı için hiç de fena değil..."

Ayşe içini çekti. Kibriti bulmak imkânsız olduğunu anlamıştı. Şimdi çantanın içindekilerin görülmemesi telaşında idi. Çantada neler yoktu. Üç reçete, kalfa için yedi sekiz ilaç, kocasının vitrinde gördüğü ve imrenerek satın alır almaz boynuna taktığı boyunbağlar yüzünden iki erkek boyunbağı, yolda rastladığı dilenci çocuklara hediye etmek için daima beraberinde gezdirdiği Nestle çikolataları, üç dört gazete kupürü, Selim'e getirdiği ve kalabalıkta bir türlü vermeğe cesaret edemediği iki Gauloise sigarası... Başka zaman olsa bunların hepsini Fatma'ya gösterir ve hikâyesini anlatırdı. Bilhassa yedi aydır cevap vereceği yılbaşı tebriklerinin... Bu tebriklerden birisi bir akşam Tivoli Sokağı'ndaki evinde Selim'le beraber dünyanın en acayip konferansını dinlediği ispritizma meraklısı bir kontesten geliyordu. Çantayı kapatmanın ferahlığıyla: "Kızın kalbi temiz... Allah da gönlüne göre veriyor... Fakat dikkat ettin mi hidayetin mahreki gittikçe değişiyor..."

Fatma yine rüyasındaydı:

"Evet... Belki... Sonra boğulur gibi oldum. Telefonda yine Aliye bana birtakım ilaçlar tavsiye etti. Hepsini birden içtim. İyileştim. Organtinden bir elbise yaptırdım. Seninkinin içi vişne çürüğü, dışı siyahtı. Ben galiba tersini yaptırdım. Ama siyah mı yoksa lacivert mi... Refik Ay'da beni bıraktı..."

"Oh ne iyi etmiş... Bensiz ne diye oralara gidersin..."

"Platformun rengi inci grisiydi. Ama her an değişiyor, bazen hafif pembe oluyordu... Ay'da çok korktum."

Bu sefer gerçekten uyanış anında imiş gibi ve gördüğü rüyayı ilk defa anlatıyormuş gibi kısa kısa, âdeta hatırlayarak konuşmanın önüne çıkardığı bütün manialar atlayarak söylüyordu. Ayşe ile Fatma arasındaki büyük farklardan biri de bu idi. Ayşe sözünün hiç kimse tarafından kesilmesine müsaade etmezdi. Fatma'nın kudreti ise ısrarındaydı. Hikâyenin ortasında, alevlenen konuş-

mayı bir müddet takip eder görünür, cevap verir hatta münakaşa eder, sonra en beklenmedik yerde sözünü değiştirerek anlattığı şeye dönerdi. Bazen hatırladığı bir şeyle hikâyeyi kendisinin kestiği olurdu, o zaman söyleyeceğini söyledikten sonra yumağı başka bir ucundan yakalardı. Selim Ayşe'nin sigarasını yaktı.

"Dali'nin bıyıklarına bıyıklık taktık."

Ayşe dayanamadı: "Kızım sen kendini tedavi ettir... Elalemin bıyığı. Hakikaten acayip oluyorsun."

Selim bu geceki rüyalarından ve bugünün tesadüflerinden kurtulmak ister gibi hareket yaptı. Mendiliyle yüzünü sildi. "Çok sıcak değil mi?"

Kadınların çoğu terlerini siliyor, yüzlerinin pudrasını tazeliyordu. Ayşe tekrar çantasını açtı ve ilk eline geçen mendille boynunu kuruladı.

"Ben gidiyorum. Kendime bir içki arayacağım..."

Fatma "Bana da tuzlu bir şeyler getirin... Ama öyle çoluk çocukla gelmeyin... Ayşe'nin kalbini kırmanız için kâfi..." Selim'in yüzüne bakarak sessiz güldü.

Ayşe tamamlamadığı bir el işaretiyle "Meşgul... Çok meşgul" dedi. Belki daha başka şeyler söyleyecekti. Fakat insanları ne kadar çok severse sevsin hayatlarına inmeyi istemezdi. "Değişiklik dışarda... Bütün tezatlar, aksamalar, güzel, gülünç, mânalı şeyler her şey orada, suyun üstünde yüzüyor. Derinlere inince herkes birbirine benziyor." O zaman bu binlerce, yüz binlerce değişik şeyin musiki notaları gibi yedi, sekiz asla indiğini biliyordu. Bu fakirlik onun hoşuna gitmiyordu.

"Pazartesi gecesi, dedi, sefaretin davetindeydim. Oldukça şöhretli bir muganniyeyi dinleyecektik. Piyano da hiç fena değildi, her şey yerindeydi. Fakat kadıncağızın gözlüğü kırılmıştı. Bir türlü şarkı söyletemedik. 'Nasıl olur? Gözlüğüm yok...' diyordu. 'İyi ama madam, okumayacaksınız ki... Ezberinizde olan şeyleri söy-

leyeceksiniz?' 'Öyle, öyle ama... Bence imkânsız...' Ve hakikaten hiçbir şey söylemeden gitti. Ve buna en çok üzülen de kendisiydi."

Hikâyenin lezzetini yalnız tiyatro münekkidi tattı, gülerek "Uydurmadın ya?.." diye sordu. Ayşe işitmemiş gibiydi. Ötekiler farkında bile olmadılar. Arka taraftan orta yaşlı bir erkek söze karıştı: "Sefir de çok üzüldü, hatta kızdı." Ayşe tam zamanında gelen bu şahitliğe teşekkür etti. Anlattığı şey öyle acayipti ki sözlerinin doğru olduğundan şüphe edebilirlerdi. Hakikatte hiç yalan söylemez, sadece görür, kaydederdi. Budalalığa o kadar yaklaşan bu imkânsızlığı, üzerinde hiç düşünmeden kaydetmişti. Böyle yavaş yavaş kendisinde ancak gülünçlüğüyle zalim acayip bir hayat manzarası, bir çeşit karikatüre, büyük bir maskarada benzeyen bir hayat manzarası teşekkül etmişti. Fatma sükûtundan çıktı: "Niye anlattın sanki bunu?" diye sordu. "Muhakkak bir şey düşündün. Onu söyle!"

Ayşe: "Uzun..." diye başını salladı. Kendisi de düşüncesinin geçtiği yolu şimdi pek iyi bilmiyordu. "Sadece Selim'le başladım, belki de Aliye ile..." Öbür tarafı kendisinde birike birike teşekkül eden bir çeşit karnavalla komedinin arasında ancak tarafsız gülünçlüğüyle zalim freskin içinde kaybolmuş gibiydi. "Bütün güzelliği hiçbir şeyin öbürünü tutmamasında... Ne diye mutlaka bir yere bağlamalı..."

Bahçenin ilerisine doğru yürüdü. Adım başında bir tanıdığa rastlıyor, selamlaşıyor, ne söylediğini bilmeden hatır soruyordu. Birdenbire elini alnına götürdü: "Ne acayip gün yarabbi..." Küçük, yeşil örtülü tabut, içindeki ihtiyar sevgiliyle beraber tekrar gözlerinin önüne geldi. Sonra Abdullah'taki o acayip konuşma, son takririn verildiği noter dairesi... Eski defterler, senetler, Nevzat'ın hasta döşeğinden kaldırıp pencereden attığı Gündüz, Nejat Bey'in atı Bacı, hepsi bu yorgunluk anında birbirine dolanmış, acayip, şekilsiz, renksiz bir külçe gibi kendi içindeydi. "Güle güle Ali Efendi... Ben seni ararıın." "Bacı bir gecenin içinde öldü." Niçin bütün bir hayat derlenip toplanıp

tek bir anımıza yüklenir? Hafızanın hangi zalim iflasıdır ki bütün mazi artıklarını bir lahzada canlandırır ve bize yollar.

"Beyefendi hürmetlerimle..." Karşısındaki çiçek bozuğu şişman adama ilk defa görüyormuş gibi baktı. Sonra içindeki renksiz, şekilsiz, yapışkan ve birbirine kenetli, sanki sadece hoyrat yabancılığıyla ve ağırlığıyla mevcut kitle bir tarafa kaydı ve Selim iki hafta evvel odasında kendisine o kadar zorlukla elini uzatan, büyük güçlüklerle kendisini dinleyen yüksek mülkiye memurunu tanıdı. Ömrü daha yüksek kademelerdekinin heveslerini tatmin çarelerini aramakla geçen bu adamın şimdi ona dostluk göstermesi gülüncün gülüncüydü.

"Hürmetlerimle beyefendi..." Fakat beriki bırakmadı. Kadehini "Şerefinize..." der gibi kaldırarak bir yudum içti.

"Şimdi bir hanımefendi sizin romanınızdan bahsetti. Bendeniz okumamıştım. Hayran oldum doğrusu... Görseniz ne harika kadındı. Böyle sevenleriniz olduğunu bilmiyordum doğrusu..." Adam bu keşfi de ikinci bir yudumla tesid etti.

"Demek güzel kadındı?.."

Adamın çipil gözleri bir kat daha parladı: "Ne diyorsunuz beyefendi... Peri, melâike, her şey..." Sesi birdenbire gırtlağında düğümlenmeseydi şüphesiz daha devam edecekti. Selim bu cinsten metafizik, semimetafizik benzetmelerden sonra gelmesi tabii hatta zaruri olanları çok iyi bilirdi. Fakat adam devam edememiş ne "Lâtilokum..." ne de "Yeme yanında yat..." diyebilmişti. Ceplerinde mendilini aramaya başladı. Bununla beraber gözlerinde hâlâ o parıltı vardı ve deminki memnunluğunun izi yarı boğulmak üzere bu çehrede, bataklığa vurmuş bir sabah güneşi gibi parlıyordu.

Selim hiçbir şey söylemeden uzaklaştı. Adamın peşinden gelmesini önlemek için elinde içki kadehleriyle karşısına çıkan garsonu ona doğru yolladı. "Masanın başında daha iyiydi, burada sade bir timsah yavrusu olmuş."

Başka bir garson elindeki kanapeleri uzattı. Selim aşikâr bir tiksintiyle başını salladı. Adamın uzun, seyrek, sarı dişleri, şekilsiz ağzı, büyük gözlüklerinin altından bakan çipil gözlerini daha unutmamıştı. Nerdeyse bütün bahçeyi binlerce timsahın çamurlu sularında yüzdüğü, balçıklarında kendi üstlerine döndüğü ve sazlıklarında yutmak için kendi romanını beğenen harika kadınlar beklediği bir Afrika nehri veya gölü gibi görecekti.

"Ben istemem... Ama arkadaki timsah ister, ona götür... Ama mutlaka götür..." Garson bu kadar büyük bir adama karşı sarf edilen bu cümleden şaşkın öbür istikamete doğru acele acele yürüdü.

Uzunluğuna kurulmuş iki masanın arası pist olarak hazırlanmıştı. "Şüphesiz eski bir havuzun yeri olacak..." Selim ölü suların o dipten çalkantısına tutulmuş gibi ortada sarsıla sarsıla dönen kalabalığa baktı. Alaca akşamda kadın elbiselerinin renkleri, maviler, yeşiller, sarı ve kırmızılar, siyahlar, griler olduklarından çok kuvvetli âdeta küçük infilâklerle parlıyorlardı. Her çeşit kıyafet vardı. Kibar çay elbiseleri, muhteşem tuvaletler, dar bir pantolonun veya etekliğin üstüne şöyle bir geçirilmiş süveterler, sanki bu Boğaziçi köşesinde, Roma'yı, Brooklyn'e veya Hollywood'u, Saint-Germain-des-Prés, Champs Elysées ve Place Vendôme'u birbirine katmıştı. Bir saksafon sesi ten ve pudra kokularının arasından son bir ışık gibi rastladığını delerek geçti. Sonra hemen arkasından mambonun acemi Çerkes halayık ve madeni papağan konuşması yarı alayve taklit bir şefkatte başladı.

Selim bu kendi üstünde dönen kasırganın bir ucunda Suat'la Sadiye'yi gördü. Suat'ın yüzü gerçekten bir uçuruma sarkmış gibi alt üsttü. Sadiye tuhaflığı ve garipliği içinde bütün bir ataizme hitap eden, çok tehlikeli mirasları kımıldatan ve ilham ettiği her harekette birkaç bin yıllık bir medeniyetin bütün kazançlarını sanki lüzumsuz şeyler gibi dağıtan, çok gerilere, ölçülmez fezalara fırlatan bu acayip musikinin cezbesi ile mesut onu mutlaka bu uçuruma sürüklemek ister gibiydi. Selim ürkek ve tatlı

Sadiye'yi böyle değiştiren büyüye nerdeyse hürmet edecekti. Sadiye erkeğini yemeğe hazırlanan büyük görülmemiş bir böcek olmuştu sanki... Hemen arkalarında Gündüz'le tanımadığı bir kadın geliyordu. "Muhakkak Sevim Hanım olacak..." Yeğeninin yüzü aşikâr bir dalgınlıkla pençe pençe bir hayranlık duygusu arasında alt üsttü. Kadın hakikaten güzeldi. Fakat hiç de Nejat Bey'in anlattığı cinsten değildi. Daha ziyade kendi içine kapanmış o duru beyaz güzelliklerdendi. Gündüz kadına eğilerek bir şey söyledi. Önünden geçerlerken ikisi de onu gülümseyerek selamladılar. Selim Gündüz'ün tebessümünde bütün bir şikâyeti okudu. Kadınınki sadece nazikti. Bununla beraber bakmasını bildiği aşikârdı. Selim içinin bu büyük ela gözlerin bakışıyla dolduğunu hissetti.

Zayıf ve kumral bir kadın birdenbire onu yakaladı ve hiçbir şey söylemesine imkân vermeden piste sürükledi.

"İyisin ya Selim?.. Seni gördüğüme ne kadar sevindim... Evet, iyisin iyi."

"Ben de çok sevindim Adrienne..."

1938 senelerinin modernizmi, Paris'i, Montparnasse'ı. Coupole'ün duvarlarında bugün eskinin eskisi gibi görünen resimler. Rotond'daki ressam ve sanatkâr kalabalığı. Modigliani'nin canlı hatıraları. Çatıdaki Cocteau ve Rus balesi. Mistinguette, René Clair. Paris çatılarının altında. Bir milyon ikramiye. Adrienne ve Ziya. Adrienne'in arkadaşları. Proust'un üstünde sabahladığım geceler. Valéry, Gide, Stravinsky. Ziya'nın küçük pathé gramofonu. Saint-Jacques sokağı. Schala Cantorum'daki konserler. Feuillautine'deki pansiyon. Saint-Germain'de yedinci kattaki benim odam. Sonra Ankara'daki küçük ev.

"Nerden çıktın Adrienne?.."

Genç kadının birdenbire onu şaşırtan kahkahası: "Ne tuhafsın Selim! Yirminci asırda olduğumuzu, kıtalar arasında muntazam vapur seferlerinin bulunduğunu bilmiyor musun sanki?..

İstanbul-Ankara şimendiferi hiç de fena değildi... Ellerime bak ve beni tebrik et..." Tekrar aynı kahkaha: "Kadın istedi aziz Selim, kadın istedi." İkisinin başı etrafında dönen ve bir türlü eski yerini bulamayan Samanpazarı ve Doktor Necip'in her şeye razı yüzü. "Adrienne artık evlenmelidir. Zavallı Adrienne..." iyi ama bu dansı nasıl yaparım, ben ki hiç dans bilmem.. Adrienne de bilmez ya... Hiç olmazsa şu önümdeki Dubout karikatürünün ikinci çiftesinden kurtulabilsem... Niçin bu müzik bende hiçbir ataizme hitap etmiyor. Neden bütün yamyam cedlerim bu sese koşmuyorlar ve ben aşkın büyü ve tapınmanın ibadet olduğu, cinsî uzuvlara tapıldığı devirlerde kendimi bulmuyorum... Adrienne'in başının üstünden etrafına bakındı. Suat'la Sadiye'nin hazırladıkları fenerlerin Hitit güneşi, Hitit figürü desen ve resimlerini seyretti. Bir Karagöz ta ötede cazın üstünde büyük tek gözünü dikkatle açmış aşağıda tepinen bu kalabalığa şaşırıyordu. "Bu danstan sonra da Hititlerin çok medeni insanlar olduklarına inanmazsam..." "Nafile Adrienne, hiçbir yamyam ceddim imdadıma gelmiyor..." Birdenbire daha dost olmayı düşündü. Bu eski arkadaşı hakikaten ihmal etmişti. "Sen nasılsın, rahat mısın?"

Kadın birdenbire durdu. Fransızca "Hayat budalalık..." dedi: Birkaç adım daha attı, arkasından "istemiyorum..." diyerek vazgeçti. Selim alkolün, bir yığın telkinin yardımıyla elde ettiği ferahlığı sorduğu bir tek sualle mahvettiğini anladı. Beraberce kalabalıktan çıktılar.

"En iyisi Fatma'nın yaptığı gibi Ay'a gitmektir. Orada muhakkak altın kumsallar vardır ve henüz bankalar icat edilmemiştir. Belki de hiçbir timsah yoktur, binaenaleyh timsaha benzeyen bulunamaz. Timsah bu sefer bana iltifat etmeden geçti. Muhakkak sıkı sıkıya yapıştığı kadın, romanımı okuduğunu söylediği kadındır." Dubout'nun karikatürleri gibi dağınık, salkım saçak, alabildiğine şişman, tüylü, hoyrat bu kadından peri, ateş humma, sıtma diye bahsedilmesine içinden bir kere daha şaşırdı. "Üstelik de romanımı okumuş..." Omuzlarını silkti: "Varsın sırtımdan sevişenler

arasında böyleleri de bulunsun!" Gözleriyle dansın çıkınında Leylâ'yı aradı. Adrienne:

"Çok kalabalık ve çok sıcak..." dedi.

Zavallı Adrienne, ne kardeşini ne de annesini sordum... Kadına şefkatle baktı: "Paris'ten havadis var mı?..."

"Paris'ten, hayır. Çünkü annem artık Paris'te değil. Mantes'daki evinde. Orada kalacak. Paris'te yalnız kardeşim var. O da bana dargın... Dönmüyorum diye. Ama annem yazdı. Biraz da para göndermiş. Paris'teki evi bir ajansa kiralamışlar. Niye dönmüyorum? Herkes bana bunu soruyor. Hiçbir şey anlamıyorlar. Ben İstanbul'u seviyorum. Hakkım değil mi?" Omuzları çökmüş, kendi kendine konuşuyor gibi yavaş yavaş söylüyordu. Montparnasse'da, Saint-Michel'deki kahvelerde, Coupole'un dansinginde, plajlarda Necip başka kızlarla eğlenir, dans eder ve gülerken bu omuzlar böyle çöker, yüzüne bir türlü önlemesini öğrenemediği bu kan dalgası hücum ederdi. Birdenbire güldü ve Selim'e şaşırmak fırsatını vermeden anlatmağa başladı:

"Biliyor musun Selim, insanlar hakikaten acayip... inanılmaz şey. İki aydır mühim bir adama ders veriyorum. Bir iki şirketin müdürü, idare meclisi azası filan. Şahsî işleri de var zannediyorum. Herkesi tanıyor. Yani büyüklerin hepsini. Ve onlar hesabına bazı işleri düzeltiyor. Lüks apartman, hizmetçiler, pahalı mobilya... Her yerde halılar, avizeler, çerçeveler... Resimlerden bahsetmiyorum, tabii. Onlar korkunç, mobilya kadar... Neyse, zenginlik içinde yüzüyor. Fakat bütün bunlar dört sene içinde olduğu için neyin nerde olduğunu kendisi de bilmiyor. Bazen bir yığına benziyor. Meselâ kütüphane gibi. Böyle bir dekorda yaşayan adamdan ne beklersiniz? Muntazam, akıllı, bazı fikirleri olan bir burjuva... Hayır, münasebetsizin sanat iddiaları da var. Psikanalize merak etmiş... Yalnız Freud'dan, Jung'dan, Adler'den, şizofreniden bahsediyor. Fakat bütün bunlar, şöyle böyle nihayet yutulabilecek şeyler. Bilhassa onun gibi kendisini saydıran adamda. Şimdi sana son konuşmamızı anlatayım..."

Hıçkırır gibi gülerek devam etti. "İnanılmaz şey... Birdenbire dersin ortasında ayağa kalktı. Madam, şimdi size son sözümü söylüyorum: Eğer on güne kadar benimle evlenmezseniz başka bir kadınla evlenmeğe mecbur olacağım... Tam ültimatom değil mi? Her şey tamam. Mühlet var, iki şıktan birini kabule mecbur oluyorum..." Ve yine Türkçe ilâve etti: "Siz düşünün artık..."

"Aranızda bir şey var mıydı?"

"Hayır... Hiçbir şey. Yani çok nazikti ve komplimanlar yapmaktan hoşlanıyordu. Aşk ve hayat üzerine bir iki konuşma, biraz psikoloji, filan. Kendi kendimi anlatmak ihtiyacı. Budalalık belki de... Başka hiçbir şey yoktu."

"Ne cevap verdin?"

"Allah aşkına Selim... Ne cevap verebilirdim? Evliyim, dedim. Ama o dinlemiyordu. Bana hep 'Hele bir düşünün... On gün' diyordu. Tabii münasebeti kestik." Tekrar hıçkırığa benzeyen gülüş. Zavallı Adrienne.

"Biliyor musun ki tehdidini yaptı. Dün nikâh davetiyesini aldım." Çantasını karıştırdı. Küçük bir broşüre benzeyen kalın davetiyeyi uzattı. "Nasıl beğendin mi?" Bu seferki gülüş yirmi sene evvelkine az çok benziyordu.

Tekrar sustular. İçinden çıktığı andan beri dansın kalabalığı Selim için yeniden çok çekici bir şey olmuştu. Büyü, jimnastik, bir yığın hareket. Ne olursa olsun bütün bu insanların bu kasırgada birçok şeyleri attıkları, birçok yüklerden kurtuldukları belliydi. Genç güzel bir kadın, tiyatroya yeni başlayanlardan, birdenbire kavalyesinin yanlış bir hareketiyle çok parıltılı bir şey, lav halinde bir göktaşı gibi ta önüne kadar geldi, sonra orada tekrar kendi şekline girdi. Selim bir lahza siyah gözlerinin büyüklüğüne şaşırdı. Adrienne:

"İşte kocam..." dedi. "Genç kızlardan hoşlanıyor galiba..." Selim kalabalıkta gösterdiği adamı bir türlü seçemedi. "Adrienne'ciğim, nasılsın? Gittin mi? Nasıl buldun?" Nail'in eski sevgilisi Sabahat,

Selim' i kuru bir baş işaretiyle selamladıktan sonra "Harika değil mi?" diye sordu. Adrienne'in yüzü tekrar kızardı:

"Müthiş bir şey..." dedi. "Her şeyi biliyor... Korkunç oluyor. Ama ev çok pis!" Selim'e dönerek anlattı: "Geçen hafta Üsküdar'a bir falcıya gittim. En aşağı kırk kedisi vardı. Küçücük bir ev. Tek bir oda ve hepsi birden miyavlıyorlar, hepsi birden ortalığa pisliyorlardı. Kâbus gibi bir şey. Fakat kadın biliyordu. Bütün maceramı anlattı. Yazık ki fazla kalmadım. Fakat semt harikaydı. Dönüşte bir kahveye oturdum. Sultantepe'de... Selim siz bu Sultantepe için bir şeyler yazmalısınız. Bundan güzel yer olamaz. Bana yol gösteren kahveciydi. Benimle o kadar tatlı konuştu ki Selim. Türkler istedikleri zaman dünyanın en kibar adamı oluyorlar... Bana 'Hanımefendi, o pis deliyle konuşup ne yapacaksınız? Aklı olsa evini temizler.' dedi." Sabahat Hanım Selim'e ebediyen dargın, gözleri pistte Adrienne'e yeni bir falcının adresini veriyordu:

"Yüksekkaldırım'da... O daha müthiş. Her şeyi biliyor ve her şeyi söylüyor. Bir Yahudi kadını. Tevrat'a bakıyor. Fransızca da konuşuyor. Hiç kimsenin sırrını kimseye söylediği olmamış... et sur ça ma chère..." diyerek Selim'e bakmadan veda etti.

"Sultantepe'de peyzaj bütün ilham ve keşifti. İstanbul'dan nasıl ayrılabilirim? Elimden gelse hep orada otururum. Bütün tehlikelere rağmen... Çünkü İstanbul çok değişti."

"İyi ama demin kahveci için..."

"Kahveci başka bir şeydi. O centilmendi. Fakat Beyoğlu'nda, Şişli'de, hatta dolmuşlarda neler oluyor... Bilmezsin kadınlar neler çekiyor son günlerde..."

Adrienne hayatını sonuna kadar bir musallat fikirde harcayan insanlardandı. Paris'te talebe muhitinde tanıdığı Doktor Necip'i sevmiş, onun olmuş, peşinden hemen hemen her şeyi yakarak Türkiye'ye gelmiş, bütün bir aşiretin cevrine, Necip'in vaktiyle etrafında bulunan genç kızların dedikodusuna ve zulmüne katlanmıştı. Sonra Necip'in kalpten hiç beklenmeyen ölümü.

Adrienne o zaman Paris'teydi. İlk tayyare ile geldi. Hepimiz işlerini düzelttikten sonra tekrar döneceğini zannettik. Kendisini ilk gördüğüm zaman bana "İmkân mı var? Necip'in memleketini nasıl bırakabilirim. Ben Türkiyeli oldum artık." demişti. Daha arkasından Sabahat'la beraber o küçük moda mağazasını açmışlar, iki ay içinde iflasın bir adım ötesinde kapatmaya mecbur kalmışlardı.

Şimdi Adrienne Necip'den kalan paranın son kırıntılarını, Paris'ten annesinin gönderdiklerini (babası ölmüştü ve mirastan epeyce iradı vardı), verdiği Fransızca dersleri ve Fransızca gazetelere ara sıra yazdığı yazılarla kazandığını yeni kocasına yediriyordu. Selim bu yazıların birkaçını okumuştu. Adrienne gizli ve açık hep son zamanlarda Atatürk inkılâplarıyla vardığımız merhaleden gittikçe uzaklaştığımızdan şikâyet ediyordu. Bütün bunlar tabiatıyla bir hayatı doldurarak insana "yaşıyorum" duygusunu verecek şeyler değildi. Onun için kendisini sevenlerin hemen hepsi Paris'e dönmesi için ısrar ediyorlardı. Yalnız Sabahat belki de kadının biçareliğinde kendine bir çeşit felâket arkadaşı bulduğu için her fırsatta onu İstanbul'da kalmağa teşvik ediyordu.

Son görüşmeleri Paris'te olmuştu. La Fayette'in biraz berisinde, Osmanlı Bankası'nın tam karşısında bir sabah ona rastlamış evvelâ bir şeyler alacağını söyleyerek mağazaya girmişler, bütün katları dolaşmışlar fakat Adrienne hiçbir şey almadan çıkmıştı. Sonra Port Royal'de oturdukları kahvede "Alacağım şeyler hep eski tanıdıkların idare ettikleri kısımlardaydı. Görünmek istemedim." demişti. O bunu söylerken Selim, eski Montparnasse arkadaşlarından birini, tıpkı Adrienne gibi güzel sanatlara, süsleme sanatlarına, hülasa yarı bıraktıkları tahsillerini, külfeti işi alış tarzına bağlı, muvaffakiyet imkânı biraz da istidat denen o müphem şeye bağlı mekteplerde tamamlayan, hatta semtine uğramadan sadece evlerine karşı bu vesileyle hürriyetlerini temin eden kızlardan birini görür gibi olmuştu. Adrienne'in İstanbul'da bu yakın arkadaştan sık sık bahsettiğini biliyordu. Şimdi ondan kaçmıştı. "Demek hayatını yapamadığını biliyor.

Eski dostlarından kaçıyor. İstanbul'da kimseye itiraf etmediği şey burada gizleyemeyeceği bir hakikat oluyor." diye düşünmüştü.

Adrienne'de Selim'i rahatsız eden şey bilhassa bu şuurdu. Adrienne her şeyi gizleyebiliyor, fakat bu talih şuurunu gizleyemiyordu. Onun için, muhakkak olan İstanbul sevgisine rağmen bir tramvay veya otobüs durağında bekler gibi İstanbul'daydı. Köksüz bir yosun gibi bizim sularda çalkanıyordu. Bu yüzden ilk bakışta insana telkin ettiği rıza, katlanma duygusu sonunda bir itisaf oluyordu. Rıza ki veliliğin yoludur, Adrienne'de bütün hayata çevrilmiş sessiz sedasız bir silahtı. "Bütün mesele hayatını yapamamış olması ve bunu kendisinin de bilmesi..." Şüphesiz İstanbul'da kalışının asıl sebebi de buydu. Birdenbire küçük bir şey dikkatini çekti. Adrienne alnına indirdiği bir saç demetini kırparak eski perçemler gibi âdeta kaşlarının üstüne yapıştırmıştı. "Daha kırk ikisinde ancak var. Bu perçemlere asılmış, onlara tutunuyor." Şimdi bu perçemler Selim'e La Fayette'deki eski arkadaşlarından kaçışı kadar mânalı görünüyordu.

"Ne diye falcıya gittin?"

Adrienne'in yüzü tekrar o kan dalgasında silindi.

"Hiç," dedi, "eski huy. Bilmez misin Paris'te bütün arkadaşlar hepimiz bir mihrace beklerken falcıya giderdik..." Sesi sanki *Ici Paris*'nin, küçük insanların bütün ümit, hayat ve iştiyakını toplayan sayfaları arasından geliyordu. Vaktiyle gençken o ekmek, su kadar mühim kadın arkadaşlığının peşinde koştuğu seneler bütün bunları böyle görmüyordu. Belki de bugün rastladıkça, şaşırdığı şeylerin çoğu sırf beğendiği ve sevdiği kızlarda rastladığı için hoşuna bile giderdi. Fakat şimdi hayat muvazenesini bulunca... "Yani seks meselesi şöyle böyle halledilince yahut ikinci plana geçince... Hatta unutulunca."

"Selim rüyalara inanır mısın?"

Selim ister istemez güldü. Adrienne başka yoldan kendisine cevap veriyordu.

"Hayır tabii... Yani psikolojik izahlarının ötesinde hayır. Niye sordun?"

"İki gün evvel bir rüya gördüm... Mantes'daki evdeydim." Birdenbire durdu, sonra sesi gerçek bir engelin arasından güçlükle geçer gibi: "Ben gidiyorum," dedi. "Aziz kocamı böyle her rastgeldiği genç kıza bırakamam... Saadetimi müdafaa etmem gerekiyor..." Hâlâ unutamadığı bir genç kız çevikliğiyle bahçenin sağ tarafına doğru gitti.

Mantes'daki eve gittiğimiz gün. İhtiyar baba. Evvelâ küçük şimendifer memuru, sonra oldukça sağlam bir ticaret. Nihayet işten çekilme. Hâlâ ilk mektep hocalığı yapan, sosyalist, alabildiğine protestan, etrafını prensipleri altında ezen bir anne. Onun bir çalışma makinesi haline getirdiği bir kardeş. Charles. "Anne bunu yapabilir miyim? Söyleyin hakikaten bu mukaveleyi imzalayayım mı? Bir şey söyleyin n'olur?" "Hiç aklıma gelmezdi, ama annem ısrar etti. Neden Marguerite'i beğenmiyorsun sanki? Pekâlâ bir kız... Oh, ben evlenmeden fazla bir şey bekleyenlerden değilim. Marguerite kâfi derecede yumuşak. Annemi seviyor ve ona hürmet ediyor. Eli işe yatkın... İyi aileden. Sağlam prensipleri var." "Charles aptallaşıyorsun..." "Hayır şekerim, binayı sağlam toprağa kurmalı." Katedralle Gabriel'in evinin arkasında küçük ev gözlerinin önündeymiş gibi saydı. "Büyük taşlık, yanda artık kullanmadığımız salon. Keten örtüleri içinde artık yaşamayan şeylerin ağırbaşlılığıyla insana kendilerini kabul ettiren koltuklar, tozlu aynalar, otuz senenin biriktirdiği bir yığın eşya. Küf ve rutubet kokusu. Bütün eski fotoğraflar... Mutfağın yanı başındaki büyük ocaklı oda. Mutfaktan birkaç kapıdan birden çıkılan küçük bahçe. Yukarda karışık mimarisi insanı şaşırtan birinden öbürüne bazen merdivenle geçilen iç içe odalar... Bakın bu pencereden bütün vadi görülür. Güzel değil mi? Buradan da katedralin yan cephesi. Büyük bir şey değil ama... Büyük bir şey değil ama herkes bir defa gösterdiği için siz dört defa görüyorsunuz. Monşer doktor, burada rahat yazlar geçireceksiniz." İhtiyar adam karısına duyurmadan her lahza bu cinsten bir

şeyler vaat ediyordu. Necip'i beğenmişti, sanki bir çeşit Noel baba idi. "Haa bakın, bu kütüphane baştan aşağı on sekizinci asırdır... Ben Voltaire'i çok severim. Karım ise âdeta düşmandır. Bilmem niçin?.. Halbuki Voltaire protestanları severdi. Ümit ederim ki siz protestan değilsiniz!.." Ve benim şaşkınlığım. "Ben Müslümanım. Biliyorsunuz ki Türkiye..." "Evet, evet... Mezhep muharebesi vermiş bir memleket. Halbuki biz... Bizim evde sabah akşam mezhep muharebesi yaparız. Bilmiyorum Luther balık avını da men etmiş miydi? İyi kadındır ama çok ciddidir." Tekrar başı kulağımda "Ciddi bir kadın dar ayakkabbıdan daha berbat bir şeydir. Buna emin olun. Sizin haremlerde kadınlarınız bu kadar ciddi değildir, değil mi?" Baş biraz daha yaklaşıyor: "Doktor Necip için çok iyi bir aileden diyorlar..." Fakat annenin bakışlarını hisseder etmez baş ve sakal yığını çekiliyor. "Gelin size şarap mahzenimi göstereyim." Tekrar bahçeye iniyoruz, yandaki kapı... Dar merdiven... Kenarda raflar üzerinde ve toz yatakları içinde dinlenen şaraplar. "Bunlar buranın şarapları. Ama hakiki hazinem bu tarafta. Bütün sıra Chabertin. Karşıda Pouilly'ler. Burada da birkaç şişe Chablei'm var. Zannederim bugün karım size tattırır." Tekrar bahçe. Duvarda küçük asma. Arka duvardan bir çeşit bataklıkta açmış su çiçekleri, nilüferler. Uzakta alçak bir dağ silsilesinin kılçığı. "Normandiya ile Île de France buradan ayrılır." Bir yığın muahede ve muharebe ismi. Göz alabildiğine çiçekli bahçeler... "Bugün memleket yemekleri yiyeceksiniz..." Sofrada Doktor Necip'in gittikçe asılan yüzü. İkindiye doğru şehri geziyoruz. Papa, maman... Katedralin, kapının iki yanındaki vitraylar... Maviler, kırmızılar, griler, morlar arasından ayrı ayrı sazlar gibi çınlayan ışık... Papaz Efendi. "Papaz Efendi, beyler çocuklarımın Türk dostlarıdır." Papaz Efendi'nin hayretini ancak gizleyen dost tebessümü... Bin senelik, belki de daha eski bir tebessüm. Birdenbire hatırlanan Gazi'nin adı. Ve çok uzak bir memleketin medeniyete kazanılmış olmasından gelen heyecan... Ben tekrar vitraydaki koyu lacivertteyim. Doktor Necip birdenbire bana eğildi: "Ben memlekete dönüyorum, kardeşim. Bu

iş pek ciddileşti." "Nasıl yaparsın doktor?..." "İmkânsız. Papa, maman beni bekliyor..." "O halde niçin?.."

Tekrar otomobillere biniyoruz. Uzaktan gördüğümüz balık kılçığına doğru zengin Fransız toprakları. Bu kilise On dördüncü Louis zamanından dağda kazılmış.

"Bu seferki seyahatimde Jean beni tekrar Mantes'a götürdü. Normandiya'nın eteğine kadar bütün peyzajı gördük. Şehir bombardımanlardan iyice harap olmuştu. Fakat katedral duruyordu. Vitraylar eskisi gibi güzeldi." Bu sefer gariptir ki Selim ne Dufrènes'lerin, ne de Dördüncü Henri'nin sevgilisinin evini merak etmişti, ne de Adrienne'i düşünmüştü. Filhakika yirmi sene sonra yaptığı bu seyahatte eski genç adam yoktu.

Çaçanın hemen bittiği yerde bir vals başladı. Deminki erotik jimnastik birdenbire kibar, ahenkli, hafif santimantal bir uçuş oldu. Bütün bir eski Avrupa, Paris, Viyana, küçük Alman sarayları, gülünç etiketleri, reveransları, eskimiş, göçmüş modalarıyla, sanki bir ebediyet boyunca bu baygın musikinin ritminde uyuyorlarmış gibi birdenbire canlanmışlar, bu akşama, bu Boğaz bahçesine geçmişlerdi. Yanı başında bir ses "Kongre eğleniyor..." dedi. Fatma'nın kocası kollarının arasında Şifa piste doğru uzaklaştı. Şifa'nın dişlerinin beyazlığı yarı bir gülüşte parladı.

Leylâ "Herkes eğleniyor... Sen de eğlen..." diyerek koluna girdi ve bütün tırnaklarını geçirmek istiyormuş gibi kolunu sıktı. "Kusura bakma, biraz sarhoşum..." diye kuşattı ve şüphesiz Selim'in hiç dans bilmediğini hatırladığı için piste götüreceği yerde evin ön taraftaki taraçasına açılan kapıya götürdü ve hemen oracıkta yanından geçen Refik'e "Refik var mısın?" diyerek Selim'i bıraktı.

Refik evsahipliği yapmadan dansa katılmak istemiyordu. "Selim Bey, Mehmet Selim, doktor, romancı... Hepiniz tanırsınız." Gündüz "Dayım" dedi. Ve evvelâ "Sevim Hanım" diye yanındaki kadını gösterdi, sonra ötekilere döndü. "Nurettin Beyefendi, Hayri Dura Bey, Hüsamettin Bey... Mehmet Narlı. Suat'ı da tanıştırayım mı dayı?"

Suat sırtında yazlık, lacivert çizgili bir fanila, ayağında dar bir zıpkın, tıpkı geçen yaz Montparnasse'da gördüğü kıyafetiyle ona gülümsedi. Saçları karınakarışıktı. İtinasız kıyafeti yüzünü büsbütün gençleştirmişti. Selim çehresinde tayin edemediği bir şeyle bu yüzün Greco'nun *Kont Orgaz'ın Gömülmesi*'ndeki genç adama benzediğine karar verdi. Onun yanında Nurettin Bey bir Cézanne formulü gibi sadece hendesî şekillerden, bir yığın üstüvane, sıkı et ve zaviyeden teşekkül etmiş gibiydi. Kemikli ve sert çehresinden garip bir irade ve kuvvet akıyordu. Halbuki bakışları gayet yumuşak ve mütereddittı. Sevim Hanım ilk bakışta siyah elbisesinin içinden inci rengi tek bir kuşağın bir arada tuttuğu bir yığın çizgi hissini veriyordu. Ne parmaklarında ne boynunda hiçbir süs yoktu. Sadece koyu kestane saçlarının altından iki yakut küpe geceye iki kan damlası gibi düşüyordu. Tuvaletin üstünden başı ve boynu dümdüz, âdeta hiçbir meselesiz ve böyle olduğu için şaşırtıcı şekilde tehlikeli yükseliyordu. Selim genç kadının kollarının ve boynunun az rastlanır güzelliğine bir daha şaşırdı. Hayır Nejat Bey'in kızı hiç de Nurettin Bey'in milyonlarına göz dikmiş eğlence kadınına benzemiyordu. Ne de üzerine baba lanetini taşıyan bir hal veriyordu. Sadece gurur veya derunî hayat, kendi üzerinde kapanmış yaşıyordu.

Hayri Dura "Selim Bey'le çok eskiden tanışırız", dedi. "Ta Meclis'ten... Ama çoktan beri görüşmedik."

Mehmet Narlı "Ben bittabii sade yazılarınızdan tanıyorum..." dedi.

Selim "Yani en biçare tarafımdan" dememek için dudaklarını ısırdı.

Nurettin Bey bütün o sert ve hendesî terkipten hiç beklenmeyecek yumuşak bir sesle, ürkek bakışlarının sesiyle: "Beyefendi bizim evin her günkü mevzularından biridir." dedi. Ve Selim' e çok dostça güldü. Selim bu gülüşün çekiciliği karşısında âdeta şaşırdı. Sade nezaket bile olsa bu sevimlilik en aşağı elli milyonun nezaketi ve sevimliliğiydi. Kim bilir belki de bütün o muvaffaki-

yetler bu çocuk, şaşırtan, tereddüt eden bu ürkek bakışların ve bu sesin, bu tebessümün muvaffakiyetiydi. "Bu gece hiç kimse sözünü tutmuyor..." diye düşündü.

Gündüz: "Dayımın içkisi yok," dedi. "Teyzem burada olmalıydı, ne kadar sevinirdi. Teyzem herkesin bir şeyden veya birkaç şeyden vazgeçmesini ister." diye sözünü tamamladı.

Hayri Dura "Tıpkı hükümetimiz gibi desenize... Ama zannetmem. Çünkü hükümetimiz kendi hesabına, yahut kendi adamlarının hesabına her şeyden vazgeçilmesini istiyor." Selim'e döndü: "Bu imar işlerimize ne dersiniz?.." diye sordu.

Selim "Düpedüz delilik," dedi. "Artık kelimelerden korkmamalı, bu adam deli..."

Gündüz gülerek anlattı: "Dün Boğaziçi'ndeymiş. Küçük bir motorda, bütün maiyetiyle beraber tabii. İkide bir ayağa kalkıp yıkılacak yalıları gösteriyormuş. Sonuna doğru hiç oturmamış..."

Suat gülerek anlattı: "Ben kendim gördüm," dedi. "Ayaktaydı ve eliyle işaretler yaparak konuşuyordu. Beylerbeyi'ndeydi. Eğer işaretlere bakarsak cami bile gidebilir." Bir müddet düşünür gibi oldu. "Asıl beni düşündüren tavrı oldu. Sanki Viyana'ya ve Prag'a giren bir çeşit Hitler gibiydi. Tıpkı çok yumuşak ve besili bir Hitler."

Eski Demokrat mebusu Mehmet Narlı Bey yavaşça itiraz etti: "O kadar da değil ya, canım. Hitler başka, Adnan Bey başka. Aralarında öyle farklar var ki..." Hakikatte ikisine de ayrı ayrı bağlıydı. Hitler'de hâlâ sert kuvvetin ve iradenin yumruğunu görür ve severdi. Tanzimat'tan beri devamedegelen bir edebiyat ve daha evvellerine çıkan bir tarih ve hayat anlayışı, bir türlü insanları eşit görememe, onu bu çeşit insanların üstünlüğünü kabule götürmüştü. Adnan Bey'de ise bütün istikbal ümitleri ve şimdi elinde bulunan refah imkânları vardı. İki meclis-i idareye üçüncü elden bir tavsiye sayesinde girmişti. Geçen sene de tahsilde olan oğluna sefaretlerden birine ancak orada bulunanla-

rın gözüne batabilecek küçük bir vazife verilmişti. "Haydut ilk yapılacak işmiş gibi o münasebetsiz kızla evlendi."

Nurettin sakin ve yumuşak Selim'e sordu: "Siz ne dersiniz beyefendi?" Sanki kendi evinde misafiriymiş gibi onu konuşturmak istiyordu. Selim tereddüt etti. Hayri Dura onun yerine konuştu:

"Vallahi, hep böyle olmadı mı? Avrupa'da geçen şeylerin dalgası bize daima on beş yirmi sene sonra gelmedi mi?... Mesele de şahsî benzerlikte değil. İşleri tutuş şeklinde." Suat'a bakarak ilâve etti: "Fakat ne diye dışardan misal arıyoruz? Yerli örnekler de var. Abdülhamit aynı şeyi yapmadı mı? Bütün mesele şahsî idarede. Ben idare edeceğim. Abdülhamit, İttihat ve Terakki bunun birbirinden üstün örneklerini verdiler. 1878'de Meclis ilga edilebilirdi. 1950'den, İsmet Paşa'dan sonra bu imkânsız. O halde mefluç bırakırım... Hayır, Hitler, Mussoluni büsbütün başkaydılar. Bununla aramızda bir yığın Hitler namzedinin bulunmadığını söylemiş olmuyorum. Fakat bizimki başka yolda..."

Gündüz başını salladı: "Muhakkak ki kuvvetli bir tarafı var. Zaaflardan istifade etmesini biliyor. Sonra, kendisine inanıyor."

Selim Sevim Hanım'a baktı. Konuşulan şeylerden bir hayli uzakta, kendi meselelerinin içinde idi. Sonra böyle karşısında durdukça hep genç kadını göz hapsinde tutacağını anlamış gibi yerini değiştirdi.

"Hayır, kuvvetli değil. Hiç olmazsa buna kuvvet diyemeyiz. Zaaflardan istifade kuvvetli olmak değildir. Ne de kendi zaafına mağlup olmak." Hayri Dura devam etti: "Dejeneransın da kendine göre bir gelişmesi olacak. Âli Paşa, Abdülaziz, Abdülhamit Han, İttihat ve Terakki ve nihayet Adnan Bey, yahut Demokrat Parti... Dikkat ederseniz grafik daima yükseliyor..." Omuzlarını silkti. "Bilir misiniz çok korkaktır."

Nurettin Bey tekrar Selim'e döndü. Sanki bu ismin altındaki hüviyeti bütünüyle, tanımak istiyordu. "Ben ameliyemi insanlar üzerinde yaparım... "Bazı tabiyeleri bulunduğu muhakkak.

Kendisine mahsus açmazları, hatta zaaflarını telâfi usulleri var... Öyle değil mi?"

Selim, Meclis'te iken tanıdığı genç, nazik, soğukkanlı, daima üstbaşına dikkatli, riyaset-i meclis intihaplarında kapılardan birini tutmayı hiç unutmayan efemine adamı hatırladı. İki ay evvel Park Otel'de de rastladığı zaman yine aynı çehre ile kendisine görünmüştü. Fakat şimdi uzaktan, bütün bu yedi sene boyunca kendisinden büsbütün başka bir adam, bir çeşit heyula oluyordu.

"İktidar... Bütün mesele de iktidarda. O makinenin başında bulunmakta." Güldü: "Valéry'nin çok sevdiğim bir sözü vardır: Hamamda Napolyon tasavvur edilemez. Yahut buna benzer bir şey. Hakikaten de böyle. Fontaineblau'da, Waterloo'da, Saint Hélène'de rahatça tasavvur edebiliriz de hamamda tasavvur edemeyiz. Çünkü hamamda yalnız kendisidir. Ferde indirmek..."

Gündüz: "Ben İsmet Paşa'yı Heybeli'de denizde gördüm... Hep bildiğim Paşa idi."

Selim: "Yani bildiğin, dikkatli olarak değerlendirdiğin adamı gördün... En bedbaht devrimizde bize bir seviye getiren, talihle pazarlık kabul etmeyen adamı." Tenakuza düştüğünü hissetmiş gibi toparlandı. "Demek istediğim şu... Talihsizliğimiz bu adama ikinci harb-i umuminin sonunda, onun hazırladığı şartların ortasında, o buhranın içinde rastlamamızda. Biz o zaman Meclis'te idik. Hayri Bey'le beraber. İkimiz de yakından tanıdık. Dirsek dirseğe yaşadığımız adam. Emin olun ki dikkat edilecek tek bir tarafı bile yok. Sonra hadiselerle gözümüzün önünde durmadan giyindi, durmadan genişledi. Çoğumuzun farkına varmadığı küçük entrikalar, büyük ve aleni rezaletler oldu. Sıfır büyüdü, Türkiye'nin talihi oldu. Hatalarından, vice'lerinden soyun, biçare bir malıluk kalır. İlk fırsatta şaşıran... 1950'de tesadüfen Halk Partisi kazanaydı, eminim ki Demokrat Parti lideri olarak Adnan Bey kendiliğinden tasfiye edilirdi."

Mehmet Narlı tekrar itiraz etti: "Soğukkanlılığını da inkâr edemezsiniz ya. Şu tayyare kazasında."

"Neden sadece uçak kazası... Tesadüfen kurtulmuş. Elbette orada kalacak değil ya. Vaziyete son vermek için elbette bir çare arayacak. Mesele burada: Adnan Bey'i kabule hazırdık. Halk Partisi'nin menfi kalıbı. İşte size formül. O devirde bu formülle efkâr-ı umumiye sizi Napolyon da yapardı, Hitler de, evliya ve peygamber de..."

Hayri Dura emekliye ayrıldığından beri hürriyet denen nimeti tadıyordu. Bir yığın fikri, isabetli tasavvurları vardı. Otuz sene konformist bir resmî hayatın yanı başında "Belki bir gün" diye diye düşünmüş taşınmıştı. Yazık ki o gün çok geç, ihtiyarlık denen, şeyle beraber gelmişti. "Sade ihtiyarlık mı! İtiyatlar..." İçinde bir ömrü beyhude harcamış olmanın hiç aman vermeyen azabı vardı. Ölüm düşüncesiyle beraber yürüyen bu azap şimdi her ağzını açışta tekrarlanıyordu. "Soğukkanlılığı... Altı yedi Eylül hadisesinde, onu takip eden fırka ictimaında da gördük, soğukkanlı mıydı?"

Nurettin Bey yine Selim'e döndü ve gülerek yarı şaka sordu: "Demin siz gelmeden evvel feza meselesini konuşuyorduk. Ne dersiniz beyefendi, Ay'a seyahat edebilecek miyiz?" Bütün halinde, bu mesele biraz çetinleşti, tehlikeli sularda yüzüyoruz der gibi bir şey vardı. "Sevim Hanım'a göre bu birkaç senelik iş..."

"Bilmem," dedi. "Bugünkü teknik bir yığın şey vaat ediyor. Fezaya açılacağımız aşikâr. Bugünkü füzelerle. Bir iki sıçrama daha. Fakat seyyarelere gitmek, birleşmek... Bu büsbütün ayrı. Bana öyle geliyor ki bu tecrübelerle imkânsızlığımızın hududunu genişletiyoruz. Bugün birkaç hayvanı gönderdik, yarın belki insan gider ve evin içinde biraz dolaşır. Fakat neye yarar? Gideceğimiz yerlere hep şartlarımızı götürecek olduktan sonra..."

Sevim Hanım dikkat kesilmiş dinliyordu.

"Bu neye benziyor biliyor musunuz? Goya'nın Prado'da küçük bir tablosu vardır. Her görüşümde benim için mânası bir kat daha derinleşir. Küçük bir köpek bir dağın sırtından çıkar ve

çıkar çıkmaz birdenbire gri bir kaya ile, bir çeşit duvarla karşılaşır... Küçük, munis bir köpek başı ve yepyeni bir imkânsızlığın duvarı... Oraya kadar kim bilir nasıl güçlükle geldi. Başarının sevincini âdeta yüzünde okuyabilirsiniz... Fakat şimdi önünde bu duvar. Çıldırtıcı bir şey..." Durdu, yine düşüncesini gerektiği gibi kovalayamadığına kaniydi. "Ne kadar isterdim ki Goya bu küçük resimde biraz daha vazıh olsun. Fakat sadece bu köpek başı, geldiği yeri gösteren dağ meyli ve o duvar... Fakat bu duvar da insan kaderini göstermek için kâfi... Korkarım ki biz arzda mahpusuz ve öyle kalacağız..."

Gündüz yarı alay yarı ciddi: "Dayım terakkiye pek inanmaz." dedi.

Sevim Hanım dikkatle sordu: "Hakikaten inanmaz mısınız?.."

Selim: "Bilakis... Terakkiye inanırım. Ama duvara da inanıyorum. O da var." Sanki Prado'da küçük resmin karşısında imiş gibi ürperdi.

Sevim Hanım: "Duvar..." diye tekrarladı.

"Evet, duvar. Gri bir yığın... Bilmem duvar mı, kaya mı?.. Muhakkak ki bir yerde yükseliyor. Meselâ bu feza işinde. Ne seyyarelerde, ne de öbür yıldızlarda şimdiye kadar hayat için lâzım olan şartları bulamadık. Ama bu neticeye varabilecek kadar imkânlarımız ilerledi. Mesele burada. Her yeni kazanç bizi bir yığın çeşitli imkânsızlığın karşısına getiriyor. Gayretlerimiz neye yaradı? Işık senesi hesaplarına, milyarlarca rakama boğulduk o kadar." Durdu, gülerek devam etti: "Küçükken bir Anadolu şehrinde büyük caminin muvakkitliğini de yapan bir coğrafya hocamız vardı. Neden bu küçük şehirde, bir rüşdiye hocası olarak kalmıştı hâlâ şaşırırım. Çünkü hakikaten meraklı adamdı ve çok şeyler bilirdi. Bir gün bize yıldızlar arasındaki mesafelerden bahsetti ve ışık senesi hesaplarını anlattı. Belki çok basit şeylerdi. Ve şüphesiz ki bugün gazetelerde, digestlerde filanlarda okuduklarımızın yanında bir hiç sayılacak bilgi... Tesadüf istedi ki o gece ağır bir hummadan hastalanayım. Bütün gece bu milyarlarca

rakamın etrafımda çıtırdayarak ürediğini gördüm. Korkunç bir şeydi bu. Gözlerimi açtıkça bütün ev halkını baş ucumda görüyordum. En ufak dikkatte hepsi değişiyorlar, dağılıyorlar, yerlerini o küçük rakamlara bırakıyorlardı. Bu rakamlar mütemadiyen ürüyordu. Her taraftan âdeta üstüme yığılıyorlardı. Bilmem niçin bundan bahsettim... Feza hesapları beni korkutuyor... Biyoloji daha rahat. Orada bizden küçükler, çok küçükler, bizi hiçbir suretle aşamayanlar var. İnsan hepsine hakim... Küçüğün en küçüğünde bize emniyet veren bir şey var..."

Sevim Hanım: "Yazık beyefendi, bir hülyamı yıktınız..." Sesi güzel ve toktu.

"İsteyerek değil, hanımefendi... Bununla beraber, belki biyoloji ile el ele verirse... Meselâ günün birinde sürfelerin rahim dışı büyümesi mümkünleşir ve nisbeten yakın bir yıldıza veya seyyareye böyle yüz binlerce tohumu birden sevk etmek, onları oluşun tesadüfüne bırakmak mümkün olursa... O zaman iş değişir... Fakat herhangi meçhul bir adaya gider gibi Ay'a veya başka yıldıza gitmek, orada koloni kurmak... Bu hakikaten imkânsız. Belki gideriz, ama uzaktan görmek şartıyla... Yerinde birkaç fotoğraf çekmek için..."

"Siz doktorsunuz değil mi Selim Bey?.."

Selim, Nurettin Bey'e baktı ve güldü: "Doktorum beyefendi."

"Niye üniversiteye girmediniz?"

"Tesadüfler..." Nevzat'ın ölümünden, ikinci cihan harbinden, Leylâ'ya tesadüfünden bahsetmeye ne lüzum vardı. Tesadüf kelimesi hepsini hülasa ederdi. Çok sevdiği bir şairin bir gün Balzac'ın sorduğu bir suale verdiği cevabı hatırlayarak "Tesadüfler veya birtakım felâketler..." diye zihninden düzeltti.

"Geçen sene Fransa'dayken eski mektep arkadaşlarından birinin çalıştığı laboratuvarda birkaç hafta geçirdim. Biyolojinin aldığı yol müthiş bir şey... Terakkiye nasıl inanmam. Her sahada muazzam keşifler var. Her gün yeni bir şey, bir virüs veya mikrop tecrit

ediliyor ve bu tecritle bize yeni bir ufuk açılıyor. Fakat n'oluyor, biliyor musunuz? Sır büyüyor, duvar ikide birde tekrar daha heybetli, daha ümit kırıcı kendiliğinden kuruluyor... Bittabii faydasız olmuyor. Bittecrübe bilgi veya pratik alanda daima bir şeyler kazanıyoruz."

Kuru ve esmer bir çocuk: "Hiçbir şey olduğu yok..." dedi. "Sadece silah hazırlanıyor. İnsanoğlunu kökünden kazıyacak silah..." Herkes söylediğinden ziyade sesinin mütearrız tonuyla şaşırmış gibi olduğu yere baktı. "Sakın bundan müteessir olduğumu sanmayın. Bu sayede hilkatin bir hatası tashih edilmiş olacak..." Durdu ve Selim'i yeni görmüş gibi "Merhaba üstadım..." dedi.

Selim "Merhaba..." diye cevap verdi. "Nerden çıktı bu insan düşmanlığın..."

Genç adam "Ben insan düşmanı değilim," dedi. "Yalnız kâfi derecede akıllı bulmuyorum. Halbuki tam akılsız da değil. Yarı yolda kalışı hoşuma gitmiyor." Ve geldiği gibi sessiz çekilip gitti.

Gündüz "Bu uğursuzluk peygamberi kim?..." diye Selim'e sordu.

Selim "Bir adam!" diye başını salladı ve elindeki sigarayı attı. Genci tanıyor ve bilhassa iki üç günde bir fikrini değiştirmesi hoşuna gidiyordu. Hafızası cam bir kavanoz, açıkta işleyen bir mide gibi o günkü istihlâkini gözünüzün önüne yayardı. Bununla beraber ateş gibi bir istidadı vardı. "Kendini arayan bir adam..." dedi. "Hayatı ve kendisini olduğu gibi kabul etmeyenlerden..." Sevim Hanım'a dönerek tatmin etti:

"Tehlikesizdir." Ve genç kadının latîf kahkahasıyla âdeta mesut oldu.

(...)

Suat elinde iki kadeh geldi. "Bu Refik acayip adam," dedi. "Büfede ne buldum biliyor musunuz? Halis Fransız şarabı. Sizin sevdiğiniz. Hani Chartres ile Illiers arasındaki pikniğe bir sepet getirmiştiniz... İşte ondan. İstersen götüreyim, viski getireyim." Ve

kendi kendine konuşur gibi "Jacqueline de vardı." diye ilâve etti. Genç kadını katedrali gezerken, sağ taraftaki küçük dükkânlarda kendisine hatıra seçerken görür gibiydi. Ve belki de böyle kendi içini seyre daldığı için kadeh elinde bekledi.

Hayri Dura "Zavallı Fransa," dedi. "Afrika'ya saplandı artık. Kaçta Fransa'da idiniz Suat Bey?"

"Üç ay evvel babam ölünce döndüm."

"Ben babanızı tanırdım. Manisa idadisinde beraber okuduk." Suat başını salladı. "Babam çok iyi adamdı." Ve kadehini yarıya kadar içti. "Hayri Dura beyefendi. Şili, sonra Brezilya, nihayet İtalya sefiri." Paris'te ikinci derecede müzikhollerden birinde bir akşam önünde oturan orta yaşlı ve çok kibar bir adamın çıplak kadınlara nasıl bir iştah ile baktığını ve yanındaki adama söylediklerini hatırlıyordu. Perde arasında yalnız üç kadının birbiri ardınca raksettikleri küçük odaya da beraber girmişti. O gece rastladığı bir tanıdık ona kim olduğunu anlatmıştı. "Resim meraklısı ve iyi, uyanık adamdır. Modernlerden küçük bir koleksiyonu var. Deaxium (?), Dufy, iki Renoir deseni... Soutine'i çok sever. Kokoschka'yı tanır." demişti. "Küçük odada ilk dans eden Jacqueline bu çıplak gezinmeyi şahsiyeti sayesinde bir çeşit zafer yapmıştı. Sanki aslan koşulu arabasında Semiramis gibi bir şeydi." Zaten içerde de bütün program onun etrafında toplanıyordu. Ve Suat Jacqueline'i ilk defa gördüğü Çin revüsünün acayip ve hüzünlü türküsünü beyhude yere içinde, sonra Hayri Dura'nın yüzünde aradı.

"Demin yukarda resimlerinizi gördüm..." dedi.

Selim "Ben de gördüm, çok güzel şeyler var..." "Hakikaten nonfigüratifi seviyor musunuz Selim Bey?" "Tabii..." dedi. "Sevdiğim birçok eser, hatta ressam var." Hayri Bey sözünü kesti. "Eserden bahsetmiyorum. Benim de sevdiğim şeyler var. Belki yanlış sordum, nonfigüratife inanıyor musunuz? demeliydim. Bana çıkmaz bir sokak gibi geliyor." Suat yavaşça "Bütün çıkmaz sokaklar

açılabilir..." dedi. "Evet ama, açılabilir. Bir de kendiliğinden devam eden, istikballeri kendilerinde hazır şeyler var değil mi? Rönesans şu veya bu safhalarıyla beş asır sürdü..."

Suat "Ama kendisi olarak ancak seksen, yüz sene devam etti. Modern sanat da aşağı yukarı seksen seneyi buldu. Bence nonfigüratifi modernden ayırmak doğru değil. Manet'den beri hep aynı ihtilalin içindeyiz..."

Selim "Ben de Suat gibi düşünüyorum," dedi. "Büyük bir hareketin zaruri safhalarından biri. Bir çeşit zaruret gibi geldi. Kübizmden beri atılan adımların tabii neticesi. Ve şimdiden birçok şeyi değiştirdi. Artık Renoir veya Bonnard gibi resim yapılmasına tahammül edebilir misiniz?"

"Tam tıpkısı yani taklit olursa elbette hayır. Fakat tabiatın bu sanat için şart olduğuna inanıyorum. Meselâ Suat Bey'in eski resimleri. 1951'de bir sergi açmıştınız. Çok güzel renkleriniz beyazınız, kırmızılarınız, yeşilleriniz vardı. Bana İstanbul'un ışığını yakalamışsınız gibi gelmişti. Hele bir tablonuzu çok sevmiştim. Çamaşır seren kadın. Bir tarafta bütün deniz, arkada yolun üstünde tek bir ağaç ve sonra ipe çamaşır seren bir kadın ve renk renk çamaşırlar. Fakat asıl ışık güzeldi. Yazık ki o tabloyu kaçırdım."

Suat içini çekti. "O zaman Bostancı'da oturuyorduk..." dedi. "Annem daha ölmemişti, babam sıhhatliydi. O sabah güneş fırından yeni çıkmış sıcak bir ekmek gibi kokuyordu. Her tarafta arı ve böcek vızıltıları ve kır sessizliği vardı. Küçük rüzgârda çamaşırlar ışığın yaprakları gibi çırpınıyorlardı. Kâinatla aramda yabancı hiçbir şey yoktu. Her şeye içim kendiliğinden açıktı. Ve kendimi her şey sanıyordum. İlk önce avazım çıktığı kadar türkü söylemek istiyordum. Sonra birdenbire resim yapınağa başladım." Kendisini kuyunun biraz ötesinde sonbahar çiçekleri arasında görür gibiydi. Yukarda annesi bir eski türkü ınırıldanarak iş görüyordu. "Açık pencereden onun sesini dinliyordum." Ve bütün bunları kendisine hatırlattığı için Hayri Bey'e âdeta minnetle baktı.

Sevim Hanım "Ben yukarıdaki resimlerinizi de çok sevdim," dedi. "Nonfigüratiften o kadar anlamıyorum. Ama yine hoşuma gittiler. Fakat asıl sevdiklerim öbürleri oldu. Öbür resim, şekilli resim çok hoşuma gitti. O yağmurda ağaçlar arasında duran kadın. Küçük bir şey ama... Çok güzel. Nasıl oluyor da iki teknikte çalışabiliyorsunuz?"

Hayri Bey "Ona ben de dikkat ettim. Ve galiba öbür tablonuzu onun için hatırladım. O kadar ayrı şeyler ki... Bittabii bu çok sağlam. Fakat öbürünün havası yok..."

Suat "O zaman gençtim beyefendi..." dedi ve etrafın kendisine gülmesinden korktu. Fakat Hayri Bey güleceği yerde "Evet... O zaman gençtiniz." diye tasdik etti.

Sevim sualini tekrarladı: "Hakikaten iki teknikte nasıl çalışıyorsunuz?" Suat büyük bir huzursuzluk içinde etrafına baktı. Tuzağa düşmüş bir hayvan gibiydi. Sanatından böyle ayaküstü birtakım yabancılara bahsetmek ona gülüncün gülüncü geliyordu. İstemeye istemeye cevap verdi. "Kendiliğinden oluyor," dedi. "Fakat kolay değil. Bazen kendimi iki ayrı insan sanıyorum. Hatta birbirine karşı vaziyet almış iki ayrı insan. Birinin yaptığını öbürü bozuyor gibi geliyor bana."

Hüsamettin Akkaya, Nurettin Bey'e yavaşça "Galiba yakında modern bir ressamı daha himayeye mecbur olacaksınız." diye fısıldadı.

Nurettin Bey, Hüsamettin Akkaya'nın bu sesini çok iyi tanırdı. Bir insanın lüzumsuz yere bazı şeylere düşman olmasını o hiç anlamazdı. Genç bir ressam Hüsamettin Bey'i ne diye rahatsız eder?

Suat "O resmi ben de severim," dedi. "Belki bunun için biri Paris'te öbürü İstanbul'da iki defa yaptım. Birisini size hediye edebilirim." Ve içinden hangisini vereceğini düşündü. Aslına hiç de benzemeyen bu iki kopyanın birisinde Jacqueline, ikincisinde Leylâ vardı.

"Aynı havayı bulabildiniz mi?"

Suat tereddütsüz "Hayır," dedi, "bulamadım. Zaten renk de düzen de ikisinde ayrı." Nerdeyse Leylâ'nın sesi annemin sesi değil, diyecekti. Bostancı'daki küçük ahşap ev, çamaşırları, hanımelleri arasından açık pencereleriyle hep gözünün önündeydi. Pencerelerden hep annesinin mırıldandığı türkü taşıyordu: Gül kuruttum, gül kuruttum... Sekiz yaşından beri bu türküyü annesinden dinlediğini hatırlardı. Kim bilir kaç sene oldu. 1944'de bir öğlen zamanında kendisini titretip yakarak annesinin bu türküsü, Hitler'in Yugoslavya'ya hücumunu haber veren radyonun sesine karışmıştı. "Gülünç oluyorum." diye kendine kızdı. Bu sefer Hayri Bey'e âdeta düşmancasına bakarak yeniden sordu. "İstiyor musunuz?"

Hayri Bey gülümsedi: "Tabii isterim, minnettar olurum. Fakat o kadar size ait şeyler ki..."

Nurettin Bey birden sordu: "Hiç freske çalıştınız mı Suat Bey?"

"Paris'teyken biraz..." dedi. "Pek inanmıyorum ama yine de çalışmak isterim. Fakat bugünlerde değil." İçinden "Leylâ'nın bulunduğu tabloyu vereceğim dedi. Leylâ'nınkini." Kendisine ve etrafına karşı garip bir hiddet içindeydi.

"Benim sualime cevap vermediniz Selim Bey? Nonfigüratifin tek üslup olabileceğine inanıyor musunuz? Yani resmin eşyanın lügatinden tamamiyle vazgeçeceğine, dilini de kendisi icat edeceğine... Makalenize bakılırsa bu işe inanıyorsunuz. Halbuki kendi eserlerinizde büsbütün başka türlüsünüz, onun için soruyorum. Bana bir tezat var gibi geliyor."

"Ben böyle bir şey söylemedim. Sade bazı nonfigüratifleri, Hartung'u, Soulages'ı, bizlerden Selim'i, Nuri'yi, Suat'ı, Nejat'ı sevdiğimi söyledim. Zaten ben tam sistem halinde bir estetiğe hiçbir zaman inanmadım. Her eser kendi şartıyla doğar. Hele bugünkü devirde. Hepimiz parça parçayız. İçimizde, dışımızda birtakım şeyleri lehimleyerek yaşıyoruz. Co-existance kelimesi-

ni icat eden ve o kadar sık kullanan bir devrin insanlarıyız..." Birdenbire heyecanına şaşırdı. Bu alelade konuşmayı nereye götürmek istiyordu sanki?.. Sonra Suat'ın biraz evvelki yeni insanını hatırladı, biraz rahatladı. "Bilir misiniz ki hiçbir zaman artık yekpare olamayız. Daima bildiklerimizi hatırlayacağız."

"Evet ama, o zaman sanat olmaz."

"Olur, şartlarımızın sanatı olur. Olmaz, o başka şey. Belki istediğimiz sanat olmaz. Sanata biz müzelerden bakıyoruz. Ve hep tasnif edilmiş, musaffa eserler görüyoruz. Halbuki sanat hayatın bir parçası. Hayatın içinde onu görmeğe çalışmıyoruz. Sanat hiç de istisnai bir şey değil. Aksine daima olagelen şey bence." Ve etrafına şüpheyle hatta huzursuzlukla baktı, söyledikleri kendisini de tam tatmin etmemişti.

Nurettin Bey Suat'a yaklaştı: "Niçin, freske inanmıyor musunuz?"

Suat: "Bilmiyorum," diye ellerini açtı. "Herhâlde sade freske değil... Bu işte kendime inanmıyorum. Siz fresk deyince ben büyük ölçülü bir eser tahayyül ettim. Belki ondan."

Nurettin Bey düşüncesini açıkça söyledi. "Ben de öyle düşündüm. Büyükçe bir duvar..." dedi. "Geniş, mükemmel bir eser. Rahatça konuşacaksınız!" Deminden beri yeni yapılan şirket binasının holünü düşünüyordu. Bina ile beraber yeni bir sanatkâr sesi ortaya atmak fikri birdenbire onu sarmıştı.

Suat başını salladı. Fakat Nurettin Bey, herhangi bir tasavvuru bir lahzada bırakacaklardan değildi:

"Hemen reddetmeyin, sonra konuşalım isterseniz?" dedi. "Ben her ihtimale karşı açmayı düşündüğüm konkuru geciktireceğim." Ve Sevim Hanım'ı kolundan tutarak "Haydi, Gündüz'ü bulalım, konkuru geciktirmesini söyleyelim. Ben Suat Bey'den çok şey umuyorum." dedi. Selim genç kadının yüzünde birdenbire peydahlanan huzursuz tebessümü fark etti.

(...)

Refik pistten doğru rahat ve yavaş geldi. Bir eliyle Suat'ın omuzuna dayanarak: "Nail," dedi, "şimdi geldi. Bir hayli sarhoş... Gelir gelmez nasıl bu kadar içti?..."

Suat yumuşak bir sesle: "Muhakkak dışarıda içmiştir... İçirmişlerdir..." dedi. Selim dikkatten ziyade sesin tatlılığına, şefkatine şaşırdı... "Kardeşini bile... Benden fazla seviyor. Herkes sevmesini biliyor."

Refik evvelâ Selim'e sonra Suat'a baktı. Her şey lahza içinde oluyordu. Sonra sözüne devam etti: "Leylâ ona bakmaya gitti... Nail, son zamanlarda ölçüyü büsbütün kaçırdı. İstersen git bir bak. Orada kameriyenin önündeler... Halk türküleri söylüyorlar."

Suat bir şey söyleyecekmiş gibi durdu, sonra vazgeçti. Setlere doğru yürüdü. Selim:

"Anlamıyorum, bir türlü bu çocuğu anlamıyorum..." diye başını salladı. "İnsan ne diye kendini böyle harcar?.. Hem o kadın için. Hâlâ seviyor mu?"

"Mesele sevme meselesi değil. Belki seviyordur.... Muhakkak seviyor, fakat anlaşmalarına imkân yok... Senin anlayacağın dört başı mamur bir trajedi içindeyiz. İkisi de birbirlerine tahammül edemiyorlar. Nail'in Sabahat'te hazzetmediği bir yığın şey var." Ve bir sır gibi yavaşça fısıldadı. "Belki de bu şekilde, sadece bir yatak meselesi olarak sevişmeyi aklı almıyor. Buna rağmen bırakamıyor da... Sabahat'a gelince ne ondan ne de kocasından ve çocuklarından vazgeçiyor. Anlamıyorum insan nasıl bu işleri böyle azdırır?.. Sıhhati müsaade etse haydi ne ise... Ama biliyorsun hasta..."

Selim bu garip macerayı başından beri biliyordu. Evvelâ üçüzlü bir aşk şeklinde başlamış, sonra Nail de Sabahat de işin çirkinliğine isyan etmişler ve Sabahat kocasından boşanmıştı. Fakat tam evlenecekleri zaman kadın eski kocasına bu sefer nikâhsız dönmüş ve Leylâ tarafı işin tamamiyle kapandığını zannederken tekrar Nail'le münasebetleri başlamıştı. Bu acayip gidiş geliş

dört senedir devam ediyordu. Son ayrılışları geçen yazdı ve bu geceye kadar her şey yolunda gitmişti.

Selim için bu maceranın asıl acıklı tarafı büsbütün başka planda olsa bile kendisiyle Leylâ'nın münasebetlerine benzemesiydi. Onun için yanında bahsedilmesine tahammül edemezdi. Bu sefer de kapatmak için: "Suat'ın nesi var?" diye sordu. "Hep bana bir şey söyleyecek gibi..." Refik "Bilmiyorum," dedi. "Yani bildiklerinden fazlasını bilmiyorum. Suat'ı merak etme. O Nail gibi değil. Ne de Gündüz'e benziyor. Rahat ve sevimli adam. İki ay içinde bütün semti fethetti. Sade kendine bulduğu evi görsen şaşarsın..."

"Ben burada kalıyor sanıyordum."

"Tabii burada kalıyor. Yani tavan arasını ona verdik. Fakat dere içinde kendisine ayrı bir ev buldu. Bir balıkçının evi. Bütün bir ekibi var." Sonra Hayri Dura ile Selim'e dönerek: "Beni affedin..." diye özür diledi.

"Gidip etrafa bir bakayım. Bahçeye hiç tanımadığım adamlar girmiş. Deniz tarafı, yandaki arsa hep açık. Bütün yalı çapkınları burada... Tabii bu kadar genç kız olunca elbette gelirler..." Hayri Dura Bey o gider gitmez Selim'e yaklaştı. Altın sigara tabakasını uzattı: "İsterseniz bunlardan alın. Yani severseniz... Fransız sigarası."

Selim: "Amerikan sigaralarından fazla sevdiğim muhakkak... Fakat siz Suat'a verin onları. Bana son gelişinde Fransız sigarasının kokusuyla Fransız şarkısı arasındaki münasebeti iki saat anlattı." Ve kendi paketinden bir sigara yaktı.

Hayri Dura: "Suat Bey mühim adam... dedi. Bozulmazsa, iflas etmezse muazzam iş görebilir." Birdenbire sustu ve arkasından en mahrem sesiyle: "Seçimlere girecek misiniz?" diye sordu.

Selim bir şeyler arar gibi etrafına bakındı. "Hayır, daha karar vermedim. Zaten iki sene var."

"Belki öne alınır. Birçok yerlerde hep bu söyleniyor." "Öyle de

olsa gireceğimi sanmıyorum. Hiç olmazsa bugün için. Artık politikayı sevmiyorum. Napolyon'un sözünü hatırlarsınız: politika, modern zamanların afeti..."

"Ama Napolyon da politika yapıyordu."

"Hayır yapmadı. Napolyon muharebe yaptı ve saltanat sürdü. Bazı insanlar saltanat sürmek için yaratılırlar."

Hayri Dura "Ben Napolyon'u sevmem," dedi. "Çehresi vaziyetlere göre o kadar değişiyor ki... Sahne küçüldükçe kendisi de küçülüyor. Sonra o çalım, o nutuklar... Muharebe meydanlarında o elleri arkasında dolaşma. Ve nihayet gidip Berezina'da saplanış..."

Selim "Tolstoy da sizin gibi düşünüyor..." Birdenbire bilgisini gösterdiği için utandı. Son zamanda böyle olmuştu. Sağdan soldan öğrendiği şeyleri hatırlayarak etrafındakilerin konuşmasını âdeta imkânsızlaştırıyordu. Fakat Hayri Dura Bey alınmadı.

"Evet..." dedi. "Tolstoy da böyle söylüyor. Zaten Napolyon için gözümü açan o oldu. Bütün bir kütüphane dolusu kitap okudum. Sonra Tolstoy'un jurnalinde sekiz satır... Bence asıl deha işte bu sekiz satırı yazabilmektir... Bana kalırsa siz politikaya girin. Birçok şeyler yapabilirsiniz..."

Selim eski ahbabının yüzüne ilk defa görüyormuş gibi bakıyordu. Bu ihtiyar adamın bu sözü söylemesi için kendisiyle meşgul olmuş olması lâzımdı. Meğer ki havadan konuşmuş olsun. Fakat Hayri Dura havadan konuşmuyordu.

"Evet, girmelisiniz. Girin. Sanatınız çok değişti. Farkında olmadan agoraya geçtiniz. Bakın kendim için böyle düşünmüyorum. Ben politikadan başka bir şey yapamayacağım için girmek istiyorum. Benim yaşta olanlar çökmemek için bir şeye tutunmak ihtiyacındadırlar. Fakat sizin için öyle değil. Bir şeyler yapabilirsiniz..."

"Politikanın fena tarafı iş başına gelene kadar sarf edilen gayrette insanı yıpratması. Sonra da tutunmak denen şey gelir. Kaldı ki iki iş birden çok güç oluyor."

Hayri Dura eliyle mūphem bir işaret yaptı. "Biliyorum," dedi. "Meclis'te beraberken de bunu söylemiştiniz. Fakat o vakit harp vardı. Hakikaten bir şey yapamazdınız. Aklı başında hiçbir insan herhangi bir harekete teşebbüs etmezdi. Ben sizi o zaman çok dinledim. Fikirlerinizi biliyorum. Size aksiyon lâzım. Kendinizden kurtulmanız için..."

"Hiç kimse kendime ihanet ettiğimin farkında değil..."

(...)

Fakat sözünü bitiremedi. Ayşe büyük çantası kolunda bahçenin yarı karanlığından doğru, sarışın yüzü büyük bir manolya gibi muhteşem ve o kadar üsluplu ve prestijli onlara doğru geliyordu: "Buyurun hanımefendi. Ayşe Hanımefendi'yi tanırsınız değil mi?"

Selim "Çok iyi dostuz. Hayranlarındanım demek istiyorum."

"Tıpkı benim gibi. Ama ben galiba sizden eskiyim. İlk memuriyetim babalarının maiyetinde idi. Ben çocukluğundan tanırım, bu itibarla bir yığın Ayşe hanımlar tanırım."

Ayşe bu ani iltifatı önlemekten ziyade anlatacağı şeyi bir an evvel anlatmak için "Aman beyefendi... İltifatınız." diye sözünü kesti ve hemen arkasından devam etti: "Size kaynanamın son marifetini anlatmak için geldim" dedi. "Kodamanlardan birini yakalamış, deminden beri bir türlü bırakmıyordu. Bittabii evvelâ hınç çıkaracaktı. Bir yığın tenkit. Sonra saçlarının boyası. İki defa yanlarına yaklaşayım dedim, nasıl olsa beraber döneceğiz. İkincisinde sade havadan sudan konuşma, iltifat filan. Ama dinlemeliydiniz, ne iltifatlar." Hafif bir kahkaha attı. "Adamın torunundan bahsediyordu. 'Ah ne güzel, ne sevimli torununuz var. Tıpkı deve yavrusu gibi...' demesin mi? Etrafta bir sessizlik. Bu kadar muhterem bir zatın torunu, sonra deve yavrusu. Adamcağız tabii şaşırdı. Bir şeyler söylemek istedi. 'Aman hanımefendi, bu kadar çirkin mi torunum?' Şimdi kaynanamın cevabı: 'O halde siz deve yavrusu görmemişsiniz. Dünyada bundan güzel mahluk

yoktur. O boy o pos, o tüyler kıvır kıvır... Hakikaten torununuz dünyanın en şirin çocuğu. Hele gözleri? Puhu kuşu gibi...' Sonra tekrar bir 'Allah bağışlasın!' Ve tabii etrafta kahkahalar. Cüretin bir derecesi olur değil mi? Nasıl Selim Bey yapabilir misiniz bunu?.." Sonra birdenbire hüküm verdi. "İnsan olur olmaz her okuduğunu her vesileyle hatırlarsa elbet böyle olur. Kim bilir kimde okumuştur?"

Selim "Şüphesiz Loti'de... Belki Barrès'de... Ama niçin behemehâl bir yerde okusun! Hele puhu kuşu göz için kullanılır."

Hayri Dura Bey "Kayınvalidenizi ben çok severim, çok hürmet ederim." diye hafiften itiraz etti. Fakat hikâyenin hoşuna gittiği belliydi. Bütün çehresi gülüyordu. İkisi de hikâyeden ziyade Ayşe'nin sıhhatli neşesine, rahatlığına hayrandılar. Genç kadın yine aynı hafif, genizden sesle Hayri Bey'e cevap verdi:

"Malum!" dedi, "Eski aşk... Ben de severim kayınvalidemi. Fakat sevgim harikuladeliklerini tatmama mâni değil ki..." Ve sonra Selim'i âdeta unutarak Hayri Bey'le konuşmağa başladı.

Selim, karşıda sol tarafta, bahçenin dibindeki kalabalıktan doğru gelen türkü seslerini duydu. Sadiye'yle Nail, iki kardeş çok sevdikleri bir türküyü söylüyorlardı:

Asker oldum piyade... yandım aman

Bugün aşkım ziyade...

Selim içi ezilerek o tarafa baktı. Nail'in tıpkı yüzü ve bazı hareketleri gibi sesinde de Leylâ'yı hatırlatan bir şey vardı. Bu gece şüphesiz içkiden sesi biraz boğuktu. Bununla beraber yine Leylâ'nınkine çok yakın, ancak onda bulunan sıcak perdelerle geliyordu. Niçin içiyor bu kadar! Hasta olduğunu bilmiyor mu? Ama bütün bir nesil böyle işte. Hepsi kendi hakikatlerini içkide arıyor. Hepsi, kendilerini bilmedikleri bir şey için harcamaktan hoşlanıyor. Selim zaman zaman bu huzursuzluğun etrafında büyük bir dalga gibi kabardığını hissediyordu. Tıpkı bir deniz kazasında gibi Nail'in, Gündüz'ün, Suat'ın yüzleri ona hep bu

dalganın arasından, onun karanlığına katılmağa hazır geliyordu.

Bir el omuzuna dokundu: "Bir dakika Selim..." Adrienne yanındaki sarışın, otuzunu aşmış, iri cüsseli, mavi gözlü bir adamı göstererek "Sana kocamı tanıştırayım." dedi. Selim adama doğru elini uzattı. Fakat Adrienne'in kocası hiç oralı değildi. "Madam Türkçe konuş," diye kadını azarladı. "Tanıştırayım denmez, tanıtayım filan gibi bir şey söylemelisin." Bu sefer birincisi büyük bir ikram gibi kendiliğinden elini uzattı. Selim bu kocaman avucun terliliğinden ve parmakların sertliğinden tiksindi. Bir dostun bazı sesler için dediği gibi bu elde de garip bir medeniyetsizlik vardı. Adrienne'in yüzü biraz evvelkinden daha solgun, daha bitik, gözleri daha şiş ve kapakları daha kırmızıydı.

"Nasılsınız beyefendi?" Adam aşikâr bir sabırsızlıkla "Eğlenmeğe çalışıyoruz." dedi ve birdenbire Selim'in elini bırakarak kadını deniz tarafına doğru âdeta sürükledi.

Ayşe "Selim, kimdi bu adam?" diye sordu.

"Adrienne'in yeni kocası. Şimdi tanıttı. Fakat adını söylemeğe vakit bulamadı..."

Ayşe başını salladı: "Bu gece birkaç defa ikisini beraber gördüm. Bana zavallı Adrienne darağacını yanında gezdiriyor gibi geldi. Niçin Paris'e dönmüyor?..."

"Sevmiyor, İstanbul'u seviyor..."

"Ama ben adamı başka bir kadınla sık sık görüyorum..." Selim "Nasıl yapıyorsun bu işi?" diye şaşırdı. "Yoksa bazı insanlara mahsus bir altıncı, yedinci his mi var sende? Yahut bir çeşit istihbarat melekesi mi? Her şeyi bilirsin."

Ayşe güldü. "Kendiliğinden oluyor. Galiba dalgın değilim. Etrafıma bakmayı seviyorum." dedi. Sonra zaman zaman yaptığı gibi "Ya böyle Selim Bey!.." diye ilâve etti. "Ben artık gidiyorum. Bizimkileri arayacağım. Yolunuz düşerse siz de bizim tarafa uğrayın..."

Hayri Dura "Harikuladesiniz hanımefendi..." dedi.

Selim "Hacet yok..." dedi. "Ben de geliyorum..." Hayri Bey "Ben de..." dedi ve genç kadının koluna girdi. Onlar önde Selim arkada Fatma'yı gördükleri yere doğru yürüdüler.

Küçük düzlük, nar ağacının bir dalına asılmış tek ve çıplak bir ampulle aydınlanıyordu. Selim sert ışıkta henüz dökülmemiş nar çiçeklerinin yavaş yavaş pıhtılaşmış kan rengine dönen perişan kırmızılığına, ışığın etrafında kaynaşan pervanelere ve sukanatlılarına baktı. Fatma hâlâ oturduğu koltuktaydı. Yalnız ayaklarının vaziyetini değiştirmişti. Yanı başında kocası, Sevim Hanım, Nurettin Bey, Gündüz, Sadiye ve Sadiye'nin arkadaşı bir genç kız vardı. Hepsi elleriyle kadans tutarak arkada çiftetelli ile Anadolu oyunları arasında bir oyun oynayan genç bir kadını seyrediyorlardı. Kadın gerdan kırarak yürüyor, bütün vücuduyla titriyor, yan dönüşlerde topuklarından başlayarak kalçasına kadar çıkan geniş bir harekette göbek atıyor, tıpkı bir oturak âlemindeymiş gibi erkeklerin önünde arkaya doğru bütün büstünü devirerek ikiye bükülüyordu. Oyun karışıktı, fakat vücut çok güzeldi. Ve uydurma olsa bile kendi bulduğu bir ritimde kendisini idare etmesini iyi biliyordu. Uzaktan tanıdığı bir delikanlı yine oturak oyunlarında olduğu gibi yere çömelmiş, elindeki darbuka ile hemen herkesin iştirak ettiği Konya taraflarına ait bir oyun havasını söylüyordu. Kadın son bir dönüşte açık kollarını birdenbire kapadı ve olduğu yerde durdu. "Yoruldum artık..."

(...)

diyerek oyunu bıraktı. "Haydi öbür tarafa geçelim." diye kameriyeye doğru yürüdü.

Leylâ Selim'in koluna girdi. "Biz evvelâ kendimize bir içki bulalım." dedi. Sonra yolda "Emir'i sormuyorsun? Emir hasta..." dedi. Bulundukları yerin tam karşısındaki küçük kapıdan eve girdiler ve yemek odasına doğru o önde Selim arkada yürüdüler.

(...)

II

Ellerinde içkileri rıhtım tarafına geçtiler. Selim'in daima yerinden oynamağa hazır muhayyilesi, Emir'in hastalığını kendisi için olduğundan çok daha mühim bir şey, sanki bütün hayatına şamil bir uğursuzluğun timsali, ardı arası gelmeyecek bir yığın felâketin başlangıcı yapmıştı. Köpeğin sevgi ve anlayış dolu bakışları, titreyen vücudu, birdenbire kulaklarını kısarak başını ikisinin ayaklarına dayaması, o kısık hırıltılar Selim'in kolayca unutacağı şeyler değildi. "Ölümün eşiğinde bu sevinç... Bu kadar sevinebilmesi için ne kadar sevmesi lâzım. Hayvanlar, belki eşya bile bize kendimizden daha sadık!"

"Dünyaları dar da onun için Selim. Bizim dünyamız geniş... Her lahza dağılıyoruz..."

Yan yana bir müddet rıhtımda denize baktılar. Ne gökte ne de suda bir saat evvelin ateş oyunları ve renk cümbüşü yoktu. Boğaz geceyi kabule hazırlanıyordu. Karşı kıyıda akşamın yerini hafif bir sisin arasından geldiği için turuncu ile kızıl arasında sallanan ışıklar almıştı. Ve bu ışıklar önlerindeki suda birbirine kenetlenen ince, aydınlık yosunlar, büyük gerdanlıklar, tek mücevherler halinde çoğalıyor, küçük ürperişlerle bir sahilden ötekine kadar uzanıyor, dalgaların tesadüfüyle kırılıp birleşiyor, Boğaz gecesi denen büyük, yüklü ve zengin terkibi yapıyordu.

Leylâ kadehini kaldırdı ve uzunca içti. "Yoruldum," dedi. "Hiçbir zaman bu cins ev hanımlığına alışamadım. Kalabalığı seviyorum ama, rahat kalmam şartıyla. Gelsinler, eğlensinler, gitsinler... Eskiden ne iyiymiş. Beylerin, hanımların misafirlerini görmedikleri bile olurmuş..."

"Aşağı yukarı yine öyle olmuyor mu!"

"Ne gezer! Hepsini ağırladım, hatır sordum, hepsine candan güldüm. Şu 'Nasılsınız efendim? Küçükler nasıl? Niye getirmediniz onları?' yok mu çıldırtıyor beni! Ya o fevkaladeler... Ah ne kadar sevdimler, bütün o aptal hayranlıklar... Geçen günkü

çay elbiseniz de çok güzeldi. Hele o gri şapkanız, gri size çok yakışıyor... Herkes için ayrı cümle bulacaksın. Herkese başka türlü güleceksin. Ve bütün bunları yumurtlayabilmek için bir mağaza satıcısı gibi kafanın raflarını karıştıracaksın."

Sesinde alelade şikâyeti geçen bir taraf vardı. Selim Leylâ'da bunu birçok defalar görmüştü. Günlerce, aylarca doludizgin, kendini harcayarak gider, her zahmete, yorgunluğa dayanır, sonra birden oracıkta kaskatı duruverir, kendisine en yakın şeylere bile yabancılaşırdı. Maddi bir yorgunluk mu, içten bir yetersizlik mi bunu kimse bilemezdi. İşin garibi etrafının bu kısa kapanışlarda kendisine daha fazla bağlanmasıydı. Leylâ'yı sevenlerin hiçbiri kendisiyle hayat arasına koyduğu bu sert ve havasız aralığa, bu boşluğa tahammül edemezlerdi. "Bu sefer kâseyi şüphesiz Emir'in hastalığı taşırdı." diye düşündü. Ve eskiden olduğu gibi "Küçük kız, yine n'oldu?" diye çenesini okşadı. Fakat Leylâ doğrudan doğruya cevap vermedi.

"Ne de süslenmişler, tuvaletleri gördün mü? Bayağı baloya, düğüne gider gibi gelmişler... Bu sıcakta çekilir mi?" Sonra sözü değiştirdi: "Nail meselesi... Sabahat yine gelmiş. Hiçbirimizin çağırmadığına eminim. Fakat geldi."

"Gelsin ne çıkar? Nail'de o iş bitti artık..." Söylediğine kendisi de inanmıyordu. Fakat Leylâ'nın inanmasını istiyordu.

"Pek değil," dedi. "Her şey yeniden başlayabilir. Hiçbir şey bitmiyor Selim, hiçbir şey. Her şey birbirine karışıyor, kenetleniyor. Dipte olanı birdenbire en üstte görüyorsun. Hepsi suyun yüzüne çıkmak için vaktini bekliyor." Ve kadehini tekrar Selim'e doğru uzattı. Selim etrafına bakındı. Rıhtımın ilerisinde iki âşık ciddiyetle öpüşüyorlardı. Garip bir utançla kadının omuzundaki elini geri çekti.

"Adrienne'in kocasını gördün mü?"

Leylâ kupkuru "Gördüm!" dedi. "Adrienne hep bu değil miydi? Basit bir ıstırap makinesi. Bu sefer bunu bulmuş." Ve birden-

bire içine kaydı. "Ama niçin onu da bir başkasını değil." Sesi birdenbire hırçınlaştı: "Ben ıstırap makinelerini sevmiyorum artık... Sade ıstırap makinelerini değil, psikolojik makinelerin hiçbirini sevmiyorum: ne hesap makinelerini ne düşünce makinelerini ne de hatırlama makinelerini... Hele kendi içlerine bir kere bile bakmadan etraflarında hiçbir kıpırdanışa tahammül etmeyenleri..."

Selim bu coşkunluktan şaşırmış ona bakıyordu. "İtham edilen benim. Ama zarar yok. Güzel ya... Hem ilk gördüğüm gün kadar güzel." Bu hafif, yarı alaycı gülümseme –şüphesiz yüz adalelerinin bir hususiliği– bu durgun akşam suları bakış, burnun o küçük meydan okuyuşu ve saçlar... Yüzlerce manzarasını ezberden bildiği bu çehreyi sanki ilk defa görüyormuş gibi azaba giden bir dikkatle içinden sayıyordu. "Neyin var Allah aşkına?.." Karşısındaki suali duymamış gibi başını salladı. Selim'in sesi onu sadece bir lahza evvel konuştukları noktaya götürdü. "Söylesem mi söylemesem mi?" diye düşündü. Yarım saat evvel, Necip'in eski sevgililerinden biriyle Adrienne arasında geçen garip bir hadiseye şahit olmuştu. Tam pistin kenarında kadıncağız, yaşça kendisinden küçük olmaktan başka kusuru olmayan kocasıyla –Evet on beş yaş kadar küçüktü ve şüphesiz Adrienne'in hatası biraz burada idi– yan yana dururken –Adrienne'in anasını kaybetmiş tay gibi duruşları– birdenbire Zeynep onlara yaklaşmış ve dünyanın en adi en mahalle sesiyle, heceleri ağzında eze eze, daha iyisi hep genzine götürerek –yarabbim kadın isterisi– "Nasılsınız madam?" diye hatır sormuştu. Leylâ Adrienne'in bu küçük cümlenin kırbacında bir fırfır gibi birkaç defa döndüğünü ve olduğu yerde devrildiğini zannetmişti. Bununla beraber yine terbiyeli ve cesur kalabilmiş, kendisini toparlar toparlamaz "Teşekkür ederim, siz nasılsınız Zeynep?" diyebilmişti. Vakıa sesi ağlar gibiydi. Fakat sükûneti, hakareti ve düşmanlığı kabul şekli güzeldi. "Ne diye bütün bunlar? Ne diye memleketine gitmiyor? Niçin böyle kendini hiçbir suretle anlamayan, anlamak istemeyen insanların arasında bedbaht ve mazlum dolaşıyor?"

Asıl korkuncu Zeynep'in sesindeki kindi. Yirmi sene kendisini zehirleyen kıskançlığı ciğerlerinden bir yılan gibi ortaya atmıştı. Yirmi sene Necip'i, kocasını aldattığı gibi aldatamadığı için. Bununla beraber bu işte Leylâ'nın yine anlamadığı bir şey vardı. Necip öleli üç sene olmuştu. Bir mezarın üzerinden ve Zeynep'in hayatı denen şeyin üstünden bu kin nasıl böyle şahlanabiliyordu? "Ölümden sonra bu kin nasıl devam eder?" "Teşekkür ederim, siz nasılsınız Zeynep?" Adrianne niçin bu kadar yumuşaktı sanki? "Buraya da vurun Zeynep, bu yanağıma da..." Böyle mi demek istemişti? Adrienne muhakkak o anda içinden "N'olur biraz kötü insan olsaydım bu kadını bu hale soktuğuma nasıl sevinirdim. Yirmi sene benim yüzümden çektiklerine..." Evet Adrienne muhakkak böyle düşünmüştü. "İyi olmağa o kadar azmetmiş ki..." Belki de uzun müddet susmasından mahcup hikâyeyi Selim'e kısaca anlattı.

Selim "Mektup sahibine varmış olacak." dedi. "Çünkü biraz evvel kocası benim yanımda karısından 'Madam' diye bahsetti..."

"Ne diye memleketine dönmüyor? Ne diye gitmiyor? Niçin her şey biraz dikkat edilince içinden çıkılmaz mesele haline geliyor?" Leylâ böyle vaziyetlerde daima mikroskop denen acayip aletle ilk karşılaştığı günü hatırlardı. Siyah önlüğü, başının yan tarafına topladığı hasır örgüsü saçları ile –beni hep tarih kitaplarındaki en eski Yunan heykellerine benzetirlerdi– orta mektep talebesi olduğu günlerdi. Kalabalık sınıf şimdi olduğu gibi gözünün önündeydi. Ve Zeynep'i bu kalabalığın içinde sarışın, zayıf, kuru, yalnız kendi etrafında toplanmış gördü. "Hayatımızı kendimiz mi yapıyoruz? Başkaları mı hazırlıyor? Yoksa baştan aşağı hazır kendi içimizde mi buluyoruz?" Zeynep'in en parlak günüydü ve dakikalarca mikroskoptan başını kaldırmamıştı. "Ne harika... Ne harika..." diyordu. Sonra sırası gelince mikroskoba Leylâ da eğilmiş, bir müddet protoplazmaları merakla takip etmiş, sonra yüzünde ne hocasının ne etrafının anlamadığı bir dehşet hissi "Ben bu aleti sevmedim," demişti, "hiç sevmedim."

(...)* Bir projektör ışığı birdenbire denizi yaladı. Sonra ikisinin üstünde durdu. Selim keskin aydınlıkta demin güzelliğini kendi kendinden kıskandığı kadına bir daha baktı. Gözlerinin altını ve şakaklarındaki kırışıklıkları, çenenin hafif topluluğunu merhamet, hatta bir çeşit dehşet hissinde çoğalan ve değişen bir sevgi ve hayranlıkla seyretti. Sonra projektör onları bıraktı. Binayı, yanı başındaki geniş arsayı, onun üstündeki yalıları bir lahza için önlerindeki manzaradan ayırdı ve çok ani bir hareketle suları yalayarak karşı sahile geçti. Makine gürültüleri içinde bir Boğaz vapuru karanlık suda ışıktan kilimler, ince saçaklı perdeler yaparak önlerinden geçiyordu. Selim buradaki yeşil fenerin bu aydınlık oyununa getirdiği notu beyhude yere aradı. İlk önce vapur görünmese de sadece bu ışıklar görünse ne olurdu sanki, diye düşünmüştü. Şimdi ise sadece bu yeşil ışığı görmek istiyordu. Tecrit, tecrit... Ve durmadan suyun karanlığını dağıtan kırışıklar içinde hep bu yeşil fenerin aksini arıyordu. Birdenbire sevindi. Küçük bir dalga fenerin yeşil ışığını, tıpkı bir masal halifesinin zümrüt yüzüğü gibi ta önlerine kadar getirmişti.

"Suat bu akşam mühim bir sipariş almak üzereydi. Fakat reddetti..." Yanındakinin yüzüne bakmamak için gözleri hep uzaklaşan vapurun peşinde idi.

Leylâ "Biliyorum," dedi. "Biraz evvel bize anlattı. Ama reddetmiş sayılmaz. Sadece nazlandım diyordu."

Sesi deminki kuruluğundan ve yorgunluğundan kurtulmuş gibi acayip bir gevşeme, bir çeşit cömertlikle konuşmuştu. Sanki genç adamın adı ve hatırası bu güzel ve harikulade kadına birdenbire, bütün ömrünce mahrum olduğu şeyi, anneliğin zenginliğini vermişti.

Refik arkadan doğru sözünü tamamladı: "Hayır, reddetmiş sayılmaz!" Sonra "Kusura bakmayın," dedi, "yine rahatınızı kaçırdım. Hakikaten Selim bu gece ben çekilmez bir adamım. Her lahza

* Metnin bu sayfasının üst ucu kopuktur.

burnunuzun dibinde. Fakat ne yaparsın! Yavrucuğum, Prenses gidiyor. Veda için seni bekliyor. Anlayacağın bütün o masa seni bekliyor. Bir görünüver. Zaten akşam için çağırdıklarımızın çoğu sen yoksun diye ayak diriyorlar. Gitmekten bir cayarlarsa yandık. Köyde rakı kalmadı." Karısının giderken eline verdiği kadehe bir müddet ne yapacakmış gibi baktı. Sonra olduğu gibi içti.

Selim de kadehini bitirdi. "Viskin çok güzeldi," dedi. Refik güldü:

"Çarşıda rahatça bulamayacağın hiçbir şey güzel olamaz. Bir çocukluğumuzun İstanbul'unu düşün. Tünel'den yahut Pera Palas'tan Taksim'e doğru şöyle hafızanda yürü... Bütün o içtiğimiz, eğlendiğimiz yerler... Şimdi çoğu pastacı, muhallebici olmuş dükkânlar, lokantalar, barlar... Hayatımızın çerçevesi nasıl darlaştı anlarsın! Yirmi beş sene evvel Souternes şarabı, şampanya içerdik. Şimdi bir dostun yoksa..."

Selim ciddiyetle sordu: "Çok mu mustaripsin bundan?.."

"Tabii ki hayır. Ne bulursam onu içerim, onu yerim. Şarabı bana men ettiler. Damar sistemime iyi değilmiş. Belki de ihtiyarladım ve ondan şikâyet ediyorum. Zaten alkolsüz de yaşayabilirim. Mesele o değil... Mesele muhit zenginliği meselesi... Sonra kendi hayatımızın daralması. Birdenbire tekrar hatırladı: Senin viskiler duruyor, sana gönderirim. Evvelsi gün Suat eve götürecekti. Bilmem nedense unutmuş." Sonra birdenbire ilâve etti. "Suat çok hoş insan. Alabildiğine sevimli. Bütün etrafı zaptetti. Hisar, Kanlıca şimdi hep onun. Girmediği ev, dost olmadığı insan yok. Geçen gün iskelede küçük bir boyacının kutusunu herkesin gözü önünde boyadı. Sabahın dokuzundan üçe kadar. Küçücük sandık âdeta mücevher oldu. Üstünde neler yok! Bittabii başta Leylâ'nın köpeği... Emir... Burada onu herkes seviyor. Suat ağabey aşağı, Suat ağabey yukarı... Merdivendeki resimleri gördün değil mi?"

Selim "Gördüm," dedi. "Çok güzeldiler. Beni asıl şaşırtan Paris'te nonfigüratiften başkasını kabul etmediği halde birdenbire kendisini bu kadar açıkça konuşmaya bırakması... Halbuki konuşurken hep eski fikirlerinde."

Refik güldü. "Yok böyle bir şey. Suat için böyle şeyler yok. O hür adam. Kendisine ve etrafına karşı hür."

Selim dikkatle sözün gidişini bekledi. Sevginin, bir çeşit hayranlığın, belki de kıskançlığın ve onun getirdiği anlama ihtiyacının Refik'in zihninde yarattığı Suat'ı merak ediyordu.

"Bıraktım, filan demiyor. Hatta çalışmasından bile bahsetmiyor. Sadece yaşıyor. Galiba yaşama ile resim yapmayı da birbirinden ayırmıyor. Ne nazariye, ne başkalarıyla döğüş..."

"Geldi geleli konuşamadık. Ben birkaç küçük seyahate çıktım. Sonra o Anadolu'ya gitti. İki defa ancak görüşebildik. Sonra birdenbire bir yığın meselenin ortasına düştüm..." Nerdeyse Leylâ'nın kocasına para hikâyelerinden bahsedecekti.

Refik gülümsedi: "Ne kadar rahat olduğunu bilirim," dedi. "Kafana bir şey takılmasın, her şeyi, bütün hayatı unutursun. Suat da biliyor bunu. Geçen gün söylüyordu."

Selim tekrar sustu. "Her şeyi biliyor, her şeyi..." Refik bütün o küçük para hesaplarını, onların arasındaki şaşkınlığını biliyordu. Birdenbire kendisini işlerinin o kadar düzelmesini sağlayan banka müdürünün odasında gördü. "Nasıl olur Selim Beyefendi, istediğiniz kadar. Sizin kefil bulmanıza ihtiyaç yok. Biz sizi tanıyoruz. Bizimle iş gören o kadar yakın dostumuz var. Bu kadarcık hizmeti hatırımız için seve seve yaparlar. Hele sizin gibi muhterem..." Adam dudaklarının üzerinde kırmızı bir mühre benzeyen muammalı bir gülümseme, âdeta ezberlenmiş bir dersi tekrar ediyordu. Demek bütün bu kolaylıklar Refik'ten geliyordu. Birdenbire bütün düşüncesinde tanımak ister gibi dikkatle eski mektep arkadaşına baktı. Fakat Refik hiç oralarda değildi. Bütün rahatlığı içinde elinde boş viski kadehi Selim' e gülümsüyordu. Selim'e ve bütün hayata. "Hiçbir zaman onun gibi rahat olamadım. Daima küçük şeyler yolumu kesti. Karşıma ilk çıkan meselede şaşırdım, kayboldum. Daima yaşamak için bekledim. İşin fenası bütün bunları en sonunda

öğrenmiş olmam. Şimdi ne yapabilirim artık." Yeniden Refik'e baktı. "Hepsini biliyor," dedi. "Bunu da biliyor. Bana acıyor. Üçü de bana acıyorlar. Üçü de baş başa vererek bana acıyorlar..." Bu düşünce boğazında bir ilmik olmuş, nerdeyse nefesini kesecek gibi sıkıyordu. "Biliyorlar" ve "Mutlağın sarp yolları" diye kendi kendine tekrarladı. Nerdeyse kahkaha ile gülecekti. Mutlak...

"Suat'ta birçok şey sana benziyor. Hatta senden geliyor. Bazen konuşurken sen konuşuyorsun yahut düşünüyorsun sanıyorum. Fakat alabildiğine rahat, işe öyle bir oyun katıyor ki her şey kolaylaşıyor, değişiyor... Etrafta hiçbir çatışması yok." Karşı sahilde belirsiz bir kaynaşma oldu. Sonra süt beyaz bir ışık sütunu, bir masal kuşu gibi sulara eğildi. Siyah bir tekneyi büyük gagasıyla yakaladı, etrafa savurdu. Sonra kendi üstünde bir dönüşte bütün manzarayı devirdi. Ta önlerine kadar bir yığın dalga aydınlandı. Şimdi makinenin emniyet veren gürültüsü, gecenin nabzıydı.

(...)

İkisi birden sustular. Sonra Refik yavaşça: "Dokuzu on geçe vapuru..." dedi. Onu bu işe Leylâ alıştırmıştı. Tarifeler daima ezberindeydi. Çocukluğunda babasını, amcasını –Refik'in babası– daha sonra Refik'i, bir tayyare kazasında o kadar beklenmedik şekilde ölen dayısını, sabahleyin İstanbul'a gidenlerin hepsini bekleye bekleye onları ezberlemişti. Çünkü o zamanlar Leylâ için İstanbul'da olmak çok mühim ve değiştirici bir şeydi. Denizin götürdüğü herkes onun muhayyilesinde birdenbire bir ehemmiyet kazanır ve Leylâ, dönene kadar onun oradaki hayatını bir macera tasavvur ederdi. Leylâ için o zamanlarda her vapurun muayyen bir yolcusu vardı. Biz evdekiler, hepimiz döndükten sonra geç dönmeyi âdet edinmiş yolcuların sırası gelirdi. "Sebati Bey bu vapurla gelecek değil mi Refik?" "Onu yirmi beş geçe... Bu vapurla bakkalın oğlu gelir. Sonra Selahattin Bey de bu vapurdadır. Anne Selahattin Bey'i karısı dövüyormuş doğru mu? Refik öyle bir karın olsa ne yapardın?" "Ya senin öyle bir kocan olsa?" Leylâ'nın cevabı hiç değişmezdi. "Saçlarını yolardım..."

Leylâ kendi kendine gibi "Dokuzu on geçe vapuru..." dedi. Sonra Suat'a döndü. "Sen bu akşam Selim'le hiç konuşmadın... Halbuki hep onu bekliyordun."

Suat "Selim bu akşam makamında değil" dedi, "Selim Hazret'te." Ve Massignon'un kitabında Selim'in tavsiyesiyle okuduğu Hallac'ın hikâyesini Leylâ'ya anlattı. "Hallac'ı hapiste ziyaret eden oğlu bir gece odasını karanlıkta ve bomboş görür. Daha doğrusu odayı yerinde bulamaz. Ertesi gece de yanına yaklaşılamayacak derecede ışıklar içinde parıldadığını görür. Sorunca, evvelki gece ben Hazret'te idim. Dün gece Hazret bendeydi... der. Selim de böyle. Zaman zaman ele geçmiyor."

Leylâ hikâyeyi Selim'den birkaç defa dinlemişti. Selim'in acayip huylarından biri de zaman zaman beğendiği şeyleri üst üste anlatmasıydı. Bazen bunun farkına varır, o zaman hikâyeyi tam ortasından keserdi. Fakat Leylâ şu anda ne Selim'i ne de Suat'ı düşünüyordu. O büyüsünden bir türlü kurtulamadığı çocukluğundaydı. Suat'a birdenbire "Ben çocukluğumda Mehmet Kaptan'la evlenmeğe karar vermiştim," dedi. "Herkese saatlerce ondan bahsederdim. Bayağı âşıktım ve kendisine de söylerdim. O zaman Mehmet Kaptan çok gençti. Bilir misin, güzeldi de... Yalının önünden geçerken hep düdük çalardı. Nişanlımı selamlamak için çalıyorum, derdi." Ve kulağı kirişte düdük sesini bekledi. "Eğer oysa muhakkak çalar..."

Refik, Selim'e "Mehmet Kaptan'ın vapuru olacak..." dedi. "Eğer oysa muhakkak Leylâ'yı selamlar. Hele bahçeyi böyle aydınlık görürse..."

Suat hâlâ Bibliothéque Nationale'de, Jacqueline'den ilk ayrılışının azabı içinde olduğu gibi canlanmış Leylâ'ya bakıyordu. Bir gün Jacqueline kendisine "Bende hatıra denen şeyi arama," demişti. "Ne çocukluğum, ne ilk gençliğim... Benim için yalnız yaşadığım an vardır. Senden hoşlanıyorum, onun için beraberiz. Hatıralar... Gülünç şeyler. Mezarlık otlarını ayıklamak daha iyidir."

Selim nerdeyse boynunu bükecekti. "Leylâ hiçbir zaman benim olmadı. O hep çocukluğunundu. Ben bunu o kadar iyi biliyordum ki..."

"Çocukken bütün vapur kaptanları Leylâ'nın dostuydu. Onu selamlamadan buradan geçmezlerdi." Ve Refik, Selim'e "Bu saadeti beraber paylaşalım!" der gibi baktı.

Selim bu ikramdan perişan hakikaten kendisi için en mühim şey buymuş gibi Refik'e sordu: "Geceleri de mi?.. Yani son vapurlar da düdük çalar mıydı?" Ve içinden "Yarabbim ne kadar ahmak oluyoruz." diye düşündü. "Âdeta sıra bekleyerek... Haydi, şimdi senin sıran geldi..."

Refik "Tabii," dedi. "Çünkü Leylâ uyku arasında bile vapur düdüklerini beklerdi..." Ve içinden "Ne diye soruyor bana bunu? Leylâ sanki kendisine anlatmadı mı? O da benim kadar Leylâ'yı tanıyor. Hatta benden fazla..."

Genç bir kadın hakikaten şaşırtıcı ve güzel, geniş dekolteli elbisesi içinde hemen hemen yarı çıplak Vendôme meydanından kopmuş küçük bir rüzgâr gibi kokulu Refik'e yaklaştı. "Oldu mu bu Refik Bey, beni bütün gece aramadınız, bari bir dansa davet edin..." diye nazlanıyordu. Bütün vücudu acayip bir sabırsızlık içinde titriyordu. Selim bu kadar tek renkli insan görmemişti. Beje yakın kahverengi, göğüslerine ve arkadan yarı beline kadar açık elbisesi koyu buğday teniyle âdeta birleşiyordu. Kumral saçları bu ısrarı daha koyu bir notta tamamlıyordu. "Ayağındaki siyah ayakkabılar olmasa..."

Refik "Selim Baka..." diye arkadaşını tanıttı. "Sabriye Hanımefendi." Durdu, gülerek "Kokuya gelince elbette tanıdın... Lassy. Sabriye Hanımefendi başka koku kullanmazlar." Ve Sabriye Hanım kokusunun methedilmesinden memnun avucunu iyice koklasınlar diye evvelâ Selim'e, sonra Refik'e uzattı. Refik kendine yeniden uzanan eli avucundan yavaşça öptü. Ve Sabriye Hanım "Hakikaten çok severim," dedi. "Şayet

seyahat ederseniz...” Durdu, Selim’in yüzüne dikkatle baktı. “Siz,” dedi, “Nevzat Hanım’ın kardeşisiniz değil mi? Nevzat benim dünyada en sevdiğim insanlardan biriydi. Zavallı Nevzat...” Ve Selim’in kardeşinin hatırası üzerinde sesi sırça bir kadeh gibi kırıldıktan sonra gözleriyle Selim’in yüzünde bu kadehin parçalarını bir saniye aramayı unutmamıştı. Boş kadehini eline tutuşturan Refik’le beraber bahçeye doğru yürüdüler. Selim bu kadar açık bir dekoltenin belden aşağı kısmının pilili olmasına şaşırmış gibi onların arkasından baktı. Sonra iki elindeki boş kadehlere şaşırdı.

Camekânlı kapıya doğru Mehmet Kaptan’ın projektörünün ışığında yürüdü. Pencerenin kenarına elindeki kadehleri bıraktı. Bir düdük sesi bir lahza cazın sesiyle güreşir gibi oldu. Sonra uysal musiki, çok tabii bir şeymiş gibi yeni geleni içine aldı. Mehmet Kaptan Leylâ’nın gecesini küçük düdük sesleriyle, gidip gelen projektör ışıklarıyla, vapurun şimdi bahçeyi tamamlayan kendi ışıklarıyla bir deniz bayramı haline getiriyordu. “Leylâ uykusunun arasında onları beklerdi.” Bu tek cümle ile on senesini dolduran aşk, sevdiği kadının hayatında küçük ve mânasız bir faraziye olmuştu. Esas olan bu yalı idi, Mehmet Kaptan’dı, rüyalarına kadar giren vapur düdükleriydi, önünde genişleyen bu denizdi ve bütün çocukluğuydu. Biçare ben bütün bunlarla nasıl mücadele edebilirdim? Tekrar ikinci defa olarak elini alnında dolaştırdı: “Ne gece yarabbim...” dedi. Ve sonra Refik’in çok eskiden söylediği bir sözü hatırladı. “Ben bu yalıyı tekrar satın alacağım... Görürsün Leylâ alacağım.” Refik bunu Leylâ daha Asım’ın karısı iken söylemişti.

“Hiçbir zaman ben bu iradeyi gösteremedim. Hiçbir zaman...” Etrafına bakındı. İki saat evvel ilk geldiği zaman oturduğu koltuk boştu. Sanki birisini rahatsız etmekten korkuyormuş gibi yavaşça oturdu. Korkunç bir yalnızlık hissi içinde, yorgun ve perişandı. Refik birkaç cümle ile ona hakiki servetini göstermişti. Leylâ’nın çocukluğuna sahipti. Üç yaşındaki, beş yaşındaki, on yaşında, on beş yaşındaki Leylâ’lar hep onundu. Bütün o şakalar, gülüşler,

dalaşmalar, hülyalar. Leylâ'nın hâlâ bile biraz neşelendi mi, etrafını büyülemeğe karar verdi mi bin türlü fantezisini bulup yarattığı tuhaflıklar, sevimlilikler hepsi onundu. "Çocukken hastalandım mı, Refik bana bakardı. Bilir misin Selim, Refik bir kadın gibi yumuşaktır. Çok çocukken bana ninni söylediğini bile hatırlarım. Sonra babamın öldüğü günkü hali." Bütün bunların yanında ben neyim? Biçare bir yanaşma, bir zavallı... Bir yığın anlaşmazlık... "Benim elbiselerimi hep Refik seçerdi. Vallahi Selim, Refik kadın eşyasından öyle iyi anlar ki..."

Birdenbire bir el omuzuna dokundu. Başını kaldırınca Şifa'nın üstüne eğilmiş başını gördü. Genç kız "Uyuyor musunuz?" diye sordu. "Haydi kalkın gideceğiz, sizi istiyorlar. Rakı faslı başladı... Orada Leylâ Hanım, Suat Bey, Gündüz, Nail, bizim takım hep sizi bekliyorlar." Ve Selim'in hâlâ kımıldanmadığını görünce sabırsızlandı: "N'olur kalkın gidelim, ben onlara sizi getireceğimi söyledim..." Ve Şifa'nın yüzü çok yıldızlı bir gece gibi durmadan üstüne eğiliyordu. Selim genç kızın saçlarının ve teninin Lassy kokusundan çok başka türlü, daha belirsiz fakat tesirli, denize, etrafındaki ağaçlara, yıldızlı göğe daha çok yakın kokusunu duyar gibi oldu. Sanki yeni çiçek açmış bir erik ve badem ağacının altında bir rüya görüyordu.

"Gelirim ama bana içerden bir kadeh viski getirirseniz..." Ve şişenin yerini tarif etti. Genç kız birden sevindi.

"Tabii, şimdi. Kendim de bir kadeh alırım. Viskiyi öyle seviyorum ki..." Ve sonra ancak o yaştaki kızların kendilerine kayıtsız cömertliğiyle Selim'i öptü, içeriye doğru koştu. Selim başını sallayarak rıhtıma doğru yürüdü.

Daha iki adım atmamıştı ki sonradan üzerinde o kadar düşündüğü hadise oldu. Evvelâ sadece hiddetli ve telaşlı fısıltı ve homurtular işitti. Arkasından birdenbire bir kadın sesi "Alçak... Alçak. Sen alçaksın." diye bağırdı ve Adrienne, arkasından kocası evin kapısından camekâna doğru fırladı. Erkek durmadan "Sus... Gebertirim, sus! Yeter artık çektiğim be..." diyordu. Fakat kadın

dinlemiyor, merdivenin bir kenarına âdeta büzülmüş iki eli yüzünde "Alçak..." diye söyleniyordu. Sonra birdenbire korktuğu şey oldu. Adam karısını üst üste iki defa tokatladı. "Şimdi söylen, bağır, istediğin kadar bağır..." Ve hiddetle bahçeye doğru yürüdü. Tam o anda holün ve camekânın ışığı birden sönmüştü.

Selim kulaklarında Adrienne'in hıçkırıkları adamın peşinden gidip yakasına sarılmak, yahut eski dostunun imdadına koşmak arasında kararsız bakındı. Kendisini hakikaten güç vaziyette buluyordu. Nihayet yarı karanlıkta Adrienne'in doğrulduğunu ve gözlerini kurulamağa çalıştığını görünce hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranmaya karar verdi. "Elbette bu ilk defa olmuyor. Fakat benim görmüş olmam Adrienne'i büsbütün bedbaht edebilir." diye düşünüyordu. Ve kadına hiçbir şey görmediği fikrini vermek için denize doğru döndü. Biraz sonra Adrienne acele acele yanı başından geçti. Selim hıçkırıkları arasında yine alçak, rezil diye mırıldandığını işitti. Fakat daha şimdiden kadının sesinin değişmiş olduğunu, isyan ve hiddetin yerini pişmanlığın ve bırakılmak korkusunun aldığını zannetti.

(...)

İçerden büsbütün başka bir Şifa çıktı. Yüzü bembeyazdı. Bütün vücudu titriyordu. Bir elinde büyük viski şişesi öbür elinde iki bardak Selim'in önünde kendini zorla ayakta tutuyormuş gibi durdu.

"Korkunç şey değil mi?" dedi. "Beni görmesinler diye kapının arkasına saklandım ve ışığı da söndürdüm. Ama sonra çok üzüldüm. Ya karanlıkta öldürürse diye..." Kendi kadın talihinin başına gelmiş orada korkuyla, isyanla titriyordu. Küçük çenesi her şeyi reddeder gibiydi. "Bu alçaklık..."

"Ama şişeyi almayı unutmamışsın."

"Daha evvel almıştım. Nasıl oldum! Çok korkunç değil mi?.."

"Olağan şeyler. İnsanlık hali... Aldırmayın." Ve Selim şişeyi elinden aldı.

"İnsanlık hali bu değil... Bu olmamalı..." dedi. Sesi tekrar kaskatıydı.

"Bu budalalık, zalimlik! Hoyratlık! Yapılacak iş mi bu?" Selim "İnsan insana tahammül edemez. İnsan insana muhtaçtır. İnsan insana yüklenir, insan insanla yaşar. Bütün felâketimiz ve tezatlarımız burada. Daima birbirimizle haşır neşiriz ve birbirimize bir türlü tahammül edemeyiz. Allah'ın başlıca vazifesi de bu değil mi; aramızda üçüncü sıfatıyla bulunması için değil mi?" diye düşündü. Sonra genç kıza "Otur biraz, dinlen..." diye ısrar etti.

Fakat genç kız ayakta durmayı tercih ediyordu. Ayakta, pırıltılı deniz karşısında, bir ucundan belirsiz şekilde karşı yakanın ışıklarıyla tutuşmuş altın renkli, yeşil bir yaprağa benzeyen Boğaz gecesinin karşısında insan talihini düşünüyordu. İnsan talihi. Sırrı Bey'in dört eski karısı. Sırrı Kaya'nın dört karısı. Sırrı Bey'in ölüsünü oturdukları eve getirdikleri gece dört kadının birden paylaşamadığı bu ölüyü bazen onlardan biriyle bazen üçüyle birden, sonuna doğru yapayalnız beklediği gece de bu kelime kendisine tıpkı bu gecede olduğu gibi, apansız, bir sapanla fırlatılmış büyük bir taş gibi gelmişti. Başka yerime isabet etseydi, muhakkak ölürdüm. Fakat kelimeler böyleydi. İnsanın doğrudan doğruya kalbine veya gözüne, yahut kafatasına gelmezlerdi. Düşünce denen o acayip ve gizli şeye, o jelatin yığınına isabet ederlerdi. Onun için birdenbire öldürmezler, bir daha kaybolmamak, sizi bırakmamak için oraya gömülürler, oradan yavaş yavaş gizli ve açık, sizi zehirlerlerdi.

Sırrı Bey'e dayı, derdi. Hakikatte sadece ikinci katın kiracısıydı. On dört seneden beri orada otururdu. Ve bu ikinci kat doğrudan doğruya dördüncü katla münasebette idi. "Üçüncü katı, daha evvel birinci katı atlayarak dördüncü katla" Bunu Sırrı Bey söylemişti. Şifa Sırrı Bey'in dört karısını birden tanırdı. Ve bu dört kadının da onu niye ve nasıl bıraktıklarını bilirdi. Hepsi dördüncü kata gelip bunu anlatırlardı. İşi kendiliklerinden nizama koymuşlardı. Birbirlerine hiç rastlamazlardı. Merdivende

bile rastlaştıkları olmazdı. Ayrı günlerde, ayrı saatlerde birbirleri hakkında ne düşündüklerini ve bütün hoyratlığına rağmen Sırrı Bey'i nasıl sevdiklerini, onu nasıl düşmanca sevdiklerini, ona nasıl düşmanca acıdıklarını anlatırlardı. Sırf bunun için gelirler, hikâyelerini tekrar ettikleri zaman giderlerdi. On yaşından beri evlerinin her günkü macerasıydı bu ve Şifa buna gülerdi. Gülünmeyecek gibi değildi zaten. Vakıa işin içinde birdenbire babasız bırakılmış çocuklar, aşklarında hayal kırıklığına uğramış kadınlar vardı. Kürk mantolarının içinde –vizon ve astragan– elleri ve boyunları taktıkları mücevherlerle bayağı bir yük altında gibi ağırlaşmış dört kadının dördü de hayal kırıklıklarını anlatmak için onlara gelirlerdi. Ve teker teker onları dinlerken iş hakikaten hazindi. Hatta ikincisinin, hikâyesini ikide bir "Şoför bekler, beşte gelmesini tembih etmiştim..." diye kesmesine, kulağını kapının önünde olduğunu tahmin ettiği Cadillac'ın kornasına vermesine rağmen yine hazindi. Fakat dördü birden düşünülünce, iş bir seri fabrikasyonu haline giriverirdi. Ve bu cins seri fabrikasyonlarında insan talihi birdenbire komikleşirdi. Çünkü bu dört kadının dördü de aynı şekilde mustaripti. Eski kocalarını aynı kelimelerle överler ve severler, ondan aynı kelimelerle şikâyet ederlerdi. Sonra onlar gidince Sırrı Bey kendisi gelirdi. Gece yarısına yakın veya öğle üstü. O zaman seri başka cinsten bir şeyle tamamlanırdı. O zaman insan talihinin öbür yüzü, komik yüzü sebep ve neticeleriyle tamamlanırdı. Fakat o gece böyle olmadı. Sebep beyaz örtüler altında yatağında, hepsinin mirasıyla mesut veya bedbaht misafir oldukları geniş yatakta tek başına yatıyordu. Ve neticeler, dört çocukla otomobil, şoför, kürk manto, yakut ve zümrüt yüzük, inci gerdanlık, hep beraber neticeler, gözyaşları, hicranlar, şikâyetler, "Oh Allah'a şükür kurtuldum"lar, "Bir türlü unutamıyorum, hele o şırfıntı ile beraber olduğunu hiç unutamıyorum"larla beraber âdeta nöbetleşe onun başında idiler.

O gece neticelerle sebebi gözlerimle gördüm. Çünkü neticelerle sebepler daima ayrı ayrı görülür. Birleştirmeğe imkân yoktur.

Fakat gördüklerimin hangisi sebep hangisi netice idi? İnsan talihi... Büyük bir kördöğüşü. Ama bu gece büsbütün başka idi. Karşısına büsbütün başka çehresiyle, itisafın, hatanın çifte yüzüyle, kökü uzviyette bir esaretle ve yine uzviyetten gelen bir hoyratlıkla çıkmıştı.

Birbirlerine haydi bile demeden, yavaş yavaş –Sırrı Bey'i son uykusundan uyandırmamak için olacak– bahçeye doğru yürüdüler. Bahçenin ön tarafı gerçekten boşalmış gibiydi. Bütün sesler ve kalabalık ta dipte, sol taraftaki sette toplanmıştı. Selim biraz evvel politikadan kendisine o kadar ümit bağladığını söyleyen adamın, bu son ümidin, son zarın, elinde kocaman bir içki şişcsi, torunu yaşında bir kızla, torunu olmasa bile bol bol dördüncü, beşinci çocuğu olabilirdi, böyle salına salına geldiğini göreceğini düşünerek bayağı utandı. Hakikat şu ki Adrienne'le kocası arasında belki de yalnız kendilerinin şahit oldukları hadise, yaşamamız için o çok lüzumlu muvazeneyi kendisinde alt üst etmişti. Sanki kötüye doğru giden bütün olarlıkların kapısı kendiliğinden açılmıştı. Şimdi her cins muhakeme ve hüküm, her cins şüphe herkes için sakınılmaz şekilde kabildi. Bununla beraber genç kızın böyle kendi yanında bulunmasından mesuttu. Şifa hakikaten güzel, hakikaten tatlıydı. Gözleri ay ışığı vurmuş koyu defne yaprakları gibi parlıyordu. Ve insana otuz iki dişiyle güldüğü zaman hakikaten bir tarafınız manyetik kuvvetleri sizi büyüleyen bir hayvan, bir çeşit yırtıcı tarafından ısırılmış gibi olurdunuz. Alay da olsa, canı sıkıldığı için bile olsa kendisiyle böyle meşgul olması güzel bir şeydi. Hele böyle birdenbire kolunuza asılırsa ve bütün bir yanınızı birdenbire bir gül bahçesi yaparsa. Hakikaten mitolojik bir mahlukum şimdi. Bir tarafım bir gül fidanı ve bahar. Öbür yanım... Ve kendisini bilinmeyen bir ilahın, çok alaycı bir ilahın gazabıyla bütün bir yarısı çiçek, şebnem, ay ışığından, çok yumuşak, kokulu, parlak bir şey olmuş ihtiyar bir satir gibi tasavvur ediyordu. Dudaklarıma taktığım gülüş bile yarım. Korkunç şey. Korkunç ve lezzetli. Küçük estet hayatının bütün muvazenesini, acıklı muvazenesini bozacak

kadar lezzetli. Fakat tahammülü güç. Yürümemi şaşırıyorum. Ben o cins adam değilim ki... Ben kat kat perdelerin, muvazaaların arasında yaşayan bir biçareyim.

"Sen kolumdan çıkar mısın lütfen?.."

Fakat Şifa birdenbire bütün talihi olmuş ona eğildi. "Aman yapmayın. Beni mahvedersiniz, bütün varım yoğum gider. Üç ay parasız kalırım... Bahse girdim." Selim şaşırmış ona baktı. Hakikaten çok güzeldi. Güzel ve sevimli. Kendi içinden gelirmiş gibi bir şeydi bu. İyi bir düşünce, bizi şiirin kapısına bir lahzada getiren o muhayyilenin kamaşmaları gibi bir şey. Ve nasıl birdenbire alçak ve hain oluvermişti. Bununla beraber sesinde, bakışında, dudağının değişen çizgisinde büsbütün başka bir şey daha vardı. Bir şey ki Selim bunu görmek istemezdi. Hiç görmemeliydi, görse bile gördüğünü ne kendisine ne de başkasına söyleyebilirdi. İyi ama Leylâ buna ne diyecekti? Hakikaten bu Şifa kız işi çok ileriye götürdü. Ya birdenbire herkesin içinde beni öpmeğe kalkarsa. Programda yani bahiste bu da varsa...

Şifa yapmacığın son haddinde ve ciddinin bir adım berisinde kendi kendisiyle kavga ediyordu. Kaybetsem n'olurdu sanki? Böyle Sırrı Bey'in üçüncü karısı gibi. O da bir gece tiyatrodan çıkarken Sırrı Bey'in koluna böyle girmişti. Ama artık geriye dönemem. İmkansız, hepsi gördü. Hakikaten Sadiye'nin bütün arkadaşları, bahse girenlerin hepsi şimdi onları alkışlıyorlardı. Ve Şifa içinde garip bir üzüntü, yüzünde mesut bir tebessüm oyuna tamamıyla kendini vermiş Selim'e biraz daha yaslanmıştı.

Gönül "Sarhoşlara bakın, sarhoşlara..." diyordu.

Selim sedde çıkan küçük merdivenin ilk basamağında "Ebedi kadın..." diye Şifa'yı gösterdi. İkinci bir alkış gürültüsü daha koptu. Yalnız demin Sevim Hanım'ı üçüncü cihan harbi ihtimaliyle o kadar korkutan genç adam oyuna kendini vermemişti. "Bu kadar sefalet içinde, bu kadar halli lazım gelen mesele arasında insan nasıl eğlenebilir? Nasıl böyle mesut olabilir? Bunlarda

hakikaten mesuliyet hissi yok. Koskoca bir adam küçük bir kızın oyuncağı olsun... Hakikaten Danimarka Krallığı'nda çürümüş bir taraf var. Demek bu gece de Selim'in iflasını görecektim. Zavallı Türkiye kendi kendine ihanet eden adamların memleketi oldu. Fakat sade Türkiye mi? Bütün dünya böyle değil mi! Hatta Rusya bile... Rusya ki görülmemiş bir tecrübeyi yaptı. Bütün ümit Asya'da ve Afrika'da. Oralardan boşalacak ölüm seli ancak dünyayı temizleyebilir. Bu medeniyet, enkazı bir işe yaramayacak kadar çürüdü."

"Ebedi kadın... isterseniz şimdi Tevrat'a, eski masallara inanmayın." Ve Selim Leylâ'nın önünde Şifa'nın kolundan çıktı. Ben de hiç olmazsa onun kadar alçak ve hain, onun kadar iki ayrı insanım. Fakat bu ikinci insandan hiç bahsetmemeli, onu hiç hatırlamamalı, hiç düşünmemeli.

"Bu da günahınız tabii." Ve Sadiye viski şişesini eliyle okşadı. Leylâ gülümsüyordu. Leylâ'nın o rahat, her şeyi tabii bulan gülüşü.

"Demek işittiklerim doğru. Hepsi doğru. Beni Leylâ Hanım'ın önüne getirdi. Sanki bir çeyiz halayığı imişim gibi." Ve Leylâ tam kendisini kucaklamağa hazırlanırken birdenbire eteklerine doğru eğildi. "Cariyeniz..." Fakat yine birdenbire yaptığından utanmış gibi genç kadının boynuna atıldı. İkisi de birbirlerini çok severlerdi. Kadınca, acayip, tahlili güç bir sevgiydi bu. Bu kırkına yaklaşmış kadınla yirmisindeki kız birbirlerini anlayarak, güzelliklerinin hangi uçlarda dolaştığını bilerek birbirlerini seviyorlardı.

"Maskaralık." Şüphesiz maskaralıktı bu. Fakat niçin, niçin bu hakkı kendinde göremiyordu? Niçin kendisini bu kadar gülünç buluyordu? Şifa hakikaten güzeldi. Her cemiyette, her sınıfın içinde güzel ve sevimli sayılacak insandı. Ve bu kadar güzel olmanın birtakım hakları olmalıydı. Çünkü Şifa zekice güzeldi. Leylâ kadar güzeldi. Başka şekilde, fakat Leylâ kadar.

Leylâ'nın bir kolu hâlâ Şifa'nın omuzundaydı. O da içinden

aynı hakikati teslim ediyordu. Bu kız hakikaten güzel. Bir peyzaj kadar, bir musiki kadar güzel. Haince ve zekice güzel. İnsana hiç bilmediği hazlar ve ihtiraslar aşılayacak kadar...

"Ve birdenbire Eyfel kulesinden atladı. Miss...... birdenbire Eyfel kulesinden atladı. Ben bu akşam Huxley'in o budala kahramanına benziyorum. Ne tuhaf. Daima bir romanın, bir tiyatronun kahramanına benzedim. Belki kendi hayatımı henüz yaşamadığım için. Çünkü insanın kadın, erkek, bir kendi hayatı var. Ve benim yaşımda olan insanlar daima ona başlamadığını zannederler. Evlenmedim, bunun için daha kendi yıldızımın altında değilim. Halbuki... Halbuki ne kadar ıstırap çekmişti ve neler görmüştü. İki ölünün başında beklemiş, iki sevginin iflasını görmüştü. Annemle babam arasındaki geçimsizlik de caba. Ben daima parça parça yaşadım. Annemde ve babamda. Şimdi de bir yığın insanda. Beni daima parça parça yaşattılar. Evet böyle demeliydi. Çünkü henüz hayatının yıldızı altında yaşamamıştı.

Bununla beraber çok şey görmüş, ayrı ayrı bir yığın vaziyetlerde ve bir yığın kahramanda. Ophelia'da, Desdemona'da ve daha birçoklarında. Şimdi de Miss...... olmuştu. Huxley'in altmışlık bir ihtiyara o kadar gülünç şekilde âşık olan, Venedik'te onunla sevişen kahramanı. Eyfel kulesinden atlar gibi. Psikanaliz. Libido. Cinsiyet nazariyesi. Niçin sanki onu orada, karanlıkta bir kere daha öpmedim. Pekâlâ öpebilirdim. Pekâlâ onun olabilirdim... Vaat ederdim. Kadınlık biraz cömertlik değil mi? Ama o beni çocuk zannediyor..."

Tekrar yavaşça Selim'e döndü: "Şu şişeyi versenize bana... Eğer birisine takdim edeceğiniz bir buket filan sanmıyorsanız..." Sesi kabarmış bir kediye benziyordu. Ve âdeta ıslıkla konuşuyordu. Bununla beraber çok sevimli bir ihtilalde dağılmış saçları ve küçük dargın yüzüyle büsbütün başka şekilde güzeldi. Selim şişeyi uzattı: "Sakın beni unutmayın!" Şifa İngilizce "Ahmak olmayın!" diye fısıldadı. Ve Selim'in, yaptığı işi, bu küçük kelime ile asıl söylemek istediğini anladığını sanarak yüzü kıpkırmızı kızların

yanına doğru gitti. "Hepinize birer parmak..." diyen sesi çınladı.

Leylâ hâlâ gülüyor, tebessümü dağılmadı. Sabiha Hanım "Caz sustu, değil mi?" diye sordu. Ve kendi içinden devam etti. Sofra başından ayrılıp da doğru dürüst bir dans edemedim. Halbuki çok güzel erkekler var. Hele bu Suat Bey dedikleri... Sadiye arkasında duvarı boydan boya kaplayan Japon gülleri, iki dizinin üstünde oturduğu yerden cevap verdi. "Ama istersen başlayabilir. Oğlanlar çalıyor." Kendi yaşıtı kızların hepsi gibi o da erkek arkadaşlarından bazen çocuklar bazen de oğlanlar diye bahsederdi. Çocuklar... Bizim çocuklar...

Leylâ kardeşine şefkatle baktı. Istırap çektiğini biliyordu.

Fakat yine de mesuttu. Yaşı icabı mesuttu. Biraz kıskanç fakat mesut. Ve akıllı. Kendisinin evde olmadığı hafta Refik'e nasıl bakmıştı? Refik onun dikkatini methede ede bitirememişti. Ah Suat isteseydi.... Fakat Suat budala idi. Artistçe budala. Hayatını harcayacaktı. Esaslıyı istemiyordu. Artistçe budala, ahmakça budala... Herkes bir şeyce bir şey. Suat budalaydı. Bir bakıma da budala değil. Sadece insan talihinin dışında yaşamak istiyor, o kadar. Selim gibi, o da kitabın kenarında kalacak. Leylâ bütün hayatı boyunca böyle haşiyede parlayan, orada sönen bir yığın erkek görmüştü. Bir yıldız gibi tek başına. Sadece kendi çekiciliklerine güvenerek yaşayan küçük örümcekler. Selim küçük bir örümcek değil miydi sanki... Ağında bekleyen bir örümcek. Ona daha ilk günü söylemiştim bunu. Ve hakikaten hayatı buydu. Ben geldiğim zaman tozlu ağında bir yığın böcek, içleri boşalmış sadece kabuk ve iskeletiyle parlıyorlardı. Ben örümcek değilim demişti bana. Çok kızmıştı. İstersen bırakalım, demişti. Böyle düşünüyorsan bırakalım. Çünkü ben seni onlar gibi sevmedim. Öyle ama... Öyle ama Selim Bey sonunda onlar gibi oldu. Ah insanlar bu işe nasıl bir emniyetle maziyi, geleceği yakarak giriyorlar. Bereket versin ki yeter derecede tecrübeliyim. Çünkü kendisi de bir örümcek olmuştu. O da bir yığın insanı kendi kuvvetiyle oraya, kendi ağına çekmişti. Hayır çekmedim,

kendileri geldiler. Ben bilakis ağımı boşaltmağa çalıştım. Kadın olduğum için. Daima ayaklarının birini uzattım ve aşağıya ittim. Git başka yerde boşal. Başka yerde öl. Hepsini attım. Fena mı yaptım? Şimdi sıra Suat'a gelmişti. Suat'a gelecekti.

"Demek böyle Selim Bey? Alacağınız olsun. Bize böyle genç rakibeler bulursunuz, onlarla sarmaş dolaş gezersiniz." Ayşe böyle söylüyor, Fatma başını sallıyordu. İkisi de Hayri Dura'nın yanında idi. Hakikatte Fatma, Ayşe'yi dinlemiyordu. Ne de Selim'le meşguldü. Düşüncesi hâlâ Ay'da idi. Çıktıkları platformun hangi madenden olduğunu merak ediyordu. Şeffaf değildi, çünkü arasından hiçbir şey görünmüyordu. Fakat canlı bir mahluk gibi durmadan renk ve ton değiştiriyordu. O kadar çok ton değiştiriyordu ki. Bununla beraber gri ile sincabi arasında bir şeydi. Fatma griyi sevmezdi. Bu da beyhude bir sözdü. Griyi sevmez değil, sade kendiliğinden griye gitmezdi. O mavi ve kırmızıyı tercih ederdi. Kendi rengi koyu siyah olmasına rağmen. Koyu, parlak, kadife siyahı. Mat koyu lacivert. Bu ikincisini daha ziyade erkeklerde severdi. Fakat bütün bunlar münakaşa edilmesi lâzım şeylerdi. Bir gece, başka bir gece, bundan çok evvel bunu rüyasında münakaşa etmişlerdi. Küçük İspanyol saraylarından birinde Endülüs üslubuyla Aragon gotiğinin beraberce zenginleştirdiği o yarı muhkem kale saraylardan birinde. Trabadurlarla Endülüs şairleri birbirleriyle yarış ediyorlardı. Ve kendisi tanımadığı birkaç kişiye niçin griyi sevmediğini, maviyle kırmızıyı neden tercih ettiğini anlatıyordu. Sade anlatmıyordu, onları mavi ve kırmızıyı sevmeye teşvik ediyordu. Sonra birdenbire münakaşa başlamıştı. Uzun boylu, ince bıyıklı bir adam onu Aristo'ya ihanetle itham ediyor ve *Altın Eşek*'ten misaller getiriyordu. Ve bir yığın acayip çehreli adam ona cevap veriyorlar, Aristo'nun bu işle bir alâkası olmadığını söylüyorlar, onlar da *Altın Eşek*'ten misaller getiriyorlardı. Garibi bu ki onlar da griyi mavi ve kırmızıya tercih ediyorlardı. İtirazları usule dairdi. Hepsi önlerindeki tabaktan uzun, ince, yukarıya doğru kalkık birer bıyık alıyorlar, onu takarak sözlerini söylüyorlar ve bitirir bitirmez bu bıyıkları eski yerine koyuyorlar-

dı. Hakikaten şaşırtıcı bir rüyaydı. Şaşırtıcı ve biraz da korkunç. Abesçe korkunç. Çünkü bu işin içinde abese kaçan bir şey vardı. Sonra birdenbire oturduğu kanapenin desenleri büyük, güzel, mavi ile gümüşî arasında balıklar olmuştu. Ne kadar çok balık vardı orada. Ve hepsi birden onları görür görmez kaçmışlardı. İşte altı ay evvel o kadar beğenilen yemeğini Fatma bu telaşlı uyanıştan sonra düşünmüştü. Bütün bu kanape dolusu balık, bu kadarcık bir şeyi düşündürmeyecek değildi ya. Sinaritleri o kadar değiştiren, barbunyalara o kadar başka lezzet veren salçayı o gece bu rüyadan sonra bulmuştu. O kadar güç bir şey değildi. Mesele salçanın bol jambonlu ve mantarlı kremini iyice hazırlamaktı. Sonra biraz bolca Hint biberi ve çok az, sadece bir koku ve tat değişikliği getirecek kadar, portakal kabuğu, yahut likörü ilâve edilecekti. Ama jambon salçanın kreminde sadece o tatlı is kokusu ve lezzeti olacak kadar iyi kıyılmış olmalıydı. Hakikaten o gece balıkları çok güzel olmuş, bütün misafirleri beğenmişlerdi. Yazık ki kendisi yiyememişti. O senelerden beri doğru dürüst yemek yiyemiyordu. Bununla beraber salçasının tadını şimdi bile hatırlıyordu.

"Ya böyle Selim Bey..." Selim Ayşe'nin gece içinde büyük bir manolyaya benzeyen sarışın yüzüne, Botticelli saçlarına ve cins vücuduna baktı. Ayşe'yi daima beğenmiş ve sevmişti. Daima dosttular. Ve bu dostluk onun için bir çeşit kuvvetti. Onu içinden sevindirir, mesut ederdi. Yaşlandıkça bu cinsten dostlukların kıymetini anlıyordu.

Ayşe Selim'in yüzünü yorgun, omuzlarını çökük buldu. Selim ihtiyarlıyordu. O kadar değil, ama ihtiyarlıyor da. Tepenin öbür tarafındaydı. Garip şeydi bu, bir insanın birdenbire tepenin öbür tarafına geçmiş görünmesi. Tepenin öbür tarafı. Vakıa ihtiyarlığa daha çok vardı. Fakat ne olsa tepenin öbür tarafıydı. Bir gün, kim bilir kaç sene evvel, babasıyla böyle olmuştu. Bir gün babasını tepenin öbür tarafında görmüş ve sonra "Daha çok var" diye kendisini teselli etmişti. Sonra birdenbire adamcağızı vadinin en alçak yerinde, derenin kenarında, suyun kendisini

alıp götürmesini bekliyor buluvermişti. Kendisi de böyle değil miydi sanki?

Şifa elindeki kadehlerden birini Selim' e verdi, öbürünü de Ayşe'ye uzattı. Fakat Ayşe "Teşekkür ederim, şekerim..." diye reddetti. "Rakıya başladım. Karıştırmayayım." Ve genç kıza en tatlı tebessümüyle güldü. Hakikatte bu tebessümde genç kızı da Selim'i de çok uzaklara fırlatan bir şey vardı. Bununla beraber yine de çok tatlıydı. Hesaplı ve tatlı. Çünkü Ayşe aklın sporunu severdi. Cins bir Arap atı, yahut İngiliz veya İspanyol kırması gibi girdiği hayat koşusunda her şeyi hesap ettiği anlar olurdu. Bu gece Selim'e takılınaya karar vermişti. Biraz Leylâ'nın hesabına, biraz da kendisini yalnız bıraktığı için. Ayşe yalnız bırakılınasını hiç sevmezdi. Ne de büsbütün beraber olmayı. İnsanlar onu hayatının mukadder yolunda beklemeli ve ona rastlamalıydılar. Çok işi, çok tanıdığı olan bu güzel kadın bu yorucu işlerden, ancak beş dakika tahammül edilebilen bu insanlardan, içlerinde on beş dakika tahammül ettikleri de vardı, ayrılır ayrılmaz asıl dostlarına rastlamaktan hoşlanırdı. Hiç olmazsa birkaç dakika için. Sonra yine görmek, konuşmak, hatır almak hülasa muayyen bir sınıfın ve vaziyetin kadını olmanın icaplarını yerine getirmek için onlardan ayrılırdı. Bir lüks tren gibi muntazam ve sıkı tarifeli ve daima yolculukta geçen parıltılı hayatında kendisine ayırabildiği pay işte bu birkaç dakikalık kısa duruşlardan ibaretti. Eğer bu kısa anlarda da sevdiklerini istediği yerde ve bıraktığı gibi bulursa hakikaten mesuttu.

Şifa, Ayşe'ye takılarak ısrar ediyordu: "Alın n'olur, vallahi kendi bardağım. İçine hiçbir şey koymadım." Sesi yüzüyle beraber gülüyordu. Ayşe en ciddi sesiyle "Sen artık şımardın Şifa!" diye onu payladı. Sonra birdenbire yumuşadı. "Karıştırmayayım Şifa," dedi. "Belki sonra... Açılırsam..." Bu gece sarhoş olmamağa, dizginlerini elinden bırakmamağa karar vermişti. Bu iş kendiliğinden olurdu zaten. İçinizden bir med kabarır, sizi de beraber alır götürürdü. Yoksa durup dururken neden alkol istifçiliği yapmalıydı. Şimdi o Hayri Dura Bey'le meşguldü. Onu mesut

etmeğe çalışıyordu. Babası öldüğünden beri ihtiyar erkekleri çok seviyor, onlara acıyordu. Özleyişe, din duygularına çok yakın, onların yerine geçmiş bir şefkat ve merhametti bu. Babam için ne yapabilirim başka?... Asıl kendisinden koparıp verebileceği bu anlarıydı. Ötekiler örf ve âdetti.

Parası olanın cömertliğiydi. Halbuki şimdi, ihtiyar diplomatla, onun üstüne âdeta eğilmiş konuşurken babasını hakikaten mesut ettiğini sanıyordu.

Şifa küçük bir çene mimiğiyle Selim'e döndü. "Mademki kadehim bana kaldı. O halde..."

"O halde sıhhatine..." Selim bir kulağı Ayşe'nin Hayri Dura'ya okuduğu Charles Péguy'nin mısralarında "Ve saadetine..." diye sözünü tamamladı. Anlaşılan bu gece içecekti. İçinde bir şey alkolü istiyordu. Onun yardımına, bizi yakarak getirdiği rahatlığa ihtiyacı vardı. Geldiğinden beri acayip bir coşkunluk içindeydi. Ayşe'nin okuduğu Péguy'nin mısralarını zihninden tekrarladı. Fakat deminki büyüyü ancak Ayşe'nin sesinden kendi içinde kalan şeyi düşündüğü zaman bulabildi. Çünkü Ayşe, pek nadir anlarında hatırladığı şiirlere tıpkı sevdikleri parçaları çalan büyük virtuözlerde olduğu gibi, belki asıllarına biraz uzak, fakat sonradan gelmiş olmasına rağmen anlattıkları ruh haline, peyzaja veya saf billurlarını yapan müzikaliteye, doğdukları anın tazeliğine benzer bir şey katardı. Ve böylece okunan şiir biraz da okuyanın hemen o anda yalnız size açılmış mahrem düşüncesi, canlı hayat parçası olurdu. Hayri Dura'nın yüzü şimdi yetmiş senelik bir ömrün içinden bu mahrem düşünceye uzanmıştı. Tıpkı film stüdyolarında artistlerin gözünün içine dikilen ve oradan her tarafına batan o büyük ve keskin ışıklı lambalardan biri önündeymiş gibi bir çeşit acı hissiyle beraber yürüyen garip bir saadet içindeydi. Belki de bu şiirleri hiç bilmiyordu. Selim vaktiyle bu şairden sadece yarattığı nasyonalist hareketle bahsettiğini hatırlıyordu. Şüphesiz Péguy'yi pek az düşünüyordu, fakat Ayşe'nin sesinde birdenbire peydahlanan o çok tatlı morluğun

elbette farkındaydı. Turuncu ile lâciverdin arasında sallanan bu âdeta şeffaf, yalnız arasından ışığın geçeceği kadar şeffaf morda Ayşe'nin kendisi, bakire Meryem ve onun hilkat rüyası, derelerden var olmanın sevinci ve neşesiyle atlayan ceylanlar, Péguy'nin sarışın kumluklara benzettiği nebülözlerin sayısız yıldızları, Şifa'nın kendisine merakla, dostlukla elindeki kadehin üstünden gülen yüzü, Leylâ'nın siyah kumral saçlarının ve biraz da Nail'in söylediği halk türküsünün arasından gelen durgun ve tatlı tebessümü, bütün bu gece, bu darbukasını fenere uzatarak ısıtmağa çalışan delikanlı, Sadiye'nin, Gönül'ün ve Ayten'in başlarına fon olan Japon gülleri, arkalarında sadece bu müstesna anda var olmalarının verdiği bir yığın hatıra, ihsas zenginliğiyle tıpkı eski vitraylardaki kitab-ı mukaddes hikâyeleri gibi, kendi ömrünün hikâyesi toplanıyordu.

Sanki bu birkaç mısranın ve yalnız birkaç inhinasında tanıdığı bu sesin büyüsü ile her şey yeni baştan canlanmış, birbirleriyle çok başka şekilde, bir daha hiç ayrılmayacak şekilde birleşmişti. Bu çok esrarlı terkip şüphesiz sadece Ayşe'nin sesinden ve okuduğu mısralardan gelmiyordu. Nail'in Leylâ'nın sesine çok benzeyen sesiyle söylediği bu halk türküsünün de bu işte bir payı vardı. Bu eski ağıtın –sözler belki yeniydi, fakat hava bazen Orta Anadolu geçitlerinde rastlanan o tabaka tabaka kaya parçaları gibi bir ırkın bütün hicranını sayısız zaman içinde kendisinde topluyordu– azabı büyük ve kan rengi bir ışık gibi onu içten ve dıştan aydınlatıyordu. Çünkü bu birdenbire teşekkül eden hayalde bu türkü ve Nail'in sesi kendiliğinden hem dışardan gelen ışık, hem de hayalin asıl trajik tarafını, Selim'in ömrüm dediği şeyin ağırlık merkezini teşkil eden hikâyenin büyük bir tarafı olmuştu. Öbür parçalarından hiçbir şekilde ayrı değildi, sadece Leylâ'nın ve Nevzat'ın, muhayyilesinde birbirlerine o kadar benzeyen çehrelerini bir saltanatın yahut bir dinin birbirinin aynı iki remzi gibi ön safta ve her şeyi etrafında topluyordu. Ölüm ve ayrılık. Bu türkü ölüm ve ayrılıktı. Unutulmuş ölüm burada henüz kanamakta olan bir yaraya benzeyen ayrılıkta birdenbire

tazelenmişti. Şüphesiz bu bir anda olmamıştı. Selim daha evvel bu bütünün –bir lahza için de olsa– Ayşe'nin sesi ve Péguy mısrasının etrafında teşekkül ettiğini ve ancak halk türküsünün ve onunla yahut Nail'in o kadar tanıdığı ve her kıvrımında Leylâ'yı bulduğu sesinin yüzünden, içinde birdenbire eski bir yara gibi sızlamaya başlayan hatıraların Péguy'yi ve Ayşe'yi biraz geriye attığı ve sonra da Ayşe'nin sesini tamamıyla susturduğu ana kadar bunun böyle devam ettiğini biliyordu. Bununla beraber ne Ayşe'nin sesinin teşkil ettiği o lacivertle pembe arasında mor aydınlık, ne de onun gece içinde büyük bir manolyaya yahut büyük bir havuzda belirsiz rüzgârlarla olduğu yerde gidip gelen su nilüferlerine benzeyen yüzünün ve Botticelli saçlarının payı olan o tatlı sarı, ömrünü o kadar bütünüyle kendisine veren vitraydan kaybolmamışlardı. Sadece perspektif ve nizam değişmişti!

Biraz sonra şüphesiz bu hayal de dağılacak, daha doğrusu birdenbire tablo ancak başka bir gün başka bir vesileyle üzerinde düşündüğü zaman karanlığından çekebileceği, biraz da iradesiyle çekeceği derinliklere geçecekti. O zaman terkibin ameliyesi yeniden başlayacaktı.

Selim, demin bu terkip büsbütün başka şekildeydi diye düşündü. Ve kendisinin yeniden, rıhtımdan kollarında Şifa gelirken ve o kadar barok şekilde mitolojik olduğu zamanı hatırladı. Vakıa bu hayale biraz da kendisini zorlayarak gitmişti. Fakat bu zorlayışın altında, kolunda bir genç kız ve elinde viski şişesi gelmenin hicabını o kadar keskin yapan bir başkası daha vardı. O zaman da şüphesiz Leylâ'yı düşünüyordu, fakat onu şimdi olduğu gibi toprağın ve ırkın bütün macerasıyla birleşen bir ayrılık hissinde değil, kendi evinde Leylâ'nın hatırasına velev ki geçici bir şekilde ve çocukça olsun ihanet etmiş olmanın verdiği pişmanlık duygusunda bulmuştu.

Nitekim şimdi de aynı ameliye yeni bir şekilde başlıyordu. Eski dostu avukat –bir gece Yahya Kemal'in sofrasında tanışmışlardı– deminden beri yapılan ısrarlara dayanamamış, Lassy kokulu

hanıma anlattığı hikâyesini yarıda bırakarak Ferahfeza'dan bir beste okumağa başlamıştı. Bütün bahçe, bütün Boğaziçi ve kendi ömrü bundan yüz, yüz yirmi sene evvel yaşamış Dede ismindeki daüssılalı bir dervişin ışığına girmişti. Bu da şüphesiz ölüm ve ayrılıktı. Çünkü yaşadığımız dünyada Selim için şu anda yalnız bu ikisi vardı. Fakat büsbütün başka bir şekilde ölüm ve ayrılıktı. Ve bu başkalık Péguy'nin mısralarındaki ilk yaratılış neşesini, şimdi Suat'la o kadar hararetle konuşan Ayşe'nin sesini ve Refik'le kulak kulağa konuştuktan sonra evin içine doğru –şüphesiz mutfaktakilere talimat vermek için– giden Leylâ'yı, boş kadehi elinde sorduğu suale cevap bekleyen Şifa'yı, biraz ötede başka bir rüyasını düşünen Fatma'yı kendi içinde biraz evvelkinden çok başka insanlar yapmıştı. Çünkü şu anda bütün bahçe Ferahfeza burcu dediği âleme girmişti ve Selim etrafındaki şeylere oradan bakıyordu. Bununla beraber biraz evvel teşekkül eden hayal henüz, tamamıyla kaybolmamıştı. Ne de renklerini değiştirdi. Leylâ, Nevzat, Ayşe hepsi orada yine kendi renkleriyle mevcuttu. Yine aynı sarı, aynı laciverde yakın mor, aynı kan ve yakut kırmızısı ve Şifa'nın tatlı çimen yeşili kendi gamlarıyla çınlıyordu. Nejat Bey ömrünün yıkılışından kendi uzak ve astigmatik köşesinden ıhlamur ve ilaç kokuları içinde mütevekkil ve mazlum kaybettiği karısını ve çocuklarını, hiç sebepsiz bir gece içinde ölen Bacı'yı düşünüyordu.

(...)

Fakat bütün bunları Selim'in muhayyilesi Dede'nin araya koyduğu çok hususi bir mesafeden görüyordu. Çünkü bu sefer ölen, ümitsiz şekilde kaybolan yalnız kendisiydi. Ve sırf Dede dedikleri adam, hatıralarını idare ettiği için bu ölümün arasında, asıl ölüler ona kendisinden daha az ölmüş gibi görünüyorlardı. Ve yaşayanlarla, hayat dediğimiz şey bütün gürültüsüyle aralarına girmiş gibi uzaktı. Ve Selim bir eşikte gibi bekliyordu. Hayır, burada halk türküsünün ümitsizliği yoktu. Burada insan kara toprağın üstüne rastgele atılmış olduğundan şikâyet etmiyordu. Burada acayip bir hareket vardı. Yalnız kendisi ölmüştü. Ve ölüm

de acayip bir şeydi. Tıpkı o eski Mısır büyüklerinin mumyaları gibi ve onlardan biraz fazla. Gözleri sade hayata açık değildi, onu hatırlıyordu da.

(...)

Leylâ "Bu adam... Bu adam..." diye düşündü. Esmer delikanlı yolun başında durmuş ince bıyıklarının altından gülümseyerek ona bakıyordu. (...)* bir çocuğa bakar gibi bakıyordu. Yolunu değiştirmek için bir lahza tereddüt etti. Sonra vazgeçti. "(Ne münasebet...)* kendi evimde!" Muhakkak gidip konuşmalı, neden böyle tuhaf tavırlar aldığını sormalıydı. Bana neden böyle bakıyor? Niçin tanır gibi yapıyor ve hep uzakta bir tehdit gibi dolaşıyor!.. Adama doğru yürüdü. Ona nasılsınız diyecek, elini sıkacak, hatta kolundan tutarak herkesin bulunduğu yere kadar götürecekti. Sonra bir fırsatını bulursa evinde misafirlerinin, hatta tanımadığı birisi bile olsa kendisiyle rahatça konuşabileceğini söyleyecekti. Hem pekâlâ tanışmış olabiliriz de... O kadar çok insan tanıdım ki. Bir ömür muazzam bir şey. Babam bizim gemi, derdi. Bugün bizim gemiye bir başkası daha bindi. Bu, yeni bir adamla tanıştım, demekti. Bazen de bizim gemi doldu taştı artık!.. derdi. Benimki de şimdi öyle... Daha da dolacak. Hayır, muhakkak gidip onunla konuşacaktı. Fakat adam gerisin geriye dönmüş, Leylâ peşinden gidememişti. O olduğu yerde duruyordu. Bu hep böyle oluyor. Hep bana doğru geliyor, yahut bekliyor, sonra ben ona doğru gidince kayboluyor. Ama bu sefer müsaade etmeyeceğim. Muhakkak konuşacağım. Bir şey için değil. Sadece merak meselesi... Evet bir merak meselesi... O kadar. "Hakkım yok mu sanki?.." Hilmi Efendi'nin arkadan doğru gelen sesi düşüncelerini kesti.

"Yol verirseniz hanımefendi..."

Yana doğru çekilerek tepelemesine pilav dolu büyük siniyi güçlükle taşıyan Hilmi Efendi'ye yol verdi. İhtiyar adam iki günden

* Metnin bu sayfasının üst ucu kopuktur.

beri o kadar istediği şeyi nihayet yapmış, tıpkı eski simatlarda olduğu gibi pilavı büyük siniye, koymuştu. Şimdi yükünün altında iki kat olmuş onu taşıyordu. Leylâ bu siniyi yalıya taşındıklarından beri bu akşam ilk defa görüyordu. Birdenbire küçük bir üşüşme oldu. Birkaç genç siniyi ihtiyar adamdan aldılar ve koşar adımla seddin üstündeki masaya götürdüler. Hilmi Efendi Leylâ'nın yarı başında büyük sürprizini yapamamaktan müteessir; bir kere daha soludu. Çünkü hakikaten bu işi kendisi yapmasını istiyordu. Çamlıca'daki Bektaşi dergâhında geçen çocukluğunda birkaç defa böyle simat sinisi taşımıştı. Bu gece o eski ayin gecelerine, devran-ı muhabbetlere o kadar benziyordu ki... Vakıa hiç zikir edilmemiş, ne de eski edep erkânla içilmişti. Herkes kendi havasındaydı. Tam başıbozuk denen şeydi bu. Fakat bu kadar genç ihtiyar kadın ve erkeğin bir yere toplandığı bu gecenin havasında o ayinleri hatırlatan bir şey vardı. Bir şey ki biraz himmetle tamamlanması daima mümkündü. Çünkü Hilmi Efendi birtakım merasimin, şekillerin esas olduğunu kabul ederdi. Mâna sonradan kendiliğinden getirdi. Biraz erkândan başka ilâve edilecek bir şey de yoktu. Bir iki kelimeyi öğrenselerdi... Meselâ can deseler, şeyhim deseler, pir aşkına, Ali aşkına deseler... Nefesleri biraz daha düzgün okusalar. Şüphesiz bunlar da olacaktı. Demin mutfakta iken dinlediği nefes, hiç de fena değildi. Bayağı aşkla söylüyorlardı.

Güzel âşık cevrimizi çekemezsin demedim mi?

Sadece beyitlerin sırasını bozuyorlar, nakaratı fazla değiştiriyorlardı. Ama bunu radyo da yapıyordu, hem Kul Nesimi'nin meşhur nefesinde bile. Ne acayip mısralar uydurmuşlardı bu nefese. Bütün mesele erkânı bilmemekte idi. Meselâ bu sini hiç de böyle kapılıp gidilmezdi. N'oluyoruz, çaylak piliç mi kapıyordu sanki? Bu düpedüz erkânsızlıktı. Eskiden birçok şey yoktu. Hakikaten yoktu. Fakat erkân vardı. Ve o olduğu için her şey mükemmeldi... Hilmi Efendi bütün bunların düşünülecek şeyler olduğunu bilirdi. Fakat bir türlü gerektiği gibi düşünemediğini de bilirdi.

Leylâ gülerek: "Ne üzülüyorsun? Daha iyi ya... Seni kurtardılar..."

Hilmi Efendi boş kollarını salladı: "Ama ben başka şey düşünmüştüm." dedi. Daha iyisi bunları Suat Bey'le konuşmalıydı. Suat Bey bu işleri öbürlerinden çok daha iyi anlıyordu.

Leylâ esmer delikanlının olduğu yere bir daha baktı. Ortada kimse yoktu. "Bana öyle gelmiş" dememek için acele acele setlere doğru yürüdü. Zaten düşüncesi başka yere gitmişti. Pilavlar için biraz fazla acele etmişlerdi. Daha saat on buçuktu. Bu kalabalığı on bir buçuğa kadar nasıl idare edecekti? Saz ve kayıklar on bir buçukta gelecekti.

Saz ve kayıklar... Kayıkları dün gece Suat'la temin etmişlerdi. Beraberce dereye kadar gitmişler, orada Suat'ın evinde oturduğu balıkçıyı görmüşlerdi. Hakikatte yapılacak bir şey yoktu. Suat her şeyi daha evvel hazırlamıştı. Fakat yağmurdan sonra dereyi ona göstermek istemişti. Bulutlu havada mehtap ve ışıklar büsbütün başka oluyordu. Hakkı da vardı. Hiç bu kadar koyu, siyaha yakın ve parlak gri görmemişti. Derenin kenarındaki küçük evlerin arasından çıkar çıkmaz kendisini âdeta başka bir memlekette sanmıştı. Bütün o koyu mor bulutlar, her taraftan gelen ışıklar, her şeyin suda bitmez tükenmez aksi Boğaz'da dahi az görülen şeylerdi. Suat bütün bunları yeniden, bir daha ve onun gözüyle görmek için ısrar etmişti. Sizin gözünüzle göreyim diye yaptım. Bir insan başkasının gözüyle görebilir mi? Ama Suat böyle dedi. Sizin gözlerinizle göreyim, dedi. Refik'e sordum, benimle alay etti. Refik zaten böyledir.

Bir Rumeli türküsü Eviç'in rüzgârıyla geldi çarptı. O tuzlu su zerrelerini beraberinde taşıyan Karadeniz rüzgârları gibi. Kardeşi 'Bulut gelir pare pare'yi söylüyordu. Bu Selim'in türküsüydü. Ve her defasında olduğu gibi bu sefer de Selim'le beraber gelmişti. Fakat bu akşam gördüğünden, hatta bir an rıhtımda özlediğinden çok başka bir Selim'le. Ta ilk tanıştıkları günden beri kendisinde bir yığın jestten, halden, şefkatten, müşterek hazdan, kıskançlık, kaybetme korkusundan, anlaşmamazlıktan, hülasa

bin türlü halden birikmiş çehreleriyle Selim. Ve Leylâ, Selim'in bulunduğu yerden gözlerini çevirip vaktiyle yaptığı gibi kendisini aramasını bir lahza heyecanla bekledi. Fakat Selim dayandığı ağacın altında Nail'in sesine eğilmiş onu dinliyordu. Etrafına baktığı bile yoktu. Olduğu yerde dalgın, çökmüş omuzları ve her zaman biraz silik, bir parça kaçan profiliyle Nail'i dinliyordu. Yazık... Artık birbirimize hasret çekmiyoruz. Yahut birbirimizde eskisi gibi yaşamıyoruz. Musiki ve herhangi bir tesadüf bizi birbirimize eski kudretiyle getirmiyor. Selim çoktan beri onun için bir ismin ve birkaç hatıranın yaptığı bir hayal, bir çerçeve olmuştu. Çoktan beri bu çerçeveyi şuradan buradan duyduğu şeyler tamamlıyordu. Bir gün Remziye kendisine Selim'i çok şık ve kibar bir kadınla Markiz'de gördüğünü söylemişti. Remziye'ye göre Selim kadını âdeta içiyormuş gibi dinliyordu. Üç dört ağızdan gelen bu havadisle başka bir kadını seven ve belki de evlenmeyi düşünen bir Selim peydahlanmıştı. Daha arkasından Selim'in hastalığı hikâyesi çıkmıştı. Karaciğerinden rahatsızdı. Bu sefer de Leylâ'nın ıstırapları hakkında hiçbir şey bilmediği hasta bir Selim peydahlanmıştı. Bunun arkasından borçlarının hikâyesi; Heleni'nin kardeşinin kızının evinde yatıp kalktığı havadisleri gelmişti. Suat kızı çok güzel bulmuştu. Güzel değil âdeta muhteşem. Balık gibi bir şey, evin içinde saçlarıyla, büyük gözleriyle yüzüyor. Selim galiba zannettiğimizden çok daha dolu yaşıyor. Bu sefer parasız, âşık, hasta Selim'lerin yerine bir Rum metresi olan –tıpkı İsmet dayım gibi– onunla beraber yaşayan orta yaşlı hovarda bir Selim peydahlanmıştı. Bütün bu Selim'ler sadece duyduklarına, hatta kendisinin kısa tesadüflerde anlattıklarına göre yapılmış basit bir tecritten ibaretti. Leylâ ne âşık olan Selim'i, ne hasta vaziyetinde Selim'i, ne orta yaşlı hovardayı, yahut da deli gibi çalışan sanatkârı, ıstırapları, saadetleri, hoşnutlukları hakkında hiçbir fikri olmadan kabul ettiği için zaman zaman üzülür ve kendisine şaşırırdı. Fakat bu gece, şu anda daha başka, daha mühim bir şey, bir lahza için iki Selim birden görmüştü. Ağaca dayanıp beraberce sevdikleri türküyü

dinleyen yorgun ve dar çizgileri kaçınağa hazır adamla kendi içinden doğru birdenbire bu eski Rumeli türküsüyle beraber gelen öbür Selim bir anda aynı ışık altında toplanmışlardı. Ve bu ikilik Leylâ'ya öbür tecritlerden çok daha fazla dokunmuştu.

Bu iki Selim'den hiçbiri sevdiği adam değildi. Birisi sadece kendi zamanıydı. Bütün o akşamlar, sabahlar, acayip ve girift duygular, tereddütler, çılgın vuslatlar, hiddetler, kıskançlıklar ve o kadar uzaklardan geldiği için o kadar tatlı, coşkun ve mest edici buluşmalar şimdi sadece kendi geçmiş zamanı olmuştu. Kendi içinden doğru gelen bu kalabalıkta, bugünün dışında birtakım şeylerin üstüne katlanma, onlara dönme, onları tekrar yaşama ihtiyacında Selim, çok sisli bir manzarayı etrafında toplayan herhangi bir nirengi noktası gibi ancak dikkat edilince bulunuyordu. Bu eski türküyle karşısında ağaca dayanmış düşünen asıl Selim'e gelince Leylâ şu ana kadar ona bir kere dikkat etmediğini anlamıştı. Hakikaten bu adamı mı sevmişti? Bu tıknaz, iyi giyinmiş, dalgın, çizgileri firar halindeki adam Kırklareli'nde karşısına o kadar şaşırtıcı şekilde çıkan, İstanbul'a döndükten sonra kendisine gelmesini o kadar beklediği adam mıydı? Leylâ bu yandan gördüğü çehrede öbüründe zannettiği iradeyi, bulduğu sevimliliği, erkek kudretini ve içliliğini, hatta bir zamanlar kendisini o kadar şaşırtan zekâya varıncaya kadar hepsini aramanın beyhude olduğuna kaniydi. Gariptir ki düne hatta bu akşama, rıhtımda konuştukları ana kadar bu vehim onda devam etmişti. "Niçin o kadar ısrar ettim sanki?.." diye kendi kendine düşündü. "Zavallı Selim, galiba seninle hesaplarımızı kapatmak istedim."

(...)

Leylâ Emir'in başını "Emir'ciğim... Emir, zavallı Emir." diye okşadı. Sonra birdenbire köpeğin kendisiyle bu kadar acıyan bir sesle konuşmasından bir şeyler anlayacağını zannetmiş gibi sesinin tonunu değiştirdi ve henüz konuşmayan çocuklarla yaptığımız gibi en neşeli tonuyla okşamasına yeniden başladı. "Tonton

Emir, maymun Emir, güzel Emir..." Bunlar Emir'in ilk rastladıkları günkü adlarıydı. "Şeker Emir..." Kırklareli'nde, Selim'in evinin, biraz ötesindeki yarı çıplak arsada birdenbire ayaklarına dolaşan, sonra onlarla başka türlü oynamak için ayaklarının ucundan bir yaprak parçasını ağzına alıp birkaç adım öteye götürerek onunla oynayan yarı köpek yarı biblo hayvanı Selim kendilerine gösterdiği ve bırakıldığı süprüntülüğün içinden alıp hiç tereddütsüz "Ne kadar güzel şey değil mi, alın siz de biraz sevin" diye Leylâ'nın kucağına verdiği gün onu okşarken farkında olmadan kullandığı sıfatlardı ve Emir adından çok evveldi. Emir'in köpek hafızası bu heceleri ve sesin bu titreyişini bütün öbür ezberlediklerinden çok evvel kendisine mal etmişti. Şurası var ki, Emir'e bir sene Maçka'daki evde hep bu tonla hitap edilmişti. Köpek Leylâ'nın ayak seslerini duyar duymaz yerinden kalkmak, ona koşmak istemişti. Fakat yarı mefluç, hummalı vücudu için bu artık imkânsızdı. O içindeki sevgi hazinesini ancak küçük hırıltılarla ve o çok dolgun köpek bakışlarının sevinciyle, mahzun anlayışıyla anlatabilirdi. Bir de güzel...... kırması derisini baştan aşağı dolaşan hazdan eriyecekmiş gibi titreme vardı. Leylâ bu hüzünlü bakışın bütün vücudunu başka hiçbir şeye yer bırakmayacak şekilde dolduracağından korkmuş gibi gözlerini kapadı. Fakat çömeldiği yerde eli hep köpeğin başındaydı. Hummanın yapışkan bir şey hissini veren sıcaklığına rağmen onu avucunun bütün genişliğiyle –nasıl yanıyordu başı!– okşuyor, parmaklarının ucuyla her zaman yaptığı gibi kafatasını, çenesini kaşıyordu. Ve Emir, sesinde eski günlerin artık bir daha elde edemeyeceği o rahat sevincinden bir şeyleri bu şefkate küçük hareketler, hırıltılarla cevap veriyordu. Leylâ birdenbire bu sevgiye en beliğ tarafında kendisini kapamış olmasından utanmış gibi gözlerini açtı. Niçin bu son konuşmayı olduğu gibi kabul etmiyordu sanki? Ve koyu kestane gözlerin artık eşyanın ötesinden gibi gelen bakışıyla tekrar doldu.

"Uyutmak lâzım... Yapabileceğimiz başka bir şey yok... İsterseniz gelirler, alırlar." Baytar Asaf Bey böyle söylemişti. "Yoksa çok

ıstırap çeker." Leylâ "Çeksin," demişti, "ne yapalım çeksin. Ben dünyada buna razı olamam." O zaman Refik söze karışmış "Bu, işte şark merhametinin ta kendisi!" demişti. "Bu hayvan ıstırap çekiyor. Yaşamaz artık. Belki günlerce haftalarca sürecek. Nasıl razı olursun? Acıyı duyan biz değiliz ki." Fakat Leylâ'nın yüzünün birdenbire değiştiğini görünce vazgeçmişti. Leylâ'nın hatırı için değil, içinde birdenbire meselenin öbür tarafı konuşmağa başladığı için.

"Zavallı Emir, maskara Emir, tonton Emir, aptal Emir..." Kırklareli'nden dönüşlerinde Leylâ'dan ziyade Emir'le Refik meşgul olmuştu. Trende hemen hemen bütün günü onun paltosunun içinde ve göğsünün üzerinde geçirmişti. Sonra iki gece uykusuz kalan Leylâ köşesinde uyanınca onun kucağına geçmişti. Ondan sonra da Refik bu acayip hayvanı, köpekle biblo arasındaki çok güzel şeyi hiç unutmamıştı. Emir yarı bibloluktan çıkıp da köpekle insan arasında başka bir mahluk, büyük, durgun ve düşünceli, hilkat muammasının başka bir ucunda, başka bir şey olduğu zaman da onu yine unutmamıştı. Maçka'daki eve annesini, büyükannelerini ve kendisini her görmeğe gelişinde Emir'e mutlaka bir hediye getirirdi. "Al," derdi, "bu da senin kelb." Sonra İngilizce modası gelip de bu dili öğrendiği zaman bu kelb kelimesi birdenbire "kleb" olmuştu. Emir hediyeleri kabul eder, fakat Refik'in kendisiyle bu tarzda konuşmasını beğenmediği için ona fazla yüz vermezdi. Refik'in onunla alay edişini sevmezdi. Önünde Refik'in getirdiği oyuncak, lastik kemer, küçük bebek, kauçuk kedi veya fare ona bayağı, sesindeki hoyratlık için dargın bakardı. Sonra Refik sesini yumuşatır, o zaman barışırlardı. Selim hiç de Refik gibi değildi. Vakıa o da Emir'le oynar, hatta dalaşır, iyi havalarda gezmeğe çıktıkları zaman "Emir'i de alalım mı?" diye teklif eder, gittikleri lokantada Emir kabul edilmezse bol bahşiş vererek garsonları kandırmağa çalışır, muvaffak olamazsa başka bir yere, Emir'in rahatça girebileceği bir yere gitmeğe razı olurdu. Fakat hiç de Refik'in o sakin dikkatini göstermezdi. Leylâ'ya dışarıda rastladığı zaman bir kere bile Emir nasıl, diye

sormamıştı. Yalnız son mektuplarında onu sık sık hatırlamıştı. İtalya'dan yazdığı mektuplarda, her şey gibi.

"Canım sevdiğimi biliyorsun. O da biliyor. Bu da mesele olur mu Leylâ?" Zavallı Emir, tonton Emir... Zaten onu ilk bulan Selim'di. O acayip her şeyin alt üst olduğu, Refik'in ne söyleyeceğini bilmediği, Asım'ın mütemadiyen sustuğu ve başını salladığı, kendi kaderiyle en korkunç manzarasında karşılaştığı için durmadan başını sallayıp sustuğu ve Selim'in sırf boşluğu doldurmak için konuştuğu günde ve benim bütün ömrümü sırtımda bir yük gibi taşıdığım günde, birdenbire yolun ortasında durmuş, "Yahu bu ne güzel şey böyle..." diye bağırmış, "Gelin şuna bakın" diye onları çağırmıştı. Süprüntülüğün ortasında birdenbire, sanki marifetlerini göstermek istiyormuş gibi küçük ve simsiyah, yumak gibi bir şey bir yaprak parçasıyla oynuyordu. Sonra Selim "Gel, gel be kerata" diye onu çağırmış, peşinden koşarak yakalamış, "Buyurun Leylâ Hanım, biraz da siz sevin..." diye ona uzatmıştı. Leylâ her şeyin yıkıldığı o korkunç günde kendisine uzatılan hayvanı "Ne yapacağım bunu sanki?" der gibi istemeye istemeye kucağına almıştı. Fakat bu işler böyle olurdu daima. Bir kere onu kucağında ve avuçlarının arasında o kadar yumuşak ve sıcak, o kadar sizin olmaya hazır bulunca Leylâ farkında olmadan köpeği sevmeğe, okşamağa başlamıştı. O zaman Selim "Niye alıp götürmüyorsunuz sanki? Bu çok güzel şey... Kırma ama yine cins, az bulunur." diye ısrar etmişti.

Emir, Leylâ'nın hayatının o acıklı dönüm yerinde Selim'le beraber karşısına çıkmıştı. Bu Kırklareli'nde askerliğini yapan Asım'ı görmeğe gittiği ve kendisini yıkan hakikati öğrendiği günün sabahında olmuştu. Leylâ o iki günü ve onu takip eden haftaları hiçbir zaman unutamamıştı. İnsandan ve hayattan iğrendiği, etrafına kirli bir çamaşır sepetine, irinli bir yaraya bakar gibi baktığı haftalar. Bütün ömrü ve kendi vücudu bile ona böyle görünmüştü. Leylâ Asım'ın Refik'le kendisini getirdiği kerpiçten harap eve girerken âdeta ürkmüştü. Şüphesiz bu cinsten, daha harap, daha biçare binalar çok görmüştü. Babasıyla gittiği

Orta Anadolu kasabaları, yolculuklarda geceledikleri hanlar, talebeyken yaptıkları gezintilerde rastladığı şeyler arasında bundan çok daha beterlerini görmüştü. Bununla beraber kapısının bir kanadı kopuk evde, tanıdığı Asım'la hiç uyuşmayan bir şey vardı. Belki de Leylâ'yı ilk anda asıl rahatsız eden bu olmuştu. Sonra o beklenmedik tesadüfler, film veya rüya çabukluğuyla birbirini takip etmişti. Küçük bahçede açık bir lağım evden gelen gübre kokusuyla sarmaş dolaştı. Evin içiyse boğulacak gibi gübre kokuyordu. Daha taşlığa girer girmez yarı karanlıkta acayip bir mahluk bacaklarına sürtünmüş, Leylâ bunun ne olduğunu anlamağa vakit bulmadan kulağının dibinde bir inek böğürmüş ve sonra da şefkatli anne, yavrusunu hemen oracıkta yalamağa başlamıştı. Bunu bir dakikanın öbürünü kovalaması gibi eşeğin uzun anırması takip etmişti. O zaman Leylâ durmuş, "Asım bu ne," demişti, "burada mı kalacağız?" Asım "Kusura bakma Leylâ... Malum ya... Buralar..." diye özür dilemişti. Zaten istasyondan beri özür diliyordu. Ve iki elinde Leylâ ile Refik'in bavulları merdivenden çıkmağa başlamıştı. Leylâ sofanın yanık döşemesine, sıvası dökülmüş kerpiç duvarına Asım'ın çok başka ışıklarda çekilmiş bir fotoğrafı gibi bakıyordu. Fakat bütün bunlar girdiği odada gördüğü şeyin yanında bir hiç, bir sıfırdı. Odanın kapısını Asım "İşte odamız... Oda iyi ve rahattır." diye açarak onlara yol vermişti. Ve şüphesiz ki içerdekini görmeden, tahmin etmeden yapmıştı bunu. Başka türlüsünü o gün tanıdığı öbür Asım için bile düşünmek güçtü. İlk gördüğü şey üç kişilik rakı sofrası olmuştu. Üç kadeh, üç bardak. Kadehlerden biri doluydu ve bütün oda keskin rakı kokuyordu. Adamı sonra görmüştü. Belki de arkadan gelen Refik'in hayret çığlığı sebep olmuştu buna. Sedirde pantolon ve atletiyle oturmuş, albümü, Asım'ın giderken o kadar ısrarla beraber götürmeyi istediği albümü seyrediyordu. Ağzında sigarası, sol eliyle sedire dayanmış, yüzü yarı duvara dönük, iki koluyla âdeta muhasara ettiği albümü seyrediyordu.

Sonra onları işitince, yavaşça yerinden kalkmış, Asım'a sevinçle

"Demek abla geldi?" demişti. "Hakkın varmış, tıpkı resimleri gibi..." Ve ablayı kucaklamak için iki kolu açık Leylâ'ya doğru yürümüştü. Bereket versin Refik oradaydı. Refik yavaşça ikisinin arasına girmişti. O zaman adamın yüzü bütün hoyratlığıyla Asım'a dönmüş, "Bu adam da kim?" demişti. "Niye bu herifin geleceğini söylemedin?" İşin hazin tarafı bütün bunlara Asım'ın "Ev sahibimin oğlu Şaban Bey. Senin geleceğini biliyordu da..." diye bir şeyler kekelemeğe çalışması, birdenbire abuk sabuklaşmış bu dünyayı tabii gibi göstermeğe çalışmasıydı. İşte tam bu esnada istasyonda arkasında iki nefer rastgeldikleri ve Asım'ın Leylâ'ya Selim Baka diye kısaca tanıttığı adam odaya girmişti: "Affedersiniz," demişti. "İlk önce istasyonda düşünemedim, sonradan akıl ettim ve koşa koşa geldim. Siz burada kalamazsınız. Ev biraz haraptır, rahat edemezsiniz. Şehre birdenbire o kadar yığıldık ki... Hakikaten çoğumuz ya böylesi yerlerde yatıyoruz yahut da karargâhlarda. Ben tesadüfen temiz ve güzel bir evde oturuyorum. İzinli bir arkadaşıının evinde. Dayalı döşeli. Ütüden mutfak eşyasına varıncaya kadar hepsi var. Üstelik gayet iyi bir hizmetçi de..."

Selim o gün hakikaten tuhaftı. Herkesi o kadar güzelleştiren, daha erkek yapan askerî üniforma âdeta üstünden dökülüyordu. Palaskanın tokası yana kaymış, çizmeleri çamur içinde, sempatik, telaşlı ve garip şekilde kararını vermiş, ne Şaban'a ne Asım'a bakmadan, hele rakı masasını hiç görmemiş gibi, gözleri ya Refik'te yahut Leylâ'nın başının bir karış üstünde bir iki dakika oturduğu evin meziyetlerini saymıştı. Sonra birdenbire yine Asım'a bir kelime söylemeden, sanki sadece kendisine ait bir yanlışlığı tashih eder gibi bavullardan birini Refik'in eline tutuşturmuş, öbürünü kendisi almıştı. "Haydi, derhal gidelim..." Şaban Bey hiddetten sapsarı bir ara kapının önüne doğru yollarını kesecekmiş gibi yürümüş, sonra birdenbire vazgeçmiş ve bütün hıncıyla Asım'a yüklenmişti. "Demek abla gidiyor ha!" demişti. Leylâ bir insanın bir insan üzerindeki tesirini bu kadar korkunç şekilde ifşa eden başka bir ses duymamıştı. "İstersen sen de git... Ama

sonunu düşün." O zaman Refik'in yüzü bir daha karışmıştı. Yalnız Selim hiçbir şeyden habersiz gibi Leylâ'nın, Refik'in odadan çıkmalarını beklemişti. O zaman Asım birdenbire "Durun yahu," demişti. "Ben de geleyim." Ve nasılsa geriye dönen son bir haysiyet endişesiyle bir şeyleri tamire kalkmıştı. "Hakikaten düşünmeliydim bunu," demişti. "Selim Bey'in evinde daha rahat edersin." Ve alelacele eline geçirdiği bir çantaya birkaç kirli çamaşır atarak arkalarından yürümüştü. Leylâ'yı o kadar şaşırtan birkaç kirli çamaşır... Bununla beraberyine de eski benliğinden bir şeyler muhafaza etmiş olacak ki sedirin üzerindeki albümü unutmamıştı. Sokak kapısının önündeki sahne Leylâ için daha korkunç olmuştu. Tam eşikte Asım, ayaklarında terlik, tembel, şehvet ve hiddetini zorla yendiği her halinden belli, peşlerinden gelen Şaban'a dönmüş "Annen odaya bakar," demişti. "Ben de ara sıra gelirim." Birkaç gün için ayrılan her pansiyonerin ev sahibine söyleyeceği cinsten basit bir sözdü bu. Ve şüphesiz Asım bunu biraz evvel yaptığı gibi vaziyeti tabiileştirmek için söylemişti. Fakat Şaban bu fikirde değildi. Birdenbire vücudu kapının önünde gerilmiş ve Asım'a garip, sert, onu küçülten, teşhir eden, geriye çağıran ve aynı zamanda hiçbirinin o anda tasavvur edemeyeceği bir yığın şeyi hatırlatan bir bakışlâ bakmağa başlamıştı. Garip bir şeydi bu. Yalnız insanlarda görülecek bir şeydi bu. Çünkü ne kurt kuzuya, ne yılan büyülediği ve hiçbir kımıldamak imkânı vermediği tavşana böyle bakabilirdi. Bu insanın insana zulmüydü. Kırdığı ve yıktığı şeyin ne olduğunu bilerek yapılan bir şeydi bu. Ve Asım bu bakışın altında ayakları sanki pamuktanmış gibi olduğu yerde sallanan korkak, aciz, biçare bir malıluk olmuştu. O sportmen, hovarda edalı, tangoyu da zeybeği de aynı şekilde rahat ve erkekçe oynayan adam, eski ve kibar kaç ananenin birden varisi, bütün İstanbul'un kibarlığına hayran olduğu Asım eğer utanmasa, belki de o anda Şaban'la aralarında Refik'le Selim bulunmasa şüphesiz gidecek bu hoyrat adamın çıplak ve kirli ayaklarına kapanacaktı. Asım bunu yapamamıştı. Sadece "Yapma Şaban, yapma Şaban..." diye inlemişti.

Âdeta kadınca, sanki zevkin, teslimiyetin, azabın, korkunun son haddinde, o acayip ve karışık bıçak sırtındaymış gibi inlemişti.

İşte o zaman Selim gayet ciddi ve kayıtsız "Haydi hanımefendi..." diye arkadaşça Leylâ'yı kolundan tutmuş, âdeta zorla sürüklemişti. Leylâ'yı, baygın düşmekten biraz da bu müdahale kurtarmıştı. Sonra kolunda hep Leylâ, öbür elinde Leylâ'nın yeni yaptırdığı balo elbisesi ile çay kıyafetleri, Asım için alınmış hediye kitaplar, çamaşırlar, kolonyalar, dostlarına ikram edilecek çikolatalar, küçük gümüş tıraş aynası ve İngiliz çayı, İngilizlerin o yıllarda bulmalarına imkân olmayan cinsten bir paket İngiliz çayı ve viski şişesiyle o kadar ağır bavulu, bu acayip ve lanetli kafile, arkalarında, arzularında o kadar sukut-ı hayale uğradığı için hiddetten çıldıran, elinin tersi, tekmesi Asım'ın vücuduna inmeğe hazır Şaban'ın bakışı, o iğrenç, korkunç bakış yola koyulmuşlardı. Sanki hakiki Sodome'dan kaçıyorlardı. Ve biçare, şaşkın, birdenbire hayatının hakikatiyle karşılaşmış Asım kafilenin en arkasında nurani lanetin asıl hedefi, başı göğsüne eğilmiş, aptal ve acıklı, elleriyle bir türlü kontrol edemediği birtakım hareketler yaparak ve bir şeyler mırıldanarak bacakları birbirine dolaşa dolaşa onları takibe çalışıyordu.

Sodome'dan kaçıyorlardı. İnek, eşek, buzağı, ahır ve Asım'ın tombul, daima ciddi yüzü. Bereket versin Selim vardı. Selim durmadan konuşuyor, eski Kırklareli'ni anlatıyor, Evliya Çelebi'den bahsediyordu. Selim hiçbir şey görmemişti. Ve Leylâ'nın da hiçbir şey görmüş olmasını, gördüklerinin üstünde düşünmesini istemiyordu. Her şey en tabii şeklinde halledilecekti. "Göreceksiniz, çok rahat edeceksiniz." diyordu. "Pembe Hanım fevkalade insandır. Üsküp muhaciri. Orada doğmuş. Ailesi bir asırdır hep muhaceret ediyor. Bizim kızlar hiç evlenmediler, diyor. Bütün imparatorluk tarihi. Üç muharebe, üç hicret, üç evlenme. Garip değil mi? Hicretler, muharebeler ve evlenmeler bizde birbirlerine öyle bağlı ki..." Yolda neferler durup üç zabiti selamlıyorlar, zabitler yan gözle Leylâ'yı süzerek Asım'la, Selim'le yahut Edirne'den tanıdıkları Refik'le dostluk ediyorlardı. Bir

binbaşı Selim'e evvelâ aşinalık etmiş sonra "Olur şey değilsin be Selim Bey, kimse bulamadınsa bir nefer de bulamadın mı?" demişti. Selim "Duracak araba arıyordum, affedersiniz..." demişti. Binbaşı hep babacan "Arabalar hep istasyonda, balo hazırlığı, gelen giden kıyamet..." demiş, Selim karargâhta emir eri kullanmayan tek zabit diyerek Leylâ'ya vaziyeti anlatmış, arkasındaki neferi "Hadi oğlum beylere yardım et..." diye onlara vermişti. Halim selim bir adam olduğu ne kadar belliydi. Selim "Fazlı Bey," demişti. "Paşabahçeli Fazlı Bey. Tam İstanbul çocuğu ve çok okuyan bir adam. İnanır mısınız, Hugo'yu seviyor ve biliyor." Sonra atı üstünde bütün bir maiyetiyle gelen bir generali durup selamlamışlardı. General bu küçük kafileye âdeta bir kıta teftiş eder gibi ciddi ve dikkatli bakmış, Leylâ'yı öbürlerinin hayretiyle ve anlayan bakışıyla süzmüş, sonra Selim'i görünce belki de kıyafeti yüzünden biraz şaşırmıştı. O zaman bir albay kulağına eğilip bir şeyler söylemiş ve generalin yüzü değişmiş, askerî nizamın o kadar dışında bulduğu bu ihtiyat zabitine "Ya öyle mi? Neden görüşemedik? Gelin beni görün." diyerek gönlünü almıştı.

Ev hakikaten rahat ve güzeldi. İzmit'ten itibaren başlayan ve oradan birkaç kolla ta Antakya'ya, Burdur, Isparta üzerinden Konya'ya, Ankara'ya kadar giden, sonra Kayseri'nin altından kıvrılarak ormanı bol Karadeniz sahillerinde birdenbire kaybolan, o beyaz boyalı, kerpiç duvarlı, fakat dışından cumbalı çıkmaları ve şehnişinleriyle, sivri tavan arası çatısıyla biraz da Abdülhamit devri köşklerini andıran bir evdi. Küçük bir tepenin üstünde, yanı başındaki hamamın külhanından gelen is kokusunun hafifçe değiştirdiği havada aşı boyası ahşap çıkmalarının arasında tuğla ve tahtanın muntazam oyunuyla insana memleketten yeni gelmiş bir uzak ve yaşlı akraba gibi rahat ve aşina bir yüzle gülüyordu. Kapıyı Pembe Hanım açmıştı. İlk önce kalabalığa şaşmış, sonra Leylâ'yı görünce yüzü yumuşamış "Hoş geldiniz hanımcığım." demişti. Ve hemen o tatlı Rumeli şivesiyle "Sizi yalancı sizi böyle bir hanımınız vardı da niye bana bekârım dediniz..." diye azarlamağa başlamıştı. O zaman Selim vaziyeti kısaca anlatmıştı. "Ben

misafirim... Bunlar misafirin misafiri," demişti. "Ama benim gibi bakacaksın." Sonra yukarıya çıkmışlar, "İşte odanız..." diye Leylâ'ya kendi yattığı odayı göstermiş, "Burası da ikizlerin odası." demiş ve hemen arkasından "Ben daha birkaç gece karargâhta kalmaya mecburum. Hayır hayır yalan söylemiyorum. Tıraş takımım bile burada değil. Kumandan bana pek alıştı. Benimle konuşarak çalışıyor. Gayet mühim bir şey hazırlıyor. Benim de hoşuma gidiyor." Hakikaten Selim'de askerlik denen şeyi biraz da ihtiyari, eşine başkalarında rastlamadığı cinsten bir spor gibi kabul eden bir şey vardı. Ve yine hakikaten Selim o gün Leylâ'ya olduğundan çok başka görünmüştü. Mazisinden, vücudundan iğrenen biçare bir kadını her lahza ömrünün trajedisinden çekip büsbütün başka taraflara doğru götürüyordu. Çok kısa anlar için, konuşmanın ortasında olsa bile buna muvaffak oluyordu. Biraz evvel "Bir zabitin bir kadınla kol kola yürümesi burada biraz garip görülür. Generalin hiddeti onun içindi." diye kendisine izahat verirken hakikaten Leylâ o günün tesadüfünü unutmuş ve bir karargâh şehirde olduğunu, yerinden yurdundan edilmiş on binlerce insanın birdenbire toplandığını ve bir trajedinin eşiğinde beklediklerini ve kendi macerasının bunun yanında bir hiç olduğunu ister istemez hatırlamıştı.

Refik, Selim'i o gün çok sevmişti. Daha Asım'ın odasındayken sonu ne olacağını bilmediği bir kavgayı o kadar rahatlıkla önlemesini, onları o mezbeleden kurtarmasını, hatta bütün bunları yaparken Asım'ı ihmal etmemesini, ona bile biraz rahat nefes alma imkânı vermesini hiç unutmamıştı. Ve Leylâ'ya zaman zaman hatırlatmıştı. Biraz sonra Pembe Hanım'ın pişirdiği kahveleri içmişler sonra Asım orduevinde buluşuruz, diye perişan ve dalgın, fena tesadüflere teslim olmuş gibi ayrılıp gitmiş, Leylâ kendisine ayrılan odaya rahatça düşünmek için çekilmiş, Refik'le Selim ikizlerin odasında karşılıklı yataklara oturarak konuşmuşlardı.

Selim "Burada herkes az çok biliyor bunu," demişti, "Ve ben biraz daha fazla biliyordum. Onun için geldim. Korkunç vazi-

yet... Zannederim altından para meseleleri, hatta biraz esrar ve kokain hikâyesi de çıkabilir." Ve birdenbire "Asım hasta..." demişti. "Korkunç şekilde. Ve sıkışık vaziyette. Mümkün olsa da sükûnetle hareket edebilseniz..." diye düşüncesini hülasa etmişti. "Belki de divan-ı harbe verilecek... Bilmediğim birçok şey daha var. Aman sükûnetle hareket edin. Leylâ Hanım'ı derhal alıp götürün. Meselâ yarın."

"Ben nasıl götürürüm. İznim yarın bitiyor. Yarın akşam Edirne'de olmalıyım."

"Bunun ehemmiyeti yok... Ben size izin alırım. Bu kadın yalnız bırakılmaz. Bir hafta belki daha fazla izin alırsınız. Kolordudan alırım. Albay Haydar Bey'le (...)

Buraya müracaat edersiniz, verirler. Ordu bu gibi işlerde sivil mercilerden daha anlayışlıdır. Asıl mesele hakikaten yarın sabah gidip gitmemekte..."

Refik Leylâ'yı görmeğe gitti. Dönüşte, "Kalsam bile baloya gitmem," diyordu. Biraz sonra Leylâ geçirdiği krize rağmen sakin ve güzel gelmişti. Kendisini yanındakilere bırakmış gibi bir hali vardı. Selim ikizlerin odasına gri tayyörüyle giren kadına ilk defa görüyormuş gibi bakmıştı. Ne istasyondaki kalabalıkta ne de sonra evde perişan gördüğü kadındı. Daha mazlum, biçare, fakat kararlı ve garip şekilde dinlenmiş ve birtakım mühim meselelerin ötesinde, birtakım kapıları kapatmış gibi yaşayan bir insan buldu. Selim bütün kadın tecrübesine rağmen bu acayip güzellikle beraber aynı yolda yürümekten şaşırmış gibiydi.

Orduevinde Asım ayırttığı sofranın başında onları bekliyordu. O da değişikti. Hiç de omuzları çökmüş, elinde bavulu, dövülmüş gibi yürüyen Asım'a benzemiyordu. Büyükçe bir çiçek demetinin süslediği masaya abanmış iki ihtiyatla, sanki yeniden eski Muhteşem Asım olmuş gibi rahat ve sakin üst perdeden konuşuyordu. Karısını görür görmez yerinden fırlamış, tıpkı nişanlılık zamanında olduğu gibi biraz gösterişli fakat son derecede

gönül alıcı, elini öpmüş ve hiç bırakmadan masaya getirmişti. Yüzünde, sesinde bu kadar güzel bir kadının kocası olmanın verdiği sevinç ve gurur bir güneş gibi çalkanıyordu. Arkadaşlarını "Yeni dostlarım... Bizim bölükten," diye hep o üstten edasıyla, sesini yükselterek himaye eder gibi tanıttı. Birisi yirmi yaşlarında esmer, zayıf, siyah gözlü bir delikanlıydı. Öbürü kırk iki, kırk üç yaşlarında siyah bıyıklı, uzun yorgun yüzlü bir adamdı. Asım onu "Düşün sevgilim, Tevfik Bey, sivil hayatta bedestende ayyarmış. Ayyar nedir bilir misin? Bedesteni düşün. Oraya getirilen altın ve gümüşün ayarına bakıyor. Çok enteresan değil mi? Yazık ki Tevfik Bey gidecek. Bizimle kalamıyor, ama bu delikanlı kalıyor. Bu gece baloda senin page'ın olacak." Hakikaten Asım başka idi. Leylâ onun bütün bu tavırlarında etrafına karşı gösterdiği alâka ve dostluklardaki yapmacığı daima duyar ve rahatsız olur, zaman zaman kocasına "Asım sahnen eksik..." diye çıkışırdı. Asım evvelâ kızmış gibi davranır, sonra gülerek "Aldırma Leylâ," derdi. "Hayatın kendisi zaten sahne. Öbürlerinden farkım benim prens rolünü oynamamda ısrar etmem." Ve kahkahalarla gülerdi. Yazık ki bu oyun artık Leylâ'yı eğlendirmiyordu. Şimdi onu kendi ışığında görüyordu. Zavallı, iradesizliğiyle iğrenç bir hastaydı. Uzviyetinde iğrenç bir zavallı. Bu iğrenç mahlukla dört sene beraber yaşamıştı. Duyduğu sadece bunun zilletiydi ve bu zillet Leylâ'nın muhayyilesinde sade bu dört senede kalmıyor, kiriyle, hicabıyla bütün ömrüne o kadar mesut çocukluğuna kadar gidiyordu. Ölüm gibi bir şeydi bu. Üç zamanında insanı yıkıyordu.

Dudaklarını ısırarak sofraya oturdu. Hiç olmazsa anlasa... Fakat anlamıyordu. Her şey en tabii şeklindeymiş gibi, rahat ve üstün bir soğukkanlılıkta her şeyi başının üstünden çok uzaklara fırlatmış, ilk nişanlılık günlerinde tecrübesiz Leylâ'yı o kadar büyüleyen cazibelerini kullanıyordu. Leylâ "Demek buymuş," diyordu. "Demek buymuş." Ve kendisini küçük bir Dame de Sion talebesi iken o kadar merakla okuduğu Oscar Wilde'ın hayatına şaşırdığı günlerde görüyordu. "Demek buymuş..." Hemen bütün arkadaşları, bir kısmı tiksinerek, bir kısmı bir hastabakıcı cesaretiyle

bu işi merak ediyorlardı. "Proust'un Albertine'i, kendisi, Comte de Chaplat, onun küçük musikişinası, beni gençliğimde o kadar şaşırtan insanların aslı buymuş." Ve başka şekilde büyülenmiş, durmadan kibar, yüksek, alay ederek yemeğini yiyen, çatalı, bıçağı o kadar rahat kullanan, soğuk bakışlarla etrafını süzen ve fırsatını bulur bulmaz birdenbire elde ettiği bir sıcaklıkla son derecede nazik, alabildiğine gönül alıcı, insan münasebetlerine katılan adama bakıyordu. Ve Leylâ kendi kendine iyi ama onlar daha duruyor, Asım kalmadı... diye düşünüyordu. Fakat Asım hiç de yok olmağa razı değildi. Aksine bu fakir ve temiz salonda, geceki baloya hazırlık renkli kâğıt süslerin, Japon fenerlerinin altında sakin ve kibirli, önündeki tavuğu en usta bir cerrah gibi çatal ve bıçağıyla şaşmaz bir ameliye ile ayıklayarak, sadece bu işe verdiği dikkatle etrafından ayrılmış, hava boşluğundaki yerini sonuna kadar müdafaaya hazır duruyordu. "Ben varım... Her şeyin üstünde ben varım..." Bu kadar genç, gençliklerinin çiçeğinde erkeğin doldurduğu bu salonda bile bu biraz doğruydu. Bu işe Leylâ kadar Selim de şaşıyordu. Asım gerçekten güzel ve sevilebilecek adamdı. Gençliğinde adı Birinci Asım'dı. Bilhassa yaşıtı okur yazar kızlar hep böyle derlerdi. Sonra Birinci Asım, hakikaten bir ikinci Asım tatlı ve munis bir hariciyeci meydana çıkınca bu ad, Muhteşem Asım'a çevrilmişti.

Beş batınlık bütün bir kibar terbiyesi, hiç ihmal edilmeyecek bir İstanbulluluk, hepsinin üstünde yavaş yavaş elde edilmiş üstün davranışlar ve onların uzviyete mal olmuş şekilleri, bu yukardan bakış, dudaklarındaki küçültücü tebessüm, onu tamamlayan sağ kaşın daima yukarda kavsi, dışardan isteksiz fakat çok rahat bazen de tatlı konuşma Asım'ı hakikaten üstün kılan şeylerdi.

Selim, Tomtom Sokağı'ndaki garsoniyerine ilk defa davet edildiği gece bunu anlamıştı. Daha sürprizler kapıdan başlamıştı. Asım belinde renkli kadın önlüğü, sırtında bir kadın süveteri "Buyur sevgilim, buyur gözüm, buyurun Selim Bey..." diye onu karşılamıştı. Sonra da "Ev kıyafetimi nasıl buldunuz?..." diye sormuştu. Evi dolduran kadın ve erkekler içinde Asım hep bu

kıyafetle dolaşmış, rakı masasını kurmuş, salata ve mezeleri getirmiş, "Şimdi bana beş on dakika müsaade... Balıkları kızartacağım" diyerek ayrılmış ve her şey tamam olunca bu sefer sırtında çok muhteşem bir robdöşambrla "Kendi aramızdayız değil mi canım?" diyerek tıpkı ev kadınlarının yaptığı gibi masanın kapıya en yakın ucuna oturmuştu.

Daha o gece Selim bu işte aksayan bir şey sezmişti. Kibar İstanbul şivesi, o kadar seyahatten ve görgüden gelmiş tavırlar ve üstünlükler hepsi bir yanlış doğuşu gizleyen şeylerdi. İşin garibi hanımların bunu çok iyi hissetmeleri, hatta saklamamalarıydı. Hemen hepsi o gece onu "Ne kadar hanım hanımcık değil mi?" diye övmüşlerdi. Bir tanesi daha da ileriye gitmiş, Asım'a "Değil mi hemşire?" diye fikrini sormuştu. Fakat buna rağmen yine bu kadınların çoğunu büyülediği aşikârdı. O gece küçük bir kızın âdeta bütün varlığıyla ona doğru aktığını görmüştü. Esmer, güzelden ziyade sevimli, bilhassa burundan âdeta bol hardallı gibi bir sesle konuşan bir kızdı bu. On dokuz yirmi yaşlarında ya var ya yoktu. Büyük gözleri Asım'dan hiç ayrılmamıştı. Her yaptığını beğeniyor, tuhaflıklarına gülüyor, dikkatleri üzerinde uzun uzun düşünüyordu.

Şurası var ki Asım o gece hakikaten hoştu. Baştan aşağı marifetti. Şimdi eğlence pazarlarındaki Rum kadınlarının işvesini taklit ederek kırıta kırıta konuşuyor, biraz sonra görgüsüz bir köylü kadın gibi –Ankara'nın meşhur Çankırı kapısı sermayeleri gibi– nazlanıyordu. Sonra oyunlar başlamıştı. Selim Asım'ın o gece oynadığı çiftetelliye şaşırmıştı. Gerçekten kadın göğüsleri varmış gibi kırıtıyor, erkeklerin önünde başı yere değecek kadar belini deviriyordu. Halbuki zeybek büsbütün başka türlü olmuştu. Bu ne deminki kadın taklidi ne de eğlence yerlerinde bol bahşişiyle, yukardan bakışıyla, sert kırıcı konuşmalarıyla garsonlar kadar sofrasındaki misafirlerini de şaşırtan adamdı. Büsbütün başka birisi, bütün bir gelenek, dağ havası, yörük ırkı, hepsi vardı burada. O kadar ki Selim'in kendisi bile ister istemez hayran olmuştu. Fakat tam oyunun ortasında diz çöken zeybek yerden

kalkar kalkmaz kim bilir hangi içten gelen bir itişle Asım birdenbire başını boynunun üstünde titretmeğe başlamış ve hemen arkasından çalınan havaya rağmen bir kaşık oyunu tutturmuştu.

Hiçbir şey bu ani değişme kadar anlatıcı olamazdı. Burada Asım'ın bütün karışık hüviyeti vardı. Sırtındaki kadın süveteri, onun üstüne geçirilen o muhteşem ropdöşambr, salonun daha ziyade kadınca döşemesi, yan taraftaki küçük odanın boudoir manzarası, bütün o yastıklar, ipekliler, küçük komotların üstünü dolduran acayip biblolar, duvardaki meşhur delikanlı heykeli kopyası, kilitli dolapta saklı olduğunu çok evvelden işittiği acayip albümler, sofranın şaşırtıcı güzelliğine rağmen aksayan bir yığın şey, hepsi bu ani değişmede mânasını buluyordu. Hepsi bu evde yaşayanın iki tabiatlı bir mahluk olduğunu ve karşısındakine göre bütün çekiciliğinin yahut uzaklaştırıcılığının buradan geldiğini anlatıyordu.

Selim'i o gece hoşlanabileceği bir yığın kadın varken bu evden kaçırtan şey de bu olmuştu. Bir hafta sonra Ambassadeur'de bu esmer kızla Asım'a rastlamış ve ısrarlarını reddedemediği için masalarına oturmuştu. O gece Asım en vahşi şekilde ahlâk dışı olmaya karar vermiş gibi genç kıza homoseksüaliteden bahsetmiş, gençliğini geçirdiği Berlin'e dair bir yığın hikâye anlatmıştı. Selim genç kızın büyük siyah gözlerini açarak onu dinleyişini de hiç unutmamıştı. Asım ne kadar kırıcıydıysa genç kız da bu işte o kadar uysaldı. Sonra birdenbire Selim'in bir türlü anlayamadığı bir şey olmuş, evvelâ bir garson gelip Asım'ı dışarıya çağırmış, sonra Asım'dan küçük bir teskere getirmişti. Asım, Selim'e derhal gitmeğe mecbur olduğunu, hesapları gördüğünü, masadaki acemi çaylağı ne isterse yapacağını yazıyordu. Bu küçük mektup o kadar garip bir üslupla yazılmıştı ki Selim genç kıza göstermeden yırtmağa mecbur olmuştu. Fakat kız anlamıştı. Âdeta muammalı bir tebessümle "Zarar yok... Ben biliyorum, yine o adam gelmiştir," demişti. O zaman Selim "Biliyorsunuz da ne diye razı oluyorsunuz?" diye sormuş, kız cevap vereceği yerde omuzlarını silkerek "Beni evime götürün," demişti.

Birdenbire Nuri'nin elindeki bastona dayanarak gelmesi sofradaki havayı değiştirdi. Yüzü gözü sargı içinde, bir kolu askıda idi. Nuri daima kazalıydı. Bir at veya otomobil kazası geçirmediği zamanlar hiç olmazsa düz yolda düşer, bir tarafını kırardı. Sanki gençliğinde spor maceralarına ve şüphesiz biraz da talihine imrendiği Sekizinci Edward'a yetişmek ister gibi bir şeydi bu. Fakat bu sefer iş tehlikeliydi. Çoktan beri aksi huyu yüzünden binmek istediği bir atla çıktığı yürüyüşte at ürkmüş, Nuri'yi sırtından atmıştı. "Yüzbaşıyı dinlemedim," diyordu. "Başlangıçta her şey çok iyi gitti. Hırçınlık şöyle dursun at âdeta uysaldı. Sonra birdenbire ne oldu bilmiyorum, hem de en taşlık yerde ürktü. Bereket versin ki iyi talimli. Ben düşer düşmez durdu. Yoksa bir ayağım üzengideydi, malıvolmuştum. Meğer atın bütün bir kaza sicili varmış."

Hikâyesini bitirir bitirmez Leylâ'ya dönerek "Demek siz de baloya geldiniz," demişti. "Ne iyi, eğleniriz. Ben de onun için geldim." Ve meşhur kahkahalarından birini atmıştı. Nuri'nin acayip, lodos patlamalarına benzeyen bir gülüşü vardı. Leylâ bu kolu ve başı sarılı, bir ayağı alçıdan yeni çıkmış adamın eğlenceden bahsetmesine ister istemez gülmüştü. "Yazık ki ben gelemeyeceğim," demişti. "Başım çok ağrıyor ve uykusuzum." Fakat Nuri ısrar ediyordu. "Olur mu böyle şey. Bana bakın bir kere, hiç eğlenecek halim var mı? Ama geldim yine de. Aspirin alın geçer. Birkaç aspirin birden..." Asım'ın birdenbire tekrar söze karışması hepsini yeniden şaşırtmıştı. "Gelmez olur mu? Elbette gelecek..." demişti. "Tabii geleceksin. Göreceksin, nasıl eğleneceğiz..." Hiçbir şeyden haberi olmayan Nuri, Asım'a hak vermiş hemen arkasından Selim'e dönerek, "Demek tanışıyordunuz?" diye sormuştu. "Hem sen nerden çıktın böyle? Ben seni Manisa'da biliyordum..." Nuri'nin gelişi Selim'i tekrar biraz evvelki dikkatli adam yapmıştı. Bütün yemek boyunca sofradakilerden hiçbirine düşünmek fırsatı vermek istemiyormuş gibi durmadan konuşmuş, hikâyeler anlatmıştı. Leylâ, başı acayip bir uğultuda, hiddetin ve yeisin uğultusunda onu sessizce

dinlemişti. Hakikatte hiçbir şey anlamıyordu. Her şeyi, hatta görmesi, işitmesi için hiçbir sebep olmayan şeyleri bile görüyor, işitiyor, kaydediyor, belki de altlarını çiziyor, fakat bir şey anlamıyordu. Her şey ona o kadar teker teker, etrafıyla, kendisiyle ve birbirleriyle alâkasız, bazen bir boşlukta bazen çok tehlikeli bir dönemeçte veya kalın bir siste birdenbire rastlanmış şeyler gibi hızla çarpacak dağıtacakmış gibi şaşırtıcı hatta korkutucu ve ani geliyordu. Hepsinde teker teker benirliyor, içinden sarsılıyor. Hepsine bir humma imiş gibi eğiliyor ve sonra hepsinden ayrı ayrı uyanıyordu. Zaman denen şeyin bu kadar eşyanın ve ihsasların kendisi olduğunu ve insana böyle yabancı geldiğini hiç görmemişti. Bununla beraber söylenenleri dinliyor, suallere cevap veriyor, hikâyelere gülüyordu. Fakat her defasında içinden aynı sarsıntı ve benirlemeyle ve aynı uğultu, aynı sis içinden. Ve bu hadise bitene kadar belki de bir ebediyet boyunca devam ediyor, sonra bir başkası başlıyordu. Yan masada oynatılan bir iskemle, yere düşen bir çatal, hizmet için gelen ve daha terbiyeli, dikkatli görünmek için ona doğru eğilen garsonun yüzü, sofradaki erkekleri selamlamak için yanlarına yaklaşan ve bir iki kelime konuştuktan sonra çizmelerini vurarak bilhassa onu selamlayıp ayrılan zabit Tevfik Bey'in onların âleminde kendisini bulmaktan şaşırmış yüzü, burnunun ucundan doğru uçan bir sinek, Nuri'nin kahkahaları, her kelime, her şey ona teker teker ve aynı uğultunun ve sisin arasından, değişik, tanınması imkânsız, belki de akisleriyle bitmez tükenmez ve sanki bütün varlıklarıyla imkânsız geliyordu. Bununla beraber son derecede dikkatli ve karşılığı bütün hayatı olan zalim bir oyundayımış gibi uyanıktı. Sanki bu sis ve uğultu, aynı zamanda bir fotoğraf pelikülü veya sismografiymişler gibi her şeyi olduğu gibi kaydediyordu. Fakat asıl zalimi bu dikkat, bu sarsıntı korku ve sıçrayışlara rağmen içindeki kayıtsızlıktı. Her şeyi görüyor, hepsine bütün duyuş ve teessür kabiliyetleriyle maruz kalıyordu; bununla beraber kayıtsızdı. Bir çeşit anestezide uyuşturulmuş gibi bütün bu ameliyelere, bu dönemeçten doğru birdenbire karşılaşmalara, bütün

bu eşyanın, insanların ve anın kendine gelip çarpmasına, hatta içindeki eziliş ve korkuya kayıtsız olmasıydı. Dikkatli, bütün benliğiyle maruz ve uzak, hiç yaşamıyormuş gibi uzaktı.

Asım'ın gürültülü sesi onu uyandırır gibi oldu. "Oh, ne güzel gün!" diyordu. "Ne kadar mesudum. Hayatı hakikaten bazen böyle tesadüfler yapıyor. Karım, Refik, Nuri, Selim gibi iki aziz dostum hep beraberiz. Selim Bey sizi karımla tanıştırmaya şimdiye kadar fırsat bulamamıştım. Ne iyi oldu tesadüfümüz... Hakikaten istediğim şeydi bu."

Leylâ bu acayip sevincin arasından onu yıkacak ve asıl düşüncesini, şikâyetini anlatacak bir şey, Asım'ın daima biraz teatral tabiatından beklenebilecek bir aksülamel, istihfaflı gülme, gözleri yemek tabağında beyhude yere bekledi. Böyle bir şey Asım'ı bütün gülünçlüğüne rağmen kendi hayatının içinde, bu hayatın şuuruna sahip gösterebilirdi. Bu bekleyişle yavaşça başını kaldırıp kocasına baktı. Nerde? Asım hakikaten mesuttu. Üstün ve kibar, etrafında dostlarını bulmaktan bu müstesna anı onlarla yaşamaktan mesut, bir çeşit Neron azınanı gibi gülümsüyordu.

O zaman etrafına, Refik'in, Selim'in yüzlerine baktı. Refik'in yüzü hakiki bir dehşet içinde gibi geldi. Selim başını tabağına eğmiş, ısrarla önündeki tavuğa bakıyordu. Sonra birdenbire başını kaldırdı ve sanki Asım böyle bir şey söylememiş, hatta yokmuş gibi Manisa'yı anlatmağa başladı. Nuri Selim'in hikâyesine kahkaha ile güldü. Leylâ tekrar kendi sisli dünyasıyla karşı karşıya kaldı.

Selim o gün Leylâ'ya bir ara salonu göstererek "Şimdi bu delikanlılar ne yapacaklar, biliyor musunuz?" dedi. "Mektup yazacaklar. Karılarına, nişanlılarına, sevgililerine, eğer böyle bir şey yoksa mektep arkadaşlarına, amcalarının kızlarına... Mektup yazacaklar. İşte dönün, arkaya bakın. Şimdiden beş altısı işe koyulmuş... Bu hep böyle oluyor. Ne zaman güzel bir kadın görseler hatırlıyorlar..."

Nuri gülerek "Sen de yazacak mısın?" diye sordu.

"Belki... Eğer vaktim olursa. Evvelâ Nevzat'a, sonra da Heleni'ye..." Sonra müphem konuşmamış olmak ve bilhassa Nevzat'ın hastalığından bahsetmemek için ilâve etti: "Heleni harikadır. Bütün Beyoğlu'nun dedikodusunu bilir ve anlatır." Nuri başını salladı. Heleni'yi iyi tanıyordu. Orduevinden çıkarken tekrar Leylâ'ya gece gelmesi için ısrar etti. "Ben ayrılıyorum. Karargâhta yapacak işlerim var. Akşama buluşuruz. Muhakkak gelin. Eğleniriz... Baş ağrınız hepsi geçer. Ben bu akşam sizinle dans edeceğim." Ve daima neşeli, hiç beklenmedik şekilde kahraman bir eliyle bastonuna öbür eliyle Asım'ın koluna dayanarak ikisi birden karargâha gittiler.

Leylâ'nın "Ben yarın gideceğim..." dediğini işitmemişti. Selim Refik'le beraber Leylâ'yı evine kadar götürdü. İşte Emir bu dönüşte karşılarına çıkmıştı. Leylâ köpeği belki de Selim'den evvel görmüştü. Fakat Selim durmasaydı, şüphesiz bana ne bile demeden geçecekti. Bununla beraber Emir'in o kadar yumuşak, sokulgan araya girişi birçok şeyi değiştirdi. Evde kahve içerken Leylâ hep onu sevmişti. Sonra ben uyuyacağım diye onlardan ayrıldı. Refik'le Selim izin meselesini hall için karargâha döndüler. İşler hakikaten Selim'in dediği gibi oldu. Kolordu Refik'in iznini on gün için uzatmıştı.

Bununla beraber Leylâ o gece baloya gitti. Bu hakikaten bir yığın küçük ve mânasız tesadüfler neticesi oldu. Bu tesadüflerin başında Nuri'nin bir şey sezmemesi arzusu vardı. Yemekte fazla düşünmemişti. Fakat bir iki saatlik uykudan sonra yatmadan evvel Refik Asım'a versin diye sofada masanın üzerine koyduğu hediyelerin başında viski şişesini, "Ne mübarek karın var Asım... Benimkinin dünyada aklına gelmez..." diye evirip çevirir görünce ister istemez gülmüştü. Hakikaten bu sargılar içindeki adamda yaşama sevinci denen şey bir çeşit sıtma gibi şeydi. Kucağında sabahleyin buldukları köpek yavrusu durmadan gülüyor ve eğleneceğiz diyordu. Leylâ odadan çıkıp da aralarına karışınca viski şişesinin açılmasına karar verdi. Hiçbir şeyden haberi olmadığı belliydi. Leylâ ister istemez katıldı. Sekiz buçuğa doğru Selim

geldiği zaman üç erkeğin üçü de hafif çakır keyiftiler. O gelir gelmez Pembe Hanım'ın hazırladığı masaya oturdular. Nuri viskinin birisini baloya saklıyordu. Orada pek bir şey bulamayız diyordu. Ve sonra zamanı hesaplıyordu. Onda sofradan kalksak Leylâ Hanım on birde giyinmiş olur... Mükemmel tam zamanında gideriz. Asım onunla beraber ısrar ediyor, Refik her şeyi Leylâ'ya bırakmış susuyordu. Leylâ bir iki defa Selim'in yüzüne baktı. Fakat Selim dalgındı, hiç oralarda görünmüyordu. Hakikatte herhangi bir fikir söylemeğe kendisini haklı bulmuyordu. Bu her şeyden evvel Leylâ'nın Asım'la olan bağlılığı, meselesiydi. Ayrıca da Leylâ'nın bu baloya gitmeden Kırklareli'nden ayrılması bir yığın dedikoduya sebep olabilirdi. Buna mukabil Asım'a hiç güvenmiyordu. Asım daha şimdiden Birinci Asım, Muhteşem Asım, Asım le superb olmuştu. Garip bir şuursuzluğu vardı. Selim bu şuursuzluktan, mesuliyetsizlikten başından itibaren şüphe etmişti. Asım ona göre sadece malul değil biraz da deliydi. Biçare bir masalı tek başına yaşamıştı. Üstün adam... Üstün adamın bu kadar dolu bir günü nasıl bitireceğini ve onun yapacağı şeylerin bu kadar dolu bir günden sonra Leylâ'nın asabı üzerinde tesirlerinin ne olacağını hiç kestiremiyordu. Fakat bu iş üzerinde fazla düşünmek de istemiyordu. Kendisini başkalarının işine fazla girmiş sanıyordu. Ayrıca da biraz evvel Ankara'da bir dostundan aldığı mektupla meşguldü. Mebusluğu teklif ediliyordu. Ve intihaba iştirak edebilmesi için –vakıa buna lüzum da yoktu ama– terhis için hususi emir çıkmıştı. İsterse mektubu alır almaz veya düşünmeğe ihtiyacı varsa bir aya kadar talepname gönderebilirdi. İçinde bulunduğu vaziyette bu hakikaten iyi bir hal çaresiydi. Para işleri kökünden bozuktu ve düzeleceğe benzemiyordu. Şimdiye kadar güç bela devam ettirdiği serbest muharrir hayatına devamına imkânı yoktu. Fakat politikada ne yapacağını bilmiyordu. O kadar ayrı bir âlemdi ki... Büyük işlerin dışında kendisini o routine'e verebileceğini hiç zannetmiyordu. Halbuki memleket ikinci harp denen korkunç bir tehlikenin, ölüm makinesinin bir adım ötesindeydi. Zihni bu düşüncelerle

dolu, konuşulanı bile duymadan sessiz sedasız rakısını içiyordu. Nuri'nin, Asım'ın ısrarlarına rağmen Leylâ gibi o da viskiye dokunmamıştı. Şişenin hikâyesini öğrenince şeametli bir şey, bir tabu gibi görünmüştü. Hakikat şu ki Selim bir saadet rüyasının yıkılmasını çok iyi anlıyordu.

EKLER*

İlk mebusluğunu cenup seyahatlerinden birinde nasılsa rastladığı Adnan Bey'e borçluydu. Küçük, hatta ümitsiz bir kasaba avukatlığından ayağına gelen mebusluk sayesinde evvelâ memleketinde sonra bütün yurtta birdenbire ön safa çıkıvermiş, fakrın biraz ötesinde kıvranırken dört senenin içinde sade kendinin değil etrafındaki bütün bir kabilenin refahını temin etmişti. Hem de aşikâr bir şekilde hiçbir suistimali olmadan. Yeni öğrendiği tabirle sadece centilmen anlaşmalar sayesinde. Şurası var ki Mehmet Narlı'nın şahsiyeti mektep medreseden ziyade Anadolu'nun iç hayatını yapan suyun etrafında teşekkül etmişti. Yedi yaşından orta mektebi bitirdiği on altı yaşına kadar uyku saatlerinin yarısını su çevirmekle, su başını beklemekle, su çalmakla, su için dayak yemek, bu dayaktan kaçmakla geçirmişti.

* Bu başlık altında romanın akışını bozmaksızın uygun bir yere yerleştirilemeyen iki tip ve yazarın roman planına ilişkin bir notu, bu tür parçalar arasından seçilerek verilmiştir.

Dayısının kasabanın yanı başındaki bostanı için yaptığı bu işte sonuna doğru o kadar ustalık kazanmıştı ki uzak yakın bazı tanıdıklardan dayısının zararına beş on para kazanmağa bile başlamıştı. İnsan idaresini –kendisi arkadaş idaresi, derdi– de bu işte öğrenmişti. Tahsilini bitirip de dayısının kızıyla evlenmek için memlekete döndüğü zaman bu çalışma durmamış, belki çerçevesini büyütmüş ve Mehmet Narlı hakiki bir su politikası ve su buhranı içinde yaşamıştı. Bütün bunların tesiriyle olacak ki gerek Meclis'te gerek Fırka'da yaptığı konuşmaların en canlı taraflarını suya ait tabirler, benzetmeler, atasözleri yapar ve sözün sonu daima su ile biterdi. Mehmet Narlı hükümete, o zaman suyu kesiverirsin, suyu şöyle bir çevirirsin kabilinden en kestirme ve pratik yolları gösteren nasihatlar verirdi. İster iç ister dış politikada olsun Mehmet Narlı'nın bu iki öğüt için çok ameli geçen çocukluğunun tecrübesinden kalma iki jesti vardı. Filhakika bütün konuşma boyunca daima masanın üstünde rehin bir kanal gibi hareketsiz duran sağ eli söz sonuna yaklaşır yaklaşmaz ya bir sabun kalıbı keser gibi suyu ortasından keser yahut başparmakla şahadet parmağı havada geniş ve çok mânalı bir çevirme yapardı. O zaman yüzünde yorucu gece faaliyetlerinin sabahında dayısına hesap verirken parlayan sevinci görmemek imkânsızdı. İşte Mehmet Narlı dört senelik mebusluğunda sessiz sedasız bir yığın ameliye ile bütün suları kendi tarafına çevirmeğe muvaffak olmuştu. O kadar ki kasabanın öbür iki mebusu onların etrafına yığılmış kısmet bekleyenler 1954'te kendilerini bütün bir çoraklıkta bulmuşlardı. 1954'te kasaba bu yüzden bütünüyle muhalefete rey vermiş, vilayetin oy muvazenesi tamamıyle alt üst olmuştu. Fakat halkın hayatında hiçbir şey değişmemişti. Sadece Mehmet Narlı ihanete uğramış fedakâr ve idealist adam sıfatıyla bir yığın himayeye muvaffak olmuştu. Bununla beraber Mehmet Narlı 1954 tecrübesini küçümsememiş, suların gittikçe bulanacağını anladığı için maşerî hayatına derhal son vermiş, kasabada nesi var nesi yok satarak İstanbul'a gelmişti. Şimdi oldukça mühim birkaç suyun başındaydı. Dünyalığını

bu suretle temin ettikten, suyu iyice kendi tarafına çevirdikten sonra bulunduğu yüksek mali vaziyetine lâyık tavırlar almağa başlamış, bir çeşit su terazisi gibi bitaraf ve hakşinas olmuştu. Bu tarafsızlık son intihapta kayınbiraderini hiç görmediği şark vilayetlerinden birinde mebus yaptırmasına tabii mâni olmamıştı. Bu seçim birdenbire yatağından çıkan bu bereketli suyu tekrar fırkanın havuzunda tutabilmek için Demokrat Parti'nin verdiği ne ilk ne son tavizattı.

Mehmet Narlı'nın Halk Parti'sinde oldukça kabarık bir dosyası olduğu söylenirdi. Vakıa kanuni bakımdan hiçbir ipucu olmadığı muarızlarının henüz ciddi bir harekete geçmemesinden belliydi. Bununla beraber bir dosya daima bir dosyadır. İstikbalin ne getireceğini hiç kimse bilemezdi. Evet tabii ahvalde ona kimse bir şey yapamazdı. O çok iyi bildiği kanunun mutlak himayesindeydi. Fakat işler başka türlü de değişebilirdi. O zaman üzerine kül dökülen sülük gibi insana bütün emdiklerini kustururlardı. Tıpkı küçükken bir yaz akşamı Sazlıdere'de bacaklarına yapışan ve eve koşup gelene kadar yarı kanını emen sülükler gibi. Bütün yol boyunca eliyle bir türlü atamadığı bu korkunç mahlukları kalçalarına kadar bütün vücudunu yutmaya hazırlanmış canavarlar gibi görmüştü. Gerçekten de böyle idi. Siyah keçi derisinden tulumlar gibi gittikçe şişiyorlar, zavallı Mehmetçiği içinden somuruyorlardı. Bununla da kalmıyorlar, yapışkan, iğrenç vücutları açtıkları delikten âdeta etine gömülüyorlardı. Korkunç bir şeydi bu. Bütün bacağını kemiğe doğru ilerleyen bir yanık gibi çekilmez bir acı ve o zamana kadar tatmadığı bir daha tatmasını istemediği bir uyuşukluk kaplamıştı. Damlarına dönen davar seslerinin böcek sesleriyle sivrisinek vızıltılarına karıştığı yaz gecesinin bütün tesadüfleri, yol boyunca gördüğü kavaklar, söğütler, kasabaya yaklaştıkça alışanlara o kadar tabii ve mesut bir müjde gibi görünen tezek kokusu, tabii zamanlarda kuyruklarından kimin olduğunu bildiği davarlar, hepsi ona bu acının keskinliği ile bu uyuşukluğun arasından, bacaklarını saran tehlikenin dışarıda yüzen korkunç, büyük, dağınık, daima

onu hedef alan, üstüne doğru gelen parçaları gibi gelmişti. Acının, bir ucu âdeta kalbinde çalışıyordu. Fakat en kötüsü yavaş yavaş bütün vücudunu kaplayan o uyuşukluktu. Bütün vücudu ter içinde kalmıştı. Kasığa yakın bir yerde bacaklarından sıcak bir şeyin aktığını hissetti. Açgözlü namussuzlar sade emmekle kalmıyorlar, daha fazla ememeyerek, bütün kanını sömürmek için emdiklerini bir yandan da boşaltıyorlardı. Bütün ömrünce Mehmet Narlı böyle bir şey görmemişti. Kasabanın tam eşiğinde mutlaka bayılacağını anlamış başını ilk rastladığı çeşme yalağına sokarak biraz kendine gelmiş, fakat kapının önünde yine kendinden geçmişti. Kendine geldiği zaman iç avluda petrol lambası altında geniş siyah kan lekelerinin –kendi kanı– arasında üzerlerinde koyu kül yığınları olduğu yerde debelenen küçük hayvanları görmüştü. Vakıa Mehmet Narlı çocukluk hayatının bu tek macerasını bütün ömrünce unutmamış, kurtuluşunu bir mucize gibi hatırlamıştı. Bununla beraber bu korkunç macera 1954 Mayıs'ının on dördüncü günü gece yarısından sonra hafızasında başka türlü canlanmıştı. Validen üst üste telefonla aldığı mutlak başarı haberlerinin sonunda daldığı uykudan kapısının önünde çalınan teneke sesleriyle uyandığı zaman birdenbire gözlerinin önünde o gece sis içinde ve hâlâ kanlar sızan bacağıyla ezdiği sülükler canlanmışlardı. Vücudunu sarsan sıtmaya, dumanlı beynine rağmen ayağının altında bu siyah ve artık mânasız, cıvık, yapışkan mahluklardan aldığı intikam. Ve birdenbire kendisini onlara benzetmiş ve o gece yarısı eve sendeleye sendeleye dönerken duyduğu korkudan çok başka türlü bir korku içini sarmıştı. Yavaşça perdelerin arasından bakan karısı "Ayol bunlar bizimkiler..." demişti. Mehmet Narlı büzüldüğü köşeden öbür pencereye kadar güçlükle gidip bakmış "Evet bizimkiler..." demişti. Karpitlerin, meşalelerin, lüks lambaların aydınlığında gördüğü yüzler hep 'yüksek müzaheretlerine güvendiği' arkadaşların yüzleriydi. Sadece karısını tatmin etmek için yavaşça "Ah namussuzlar" demişti. Hakikatte hiç şaşırmamıştı. Kasabayı ve köylerini büyük bir müsavatla soyduğunu, menfi

bakımdan, Demokrat, Halk Partisi hepsine aynı muameleyi yaptığını gayet iyi biliyordu. Hepsi birden "Yuha... Sülük Mehmet'e yuha..." diye bağırıyordu. "Sakın ışık yakmayın... Kımıldamayın." diye çoluk çocuğuna tembih etmiş, arka odalardan birine çekilerek geceyi zangır zangır titreyerek geçirmişti. Bütün korkusu partinin düşmüş olmasında idi. O zaman her şey yıkılacak, tıpkı o sülükler gibi düşmanlarının ayakları altında cıvık, yapışkan ezilecekti. Hükümet yerinde kalırsa... Sabahleyin aldığı haberler kendisini temin etti. Parti iktidarda idi. Adnan Bey vaziyete hakim olmuştu. O zaman Mehmet Narlı için yeni bir devre başladı. Dışardan bakanlar onu sadece vaziyeti bozulan parti işlerini düzeltmekle meşgul zannederlerdi. Halbuki o el altından büyük bir ricati hazırlıyordu. Servetinin büyük bir kısmı olan çeltik karısının üzerineydi. Ona kimse dokunamazdı. İster kiraya verir, isterse satar veya hısım akrabaya idare ettirirdi. Bütün mesele değirmenlerle bağlarda olan hisseleriyle, kendisinin olan tuğla fabrikasını zarar etmeden elden çıkarmaktı. Tuğla fabrikasını hemen o ay kendi gibi seçim dışı kalan bir kolekine (colleque) "Namussuz bu kadar parayı yek tahtada nereden buldu?..." diye söylene söylene sattı. Ötekilerdeki hisselerini yavaş yavaş elden çıkarttı. Kasabada yeni yaptırdığı apartman kılıklı modern iki binadan birisini bizzat parti aldı, öbürünü yeni gelen valinin himmetiyle hükümete kiraladı. Tarlaların bazılarını pamuk ipliğine, bazılarını daha sağlam şeylere bağlayarak bu mağlubiyetten altı ay sonra kasabadan ayrıldı. İşleri o tarzda idare etmişti ki hiç kimse politikadan ayrılmak için verdiği kararı sezmemişti. İstanbul'da açtığı yazıhane hemen hemen iki sene mahalli işlerin tezgâhlandığı yerdi. Hakikatte ise Mehmet Narlı artık tarafsızdı. Hatta eski partisine olan daimî bağlılığı küçük bir arızadan sonra –güneş bile ara sıra tutulurdu– eskisi gibi devam ediyordu. "Bizi sıtmadan kurtaran, o kadar mesut inkılâplar yapan bir organa karşı benim gibi adam nasıl nankörlük edebilir?"

Ne var ki küçük Anadolu kasabaları bugünkü haliyle daima hükümetin müzaheretine muhtaçtı. Bu su, yol gibi umumi işler

için böyle olduğu gibi ziraat ve ticaret erbabı için de böyle idi. Halk cahildi, sonra...

"Halk Partisi'nin de bazı hataları oldu. Vakıa prensipte haklı hatalardı ama, halkın psikolojisi göz önünde tutulursa din meselesini biraz daha ciddiye almalıydı."

Din meselesi Mehmet Narlı'nın düşüncesinin iki parti arasında kurduğu köprü idi. Eski mantığın ilahî istisnası gibi daima açık olan bu dar kapıdan icap ettikçe Demokrat Parti'nin sözde düşünce ve itikat hürriyetine, Nuriyye tarikatine, memleketi dört bir tarafından istila eden şeyhlere, Adnan Bey'in vatanı baştan başa fetheden kurtarıcı işlerine, komünistlere karşı giriştiği amansız mücadeleye, köy enstitülerinin kuşa çevrilmesinden tut da yavaş yavaş bütün iyi düşünenleri içine (almaya) başlayan münevver düşmanlığına, köylüye olan sevgisine iki kolunu sallayarak rahatça geçerdi. Bu geçişlerden biri sayesinde idi ki 1957'de amcasının oğlunu mebus yapmaya muvaffak olmuştu. Filhakika şimdiye kadar hep karısının tarafı olan ana tarafına iltifat etmişti. Biraz da baba tarafını ne diye düşünmesin? Bu kararı 1954'ün on dört Mayıs'ı on beşine bağlayan gece sabaha karşı kapısının önüne yığılan kalabalık arasında amcasının oğlunu gördüğü anda vermişti. O geceden hemen üç gün sonra emmi oğlunu Sarı Musa'yı göndererek eve çağırtmış "Bak buraya," demişti. "Olan oldu. O gece seni kapının önünde gördüm. Başkaları da gördüler. Belki de seyre gelmiştin ama kimseyi inandıramazsın. Zaten pek seyir de değildi. Sülük Mehmet bu... diye bağırırlarken sevincini gözümle gördüm. O kül dolusu mangalı kapıya döktüren sendin. Değirmen işi için vilayet gazetesine yazdırdığın yazıyı da biliyorum. Ne ise olan oldu. Babamın kardeşinin oğlusun. Kan yakınlığı var arada. Kaldı ki benim de kusurlarım oldu. İstersen her şeyi siler yeniden başlarız. Yok aksine gidersen evvelâ şu tapudaki kâtiplikten olursun. Yarın sabah azledilirsin. Öbür güne kalmaz. Sonra tahkikat devam ediyor. Savcıya bir kelime söylemem kâfi. Henüz iktidardayız. Her şey elimizde. Hatta biraz ısrar etsem deliğe tıkarlar. Nasıl var mısın? Varsan Sarıtepe'deki

iki tarla şimdi senin olur. Ondan sonrası yavaş yavaş..."

Emmioğlu bu pazarlığa dünden razıydı. İstediği kadar atılganlık yapsın biri elinden tutmadıkça hep olduğu yerde sayabilirdi. Böylece Mehmet Narlı henüz aç bütün bir klanı kendisine ilhak etmiş. 1957'den sonra da Meclis'te aşiretin her iki kanadının haklarını koruyacak yahut onlara yeni haklar temin edecek bir adam bulmuştu. Vakıa bu aile mümessilinin ne beceriksiz olduğunu bilirdi. Yazıhanesinde bir kâtiplik bile emanet edeceği cinsten değildi. Ahretliğini bu yüzden ona vermemişti. Fakat arkasında kendisi ve dostları bulunduktan sonra... Seçimden sonra ilk nasihati bu olmuştu. "Her şeyi bana soracaksın. İznim olmadan hiçbir şey yapmak yok. Mektup da yok. Mühim bir şey oldu mu sabah gelir, akşam gidersin. Yahut ben daha evvel davranır, sana haber gönderirim." İsmet Paşa'nın son seyahatlerinden birinde böyle olmuş, Mehmet Narlı seyahat programını haber alınca derhal Ankara'ya emmioğluna koşmuş mutlak şekilde temkinli davranmasını istemişti. "Varsın seni beğenmesinler... Sen kendi çıkarına bak... Kendi bahçeni sula, gerisine karışma." Amcasının oğlu "Ama gelecek intihapta..." diye itiraz etmeye kalkınca "Gelecek intihap... O zaman düşünürüz. Sen dediğimi yap, gerisine bakma. Zaten tuzun kuru. Kasabada vaziyetin çok iyi. Çünkü oranın mebusu değilsin. Kırdığın cevizleri bilmiyor muyum sanıyorsun? Ama neyine lâzım senin... Biz onların arasına giremeyiz. Bunu aklına koy. Onlar seni oynatacağı yerde sen onları oynat ve her şeyden evvel postuna zarar gelmemesine bak." Pakize'ye çeltiği de devretmeyi düşünüyordu. Kızı koleji bu sene bitirecekti. İki oğlunun birisi Amerika'da öbürü Almanya'da devlet hesabına tahsil ediyordu. Namussuz gider gitmez o kızla evlendi ama bu sayede işlerim başka şekil aldı. Filhakika bu kasaba avukatı şimdi her fırsatta baştakilerin yardımına mazhar büyükçe bir ithalat ve ihracat firmasının sahibiydi "Bana ne politikadan... Ben iş adamıyım. Memlekete işimle hizmet ederim." Bazen terane değişir. "Halk bu seviyede iken politika olmaz..." derdi. Ve içinden "Arazi kanununa yemin ederim ki olmaz..." Çünkü

Mehmet Narlı namuslu adamdı. Hiçbir hukukçunun okumadığı şekilde âdeta tersinden okuduğu ve bütün açık yerlerini bildiği bu kanuna, hiç olmazsa Ankara Hukukundan beri tanıdığını ve ilmine ahlâkına daima hayran olduğunu söylediği Adnan Menderes'e –günahı kadar sevmez ve kıskanırdı– yüzünde nur-ı Muhammedi parlıyor diyerek elini öptüğü ve her bir cihetle bu adam muhakkak insan şekline girmiş melektir –hakikatte şeytana benzetirdi ve hakikaten şeytanı görmüş gibi korkardı– (dediği Adnan Menderes'e) borçlu olduğu kadar bu kanuna da borçluydu. Kaldı ki öbür velinimetlerine benzemez, el ayak öptürmez, behemehâl övülmesini istemezdi. Kendisini iyi anlamak bütün nimetlerine mazhar olmak için yeterdi. Öbürleri...

Bütün ömrü el öpmekle geçmişti. Belki bu yüzden insan vücudunda en fazla dikkat ettiği uzuv eldi. Bu onun kaderi gibi bir şeydi. Hayatının muayyen bir devrine kadar her gördüğü eli öpmeğe mecbur kalmıştı. Vali, mutasarrıf, kaymakam, askerî erkân, fırka hiyerarşisi..." Bereket versin dayım gibi çıplak ayakla gezmiyorlar..." Çünkü dayısı acıyarak eve aldığı bu yetimin kusurlarını ancak ayaklarını öptürdükten sonra affederdi. Hiçbir fizyolojist ne de eski ilm-i menafiülaza onun kadar el çeşitlerini bilmezdi. Kafasında bütün bir el tasnifi vardı. Çınar yaprağından, kaz ve ördek ayağına kadar rastladığı her pençe pençe şey ona öptüğü ellerden birini hatırlatırdı. Kaç çeşit el öpmüştü. Uzun ve düzgün parmaklı eller, küt parmaklılar, doğuştan bir parmağı kısalar, başparmak arızaları, boğumlu parmaklar, küt ve kalın bilekler, terli bilek, avuç içi hepsi hafızasındaydı. Selim denen o adam yanlarına geldiği zaman ilk önce ellerine bakmıştı. (...).

*

Bir kadın Refik'i kolundan yakalamış, araya fasıla koymadan konuşuyordu: "Ah Refik'çiğim, ne iyi oldu da sizi gördüm. Bugünlerde hiç aramadınız bizi. Unuttunuz gitti artık... Halbuki ne havadislerim var, ne havadislerim..." Ve genç kadın gözlerini yumarak açarak, başını sallayarak kadınlığını unutturacak

kadar şirin ve sokulgan devam ediyordu. "Hangisinden başlayayım bilmiyorum ki... Biliyor musunuz bu sene talih bana çok yardım etti. Hani sizin almamı tavsiye ettiğiniz o Acem halısı var ya. Canım kocamla bir sabah rastgelmiştik de camekânda görünce siz kaçırmayın demiştiniz. O halıyla İzmir'de eskiciden alıp tamir ettirdiğim Louise quinze masayı Ahmet Bey pek beğendi. Bize satın diye asıldı durdu. Ne yapalım verdik... Ama bu çok eskiden... Üç sene var. Üzerine bin lira da biz ekledik, bir arsa satın aldım. Ama bu kışın oldu. Geçen sene arsayı yanı başında kurulan bir kooperatife sattım. Emin hiç razı değildi ama ben ısrar ettim. Doğrusu iyi para verdiler. Hemen hemen otuz sekiz bin lira kadar. Avizelerle beraber bir iki ufak tefeği de ekledik. Biliyor musunuz böyle şeyler elden satılınca çok kârlı oluyor. Hepsiyle küçük bir kat aldım. Şirin bir şey... Ya... Küçük bir evimiz oldu şimdi. Epeyce de kira getiriyor. Biz yine Boğaz'dayız tabii. Zaten kendi oturacağımız gibi bir şey değil... O iki bin lira da kaynanamın geçen sene bana hediye ettiği yüzükten gelmişti ya..."

Refik, "Maaşallah dedi, bu gidişte... Muazzam bir servet..."

"Yok a canım, ne de servet... Şöyle sağlam bir irad olursa... Emin'in akrabalarıyla servet olur mu? Hepsi o kadar sıhhatli ki maşallah. Büyük baldızım altmış yedi yaşında tenis oynamayı düşünüyor. Küçüğü yirmi senelik felç... Şimdi gazete bile okumaya başladı." Ve Nezihe Hanım o tarafta hiçbir ümit bulunmadığını anlatmak ister gibi başını salladı. "Olsa olsa işte bu gibi şeyler... Şimdi Emin için bir iş var. Rıza Bey'i göreceğim. Eğer Nurettin Bey'i kandırırsa... Canım bu adam bir müdir-i umumi olsun artık... Ben de söyleyeceğim ya, fakat geçen ay başında bir şey rica etmiştim de şimdi utanıyorum!"

Nezihe Hanım canı sıkılan bir iş adamıydı. Tek bir masa, hemen hemen bedava alınan küçücük bir buzdolabı, hatta kendi aranje ettiği bir gece lambası üst üste yaptığı birkaç satın alımda birdenbire bir atmaca gibi hedefini tayin eden ve bulan bir sermaye

olur, bu sermaye bir arsa alır, arsa birkaç ay sonra şaşırtıcı bir şekilde daha büyümeğe, biraz sonra işlek bir yerde bir dükkân, arkasından bir dostla beraber açılan bir moda mağazası yahut dekorasyon evi olur sonra birdenbire iflas eder, yahut tasfiye edilir fakat küçük sermaye biraz daha genişlemiş, büyümüş yeni bir teşebbüse girerdi. İşin garibi alım satımda tedarik edilen bu sermayelerin hiç birbirine karışmaması, hepsinin kendi mukadderatını kendi başlarına yaşamaya devam etmeleriydi. Bu hiçten başlayıp büyüyen, genişleyen, bazısı küçük bir döviz işinde Avrupa'ya giden, Atlantik'i aşan, sonra birdenbire biraz daha büyümüş geri dönen bu küçük ve müteşebbis sermayelerin asıl nihai ameliye sahaları Nezihe Hanım'ın bir türlü doğrudan doğruya ölmeğe razı olmayan baldızları ve onların yakın akrabalarıydı. Nezihe Hanım baldızlarından öteberi alınağa pek razı olmazdı. Bilhassa tek varisleri Emin olan, bu kadıncağızların eğer işler mantıkî şekilde yürürse er geç neleri varsa kendisinin olacağını biliyordu. Bunun için böyle bir teşebbüs ona biraz da kendi kendisini hem de para vererek soymak gibi gelirdi. Bunu saklamadan söylediği için baldızları da bilirdi. Meğer ki Çiftehavuzlar'daki o büyük arsa işinde olduğu gibi kaçırılması doğru olmayan bir fırsat çıksın. Nezihe Hanım bu arsa için altı ay bir kooperatifle pazarlık etmiş ve artık daha fazlasının imkânsız olduğunu anlayınca hemen baldızına koşmuş, onu tatlı konuşmasıyla bal kavanozunun birinden öbürüne atarak yine üç gün üç gece hasta yatağının başında beklemiş ve sonunda arsayı evvelâ bir hiç pahasına kendisi satın almış sonra da satmıştı. Fakat bu küçük sermayelerin asıl faaliyet sahası öbür çoluk çocuk sahibi akraba müşteri idi. Bütün dikkati onlardaydı ve bu dikkat sayesinde bir yığın izdivaç, odalık vesaire ile yirmiye yakın elde dağılmış yağlıkçı Hasan Efendi servetini –Emin'in dedesi– hemen hemen bir tek elde toplamağa muvaffak olmuştu.

Nezihe Hanım emlâk amatörüydü. Satın aldığı mülklere de tıpkı sermayelerine yaptığı muameleyi yapardı. Birbirleriyle karşılaştırmaz, eğer büyük bir fırsat çıkmazsa birini düşünürken

öbürünü hiç hatırlamazdı. Bizzat Emin'in kendisi de Nezihe Hanım'ın gözünde bu mukadderatlarını tek başına yaşayan sermayelerden biriydi. Nezihe Hanım on sene içinde kocasına birkaç meclis-i idare azalığı ile bir şirkete müdür muavinliği temin etmişti. Hepsi de sağlam işlerdi bunlar. Ayrıca hepsi de siyasî akideleri dolayısıyla öyle girişken olmayan hatta bu gibi meseleleri düpedüz ihmal eden Emin Bey'in becereceği işlerdi. Çünkü Emin sosyalistti. Yağlıkça Hasan Efendi'nin muazzam serveti içinde doğan Emin dini bütün sosyalistti. Bu işe kazanmak için çalışmaya muhtaç olmadığını öğrendiği günler karar vermişti. Bu yüzden Almanya'da on sene süren tahsilden o kadar mektep ve fakülte yokladığı halde hemen hemen tek sertifikasız sadece talih ve tesadüfün karşısına çıkardığı kadınların fotoğraflarından –muhtelif pozlarda– küçük bir albümle ve bazıları trajiğe kadar giden, bir kısmı sadece hafif komedide, bir kısmı cümbüşlü, dört başı mamur bir vodvilde biten bir yığın hikâye ile dönmüştü. Uysal, sevimli, neşeli, bol içen, bol yiyen, sıhhati için evhama kapılmadığı zamanlarda daima sevimli ve rahat, hoş adamdı. Emin'in sosyalizmi çok ileri bir sosyalizmdi ve sadece siyasî meselelere karşı derin bir küskünlükten ileri gitmezdi. Filhakika Emin siyasetten bahsetmeyi kendisine men etmişti. Tıpkı paradan bahsetmediği gibi. Tıpkı hiçbir iş istemediği gibi. Nezihe Hanım Emin'i baba mirasını yiyip tükettiği günlerin en karanlığında elde son kalan sevgilisi bir Rum kızıyla –zavallı Emin ne hallere düşmüştü– Asmalımescit'te küçük ve sefil bir odada soğuktan ve uyuzdan hemen hemen ölmek üzere bulmuştu. Nezihe Hanım yeni tanıştığı ve sevmeğe karar verdiği Emin'i evvelâ Rum kızından, sonra da uyuzdan kurtarmış, hemen arkasından da ailesiyle barıştırmıştı. Tünel'de tanışmışlar, Löbon'da konuşmuşlardı. Emin hiçbir şey saklamamış, hatta genç kadının ısrarı üzerine ona Asmalımescit'teki sefil apartınanı bile (göstermeye) razı olmuştu. Şurası var ki Nezihe Hanım da o gün gördüğü ve dinlediği şeylerin hiçbirisinden yılmamıştı. Hatta sosyalist oluşundan bile. "Olun ne çıkar bundan," demişti.

"Herkes bu zamanda bir şey. Vazgeçersiniz." Hatta ertesi sabah bürodaki arkadaşlarına "Budala üstelik de sosyalistmiş. Olsun ne çıkar?" demişti. Hakikaten Nezihe Hanım'ı Emin'in sosyalizminden, hatta uyuzundan ziyade Rum kızı düşündürüyordu. Uyuzundan bahsettiği zaman "Hastalık," demişti. "N'olacak ki..." Fakat Edoksiya'dan bahsedince kaşlarını çatmıştı. Ve günlerce bu Rum kızından Emin'i kurtarmanın çarelerini aramıştı. Nihayet kararını vererek kadıncağızı bir akşam evinde görmüştü. Edoksiya hiç de Nezihe Hanım'ın tahmin ettiği inatta çıkmadı. Evvelâ kaşlarını çatmış, bir lahza düşünmüş sonra "Demek böyle ha..." demişti. "Güle güle kullanın. Zaten acıdığım için bırakamıyordum. Sizin olsun. Benim başka zengin âşıklarım var. Görmüyor musunuz eşyam bile burada değil. Fakat bilin ki beş parası yoktur. Aylardır ki ben besliyordum." Bavulunu toplayıp da kapıdan çıkarken "Mamafih fazla bir şey de istemez..." demişti. O gittikten sonra Nezihe Hanım ortalığı düzeltmiş, camları silmiş, komşu bakkaldan aldığı öteberiyle mükellef bir rakı sofrası hazırlamış, Emin'i beklemişti.

Emin'in uyuzu Edoksiya'dan daha inatçı çıkmıştı. Zavallı Nezihe tam iki hafta bu münasebetsiz hastalıkla uğraşmıştı. Bu sırada Emin'i ailesiyle barıştırmış, yatalak kız kardeşten aldığı birkaç para ile bedestenden daha sonraları o kadar kârla satılacak öteberi satın almış, sonra Emin'e içtimai mevkiine lâyık bir iş bulmuştu. Bu da kolay olmamıştı. Emin bütün safiyeti ile ona, büyük mavi gözlerini açarak durmadan "Ben iş yapamam, içtimaî nizama düşmanım" diyordu. Fakat Nezihe Hanım içtimaî hatta siyasî kanaatlerle para işlerinin alâkasının böyle kati şekilde düşünmezdi. Para gerçek bir şeydi ve insana lâzımdı. İçtimaî ve siyasî akidelerle karıştırılmamalıydı. Tıpkı dinler gibi idi. "Bak cancağızım," demişti. "Hıristiyan, Ermeni, Rum, Yahudi başka mezhep. Herkes dininde ayrı. Fakat parada beraber. Niçin? Çünkü para ayrı şey." Fakat güçlükler sadece Emin'in şahsî kanaatinden doğmuyordu. Emin iş sevmiyordu. O köşesinde Fransızca, Almanca, İngilizce gazetelerini okuyup hülya kurmayı

tercih ediyordu. Filhakika bazı kanunlar ve uygunsuz realiteler yüzünden Emin bir türlü Türkiye'yi şahsî faaliyet sahası olarak almamıştı. Onun için durmadan dışarıya kaçıyordu. Dış memleketlerde hiçbir sosyalist kongresi veya siyasî mücadele yoktu ki Emin gazetelerini okuduğu kahve iskemlesinden katılmış olmasın. Gözleri yarı kapalı, olduğundan büsbütün başka bir yerde, adını bir türlü ezberleyemediği büyük bir Çin memleketinde yahut İskoçya şehrinde, iki elini önündeki masaya dayamış durmadan konuşurdu. Hemen her lisanda arkadaşlar kelimesini öğrenmişti. Bunun için ilânını gazetede okuduğu kongreye günü gününe ve en korrekt şekilde katılmasına, tam saatinde söz almasına, bulunduğu memleketin siyasî havasına göre uzun nutuklar vermesine, büyük münakaşalara iştirak etmesine hiçbir mâni yoktu.

Büyük siyasî mücadelelerinde de böyle idi. Emin kaç defa Avam Kamara'sında, Palais Bourbon'da söz almış ve hakkın, adaletin müdafaasını yapmıştı. Bu mücadelelerde bazen Atlee'nin veya ......*'nin kendisi olur, yahut da hemen onlardan sonra kürsüye çıkardı. İç sahnesinde kendi kendine tertip ettiği bu tiyatronun muvaffakiyeti için Emin hiç kimsenin tahmin edemeyeceği şekilde hazırlıklıydı. Söz alacağı parlamentonun bütün âdâbını, erkânını, hitap edeceği kolleklerin, hücum edeceği şeflerin adını çok iyi bilirdi. Sosyalizmin bu fedakâr şampiyonu bu anlarda hakikaten şahane idi. Yarı kapalı gözleriyle etrafındakiler için maskelediği şahsiyeti, iki üç satırlık gazete havadisinin kendisine birdenbire açtığı uzak faaliyet sahasında büsbütün başka bir insan olarak doğar ve şaşırtıcı şekilde topladığı, tanzim ettiği mücadele kartlarıyla hücum eder, sesi kırbaç, bakışı şimşek, yıldırım olur, sözleri sel, afet, zehirden gibi etrafını yakar yıkardı. Sonra birdenbire sonu gelmeyen alkışlar dursun diye gözlerini açardı. Alkışı sevmezdi.

Nezihe Hanım sevdiği adamdaki bu ikiliği çabuk öğrendi. Emin

* Metinde noktalıdır.

hiçbir zaman başına iş açmayacaktı. "Bir iş buluruz cancağızım. İş güç bir şey değil ki. Sadece gideceksin. Muntazam surette devamdan başka bir şey istemez. Sen de bu kadarcığını yapıverirsin hatırım için..."

Emin Nezihe Hanım'ın hatırını kırmadı. Rıza Bey'in kendisini soktuğu şirkete üç ay devam etti. Sonra Nezihe Hanım ona küçük bir meclis-i idare azalığı buldu. Sonra şirketteki iş büyüdü, ehemmiyetli bir vazife oldu. Doğrusu istenirse burada en büyük pay Emin'e düşerdi. Vakıa Nezihe Hanım olmasaydı Emin'in paralı parasız herhangi bir iş tutmağa niyeti olmadığı aşikârdı. Fakat bir kere onun teşvik kırbacıyla bir işe girdikten sonra Emin büsbütün gafil davranmadı. Sosyalizm tecrübeleri içtimaî merdivenin basamakları hakkında kendisine epeyce fikir vermişti. Kazançta gözü olmamasına rağmen emir vermenin rahatlığını kolayca fark etti. Fakat bulunduğu şirkette böyle yer değiştirmek pek kolay değildi. Çalışkanlığın mükâfatı olan terfiler de geç geliyor ve hiç de tatmin edici olmuyordu. Halbuki çalışma üzerinde skolastik düşünceler etrafın dikkatini derhal çekiyordu. Emin bu ikinci şıkkı tercih etti ve yavaş yavaş şirketten şirkete, bankadan bankaya geçtikçe sarih şekilde idare edenler arasına girdi. Dalgınlıkla yapılan küçük bir suistimal bu vaziyetini epeyce heyecan ve azaplı geçen birkaç günden sonra büsbütün sağlamlaştırdı.

Emin'i evvelâ Edoksiya'dan, sonra o kör olası uyuzdan, sonra tembelliğinden kurtarmış olması, Nezihe Hanım'a belki de antika eşya ticareti fikrini vermişti. Nezihe Hanım tamiri biliyordu. Her gittiği yerde bedestenleri dolaşır, işe yaramayacak derecede parça parça nadir ve cins eşya arar, sonra bunları tamir ettirir, boyatır, cilalatır ve satar, değiştirirdi. Öyle ki on iki senelik evlilik hayatında bu satma, daha iyisini bulma, bulana kadar kısa bir müddet için daha kötüsüyle, hiç benzemeyeniyle yetinmek merakı yüzünden Emin Bey belki üst üste üç ay aynı karyolada yatmamış, aynı masada yemek yememiş, aynı kanapeye oturmamıştı.

ROMANIN PLANI

Selim Kırklareli'nde eski arkadaşlarından Refik'le amcasının kızına rastlar. Refik'in amcasının kızı kendisi ile beraber aynı garnizonda bulunan Asım'la evlidir. Asım'ın yaşadığı hayatı bilen Selim genç kadının kocasının kaldığı evde yaşayamayacağını bildiği için biraz sonra eve gider ve Refik'i Leylâ ile beraber kendi evinde misafir eder. Yolda gördükleri bir köpek yavrusunu genç kadına hediye eder.

İkinci umumi harpte olan bu tesadüften sonra genç kadın Asım'dan ayrılır. Garip bir kapanma olmuştur içinde. Hemen hemen aşkı reddetmiş gibidir. Aralarında Selim'in dünyanın en güzel dostluğu dediği bir münasebet başlar. Seneler geçer. Leylâ üç aşkın muhasarası altında bir müddet yaşar. Ve nihayet Selim'in seyahati esnasında, çocukluğunun geçtiği yalıyı satın alan Refik'le evlenir. Selim bir müddet daha dostluğa devam eder. Fakat ev denen şey kurulmuş, Leylâ "açık arttırım"dan çıkmıştır. Bu münasebetin devamını beyhude ve biraz ağır bulur. Altı sene birbirlerini görmezler. Bu esnada yine, yeğeni Gündüz

Leylâ'nın küçük kız kardeşiyle tanışır. Aralarında tatlı bir dostluk başlar. Sadiye, Gündüz'den birkaç yaş küçüktür. Buna rağmen genç adamı sever. Gündüz ise sadece dosttur. Ve zaten Gündüz, Nurettin Bey'in metresi Sevim Hanım'la sevişmektedir. Sevim Hanım binici Naşit Bey'in kızıdır. Naşit Bey'in nekbet devirlerinde bir gün evi bırakıp bir delikanlıya kaçmıştır. Ailenin zoruyla izdivaca bağlanan bu macera biraz sonra ikinciyle bozulur. Bu macerayı bir üçüncüsü ve onu bir dördüncüsü takip eder. En sonunda Naşit Bey'in çalıştığı şirkette arkadaşı iken birdenbire zengin olan Nurettin Bey'le yaşamağa başlar. Nurettin Bey iyi bir aile babasıdır. Fakat karısının hastalığı yüzünden hayatı bir cehennemdir. Sevim'de karısında bulmadığı şeyleri bulur. Fakat gençliği, maceraperestliği ve bilhasa yavaş yavaş sezmeğe başladığı nimfomanisi (nymphomanie) yüzünden genç kadından âdeta korkmaktadır. Fakat uzviyetiyle ona alışıktır. Öbür yandan ancak aktif bir kadını sevebilir mizaç ve yaratılıştadır. Nurettin Bey Gündüz'ü –bunu hiç kimse bilmez– ölen oğlu gibi sevmektedir. Diğer taraftan da kıskanmaktadır. Sevim'e karşı da bu cinsten acayip bir şefkat başlamıştır.

Leylâ'nın kokteylinde takip edeceğimiz düşüncelerinde kendi içinden bir çeşit ensest (incest) addettiği bu muaşakaya son vermeğe karar vermiştir. Suat'ı şirkete ve aile muhitine almanın çarelerini arar.

Gündüz'ü evvelâ Sevim'den, sonra İstanbul'dan uzaklaştıracaktır. Yaşını tashih etmek imkânını bulsa belki de mebus yaptıracak. Fakat Ankara'da açılacak latéral (lateral) bir fon ilk çaredir.

Nurettin Bey'in yanında eski arkadaşı, eski mebus, sefir Hayri Dura vardır. Hayri Bey yaşın verdiği bir hoşgörürlükle hayatının son yıllarını yaşamaktadır. Güzel kadının artık prezansıyla (presence) mesuttur. Hayri Dura bu akşam eski dostlarından birinin kızı olan Ayşe ile meşguldür. Genç kadının her an yanında bulunmasını ister. Şarmiyle (charme) büyülenir. Diğer taraftan şiddetle Türkiye'nin akıbetini merak etmektedir. Acz içindedir.

Yapılacak bir yığın iş vardır ki hiçbiri yapılmamaktadır. Selim'de bu işe büyük bir ümit bağlamıştır. Fakat Selim çok edebiyatçıdır. Ayrıca kendisini yıpratmıştır. Sesini idare etmemektedir. İçkiyi çok seviyor. Belki de hissî hayatla alâkalarını kesmiştir.

Hayri Dura Bey insanları ikiye ayırmıştır. Kendi meseleleri içinde kaybolanlar, daima dışarıda, daima uyanık olanlar. Bu akşam Selim'in birinciler arasında olduğunu görecek ondan ümit kesecektir. "Bununla beraber bazı parıltıları olan adam. Fakat belki de realizmi onu öldürüyor. Teraziye asılmasını bilmiyor. Acaba hakikaten realite hissinden mi geliyor. Yoksa bu ümitsizlik kendi kifayetsizliği mi?"

Hayri Dura gençliğinde Briand'ı tanımıştır. Fransız demokrasisinin bütün vedetlerini (vedette) bilir. Beynelmilel politikayı tanır. Bu gece Selim'le üç defa karşılaşacaktır. Üçüncüsünde Hayri Bey Selim'le beraber kendisinin de iflasını görecektir. *Ben memurum o entelektüel.* Politika adamı nerde ve hangi şartlarla yetişir? Ne bazı ihtiyaçlara geçici cevaplar vermek, ne de telifçi bir iyi niyetle Türkiye kurtulamaz. Biz masallara yapışmış yaşıyoruz. Meselelere ancak etinde ve kemiğinde yaşayanlar cevap verebilirler. Fakat bu cins insanlar da bizden olamaz. Hakikatta iki ayrı milletiz. 1) Henüz idare başında bulunanlar ve onların seçildikleri muhitler, bu muhiti besleyen zümreler. 2) Ancak günlük ihtiyaçlarını bilen ve onu günü gününe yaşayan kalabalık. Bugün şartlar asıl kuvvetin oraya geçmesini istemiş gibi. Onun mevcudiyetini duyuyoruz, o bizi şaşırtıyor ve eziyor. 3) Bu kuvvetin kendinin bir şey yapacağı yok. Kendiliğinden hiçhir şey yapamaz; çünkü hakikatlerini görmemiştir. Halk henüz köylüdür ve köylü muasır insan değildir. (Bizim şartlarımız içinde) Kendiliğinden hiçbir şey yapamaz ama, onun namına duyanlar ve görenler yapabilirler ve yapmak isterler. Fakat onların da bir eksikliği var. Onlar bizden değiller. Acaba mahkûm muyuz?

Onlar niçin bizden değil? Onlar tarihi kaybetmişler. Bir aksülamelde yaşıyorlar. Hakikatte namına konuştukları kitleden de

değiller. Sefaletlerini almışlar, insanı unutmuşlar. Türküleri almışlar, inançlarını bırakmışlar. Hayatlarından iğreniyorlar. Zihinden seviyorlar. Biz de bu kitleye karşı böyle değil miyiz? Biz de onlara karşıyız. Sevmek istiyoruz, sevecek noktayı bulamıyoruz. Dışardan sevmek. Mühendis gibi, cerrah gibi sevmek.

Ne ahlâk fikri, ne taassup düşmanlığı bizim onlarla böyle karşı karşıya bulunmamızın mazereti olamaz. Biz hayatımızı sevmiyoruz. Bir cemiyette sınıflar birbirlerine karşı bu vaziyette olursa....

1. (Bütün bu konuşmada altı-yedi Eylül gecesi bir antisipasyon halinde hazırlanacak.)

2. Müşahhas vakalarda da Demokrat Parti'den bahsedilecek. Bir dejeneresans. Bulamamak. Vaktinde yetişememek. Çene kemiği hikâyesi. Ve müphem, karışık budalalık. Mevlânâ, Yunus, Şark hakkında fikirler. Cehalet, tabular, lüzumsuz katliamlar.

3. Sanatlarımızdaki populizm münakaşası. (Suat, Hayri Dura, Selim, Gündüz, Nurettin Bey, B.'ye benzeyen bir genç, bir ara Leylâ gelecek ve en uygunsuz şekilde Selim'in fikirlerine itiraz edecek. Bu konuşma ikinci konuşmanın bir parçası olacak. Şifa daima Selim'e sokulacak. Selim liyokomünlerin (lieucommune), günlük modaların kadını çekişini görecek.)

Selim bu konuşmadan sonra zihnen *İflas*'a dönecek.

Sapır sapır dökülen bir dünyada yaşamanın azabı.

Kendi kendisini tenkit.

Niçin hepimiz sadece kendimizi göz hapsinde tutarak yaşıyoruz.

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN SON ROMANI*

Güler Güven

A. H. Tanpınar'ın (1901-1962) ölümüyle yarım kalan son romanı *Aydaki Kadın*'ın dağınık müsveddesi, İstanbul Türkiyat Enstitüsü'nde, yaklaşık dört bin sayfalık evrakı arasında bulunmaktadır. 1974 yılında Türkiyat Enstitüsü'ne devredilen ve yazarın türlü konulardaki müsvedde evrakı arasında karışık biçimde numaralanmış olan bu roman müsveddesinin bir düzene koyularak yazıya geçirilmiş bölümlerinin yayımlanmasının Tanpınar üzerine araştırma yapacaklar ve onu sevenler için yararlı olacağını düşündüm.

Yaklaşık dörtte üçü yazılmış olan *Aydaki Kadın* ile ilgili belgeler üç öbekte toplanabilir:

A. Romanın özüne ve yazarın çalışma temposuna ilişkin notlar,
B. Romanın kuruluşu ya da çatısıyla ilgili planlar,
C. Romanın metni.

* *Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları*, C. 3, 1979, s. 136-143.

Bütün bu belgeler, birkaç defter ile türlü cins ve boydaki tek kâğıtlar üzerine Arap harfleriyle yazılmıştır. Yalnızca (C) öbeğinden 3935-3943 numaralı[1] bölümün yirmi beş sayfalık Latin harfli ve daktilolu bir kopyasına (2545-2568) rastlanmıştır.

Metnin Latin harflerine eksiksiz biçimde aktarılmasını engelleyen başlıca nedenler şunlar oldu:

– Bazı sayfaların çok karalamalı, okunaksız ya da silik ve yırtık olması,

– Sayfaların büyük bir bölümünün numaralanmamış olması. Bu nedenler yanında metni yeniden kurmada en büyük güçlük, gerek (B) gerekse (C) öbeğinin karışık ve dağınık birden fazla müsveddesinin bulunuşundan doğdu. (B) öbeğindeki planlar, (C) öbeğinin sıralanıp düzene koyulmasında, bölümler arasındaki bağlantıların kurulmasında ve en temiz müsveddenin seçiminde çoğu kez anahtar olarak kullanıldı ve romanın çatısı için özellikle 2493 numaralı plan temel alındıysa da en son müsveddede metnin içeriğinde plana karşın yazarca yapılan bazı değişiklikler de dikkate alınarak (B) ve (C) öbekleri arasında sürekli yapılan karşılaştırmalar, asıl sonucu belirledi. Tek müsveddesi olan bölümler dışında iki ya da üç müsveddeli bölümler söz konusu olduğunda, yukarıda değinilen karşılaştırmalar sonunda, içerik ve biçimsel nitelikleriyle en düzenli, en son yazılmış müsvedde olduğu kanısını veren metin temel alındı. Tek müsveddeli ve taslak niteliğinde bırakılmış olan bölümler ise, bu biçimleriyle aynen verildi. Ancak bölümler arasında müsvedde sayısındaki bu farklılık yüzünden ve tek müsveddeli bölümler iki ya da üç müsveddelilere göre daha az işlenmiş olduğundan metnin bütününde olay örgüsü, kişi adları, anlatım vb. bakımlarından yer yer dengesizlikler, tutarsızlıklar ve tekrarlar kaçınılmaz olarak görülmektedir. (A) ve (B) öbekleriyle ilgili belgelerden yalnızca önemli görülenler ve yukarıda değinilen

1 Bu ve bundan sonra verilecek numaralar sayfaları değil, evrak Türkiyat Enstitüsü'ne devredilirken her bir yaprağa verilen kayıt numarasını göstermektedir.

noktaları aydınlatacak nitelikte olanlar seçilerek verilmiştir.

A

Tanpınar, daha 1954 yılında, kendisiyle yapılan bir röportajda *Aydaki Kadın* romanından söz eder.[2] 2171-2201 Nr.lı Defter'deki '9.X.1956 gecesi' başlıklı bir nottan bu tasarının henüz düşünce biçiminde olduğu anlaşılıyor:

> "Şiirden hemen tamamiyle uzağım ve behemehâl bir yeni roman yazmak ihtiyacı var. Nasıl yazacağım bilmiyorum." (2185)

Başkişinin Selim yerine Suat diye adlandırıldığı –Selim ve Suat sonradan iki ayrı kişi olarak düşünülüp geliştirilir– ilk müsveddelerle ilgili olması gereken tarihsiz bir notta *Aydaki Kadın*'ın simgesel bir roman olarak tasarlandığı belirtilir:

> "Sembolik bir roman olacaktır. Romanın bir şahidi, birkaç kahramanı vardır. Romanın kadın kahramanı Leylâ'dır. O mihrak noktasıdır. Bütün dikkatler, meraklar ona çevrilmiştir. Suat (Selim), Refik, Hatice H., Leylâ'nın kız kardeşi Zeynep (son müsveddede, Sadiye) onun âşıkları ve onunla evlenmek isteyenler. Leylâ çocuksuz bir evli kadındır. Evvelâ Suat'la (Selim'le) sevişmiş, sonra izah edilemeyecek bir halet-i ruhiye ile Refik'le evlenmiştir. Leylâ'nın ağabeysi (son müsveddede, kardeşi Nail) sansüel, iradesiz, içkiye düşkün bir adamdır. Hastadır, fakat hiçbir şey bilmez. Kadınların rahat bırakmadığı adam. Romanda herkes Leylâ'ya ve Suat'a (Selim'e) yüklenir. Suat (Selim) daima tazyik altındadır. Romancıdır. Muhtelif çevrelerden arkadaşları vardır. Hepsi onun kendilerinden olmasını isterler (..)" (2095)

İkinci müsveddelerin yazıldığı dönemle ilgili görünen, daha sonra tutulmuş bir notta şöyle deniyor:

> "2. Kânun 1
> Selim'in şahsiyeti yavaş yavaş çıkıyor. Fakat yaşını benimsemiyor. Yaşının değişmesi lâzım (..). Leylâ'nın kardeşi Sadiye küçük Süheylâ olmalı. Rahat, güzel, belki az güzel. Fakat tatlı, sevimli ve zeki. Sevim alelade bir eğlence kadınının dışında üçüncü şahıs olacak. Bu eğlence kadınını bir hümiliasyon (humiliation) sahnesi için hatırlamak istiyorum." (2307)

2 "*Aydaki Kadın* diye bundan (*Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nden) çok ayrı, çok başka, daha derin ve ferdî meseleleri ele alan bir romanım var. Fakat ne zaman bitireceğimi bilmiyorum." *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İst. 1969, s. 555.

Fransa'da tutulmuş bazı notları içeren 2329-2376 Nr.lı Defter'de, Tanpınar'ın *Aydaki Kadın* ve romancı olarak kendisi için düşündükleri şunlar:

> "Yeni romanla eski roman –*Mahur Beste*– arasında bocalıyorum. Galiba bir tek mevzuum var: o da kendim. Fakat ne dışardan bakmasını biliyorum ne de olduğu gibi görmesi elimden geliyor." (2333)
> *Aydaki Kadın* üzerine çalışmasının yoğunlaştığı anlaşılan 1961 yılında, birkaç gün ara ile tutulmuş notlarda, romanın gelişmesine göre değişen ruh halleri ve değerlendirmeler dikkati çekiyor:
> "*1 Şubat 1961:* Bütün gün evdeydim. Sekiz ilaç içtim (..). *Romandan memnun değilim. Yeniden yazmak lâzım* (2402)
> *2 Şubat 1961*: *Roman müsveddeleriyle meşgul oldum.* Bezik oynadım. Bezikten evvel ateş, ilaç aramak. Vedat Nedim'den keşki mektubu. Bu arada Shelley'e dair büyük bir yazı. Tam imdadıma yetişti. Necmi'de, Şerif'te bezik. *Romandan pek memnundum.* (2403)
> *3 Şubat 1961:* Sabahleyin romandan yine kaçtım. Shelley etütleri. Çoktan beri denize dair okumak istediğim bir yazıyı bulamıyordum. Bu sabah Bachelard'da buldum (..). (2403)
> *4 Şubat 1961: Sabahleyin romana çalıştım.* Gece çok okumuştum. *Romanda binici Nejat Bey'in yerini hâlâ bulamadım. Son yazdığım da çok değişti.* Öğleden sonra bezik (..)" (2403)

B

Müsveddeler içinde *Aydaki Kadın*'ın kuruluşuna ilişkin, bazısı şema biçimde bazısı da kişiler, bölümler, altbölümler hakkında tutulmuş notlar niteliğinde sayısı onu aşan plan vardır. Burada bunların en önemlileri, geliştirilmiş en son plan (2493, 2492) başta olmak üzere önem sırasıyla, örneklendirilmekle yetinilecektir.

Kesin olmamakla birlikte Tanpınar'ın *Aydaki Kadın*'ı, en son durumda, her biri dörder altbölümden oluşan iki ana bölüm biçiminde tasarladığı söylenebilir. 'Selim'in Uyanışı' ile başlayan bölüm adı son müsveddede kesinlikle bellidir: *İç İçe.* 'Leylâ'nın Kokteyli' ile başlayan öteki bölümün adının ise, 2475 Nr.lı nota dayanarak (*Karşı Karşıya*) diye düşünüldüğünü sanıyorum:

> "Karşı Karşıya'da denizin hakimiyetine, imajların hep denize, suya, dalgaya, akis, köpük, fırtına ve durgunluğa gitmesi; hatıraların, zaman fikrinin med, cezir, fırtınanın dip tabakaları kımıldatması, eşyanın ve manzaranın değişmesi gibi hallere bağlanmasına dikkat edilecek. Hülasa deniz şiiri olmalı! Kitabın birbirini takip ederek tamamlayan bir tarafı bulunmalı." (2475)

Tanpınar'ın sürekli değişiklikler yaparak yazma özelliği, bölümlerin sıralanmasında olduğu gibi, adlandırılmasında da kendini gösterir. Çünkü bunlar, romanın bütündeki simgesel anlam ve ilişkiler ağı ile sıkı sıkıya bağlantılıdır.

Şimdi (B) öbeğindeki planları görelim:

"Şema"

2493
Selim
Birinci Movement: Selim uyanıyor. Rüyalar, tesadüfler, düşünceler. Uyanma başka bir doğuştur. "Çoktan beri uyandığım zaman kendimi rahimde rüşeym vaziyetinde buluyorum." Bu duygu banyoda kendisini daha derin şekilde hissettirecektir.

1. Tem Rüyalar ve çocukluk hatıraları. Ev yeniden kuruluyor. Nevzat'ın ve Selim'in hatıraları. Gündüz'e ait düşünceler. *Marie.*

2. Tem Leylâ'nın hatırası. Gündüz-Sevim Hanım. Leylâ-ben.

3. Tem Politika: Demokrat Parti-intihaplar. Selim'in kararsızlığı: rüşeym hatırası.
Banyo: hatıralar. Sıcak muhit –Halep–.

4. Tem Marie. Marie, satılacak ev, Nevzat, Gündüz, Sevim Hanım. Leylâ. Politika, borçlar. Sanat. Mazi, hal, istikbal *anguazı.* (angoisse)
Banyodan çıkış. Giyinme. Heleni'nin kocası. Marie'nin hikâyesi. Mazisini beraberinde taşıyan adam. İnsan ruhu: izahı kabil olmayan muamma. Ahenk, sanat.
Marie'nin eşyası.
Gündüz'le üç gün evvelki konuşma. Köşk bugün satılıyor. Leylâ'nın kokteyli: uzun ve sıkıntılı bir yolun ucunda bir ferahlık. Telefon.
Abdullah'tan yemek randevusu. Kahvaltı masası. Kira, borçlar. Gazeteler: günlük politika. Asım'ın zihin sahnesine girişi. Horoz. Suat. Gündüz Sadiye ile evlenecek mi? Suat'ın resimleri. Evden çıkış. Alt katta çiçekler –Nejat Bey– Çöplük. [Cemiyet ve İnsan, Allah]
Araba vapuru –hatıralar– Arabada "Seni nereye bırakabilirim efendi." Eve gidiş. Kapının önünde. Hiçbir şey düşünemeyen adam. Evden çıkış. Bir hayaletin ölümü.
Zavallı Fahire (Zümrüt) Hanım.

Leylâ Sabah kahvesi –Bir kokteylin hazırlanışı– Hilmi Efendi ve Gül Hanım. Sadiye'nin istikbali. Emir'in baş ucunda, Leylâ'nın hayatı: Asım –Kırklareli– Dönüş. Of yoruldum artık.

Selim (Biri çeyrek geçeden üçü çeyrek geçeye kadar?)
Abdullah'ta yemek: Bir mecmua kurulacak. Politika ve edebiyat. (Selim)
Münakaşalar: (Bu münakaşalarda Selim dışardan ve içerden iki adam gibi konuşacak).
Saat üç buçukta: Tapu Dairesinde.
Saat dört buçuk: Selim bankada.
Saat altı buçuk: Kokteyl.

Nevzat'ın hatıraları

2492 Leylâ'nın kokteyli: Maskarad, (mascarada) festivite, (festivité) reminisans (reminiscence) –müşahit– halita

Hatt-ı bâlâ: Suların taksimi. Yaşayanlar ve yaşamayanlar, yaşamayacaklarını bilenler, sevenler-ayrılanlar. *Abes ve insicamsızlığın yıldızı altında.*

Abes ve insicamsızlığın yıldızı altında:

1. Bu kısımda kendi meseleleri, dağınıklığıyla Selim yine ön plandadır. Onun kendi kendisiyle diyaloğundan ve psikolojik hallerinden alâka yavaş yavaş Leylâ'ya, Refik'e, orada bulunmayanlara, ölülere geçecektir. Bu birinci movement'tir.
2. İkinci movement'te Gündüz, Sevim Hanım, onların iç konuşmaları, Suat, Nail, Sadiye, Adrienne, Sabahat, Nurettin Bey gelecektir.

Bu prezansların (presence) hemen hepsinin başlangıcını Selim'in veya Leylâ'nın kendi entrospeksiyonları verecektir. Adrienne, Şifa, Ayşe, Fatma, ihtiyar avukat, yeğeni ihtilâlci genç yavaş yavaş bu ikinci planda ön safa gelecekler, sahneyi zaptedecekler, ayrılacaklardır. Her iki movement'te küçük fügler, kontrpuanlar. *Münakaşalar*. Selim'in iştirak ettikleri, Selim'in bulunmadığı konuşmalar.

Birinci movement'i, Leylâ'nın Selim'le Emir'in can çekiştiği ofise (?) gitmeleri,

İkinci movement'i Adrienne'in hadisesi biterecektir

Üçüncü Movement: Büyük kontrpuanın olduğu kısımdır. Burada herkes birbiriyle ve kendisiyle konuşacak ve romanın belli başlı kahramanları kendi hakikatlerini bulacaklar, bulduklarını zannedeceklerdir. Bu kısımda Selim, Leylâ, Gündüz, Sevim Hanım, Refik, Şifa, Nurettin Bey, Adrienne âdeta birbirini çağırırmış gibi ön safa gelecek.

Selim hayatla sanatın münasebetini bulacaktır. Bu kısmın muayyen bir noktasından sonra Selim'in vizyonu başlayacaktır. Bütün bu insanlar Selim'in bildiği kadar mazileri, etrafında (hafızalarındaki) insanlar, ölüleriyle, sevdikleriyle ve kendi çehreleri ile Selim'in muhayyilesinde canlanan bir vitraya toplanacaklardır.

Ve bu vitray durmadan ön safa geçen bir çehre ile, bir konserto, daha iyisi bir senfoni gibi renk değiştirecektir. Sonunda Leylâ ön plana geçecek bir çeşit Mater Dolorosa gibi

kucağında Emir'i, kendi mazilerinin ölüsünü taşıyacaktır. Onun yüzünün bu ekspresyonunda bu kısım kapanacaktır.

Dördüncü Movement: Kayıklar. Mehtapta alaturka musiki – Burada herkes kendi solosunu söyleyecektir. Son konuşma birbirlerine cevap verir gibi Leylâ ile Selim'in konuşmaları olacaktır. Selim romana dönecektir. Belki Marie ile yatacaktır. Demokrat Parti mahkûmdur. Ölüler dirilmez. Binaenaleyh Leylâ'yı rahat bırakacaktır. Gündüz'ün akıbeti meçhuldür. Adrienne intihar edecektir.

"Leylâ, Nevzat, Şifa, Leylâ, Nevzat, hepsi birbiriyle birleşiyor. Hatta Marie bile... Bu halita, bu acayip halita... Bütün bu değişmeler... Ve karışık bir hayalde uyuklayacak. (Bu hayale çocukluğu, Anadolu peyzajı, bütün tanıdıkları girecek. Sonra yavaş yavaş hepsinin yerini mehtaplı su, onun çiçek açmış meyve dalı manzarası, küçük bir ağaç alacaktır.)

2487, 2486 Nr.lı plan, yukarıda metnin verilen planın Leylâ'nın Kokteyli'ne kadarki kesiminin, yani *İç İçe* adlı birinci bölümün, alt bölümlerini veren ve bazı ayrıntılarda değişiklik gösteren bir tekrarıdır:

2487
Birinci Movement: Selim uyanıyor.
Selim
Yatak odası: Rüyalar, tesadüfler, başıboş düşünceler:
"Her uyanış bir doğuştur. Çoktan beri uyandığım zaman kendimi rahimde bir rüşeym vaziyetinde buluyorum." Yatakta kendisini görüş. "Şimdiye kadar kaç defa uyandım?" – Bu düşünce banyoda kendisini daha derin şekilde hissettirecektir. Dünya yeniden kuruluyor. Sıkıntılar, hacaletler, azaplar.

Kaybolan cennet: Rüyaların hatırası. Satılacak olan ev. Nevzat'ın Süleyman'ın düşünceleri. Gündüz. Gündüz'le Sevim Hanım. Leylâ ve ben.

Forum: Politika-Türkiye-Demokrat Parti-İntihaplar-Kararsızlık-Tekrar rü- şeym.

Circe (Kirke)'nin adası: Marie! "Bir gün oradan da kovulacağım."

Bulunan cennet: Sanat-İflâs romanı-Ben ve dünyam-Sanat realite mi?

Banyo: Banyoda: Ana rahmi. Bu sansasyonun dışında hiçbir hatıram yok. Uzviyetin bazı kıvrımlarından başka bir şey muhafaza edemiyorz. -Satılık ev, sevilen kadın, çocukluk hatıraları. Nevzat, Süleyman, Gündüz, Leylâ, yarım eser, politika, borçlar, Marie, Anguaz

Tek bir anımıza bürünen varlık!

Giyinme: Marie. İnsan ruhu-Ahenk-Kendi kendimize koyduğumuz sansür-Heleni, Marie-Leylâ'nın kokteyli. İnsan kalbi: Hâlâ Leylâ'yı seviyor muyum? Eski bir aşkın kurduğu had. "Bir surun arkasında gibiyim. Birkaç sene evvel Leylâ dünyamı

genişletiyor, derinleştiriyor, güzelleştiriyordu. Şimdi sadece daraltıyor."

Kalıvaltı masası: Borçlar-Nevzat'ın hatıraları-Gündüz'ün aşkı-Süleyman'ın horozu.-
Gazeteler-Asım'ın zihin sahnesine girişi-Suat-Marie'nin elbisesindeki sökük. Gündüz Sadiye ile evlenecek mi?- Gündüz'ü kıskanma-Suat'ın bıraktığı resimler-Marie'ye alınan eşya-Atıf'ın telefonu-İflâs romanı-Eve gideceğim. Evden çıkış.-

İkinci Movement: Evden çıkış ve yol (Dışarıdaki dünya)

Merdiven: Madam Sırıkyan'ın (?) kapısı önündeki çiçekler.
Hâkim Raşit Bey. Naum Efendi'nin hayat felsefesi-Beyoğlu'nun öbür yüzü.
Nejat Bey-Nejat Bey'in ıstırapları-Gündüz'ün aşkı.-

Dışarısı: Nejat Bey tarihten bahsediyor-Çöplük-

Araba Vapuru ve taksi: Bir hayaletin hatıraları. Yeniden ölümü
Takside-Çocukluğun memleketi-Bozulan bahçe-

Ev: Birdenbire küçülmüş ev-Ölülerimiz aradığımız yerlerde değildir-Bir ağacın hikâyesi-
Kaçış arzusu.

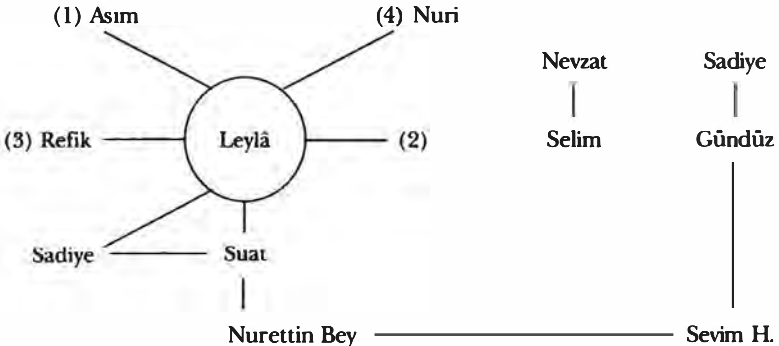
2486

Üçüncü Movement: Ölen bir kadın ve dirilen mazi.
İhtiyar sevgilinin ölümü -Zümrüt Hanım-

Circe'nin adasında: Zümrüt Hanım ve Nevzat- Bir yaz gecesinin hatırası-

Dördüncü Movement: Dışardaki dünya
Abdullah'ta bir öğle yemeği-Politika ve Sanat -Bir iş adamı-
"Artık dönmem imkânı yoktu."-
Paris seneleri-
Atıf'ın dertleri: Dönmeme imkân yok. Kıskıvrak bağlandım.

Kişiler arası ilişkileri gösteren diyagramlar içinde 2459 Nr.lısı son müsveddedeki ilişkileri en doğru yansıtan bir örnek niteliği taşıyor.

Leylâ'nın odak noktasını oluşturduğu bu ilişkilerin hikâyesi, 'Romanın Planı' başlıklı iki yapraklık bir notta ana çizgileriyle verilmektedir:

2455 *"Romanın Planı"*

"Selim Kırklareli'nde eski arkadaşlarından Refik'le amcasının kızına rastlar. Refik'in amcasının kızı kendisi ile beraber aynı garnizonda bulanan Asım'la evlidir. Asım'ın yaşadığı hayatı bilen Selim genç kadının kocasının kaldığı evde yaşayamayacağını bildiği için biraz sonra eve gider ve Refik'i Leylâ ile beraber kendi evinde misafir eder. Yolda gördükleri bir köpek yavrusunu genç kadına hediye eder.

İkinci Umumi Harp'te olan bu tesadüften sonra genç kadın Asım'dan ayrılır. Garip bir kapanma olmuştur içinde. Hemen hemen aşkı reddetmiş gibidir. Aralarında Selim'in dünyanın en güzel dostluğu dediği bir münasebet başlar. Seneler geçer. Leylâ üç aşkın muhasarası altında bir müddet yaşar. Ve nihayet Selim'in seyahatı esnasında çocukluğunun geçtiği yalıyı satın alan Refik'le evlenir. Selim bir müddet daha dostluğa devam eder. Fakat ev denen şey kurulmuş, Leylâ "açık arttırım"dan çıkmıştır. Bu münasebetin devamını beyhude ve biraz da ağır bulur. Altı sene birbirlerini görmezler.

Bu esnada yine, yeğeni Gündüz Leylâ'nın küçük kız kardeşiyle tanışır. Aralarında tatlı bir dostluk başlar. Sadiye Gündüz'den birkaç yaş küçüktür. Buna rağmen genç adamı sever. Gündüz ise sadece dosttur. Ve zaten Gündüz, Nurettin Bey'in metresi Sevim Hanım'la sevişmektedir. Sevim Hanım binici Naşit Bey'in kızıdır. Naşit Bey'in nekbet devirlerinde bir gün evi bırakıp bir delikanlıyla kaçmıştır. Ailenin zoruyla izdivaca bağlanan bu macera biraz sonra ikincisiyle bozulur. Bu macerayı bir üçüncüsü ve onu bir dördüncüsü takip eder. En sonunda Naşit Bey'in çalıştığı şirkette arkadaşı iken birdenbire zengin olan Nurettin Bey'le yaşamağa başlar. Nurettin Bey iyi bir aile babasıdır. Fakat karısının hastalığı yüzünden hayatı bir cehennemdir. Sevim'de karısında bulmadığı şeyleri bulur. Fakat gençliği, maceraperestliği ve bilhassa yavaş yavaş sezmeğe başladığı nimfomanisi (nyınhomanie) yüzünden genç kadından âdeta korkmaktadır. Fakat uzviyetiyle ona alışıktır. Öbür yandan ancak aktif bir kadını sevebilir mizaç ve yaratılıştadır. Nurettin Bey Gündüz'ü –bunu hiç kimse bilmez– ölen oğlu gibi sevmektedir. Diğer taraftan da kıskanmaktadır. Sevim'e karşı da bu cinsten acayip bir şefkat başlamıştır.

Leylâ'nın kokteylinde takip edeceğimiz düşüncelerinde

kendi içinden bir çeşit ensest (incest) addettiği bu muaşakaya son vermeğe karar vermiştir. Suat'ı şirkete ve aile muhitine almanın çarelerini arar.

Gündüz'ü evvelâ Sevim'den, sonra İstanbul'dan uzaklaştıracaktır. Yaşını tashih etmek imkânını bulsa belki de mebus yaptıracak. Fakat Ankara'da açılacak lateral (latéral) bir fon ilk çaredir.

Nurettin Bey'in yanında eski arkadaşı, eski mebus, Sefir Hayri Dura vardır. Hayri Bey yaşın verdiği bir hoşgörürlükle hayatının son yıllarını yaşamaktadır. Güzel kadının artık prezansıyla (presence) mesuttur. Hayri Dura bu akşam eski dostlarından birinin kızı olan Ayşe ile meşguldür. Genç kadının her an yanında bulunmasını ister. Şarmiyle (charme) büyülenir. Diğer taraftan şiddetle Türkiye'nin akıbetini merak etmektedir. Acz içindedir. Yapılacak bir yığın iş vardır ki hiçbiri yapılmamaktadır. Selim'de bu işe büyük bir ümit bağlamıştır. Fakat Selim çok edebiyatçıdır. Ayrıca kendisini yıpratmıştır. Sesini idare etmemektedir. İçkiyi çok seviyor. Belki de hissî hayatla alâkalarını kesmiştir.

Hayri Dura Bey insanları ikiye ayırmıştır: Kendi meseleleri içinde kaybolanlar; daima dışarıda, daima uyanık olanlar. Bu akşam Selim'in birinciler arasında olduğunu görecek, ondan ümit kesecektir. "Bununla beraber bazı parıltıları olan adam. Fakat belki de realizmi onu öldürüyor. Teraziye asılmasını bilmiyor. Acaba bu hakikaten realite hissinden mi geliyor. Yoksa bu ümitsizlik kendi kifayetsizliği mi?"

2456

Hayri Dura gençliğinde Briand'ı tanımıştır. Fransız demokrasisinin bütün vedelerini (vedette) bilir. Beynelmilel politikayı tanır. Bu gece Selim'le üç defa karşılaşacaktır. Üçüncüsünde Hayri Bey Selim'le beraber kendisinin de iflasını görecektir. *Ben memurum, o entelektüel.* Politika adamı nerde ve hangi şartlarla yetişir? Ne bazı ihtiyaçlara geçici cevaplar vermek, ne de telifçi bir iyi niyetle Türkiye kurtulmaz. Biz masallara yapışmış yaşıyoruz. Meselelere ancak etinde ve kemiğinde yaşayanlar cevap verebilirler. Fakat bu cins insanlar da bizden olamaz. Hakikatte iki ayrı milletiz. 1) Henüz idare başında bulunanlar ve onların seçildikleri muhitler, bu muhiti besleyen zümreler. 2) Ancak günlük ihtiyaçlarını bilen ve onu günü gününe yaşayan kalabalık. Bugün şartlar asıl kuvvetin oraya geçmesini istemiş gibi. Onun mevcudiyetini duyuyoruz, o bizi şaşırtıyor ve eziyor. 3) Bu kuvvetin kendinin bir şey yapacağı yok. Kendiliğinden hiçbir şey yapamaz; çünkü hakikatlerini görmemiştir.

Halk henüz köylüdür ve köylü muasır insan değildir. (Bizim şartlarımız içinde) Kendiliğinden hiçbir şey yapamaz ama, onun namına duyanlar ve görenler yapabilirler ve yapmak isterler. Fakat onların da eksikliği var. Onlar bizden değiller. Acaba mahkûm muyuz?

Onlar niçin bizden değil? Onlar tarihi kaybetmişler. Bir aksülamelde yaşıyorlar. Hakikatte namına konuştukları kitleden de değiller. Sefaletlerini almışlar, insanı unutmuşlar. Türkülerini almışlar, inançlarını bırakmışlar. Hayatlarından iğreniyorlar. Zihinden seviyorlar. Biz de bu kitleye karşı böyle değil miyiz? Biz de onlara karşıyız. Sevmek istiyoruz, sevecek noktayı bulamıyoruz. Dışardan sevmek. Mühendis gibi, cerrah gibi sevmek.

Ne ahlâk fikri, ne taassup düşmanlığı bizim onlarla böyle karşı karşıya bulunmamızın mazereti olamaz. Biz hayatımızı sevmiyoruz. Bir cemiyette sınıflar birbirlerine karşı bu vaziyette olursa.

1. (Bütün bu konuşmada altı, yedi Eylül gecesi bir antisipasyon [anticipation] halinde hazırlanacak.)

2. Muşahhas vakalarda da Demokrat Parti'den bahsedilecek. Bir dejeneresans [degeneresence]. Bulamamak. Vaktinde yetişememek. Çene kemiği hikâyesi. Ve müphem, karışık, budalalık. Mevlâna, Yunus, Şark hakkında fikirler. Cehalet, Garp hakkında fikirler. Cehalet, tabular, lüzumsuz katliamlar.

3. Sanatlarımızdaki populizm münakaşası. (Suat, Hayri Dura, Selim, Gündüz, Nurettin Bey, B'ye benzeyen bir genç, bir ara Leylâ gelecek ve en uygunsuz şekilde Selim'in fikirlerine itiraz edecek. Bu konuşma ikinci konuşmanın bir parçası olacak. Şifa daima Selim'e sokulacak. Selim liyokomonlerin [lieucommune] günlük modaların kadını çekişini görecek.)

Sapır sapır dökülen bir dünyada yaşamanın azabı.
Kendi kendisini tenkit.

Niçin hepimiz sadece kendimizi göz hapsinde tutarak yaşıyoruz.

Bu öbekte son olarak sırasıyla, kokteyl bölümünün diline, romanda canlandırılması düşünülen üç genç kız tipine ve yazılmamış bölümlerden Adrienne'in intiharına değinilen 2291, 1800, 2458 Nr.lı planları görelim:

2291

"Koktely kısmı otuz kırk kişi arasından geniş şekilde İstanbul ve oradan da Türkiye'yi vermeli. Dil şahsa göre değişecek: alay, münakaşa, rahatlık, azap, septisizim, sinizm, anguaz, hasret, nostalji, *pendantrizm ve demagoji*, anlaşmamaz-

lık.

Zaruret, ıstırap, aşk, cemiyet hayatının sıkıntısı, dünya politikası, fakir ve zengin, kazanmak hırsı, avarelik, ferdin alabildiğine başıboş olduğu bir dünya, genç bir kızın tereddütleri."

1800

"Aşk, ölüm fikri, abes, hayattaki insicamsızlık. Abes ve insicamsızlık ve ölüm fikrini yenenler, yenemeyenler.

Romanda üç genç kız tipi: Sadiye, Şifa, (üçüncü kız).

– Şifa: Bir çeşit Ophelia yahut Nausikaa. Henüz aşka açılmamış görünüşler arasından onlara çarparak geçiyor. Ophelia, Kral Lear'in küçük kızı, Desdemona, Leylâ... Hepsi beşinci kattan sarkar gibi. Illusion, desillusion. Anlamamak, anlaşılmamak. Leylâ ile Ayşe arasında. Annesiyle nasıl dost olabildiklerini düşünüyor.

– Sadiye: Seven genç kız- idée fixe. Omuz silkerek yaşama. Tecrübeli kadın karşısındaki aciz. Sevim'i tahlil ile meşgul. Hakikatte hep ablasını görüyor. Gündüz'le alâkayı kesmiştir. Sadece kıskançlıkla bağlıdır. Suat'a yanaşmak arzusunda. Sevim Hanım'ın yavaş yavaş o tarafa kaydığını hissediyor. Gündüz'le bir gezintinin hatırası. Yaş farkı üzerinde duruş.

– Üçüncü kız: Bugünün köksüz çocuğu. Nasıl olsa birinden biriyle evlenirim. Şu andan istifade ediyorum ya... Nail - Sabahat - Gündüz - Sevim Hanım - Nurettin Bey."

2458

Adrienne: Çocukluk hayalleri
Genç kızlık

İstanbul ve Ankara. Yeni dostlar. Her şey ne kadar güzeldi. Şimdi ölümün ışığında havagazı musluğu-Bir tek objeyle baş başa kalmanın korkunçluğu. Rüyada havagazı musluğu-Mutfak-Duvarda iki resim-1926 yılları havası-Tek başına bir obje-Dün mutfağa girdiğim zaman-Korku-Herkesin ihanet ettiği insan-Kolaylığın çekiciliği-Babamla ben-Köydeki papaz.

Şifa ve ölüm: Ophelia ve Juliet-Niçin Ophelia ve Juliet?-Hiçbir zaman Juliet olamam-Niçin her şey bu kadar ağır ve zalim?-Bir kapı bulabilsem-Boğaz, bu karanlık su ve pırıl pırıl gece-Etraftaki insanlar ve tamamlanmış talihler.-Bu yükü nerde bırakabilirim?-Evlenmek-Erkek, lüzumundan fazla sathî bir mahluk. Mehtapla kabarmış su.

Selim: Musiki - Riyaziye ile Allah bulunur mu? Allah hislerimizle bulunur-Beethoven ve Bach.

Musiki: "Bir gemi donattılar, yelkenleri sırmadan, direkleri gümüşten ve sabahın en erken saatinde güneşle beraber sırma yelkenler rüzgâra açıldı."

C

Aydaki Kadın'ı yazarken Tanpınar, aşağıdaki satırlarda roman kahramanı Selim tarafından söylenen şeyi sanki kendisi yapmıştır:

> "Bu sefer de aynı hatayı yapmış, romana üç yerden başlamıştı. 'Bu demektir ki hazır bir istihlâkla işe girdim...' Şimdi büyük bir düzeltme ameliyesi lazım geliyordu. Çünkü ne kadar planlı olursa olsun hemen hemen aynı devirde yazılan bu üç kısımda zaruri şekilde bir yığın tekrarlar, bir müsveddeden öbürüne geçerken teferruat tarafından sürüklenmeler oluyordu. Selim her satır, yahut her cümle bir sonrakini doğururak çalışanlardandı." (515)

Aydaki Kadın'ın müsveddelerinde hemen hemen aynı durum görülmektedir. Bu noktada kanımca Tanpınar'ın roman tekniğine ilişkin bazı ipuçları da gizlidir: Tanpınar romanın ilk müsveddelerini yazmaya başlarken, özellikle başkişilerin dünyasını, nitelik ve özelliklerini biçimlendirmeye çalışırken değişik bakış açılarından birkaç taslak oluşturur. Bu deneme, aynı zamanda, romanın genel çatısını kurmak yolunda bazı çıkış noktalarını da birlikte getirir. Böylelikle romanın kişileri, olay örgüsü, çatısı, bakış açısı.. gibi çeşitli yönlerden yazarın kurmak istediği organik bütünlük yavaş yavaş belirir. Yapıtın iskeleti biçimlendiğinde yazar, romanın simgesel özünü ve ağırlığını taşıyan giriş bölümünü tekrar kaleme alır. (509-515 Nr.lı bölüm buna örnektir.) Simgesel nitelikli bu giriş bölümü çerçevesinde –ilk taslaklarda bu yönde değişiklikler yapılarak ya da bazı yerler yeniden yazılarak– roman geliştirilir. Romanın anlatı süresi içinde (*Aydaki Kadın*'da bu sürenin 24 saat olduğu anlaşılıyor) başkişilerin geçmiş hayat çizgileri çerçevesinde yayılıp toplanan bölümlerin birbirini izlemesinden sonra, son bölümlerde simgesel anlam ve anlatım yeniden yoğunluk kazanır. Tanpınar'ın tamamlayamadığı ilk romanı *Mahur Beste*'de başarısızlıkla sonuçlanan, yayımlanmış son romanı *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde ise başarıyla uygulanan bu roman tekniğini *Aydaki Kadın*'ın müsveddelerinde açıkça izlemek mümkündür.

Simgesel anlam ve anlatımın ağırlık taşıdığı bölümlerde iki durumla karşılaşılıyor: 1) Bu bölümler ya sayıca en çok müs-

veddesi bulunan, üzerinde en çok çalışılmış yerler olarak dikkati çekiyor ('uyanış-rüya-banyo-vitray' sahneleri gibi). 2) Ya da düşünülmüş ve planlarda gösterilmiş olduğu halde yazılması ertelenmiş, hiç yazılmadan sonraki bölümlere atlanmış yerler olarak ('Emir'in ölümü' sahnesi gibi). Bu son durumda yazarın aynı zamanda romanın çatısında da birtakım değişiklikler yaptığı ya da yapmayı tasarladığı ve ertelemenin büyük ölçüde bu değişikliklere de bağlı olduğu görülüyor.

Simgesel nitelikli bölümlerden sonra, politika ve sanat konularına ilişkin düşünceleri içeren bölümlerde, yine ya müsvedde sayısındaki artmalar, ya da atlamalar ve değiştirmeler dikkati çekiyor. Kişileştirme ve olay örgüsünü geliştirmeye ilişkin bölümler ise Tanpınar'ın yazarken en rahat olduğu yerler olarak göze çarpıyor.

Metindeki kopukluklar, kuşkusuz, romanın tamamlanmamış ve en son biçimini almamış olmasıyla açıklanabilir. Bu konuda bir olasılıktan daha söz edilebilirdi. Tanpınar'ın İstanbul Türkiyat Enstitüsü'ne devredilen evrakı arasında anıları yer alınıyordu ve ben bu anıları görememiştim; tek tük sayfalar biçiminde de olsa, *Aydaki Kadın*'ın müsveddeleri anılar arasına karışmış olabilirdi. Ancak bu konuyu sayın Prof. Dr. Mehmet Kaplan'a sorduğumda, şimdilik yayımlanması sakıncalı görülen anıların kendisinde olduğunu ve böyle bir karışmanın söz konusu olmadığını söyledi. Bu durumda, Tanpınar'ın *Aydaki Kadın*'a ilişkin çalışmasının, evrakı arasında bulunan müsveddelerde yansıyan biçimde kaldığını kabul etmek gerekir.

dergâh yayınları

AHMET HAMDİ TANPINAR

Bütün Eserleri

Saatleri Ayarlama Enstitüsü

Huzur

Beş Şehir

Mahur Beste

Hikâyeler

Sahnenin Dışındakiler

Yahya Kemal

Aydaki Kadın

Bütün Şiirleri
(Haz: İnci Enginün)

Yaşadığım Gibi
(Haz: Birol Emil)

Edebiyat Üzerine Makaleler
(Haz: Zeynep Kerman)

Tanpınar'ın Mektupları
(Haz: Zeynep Kerman)

Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa
(Haz: İnci Enginün-Zeynep Kerman)

On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi
(Haz: Abdullah Uçman)

Edebiyat Dersleri
(Haz: Abdullah Uçman)

Tanpınar'dan Ders Notları
(Güler Güven)